

Msgr. JANEZ HLADNIK

Od Triglava do Andov

V službi Cerkve in naroda

SPOMINI

Prepis: September 2012

Izdala Goriška Mohorjeva družba, Gorica 1978

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Uvod

Pisec teh spominov, pok. msgr. Janez Hladnik, ki je umrl v 63. letu starosti 20. junija 1965 v Argentini, je bil brez dvoma ena vodilnih in najbolj značilnih osebnosti v skupini slovenskih izseljenskih duhovnikov v zadnjih štiridesetih letih. Njegovo ves čas pionirsko in dostikrat misijonsko delo je bilo deležno splošne pozornosti tako med našimi izseljenci kot v domovini.

Pokojni msgr. Hladnik pa ni bil le goreč in podjeten pastir duš, temveč tudi spreten pisatelj in prijeten kramljač v svojih spisih. Dolgo vrsto let je urejeval, vse do prihoda novih izseljencev v Argentino, mesečno revijo »Duhovno življenje«, ki še vedno izhaja. Urejevati revijo pa je svoj čas pomenilo isto spisati jo dostikrat od prve do zadnje strani.

Pisateljska žilica ga ni zapustila do smrti. Tudi ko se je naselil v enem najbolj zapuščenih buenosaireških predmestij, ter postal župnik fare sv. Jožefa Pompejskega, je vedno še našel čas, da je pisal članke za svoje rojake.

Njim je namenil svoje Spomine, ne da bi se v njih hotel morda postaviti, koliko je zanje naredil, temveč da bi v njih razodel svojo duhovniško in slovensko srce, ter ohranil pozabi dogodke iz našega slovenskega občestva ter izseljenstva, ki bodo enkrat tvorili zgodovino naše polpretekle dobe. Cerkev, ki ji je zvesto služil kot narod iz katerega je izšel, je enako močno ljubil in obema je neomajno ostal zvest do smrti.

Če bi msgr. Janez Hladnik še živel, bi bil 17. julija 1977 doživel jubilej zlate maše. Brez dvoma bi bilo to slavje nova priložnost, da se mu tako slovenski izseljenci v Argentini kot domovina zahvalijo za opravljeno delo. Primorski Slovenci pa še posebej, saj je prav iz Hladnikovih spominov razvidno, kako tesno je bil z njimi povezan, in to že v času, ko je bil bogoslovec in duhovnik v Sloveniji, še bolj pa kasneje, ko je šel za njimi v daljno Argentino. Svet, ki ga je zajela njegova izredno podjetna dejavnost, je imel prostranstvo od Triglava do argentinskih Andov, kjer je tragično končal njegov predhodnik Jože Kastelic. Ne brez vzroka smo knjigi dali naslov »Od Triglava do Andov«. Podnaslov » V službi Cerkve in naroda« pa jasno pove, v čem je bila vsebina njegovega življenja.

Goriška Mohorjeva družba je storila prav, da je spomine msgr. Hladnika vključila me redne knjige za leto 1978. S tem se je najlepše oddolžila ob zlatomašnem jubileju, ki ga doživlja v nebeški domovini, možu, ki mu slovenski izseljenci tako iz naše Primorske kot po letu 1945 še drugi slovenski izseljenci iz celotne Slovenije toliko dolgujejo.

Prepričani smo, da bodo bralci v pričujočem spisu našli premnogo spodbud za svoje lastno življenje, istočasno pa imeli prijetno branje, saj je znano, da je bil msgr. Hladnik mojster v pripovedovanju.

J.J.

Moj rojstni kraj

Rojen sem bil na Petkovcu v bližini Logatca na Notranjskem na častitljivi stari domačiji, ki je bila postavljena pred tristo leti. V prejšnjem stoletju je prešla iz rok Lovricovih, ki so se pisali Leskovec, v roke družine Hladnik

22. decembra 1902 sem zagledal luč sveta. Naslednji dan so me nesli h krstu. Boter je bil Gašper Lukan s Petkovca, mož moje tete France, botra pa soseda Petrovčevka. Krščen sem bil v Rovtah pri krstnem kamnu sv. Mihaela.

Moji prvi spomini segajo v tretje leto mojega življenja. Tedaj so me mati ozdravili za vse življenje razvade, ki mnogo otrok izpridi. Imel sem plavo skodelico, mati so mi dali jed v lončku. Jaz pa da ne. . . in sem zahteval jed v svoji posodici. Mati so pa vzeli lonček in rekli: »Če nočeš, pa lačen ostani!« in so jed odnesli. Ko sem bil dovolj lačen, sem seveda prav ponižno prosil in nisem več napravil materi takega prizora.

V zimskih večerih je bilo življenje nekaj prečudno lepega. Včasih smo luščili grah, zbirali fižol, medtem ko so mati brali zanimive povesti Mohorjeve družbe.

Potem smo mali zlezli na peč in doživljali romantiko kmečkega večera kot opazovalci. Hlapec je phal pšeno ali kašo, oče so pletli košare, cajne smo jim rekli, mati so predli, pastir je krojil vitre za pletenje košar iz leskovih palic, Petrček je že tudi skušal biti koristen pri delu. Jaz in Mici sva zaspala na peči.

Ko je prišla ura počitka, se je pričel joj in joj. Zbudili so me, naj grem spat, jaz pa v jok. Ko je bilo pa tako nebeško lepo na peči! Malokdaj se mi je zdelo življenje tako krivično kot v onih trenutkih.

V tistih letih je bil pri hiši star hlapec, Jernač smo ga klicali. Menda je bil preostanek prejšnjih gospodarjev. A bil je mož in pol, sicer hlapec pri hiši, a bil je tako zvest in vdan, zanesljiv in razumen, da se brez njega ni v gospodarstvu nič napravilo. Otroci smo ga tako spoštovali kot očeta.

Bila je tudi stara dekla Mina. Več kot imena se nanjo ne spominjam, vendar kot vem, je bila ena tistih dekel, ki jih sedaj ni več, ki je živela s hišo in za hišo in želela biti koristna v vsem, kjer je mogla. Zato sta pa tudi oba imela pri hiši užitek, ko sta obnemogla.

Ko sem imel štiri leta, bilo je to 1906, so predelali hišo. V prvotni hiši je v nadstropju bilo malo prostora. Bila je pa tam »gospodova soba«, v kateri so bile razne skrivnosti, zlasti knjige s slikami in marsikaj, kar je nas otroke mikalo. Tiso leto so podrli krilo hiše in dvignili nad celo ostalo staro stavbo gornje nadstropje. Gornja zgradba je dobila novo streho.

Na strehi je stal dimnik, kateremu so rekli »mož«. V moji otroški domišljiji je bilo to nekaj skrivnostnega. Tolikokrat sem gledal »moža« od spodaj, a vedno sem ga želel vedeti od blizu, z vrha.

Ko so neki dan bili delavci pri južini, sva jo s Petrčkom ubrala na streho. Stale so lestve, tiste lestve senenih vozov s široko razmaknjenimi klini, ki so segale prav na vrh, na višino desetih metrov. Tih sva lezla kvišku, vse do vrha in sva videla »moža«, ki na strehi sedi in pa fajfo kadi. . . Srečno sva prišla tudi doli in naravnost v kuhinjo povedat materi: »Moža sva videla!« Začudeno so naju mati gledali, kakšen da je ta mož, pa sva povedala, da sva mislila tistega na strehi.

»Za božjo voljo, otroka, kaj vama je padlo v glavo!« Vedela sva sicer, da je nama prepovedano hoditi po lestvah, toda iti na streho, zakaj ne bi šla ko grede vsi drugi, ki so veliki?

»Hvala Bogu«, so rekli mati. »Zahvalita se angelčku varuhu, da se vama ni ničesar hudega zgodilo!«

Prve hlače

Nihče se ni pohujševal in bilo je samo po sebi umevno, da smo tudi fantki hodili v krilu, do neke dobe seveda. Pa so mi določeni dan naredili hlače. Čeprav so mi dopovedovali, da so hlače za moža, se je meni zdelo to velika krivica. Omejevanje svobode! Protestiral sem na najbolj konkretni način, ki si ga lahko vsakdo misli. Seveda so mi takoj slekli hlače in me natepli. Ko so bile oprane, so mi jih spet oblekli, a tedaj sem že razumel, da so hlače čast! To mi je dopovedal hlapec Jernač z besedami: »Janezek, ali misliš res biti baba celo življenje?« »Ne, ne! Baba pa ne! Pa sem oblekel hlače. Od tedaj naprej pa se začno spomni množiti. Bila je velika noč in šli smo k božjemu grobu. Na tiho nedeljo je bil v Rovtah semenj. Meni in Petrčku so kupili zelene klobučke z vrvico okrog za »k maši«. Seveda je prišla tudi k temu trda učna ura: »Če imaš klobuk, se moraš odkriti! Kje se boš odkril?« so me vzeli mati v šolo. Pa sem povedal: »Pri Petrovčevi kapelici in pri Janeževem pilu.«

»Le dobro poglej, pob, da bo vse prav.«

Pa smo šli k božjemu grobu in sem gledal, kje se odkrijem. Sestra Tona je bila pa oblast. Pod Klancem mi pokaže na hišo, kjer je visel križ. Pa sem takoj vedel: tudi tukaj se moram odkriti; Tako sem se odkril trikrat na poti v Rovte.

Pobožno smo bili pri molitvi, ko so gospod peli in je mežnar ugašal svečo za svečo, nazadnje pa snel vrhnjo in jo odnesel na oltar. Tedaj so pa gospod udarili s palico in je zagrmelo s kora. Seveda je bil to višek velikega tedna, razen procesije, ki je bila v soboto popoldne. Tedaj sem šel z novim gvantom in klobukom ter prvič doživljal: »Zveličar naš je vstal iz groba, vesel prepevaj, o kristjan!«

Moška in ženska dela

Kmalu so mi hlače postale v ponos. Moje delo je bilo v hlevu, pri živini in na polju. Strašno rad bi spal v hlevu s pastirjem. Pozimi je bilo tam tako toplo. Povsod sem bil zraven, najbrž več za napotje kot za korist.

»Janezek, stavim, da se ne upaš obesiti se čedetju na rep.« Čede je bil velik, hud vol. Bal sem se ga le od spredaj, kjer je imel rogove, zadaj se mi ni zdel nevaren. Pa se obesim na rep.

Kot bi trenil se odfrčal in obležal na kupu gnoja. Za pastirja in hlapca je bil užitek, zame pa ne. Utajiti seveda tega ni bilo mogoče. Prišlo je materi najprej na ušesa, potem pa tudi na oči. Pa me je manj bolela šiba in nič me ni bolel padec, kot me je bolela sramota. Naučil sem se pa že tistikrat, da je treba pogledati na vse strani, kje je nevarnost.

Take stvari so me učile, da je tudi v hiši kaj dela zame. In ga je bilo veliko: treba je bilo nositi drva v kuhinjo, nagnati vode – z ničemer se nisem materi bolj prikupil kot s tem, da sem »nagnal vode«. To je bilo neprijetno delo, črpanje vode iz vodnjaka, ki je bila napeljana v kad. Drugo delo je bilo varovati mlajše bratce in sestrice. Za to delo so mi morali mati kaj posebnega obljubiti, da ni bilo treba zapovedati z ostro očetovo besedo. Tako sem varoval nekoč sestro Francko. Vse je bilo natančno naročeno in vse sem točno izpolnil. Pa mi je prišla v roke drobtinica kruha. Vtaknil sem jo ji v usta. Otrok je seveda požrl mrvico. Jaz pa v skrbeh in ko jo gledam, opazim mrvico v njenem očesu. Strašno me je skrbelo, kaj bo iz tega. Ko so prišli mati, sem jim povedal, naj pogledajo otroka, če nima kaj v očeh. Pa ni bilo nič. Seveda, jaz sem tedaj prvič odkril zenico, ki mi je napravila tako skrb.

Kozolec gori

Prišlo je leto velikih dogodkov za moje življenje. 5. maja 1908 je nastala nevihta, kakor se pač pogosto dogaja. Grmelo je, se bliskalo, treskalo, da se je zemlja tresla. Kar nenadno useka grozoten udarec strele. »Treščilo je,« se oglasi v hiši in takoj so hiteli, da vidijo kam.

Pa je že bil rdeči »petelin« na kozolčevi strehi.

Hip nato je bilo na Petkovcu plat zvona. Od vseh strani so hiteli ljudje. Kmalu so bili tudi gasilci na mestu. Z naglico so izrinili iz gorečega kozolca vozove, drugega ni bilo kaj rešiti. Bilo je na kozolcu nekaj voz suhe detelje, ki je gorela čez in čez ter zažgala vse lesene dele. Prečudno mogočen prizor je bil ogromni plamen od tal do vrha. Vse late so gorele do strehe in slamnata streha je bila ogromna grmada, ki je segala do neba. Jaz sem imel tedaj dobrih pet let.

Ta dogodek je bil samo v nekem smislu nesreča, kajti v naših krajih je bilo tedaj tako, da je vsak pogorelec »nagorel«. Sočutje sosedov je bilo prizadetemu tako v pomoč, da si je vsakdo hitro opomogel in zgradil lepše poslopje kakor je bilo tisto, ki je pogorelo. Darovali so mu lesa, ki ga je prodal in zanj kupil, kar je potreboval. Tako je tudi naš kozolec kmalu vstal iz pogorišča večji in lepši kot prvotni: na zidanih stebrih in z opeko pokrit.

Prav ta dogodek je postal izhodišče moje življenjske poti iz doma v svet.

Začetek zgodbe z mojo nogo

Takoj po nesreči so začeli z gradnjo kozolca. Sredi junija je ogrodje že stalo. Neko jutro so imeli oče naložene krlje (tako se pri nas reče hlodom), da jih peljejo na žago v Logatec, da jih razrežejo za kozolčeve late.

Bil je pri nas na delu Gašperjev Janez, naš deset let starejši bratranec. Z očetom sta kosila okoli apnice, ki je bila pred hlevom. Pa so oče nabrali velik šop trave in jo zanesli voloma, ki naj bi peljala na žago. Pustili so koso v redovnici.

Že je pritekel Petrček in zgrabil koso. Kateri mož si ne bi želel kositi? Petrček kosi, ne vidi nič, ne sliši nič. Pa mu pravim: »Daj še meni koso!« On pa nič! Pa se oglasi Gašperjev Janez in reče: »Le daj, Petrček, še Janezu, naj še on malo!«

Ko sem vedel, da imam zaveznika, sem še bolj zahtevno rekel: »Daj še meni!« In sem se zakadil proti njemu. Petrček je pa prav tisti trenutek tako zapeljal koso, da me je urezala pod kolenom, sredi meče, prav do kosti. Sam angel varuh mi je tedaj nogo rešil. Zakričal sem in stekel do bližnjega plotu, se prijel za babico in začel vpiti, da mi bodo čreva ušla. To pot pa prav zagotovo. Saj je kri lila s curkom. Žile so prerezane, vse žile!

Kako so mi potem ustavili kri, ne vem. Zgubil sem zavest in se zbudil na klopi pri peči. Stara mati in mati sta me imeli v rokah. Čreva mi pa niso ušla, tako sem zvedel, ko sem boječe vprašal, če so mi. . .

Prvič pri zdravniku

Drugo jutro so me peljali k zdravniku. Imel sem na glavi zeleni klobuček, ki sem ga vzel v roko, ko me je zdravnik položil na mizo. Oče so me trdo držali, zdravnik, neki dr. Majer, s katerim sem se pozneje v življenju še enkrat srečal, je pa šival v živo meso. Strašno me je bolelo. Kričal sem in grizel klobuček, zdravnik pa: »No pob, saj te nič ne boli!«

Pri Talaciju v Logatcu so oče pustili konja. Tja so me potem nesli. Bil je vroč poleten dan. Mene so kar na voziček postavili in nato prišli z vrčkom zlate lepe pijače. Željno sem nastavil usta, pa takoj izpljunil. Bilo je pivo.

Naslednje dni so mi dvakrat na dan izpirali rano z neko pekočo tekočino. Čez teden so me spet peljali k zdravniku. To pot me pa že ni nič bolelo. Bil je zraven tudi Petrček. Potem so pa spet prinesli pivo. Jaz sem se naredil moža in napravil velik požirek. Nato pa še Petrček. Še danes ga vidim njegov kisli obraz, ko je pivo izpljunil. To pot sem ga užugal. Čez tri tedne sem že spet hodil in kmalu tekal kot prej.

Moj angel varuh

Vedno sem se mu priporočal. A tale zgodba je skrivnostno delo mojega angela varuha v usodi moje življenjske poti.

Poletje je hitelo svojo pot. Bilo je zelo vroče. Tudi letina je bila izredno dobra. Sena kot redkokdaj. Pšenice dvanajst štantov, kar je bilo izredno. Pšenica je bila posejana v Skalah, na njivi vzhodno od hiše. Nad njivo je bilo več češnjevih dreves, poznih češenj, ki so imele precej grenak okus. Eni smo kar rekli »grenka češnja«.

Tisto leto je bila ta češnja izredno polna. Tako smo šli, par dni po žetvi pšenice, mi in bajtarski otroci (kmetije po naših krajih so imele svoje bajtarje, ki so imeli stanovanje v bajti, svojo kravico, kakega prašiča in kokoši, a so bili dolžni zaslužiti z dninami pri gospodarju svoj užitek). Bilo nas je kakih šest otrok. Ko smo se najedli češenj do sitega, sem odlomil še vejo, da ponese materi »kobelj«, poln lepih črnih češenj.

Kdo je zinil, ne vem, padla je beseda: »Kdo bo prej čez njivo?« Par dni prej je bila požeta pšenica. Ostro strnišče je bodlo kot žica. Širina njive je bila gotovo 50 metrov. Seveda smo bili vsi bos. Pa sem se pognal. Nič nisem gledal nazaj. Hotel sem biti prvi in sem tudi bil. Ko sem pogledal nazaj, so bili drugi daleč zadaj. Dobil sem tekmo!

Tedaj sem začutil nekaj bolečega na peti. Kamor sem stopil je bil krvav pečat. Pa kaj zato! Če mi niso ušla čreva oni dan, mi tudi sedaj ne bodo. Tudi na vejici je bilo še nekaj češenj. Ko so pritekli še ostali, smo šli domov.

»Nate, mati! Kobelj sem vam prinesel!«

»Si že priden, Janezek!«

»Mati, pogledjte, če mi bodo čreva ušla.« In sem pokazal materi ranjeno nogo.

Mati so ravno malico pripravljali za žanjice ovsa. Zato se res niso utegnili ukvarjati s takimi malenkostmi, katerih so bili med nami vsak dan vajeni. Brez dvoma bi se rana zacelila, če bi bila na drugi nogi, toda bila je na desni, na isti, ki je dva meseca prej bila usekana in seveda zelo oslABLJENA. Zato sem jo najbrž malo bolj vlekel za seboj in je tako ostala vedno prizadeta.

Ko so mati prišli domov, so me poklicali in mi nogo obvezali. Toda že drugi dan je začela otekati. Rovtarski župnik gospod Matevž je bil cel zdravnik; toda domača zdravila niso učinkovala.

Začeli so se zame bridki trenutki. Na klopi pod kostanjem sem ležal na blazini in jokal, ker nisem mogel stopiti na noge, da bi tekal za njimi.

V Ljubljano me bodo peljali

Sredi moje bridkosti je prišla tolažilna misel: v Ljubljano! Šestleten kmečki otrok ima o svetu pač svoje pojme. Ljubljana mora biti nekaj strašno lepega. Petrček je zmeraj pravil, da se s Čopka Ljubljana vidi. Čopek je bil najvišji vrh na našem gruntu. Da bi pa Petrček od tam Ljubljano res videl, tega pa še sedaj ne verjamem. Toda jaz jo bom videl, živo, resnično, z visokimi hišami, z mnogo cerkvami in zvoniki, z lepimi cestami in s tramvajem. Le beseda Ljubljana mi ni šla v račun. Kaj je to »Ljubljana«, ko pa so rekli »Jeblana«.

Pa se je res zgodilo. Bilo je proti koncu avgusta. Oče so me vzeli na ramena in me nesli v Logatec na postajo. Nato pa z vlakom naprej. Kako silna bi bila ta doživetja, če bi jaz hodil s svojimi nogami. Toda boleča noga in potovanje na očetovih ramenih mi je vse lepote zagrenilo. V Ljubljani nisem vedel ničesar razen vodne odtoka na cestah zavarovane z železnim požiralnikom in visoke hiše. . .

V bolnišnico v Novo mesto

Kmalu sva bila z očetom spet na vlak. Menda sem se med tem kaj oddahnil, ker sem od tu naprej vožnjo doživljal. Videl sem ljudi, ki so sušili otavo, užival čudovite krivulje, ki jih vlak dela po Dolenjskem naprej od Višnje gore, kjer teče po prelepih dolinah. Ko sem leta kasneje delal isto pot z vlakom, je zaživel v meni spomin na tisto prvo pot, ko sem bil med Radohovo vasjo in Malo Loko.

Prišla sva v Novo mesto. Zanesli so me v Kandijo in položili v posteljo. Bolnišnico so vodili redovniki – usmiljeni bratje. Kaj sem jaz bridkega doživel tisto uro, tega ne bi mogel popisati. Oče so odšli. Ostal sem sam, tako strašno sam. Ni bilo matere, da bi jo poklical, ni bilo Tone ne Petrčka ne Mici ne Jernača ne stare matere ne starega očeta. Bridko sem se razjokal. Postavili so me k oknu, od koder se je videlo na Krko, tik spodaj. Rdeči čolni so brzeli sem in tja. Pogledj, fantek, kako je to lepo. . . . Meni pa so tekle solze. Saj lepo je samo na Petkovcu, v Rupih. Nikjer drugje na svetu ne more biti lepo.

V bolnišnici je bil duhovnik. Ljubezniv, že star mož. Prišel je k meni in je bil prvi, ki mi je odprl vrata v novo življenje. Dal mi je krhelj jabolka, potem sem pa še olupke pojedel. Kmalu so se znašli ob meni drugi otroci, kaki štirje so bili, vsi večji od mene, toda družčina je bila tu. Ko sem naslednje jutro pogledal skozi okno raz posteljo, mi je pogled našel nekaj čudovito domačega. Saj je skoraj kot od doma pogled na Petkovec. Bil je pogled na graščino na Grmu. . . .

Tako sem si po malem začel ustvarjati svet, v katerem je bilo moje mesto že zdržno. Neki dan sem dobil obisk. Velik mož, duhovni gospod je bil. Pa mi je povedal, da je »stric gospod«, to je bil tedaj župnik v Trebnjem Janez Hladnik, naš stric, brat našega očeta. Prinesel mi je košek sadja. Joj kako lepe debele hruške in breskve! Neizbrisno doživetje je bilo to.

Pa je imelo tudi svoje posledice. Najedel sem se menda preveč sadja ali je bilo kaj drugega vzrok. Učinek je bil zame strašna sramota, ker sem ponesnažil posteljo. Vsi so zvedeli za to, jaz pa sem jokal in se sam sebi smilil, ker ni bilo nikogar, ki bi mu potožil svojo žalost!

Nogo mi hočejo odrezati

V bolnišnici je bil mož, ki je imel v kolenu krivo nogo. Neki dan povedo, da so mu jo odrezali. Takrat je pa prišel do mene glas, da bodo tudi meni dali proč nogo. Pa me pokliče bolniški duhovnik, ko me je videl jokajočega in mi pove: »Vidiš, pob, tukaj je pismo tvojega očeta, v katerem odgovarja, da noče, da bi ti nogo odrezali.«

Drugi dan sem doživel prijetno presenečanje. Kar nenadno so se odprla vrata in vstopili so oče s culo jabolk na rami. Kaj bi storil, če bi mu mogel skočiti naproti, toda na nogo se nisem mogel opreti prav nič. A moje veselje je bilo nepopisno. Iz cule so mi dali potem jabolka, hruške, kos pečenke, pecivo. . . .

»Oče, nogo mi hočejo odrezati,« sem povedal z grozo.

»Ne bodo je ne! Nič se ne boj! Še boš hodil z obema, če Bog da.«

Ko so oče odšli, je bila spet v meni strašna boleost, toda že ne več tako bridka kot prejšnje čase. Saj so oče obljubili, da drugič pridejo tudi mati.

Žalostno sem sameval na postelji. Pa se približa nekdo in pravi: »Fantek, ali ti je dolgčas?« Čudno sem pogledal in se zamislil. Dolg čas? Kaj bi to bilo? Čas? Pa sem videl nekemu v rokah glavnik, doma smo rekli česelj, pa se mi posveti, da bi utegnilo imeti kaj opraviti s tem, da me vpraša, če imam dolg glavnik. »Ne, nimam ga,« sem odgovoril. Šele ko sem šel dolgo pozneje v šole, sem doumel smisel tistega vprašanja, ki je v meni ostalo vse dotlej nerešeno. Z berglo sem nekoliko klekal po hiši, toda prav malo. Komaj do okna, da sem od tam gledal

na zeleno Krko in na čolne in na obrežje na oni strani. Neko jutro se je Grm odel v belo odejo. Tako lepo je bilo doma pozimi.

Čez čas so me deli na mizo. Zdelo se mi je, da sem videl ogenj. Z nečem kot z milnico so me namazali, potem so mi pa rekli, naj štejem in sem bil vesel, ker sem znal šteti do deset, pa nisem do tja prišel.

Kaj so delali z menoj, to je pač vedel dr. Frančeškin, ki me je operiral. Potem me je strašno bolelo, nato so mi pa že dovolili, da na nogo stopim, pa sem jo komaj čutil. Bila je kot mrtva. Zdravnik je napravil, kar je mogel. Noga je ostala. Čez nekaj dni se spet odprejo vrata.

Joj, ali je res ali sanjam. Mati so. »Mati, mati,« sem klical. »Oče, oče! Še imam nogo! Niso mi je odrezali. Bezali so jo z nožem in vilicami.«

»Bog bodi zahvaljen,« so rekli mati med jokom.

Na Brezje pojdemo

Vse to se je zgodilo v Lurškem letu. Bila je 50-letnica lurških prikazovanj in pisalo se je leto Gospodovo 1908.

Vsa Slovenija je doživljala to slovesno 50-letnico. Začela se je tedaj nabirka za rajhenburško svetišče na čast Lurški Mariji. Škof Jeglič je vodil slovensko romanje v Lurd. Tudi na Petkovcu so odkazali mesto Lurški Mariji, do katere je imel posebno pobožnost Janez Miklavčič, vrhovski župnik. Skupno z rovtarskim sta zlasti na to delala, da bi lurška pobožnost dobila na Petkovcu svojo oporno točko.

Prav v to je stopila tudi moja noga, kakor sem mogel pozneje razbrati, ko sem življenje bolj na globoko razumel. Mati mi sicer nikdar niso odkrili, če so napravili kako obljubo Lurški Mariji, toda iz poznejših dogodkov sem doumel, da je taka obljuba bila, toda obljuba, ki jo more storiti mati, ki veže njo, ne pa sina. Mati so bili pametna žena iz Slomškove šole.

Kar je bilo tisti trenutek gotovo, je bilo to, da so me zaobljubili na božjo pot na Brezje.

Bil je mrzel dan. Obuli so mi nogavice in čevelj, pa so me nesli štuparamo čez most v Bršlin, kjer je postaja za Novo mesto. Kako smo potovali na Brezje, mi ni ostalo v spominu. Le to vem, da smo prišli pozno ponoči na Brezje. Mene soporinili v neki hiši, menda je bilo to pri Finžgarju, na peč, kjer se je sušilo neko zelošče. Oče in mati sta šla pa v cekev in sta celo noč molila.

Tisto noč je bila najbrž v božjih načrtih zarisana pot mojega življenja. Brezjanska Marija v lurškem letu naj mi vrne nogo, da bom mogel postati duhovnik, če je taka božja volja. Tako sem spreumel stvari dolga leta pozneje. Morda šele, ko sem se od Marije na Brezjah poslavljal za svojo pot v Argentino. . .

Zjutraj so prišli pome in me nesli v cerkev. Po kolenih sem drsal okrog Marijinega oltarja.

Prišel je mežnar s kajfežem. Pritaknil je svetilki, pa je nenadoma zagorel lep zelen plamen.

Čudo prečudno! Takega pa še nisem nikjer videl. Imeli so tedaj že na Brezjah plinsko luč.

Ponesli so me nato v Ljubno in se spomnim, da je bila tam lurška votlina. In tudi tam smo molili. Oče so mi pokazali gore in rekli: »Ravno tiste, kot se vidijo od koč.«

Nato pa na Otoče in proti domu. Še enkrat smo se ozrli nazaj. Zadnje slovo od Marije.

Pokleknili smo.

Bilo je 5. decembra, na večer pred svetim Miklavžem, ko so me prinesli domov. Imel sem čisto otrple noge od mraza, ker sem ves čas vesel na očetovih ramah, toda kaj to! Kmalu bom zopet doma. Kmalu bom videl našo hišo, Petrčka, Tono, Mici, Štefana, starega očeta in mater. . .

Joj, koliko smo se vedeli povedati, ko so me položili na klop in nam postregli s skodelico gorkega mleka.

Le malo sem stopil na nogo od kraja, toda v materinih rokah se je otrpla noga zopet razgibala in sem začel stopati nanjo in hoditi; končno sem spet imel obe nogi.

Naslednje jutro je bil sv. Miklavž. Veliko dobrega smo dobili vsak v svojem jerbarščku, tod zame je bil povratek domov največji dar, spričo katerega nobena slaščica ne igrača ni imela

veljave.

V šole naj gre

Noga se mi je sicer kar dobro popravila. Samo nekoliko manjše stopalo mi je ostalo za spomin na prestano nesrečo in na peti je ostal stržen, ki ga je bilo treba od časa do časa odrezati, sicer me je nadlegoval pri hoji. Niso mi dovolili hoditi bos. Ko sem začel obiskovati šolo, pa le nisem hotel biti manj kot drugi in sem se sezul ter skrtil čevlje kje blizu doma, toda kmalu so me zalotili in mi dopovedali, da naj tega ne delam.

Včasih pa mi to ni hodilo napak, da imam bolno stopalo. Kadar mi namreč kako delo ni bilo všeč, sem potožil, da me noga boli. To je bilo zmeraj dovolj in že so mati odločili, da jaz tistega dela ne smem vršiti.

Kakor mi je ta stvar prav prišla včasih, mi je prišla drugič napak. Bilo je kako »moško delo«, ki bi ga rad opravil, pa so me takoj pritisnili: »Ne, Janezek, ti ne moreš tega. To ni delo zate!« Iz pogovora očeta in matere, kadar so bili kaki strici in tete na obisku, je pogosto izzvenelo: »Janezek ne bo za domača dela. Njegova noga ni za to. Morda bo imel boljšo glavo kot nogo. V šole ga bomo dali.«

Meni pa vse to ni nič prav hodilo. Zato sem hotel vedno bolj delati videz, da je moja noga tako dobra kot katerakoli. Saj mi ni nič! Da bi spet šel od doma? Ne in ne!

Rovtarska cerkev

Na višini 700 m nad morjem leže Rovte, raztresena vas. Pri cerkvi je bila šola, nabavljalna zadruga, še dve drugi trgovini in nekaj kmečkih domov. Po zaslugi gospoda Matevža Sušnika so se uvrstile Rovte med napredne kmečke vasi z lastnim vodovodom, ki so ga gradili v dneh mojih otroških let ter s kmetijsko in gospodarsko zadrugo. Prav v tistem času so zidali zadružno poslopje. Tedaj so tudi dali cerkvi prenovljeno notranjost, tako da je cerkev sv. Mihaela v Rovtah ena najlepših podeželskih cerkva ljubljanske škofije.

Vse to napredno delo, tako v cerkvenem kot v gospodarskem pogledu, je bilo opravljeno po prizadevanju župnika gospoda Matevža. Zato so pa gospod tudi uživali ugled kot malo kak duhovnik. Bili so oče vsem, svetovalec vsem, tudi zdravnik in še prvi kmet v vasi.

Pogosti obiski župnika na našem domu – oče so bili tudi med prvimi občinskimi možmi – so nam podobo duhovnega gospoda še bolj približali, tako da je vsaka zadeva, ki je imela zvezo z gospodom, bila vedno nekaj posebno lepega in velikega.

Brez nobene zunanje organizacije, razen dekliške Marijine družbe, je bila cerkev polna pri dveh mašah in popoldne vsako nedeljo. Molitvena ura za fante in može je napolnila vso moško stran vsak mesec po eno nedeljo popoldne. Cerkev nam je bila kot nebeška vrata, polna svetlobe, lepote in veselja. Zato smo se otroci z izredno resnostjo pripravljali na prvo spoved, sveto obhajilo in na birmo.

Nova obleka, ki sem jo imel za tiste priložnosti, je seveda še podčrtala veličino dogodka. A župnikova preudarnost je modro varovala duhovno vrednost zakramenta, da se nismo šli samo zunanost.

Lep je bil božič s prečudno lepimi svetimi večeri, jaslicami in petjem okrog vogla, ko smo vse tri svete noči obšli vso domačijo medtem ko smo molili vse tri rožne vence, kadili, kropili, tresli drevesa, z materjo postavljali jaslice, jedli sladke potice, šli k polnočnici z baklami, da se je čudovito iskriло po kristalnem snegu, medtem ko so se bližale procesije ljudi iz vseh strani in je skrivnostno odmevala pesem rovtarskih zvonov in nato zadonela Sveta noč. . .

Toda velika noč mi je bila še bolj doživeta. Minila je strupena zima, ko me je kar naprej zeblo v noge. Prišla je tiha nedelja in tihi ponedeljek, rovtarski sejem. Tudi v nebesih ne more biti

več lepih in dobrih stvari kot tiste, ki smo jih videli na štantih ta dan.

Na cvetno nedeljo so bile v ospredju butare in butarice, polne jabolk in pomaranč, mi smo pa ugotavljali, čigava je najbolj velika. . . Sledil je veliki teden z božjim grobom in velika sobota z vstajensko procesijo, z godbo, petjem, molitvijo. Pisana procesija pa se je vila med banderami, ki so jih nosili zastavni fantje, iz vsake vasi svoje. »Kdaj bom nesel jaz petkovsko?« je vstajalo v meni vprašanje.

Družinski dogodki

Očetov god in dva dni nato materin ter petelinova glave, to je bilo vedno v vročem poletju. Oče Nace 31. julija, mati Franca pa na porcijunkolo. Takrat so bili štruklji in to kakšni štruklji! Nikoli ne bom jedel več tako dobrih!

Koline so bile prve o sv. Martinu, glavne pa o božiču.

Pri starem očetu in materi smo imeli otroci svoj raj. Tam je bila v zimskih mesecih gorka peč s tisoč stvarcami za igranje, kjer so delali grablje in so bili sestavni deli nekaj izredno lepega. Stara mati pa so predli noč in dan. Brez nehanja je pel kolovrat in so se kopicila vretena, mi smo pa potem odvijali na motovilu štrene.

In kadar se je pekel kruh – družina je uživala črnega, le stari preužitkarji so imeli pravico do belega – je bil za vsakega nas tudi hlebček. Kako je bil dober! V nedeljo, preden smo šli k maši, sem nesel staremu očetu hrano, ki je bila v užitku zapisana: pol litra vina in ena mesna juha pri Mazetu.

Kadar smo dobili novega bratca ali sestrico, ga je prinesla Bobkejca, občinska babica. Naša sreča pa ni bila predvsem v tem, da je eden več, ki bo hotel svoj delež od božičnega drevesca, kakor to, da je bilo to znamenje lepih praznikov. V pametnem dogovoru z vsemi, ki so nam bili botri, so le-ti prinašali štruco v razmaku nekaj dni.

Najboljša je bila Petrovčeva, potem Turkova, a tudi Gašperjeva je bila dobra. Vsak je dobil svojo štručko, tako da jo je sam po mili volji jedel. Seveda mati niso ogli to pot postaviti svoje besede. Štručka je bila tako vse bolj cenjena, ker je vsak sam skušal kar najbolje porabiti jo.

Leta 1911, ko sem imel osem let, so prenavljali hlev. Kranjski deželni odbor je dal kmetom pobudo, in tudi pomoč za to. Kmetijstvo je takrat napredovalo do zavidne višine. V našem hlevu je vedno bil kak plemenski bik iz Švice. Temu primerno so modernizirali hlev z novimi higienskimi zahtevami. Tudi ne več pel cepec ob mlačvi pikapok. Moderna mlatilnica je grmela par dni, pa je bilo vse omlačeno, medtem do smo slišali pikapok še iz mnogih drugih sosednih domačij.

Zlata poroka

Na hišnem stropniku je zapisana letnica, katere seveda otroci nismo znali prebrati. Ko so začeli govoriti o zlati poroki, so prenovili vso zunanost in notranost hiše in tamkaj so se prikazale zlate podobe količkov in križev ter drugih črk. Bila je letnica 1962. Tistega leta se je priselil naš rod v Rupo in je bila poroka našega starega očeta in matere.

Vsi njuni sinovi in hčere, bilo jih je dvanajst rojenih, a tedaj še osem živih, od teh Johana v Ameriki, so se domenili, da naj se vrši lepa slovesnost zlate poroke.

Bilo je to moje prvo svečano doživetje. Joj koliko ljudi je bilo na Petkovcu, kjer je bila maša, ki jo je daroval sin Janez, župnik, državni in deželni poslanec, velik prijatelj dr. Janeza Evangelista Kreka.

Prišle so kočije, fotograf, bili so govori in toliko dobrega na mizi! Vsi strici in tete z očetove strani in njih potomci – samo nas je bilo tedaj že sedem, toliko tudi Janeščevih, vsi Turkovi, Gašparjevi – stric Jakob še ni bil oženjen, »v mlinu« ni bilo otrok, potem pa še sosednji otroci

nekaterih družin sorodstva stare matere. Tedaj se je ruparska domačija postavila, kakor nobena vse naokoli!

V Škofjo Loko

Sredi vsega tega slavja sem upal, da so pozabili na tisto o šoli. Toda kmalu po zlati poroki je prišel dan, ko se je stvar obnovila. Vpričo rovtarskega gospoda so me poklicali na Lovrencovo nedeljo in so me vprašali: »Janezek, ali boš šel v šole? Da boš učen, boš profesor kot stric, boš gospod kot stric gospod.«

Kaj je bilo meni za to, da bom »gospod«, tak ali tak, da se bom vozil v kočiji. . . Prav zato so se mi gabile, ker sem v njih nekaj takega slutil. Da bom vsak dan jedel meso in potico, ne, za kaj takega nisem in nisem bil navdušen.

»Pa poglej, Janezek,« so me prepričevali, »tvoja noga ni za težka dela! Kadar boš izdelal šole, bo iz tebe kaj koristnega, boš lahko domov prišel pomagat, te bodo vsi veseli.« Mati so od strani gledali, oče molče poslušali. Pa težko, da bi iz vsega tega kaj prišlo, če ne bi oče kar trdo na noge stopili in rekli: »Šel boš, pa amen!«

Kmalu sem zvedel za načrt. Da pojdem v Škofjo Loko. Čudno, kaj? Bila je šola v Logatcu, na Vrhniku, v Ljubljani, mene pa bodo poslali v Škofjo Loko. Seveda jaz o tem nisem kaj prida vedel in je res zanimivo, kako da se je vse do vojne vzdržala starodavna tradicija, da je Škofja Loka kraj za začetne šole. Pa je v Škofjo Loko treba skozi Ljubljano po dolgem ovinku! Mesec dni pozneje, ko je bil mali šmaren, sem šel z očetom na Vrh, k Sv. Trem kraljem, kjer je bil ta dan velik shod. Joj, kako mi je bilo tesno pri srcu, ko so me povsod gledali, ta pa oni mi je stisnil novec v roko, drugi me je pogladil po glavi in rekel: »Fant, le korajžo!« Jaz pa nisem imel nobene korajže. In če bi ne bil vaje ubogati, bi me vse lepote, katere so mi na račun mojih bodočih šol in gospodarstva ponujali – in teh je bilo na pretek – ne premaknile v mojem odporu.

Z Vrha je čudovito lep pogled na vse strani slovenske domovine. »Tamle zadaj pa je Škofja Loka! Vidiš: doli so Žiri, potem pa po lepi dolini skozi Poljane, pa si tam, toda vlaka tukaj ni«. Avtobus pa je bil tedaj še neznan.

Dva dni pred odhodom so se oče v gozdu usekali. Pripeljali so jih domov na lojtrnem vozu. Otroci smo jokali, toda za mojimi solzami je vstalo upanje: morda pa le ne pojdem.

Vendar očetova nesreča ni šla tako daleč, da bi ustavila usodno pot. Mežnar je že napravil črn kovček, ki je bil zame kakor mrtvaška krsta, mati pa so pripravili vse potrebno.

Ko je prišel zmenjeni dan, se je pripeljal Petrovčev koleselj. Neskončno težko mi je bilo pri srcu, ko so ostali za menoj Petrček, Mici, Tonca, hiša, dvorišče, kose, grablje viseče na klinih, rože na ganku, odprta hišna vrata. . . Pri meni so bili le mati, oče so pa skozi okno iz hiše gledali.

Pognal je Petrovčev Jože in zapeketalo je po dolu. Kako lepo je bilo to peketanje, kadar sem se peljal in vedel, da se bom spet vrnil. Toda danes? Solze so se ulile in zahlipal sem materi v naročje.

Pridrdral je vlak. Odpeljal je proti Ljubljani in od tam kar naprej. Ničesar nisem videl. Moje srce je bilo tako neizmerno potrto, da je ni bilo stvari, ki bi bila zanimiva. Bridki spomini mojega bivanja v bolnišnici so mi ves svet zastudili in si nisem mogel misliti, da je kje drugje življenje kot doma.

V dolinci prijetni je ljubi moj dom,
nikoli od njega podal se ne bom,

ta pesmica je odmevala v mojem srcu.

Na postaji Škofja Loka, oddaljeni od mesta pol ure hoda, smo sedli na poštni voz.

»Poglej, Janezek, kako lepo je tukaj!« so kazali mati na mesto in grad nad njim. Res je lega Škofje Loke nekaj prekrasnega, toda zame tisti trenutek vse to ni bilo nič.

Kmalu sva našla k peku, kjer je bila zame študentovska mati in vse, kar je treba za študenta. Pekova hiša je stala tik za šentjakobskim zvonikom, s hrptom obrnjena na Soro Poljanščico. Prav pod hišo je bil jez, čez katerega je grmela voda s šumom, ki mi je bil v začetku nadležen, pozneje pa čudovito lepa pesem, brez katere ne bi več mogel zaspati. Mati so tisto noč ostali pri peku. Naslednji dan je bila nedelja. Mati so se poslovili. Zadnji udarec je bil to. Nisem zavekal, toda Bog ve, kako neskončno bridko je bilo, ko so se zaprla za njimi vrata in sem jaz obsedel sam. Mati so šli na Brezje. Pač vem, da sem bil jaz glavni predmet njigove prošnje, kot štiri leta prej, ko so me bili tja nesli.

Sove in čuki

Tista doba je bila zelo razgibana. Vsako mesto in večji podeželski kraj je imel Sokole in Orle. V Rovtah o tem nismo nič vedeli. Tam ni bilo liberalcev, razen učitelja, ki je bil seveda politično popolnoma mrtev. Poleg župnika Matevža je bilo vsako nasprotno politično delo obsojeno na polom. Tako da jaz imen Orla in Sokola nisem niti prav dobro poznal.

Pa poslušam pogovore: »Danes je tukaj sokolska veselica. Prav tamle bo,« so kazali tja čez reko. Navzoči fantje, tudi pekovi študentje so bili iz Poljanske doline. Tam so imeli Orle in Sokole, niso pa bili vsi iz orlovskih vrst.

»Jaz jih še videti ne morem teh »sov«,« je pravil eden, ki je bil najbolj glasen, drugi pa so bili mnenja, da še ni greh, če od daleč opazujejo »sove«. Počasi sem tako doumel, kaj je Ž«Orel«, kaj »Sokol«, kaj »čuk« in kaj »sova«. Za »čuka« me je bolj imelo, ker so se naša mati pisali Čuk. Prav to je bila točka, ki me je postavila v sredo dogajanja tisti dan. Res sem tisto popoldne opazoval nastop Sokolov na orodju, kot se je razvijal na oni strani reke.

Pozneje sem zvedel, da ima tudi beseda Čuk res nekaj opraviti s priimkom moje matere. To ime, kot zaničljivko, so dali Orlom po župniku Čuku, iz mojega sorodstva iz Črnega vrha nad Idrijo, ki je dal Orlom himno, Namreč besedilo »Dvignite orli«. Bil je tedaj v Kranjski gori za dušnega pastirja.

Drugi dan pa v šolo

Strašno sam sem bil. Vse mi je bilo tuje. Čez trg, po neki ozki ulici, čez katero je bil hodnik, je bilo treba iti, nato na desno tja v grič, kjer so bile zidane kloštre, potem na levo in tam je bila naša šola. Zapisali so me v prvi razred,

Šli smo nato v cerkev k maši. Učitelji so stali po cerkvi z zadaj prekrižanimi rokami. Seveda, sem se zavedel: to so liberalci.

Tako smo imeli potem vsak teden en dan sv. Mašo. So bili pač cesarski časi, ko je vsak uradnik in učitelj moral dati dober zgled krščanskega življenja.

Šola je bila dopoldne in popoldne. Nisem bil med prvimi, a nekaj je bilo meni v poseben prid. Bil sem od daleč in tudi vedel sem včasih kaj takega, kar drugi niso, čeprav sem bil »hribovec«. Tako so me vsaj nekateri nekoliko občudovali.

Sem pa tja so prišli trenutki, da sem se sam sebi smilil. Nekateri otroci so bili hudobni in so se iz mene norčevali. Včasih sem se s kom tudi stepel, toda raje sem tiho požiral svojo bridkost.

Ko je minilo nekaj tednov, sem se v nove razmere vživel. Le tega mi ni mogla pekovka dopovedati, da je »medlja« dobra in »meženca« imenitna jed. In pečena kaša, po kateri se je cedilo maslo. Toda taka je bila le za peka, za nas ni bila tako lepo rumena. Ko sem jo dal v usta, se mi je obrnil želodec. Naglo sem zbežal na balkon in tam vse izbruhal.

Zvečer smo vedno molili rožni venec. Pa ne naslonjeni na stole, kot drva, temveč ravno, brez opore, kleče. Pri tem se mi je neki dan kar v glavi zavrtelo in sem padel v nezavest.

Pekovka si iz vsega tega ni delala skrbi. In je bilo bolje tako. Ker sem bil od doma vaje trde roke, se je tudi moja podzavestna neskladnost vdala. Moj organizem se je navadil na novo hrano: »migla« in »miščenca« in vse drugo mi je s časom tako teknilo, da sem se o božiču vrnil domov debel kot pujsek.

Dva mladostna »zločina«

Pek je bil star možiček, slep na eno oko. Pa je na drugo zato bolje videl. Pekovka je bila mnogo mlajša in razgledana ženska. Paznim očem se ni izmuznila prav nobena polomija.

Za Vse svete so vsi drugi imeli počitnice. Samo dva sva ostala. Pek si je oblekel debel kosmat kožuh, ker je bil mrzel dan in naju je peljal na mestno pokopališče.

Kaj lepih stvari sem tam videl! Rdeče, modre, zelene, nizke, široke svečke, nastavljene v različnih oblikah po grobovih. Pa me je hudoba zapeljala, da sem eno na skrivaj vzela. Ko sem jo hotel dati v žep, se je vsa tekočina razlila po hlačah – imel sem dolge hlače, menda edini med vsemi tedanjimi pobi. Kaj bo pa sedaj? Tako lepa je bila tista svečka, zdaj pa tale nesreča! Kako naj jo skrijem, da pekovka tega ne bo videla?

Seveda je ona kar kmalu opazila madež na mojih hlačah in me trdo vzela v roke. Ko sem povedal vse po pravici, tedaj je bila pa sodba in bila je strašna. Mera je bila namreč polna. Zadnji poskus, da se še poboljšam, tako sem zvedel. Kajti nad menoj je bila tudi druga strašna »hudobija«.

Prejšnjo nedeljo, pri krščanskem nauku, me je hudoba motila in sem se nekaj pomenkoval s sosedom, ki je sedel poleg mene pri obhajilni mizi, kot smo se navadno usedli in gledali dol po cerkvi. Seveda je bilo moje govorjenje »javno pohujšanje«, posebno še, ker me je videl gospod kaplan in mi krepko ušesa navil.

Tako strašno javno pohujšanje, sedaj pa se tatvina in na samem svetem kraju, na grobu. Ne, tu se pa vse neha!

Pa je prinesla papir, pero in kuverto, ter mi narekovala: »Draga mati! Jaz, Vaš sin Janez, sem v veliki nevarnosti, da postanem baraba. V nedeljo so mi gospod kaplan v cerkvi pred vsem občestvom, med krščanskim naukom, navili ušesa, ker sem se slabo vedel. Sedaj, na Vse svete, sem pa na pokopališču ukradel z groba svečko in me je duša rajnega kaznovala, ker sem se ves polil z raztopljenim lojem. Gospodinja mi je morala nato hlače očistiti.

Čez teden dni je že prišel odgovor, iz katerega pa vendar le nisem razbral tako strašne obsodbe, kot bi morala priti po mnenju moje gospodinje. Da bodo z menoj napravili račun o božiču, ko pridem domov, da so tudi že zaklali enega prašiča, da so že praprot poželi, da je krava rjavka imela teličko, da je mrzlo, da pa še ni bilo nič snega, da so oče že dobri in se jih je noga zacelila.

Vse te lepe novice iz materine roke so mi povedale, da mati niso tako za hudo vzeli mojih »hudobij«.

S pekom na sprehod

Škofja Loka ima krasno okolico. Častitljivi srednjeveški grad, nekdanji sedež brižinskih škofov, ki so bili gospodarji loške okolice, kraljuje nad mestom z mogočnimi potezami svojih stolpov. Spodaj starodavno mesto, iz katerega rastejo trije zvoniki: šentjakovski, nunski in kapucinski; vsenaokrog tvori okvir drevje; dvojna cesta vodi v mesto s strani postaje, na desni hrib s cerkvijo in postajami križevega pota, Poljanščica in Selščica delata naravno zaščiteno mestu, priklopljenemu na breg, po katerem je bilo še ohranjeno mestno obzidje, mestna obramba iz turških časov.

Nad gradom je bil »krancelj« venec smrek, od koder je bil izredno lep pogled na mesto in

vse proti postaji in Kranju.

Kaj naj rečem o Kamnitniku, ki je bil dragocen kamnolom. Kakih 50 m visok griček je nudil prečudne prilike za vse »razbojniške igre«, za prekrasne razglede in za počitek v zeleni travi. Od tam smo spoznavali naše gore in planine, šteli vozove tovornih vlakov, ki so brzeli proti Kranju, sledili toku Sore, ki je združevala oba pritoka in ju vodila proti Medvodam mimo Hoste, kjer je tedaj župnikoval Franc Saleški Finžgar, pisatelj romana »Pod svobodnim soncem«.

V Crngrob smo šli gledat rebro »ajdovske deklice«. S spoštovanjem smo stopali mimo Kalanovega doma, a ne vem dobro kateri Kalan je bil. Vem pa, da sta oba: prelat in »wasservater« (ime »oče vode« je dobil, ker je zavzeto propagiral abstinenčno gibanje) iz bližnje škofjeloške okolice. Pri enem so nam celo dali nekoč jabolka. Kako so bila dobra! Pri peku jih nismo nikoli dobili na mizo.

Včasih smo srečali izredno privlačen prizor: tamle gredo pa frajle, so rekli in smo viseli celo procesijo gospodičen, katere je vodil nunski oče, tedaj gospod Ignacij Nadrah. Tega prizora nismo nikoli zamudili! V gradu je bila namreč imenitna šola za deklice iz boljših družin, ki so jo vodile uršulinke. K njim so hodile tudi vse deklice iz mesta v ljudsko šolo.

Kmalu sem pozabil na »strašno sodbo«, ki me je čakala za božič doma. Dogodke o mojih »zločinih« sem zakopal na dno prelepih sanj, katere so mi rasle vsak dan bolj žive, kako krasno bo, ko bom spet doma. Odšteval sem dneve, nazadnje ure in jih preračunaval v minute, ko bom potoval v svoje kraje.

Srečanje s sv. Miklavžem

V tisti čas pričakovanja je padel še tudi sv. Miklavž. V Škofji Loki je bil prosvetni dom, kjer so pripravljali to slovesnost. Dvorana je bila nabito polna. Bilo je prvič v mojem življenju, da sem doživel dogodek gledališke vsebine.

Sicer sv. Miklavž zame ni bil več nobena skrivnost, prav tako ne parklji ne angeli. Pa tudi sv. Miklavž je to vedel in parklji tudi, kajti pograbitni koga izmed nas in ga vleči v pekel je utegnilo povzročati nevšečnosti parklju.

Vendar sem se jaz raje stisnil bolj v kot, da me ne bi dosegli, kajti moja slaba vest ob spominu na dogodke, ki so me »postavljali na prag zločincev«, mi je narekovala previdnost. Kaj lahko bi padli po meni in ne bi imel nobene obrambe, pač pa ponovljeno javno sramoto. No, hvala Bogu, nič tega se ni zgodilo. Seveda tudi ni bilo nobenega daru. Videl sem pa le nekaj neverjetno zanimivega in lepega: dvorano, oder in čudovite prizore, ki so se pred Miklavževim nastopom odigrali na odru.

Tik pred božičem sem dobil pismo, kjer je bilo naročeno, da naj grem v neko hišo, kjer se uči ključavničarstva Novakov Jokel. No, glej si kaj! Novakov Jokel! Od kod je pa ta tukaj? Če bi jaz prej vedel za to, bi bilo moje škofjeloško izgnanstvo mnogo manj tragično. Novakovi so nam bili doma skoro sosedje. Jokel je bil že fant, a sem ga dobro poznal. Da naj grem k njemu, da se domeniva, in bova skupaj potovala domov za božič

To je bilo pa res čudovito odkritje zame. Kar tekem sem v tisto hišo in ga dobil vsega črnega, seveda, kako naj bo drugače kovač, ki je nabijal po naklu. Začudeno me je pogledal, nato se je pa široko zasmel in mi dal roko.

Prav tako kot je vse do prve svetovne vojne veljala za naše kraje Škofja Loka kot izvir učenosti v knjigah, tako je bil tudi začetek industrijskih poti. Slovela je namreč po svojih »cehah«, med katerimi je bil znamenit posebno ključavničarski. Iz davnega časa, ko je vse poljansko sotočje spadalo v Škofjo Loko, je bila pot v svet iz naših krajev skozi to znamenito mesto. Prav tako, kot je idrijsko živo srebro našlo pot v svet skozi Škofjo Loko, prav tako je vse od tam prihajalo in tja teklo.

Zmenila sva se za dan in uro odhoda proti domu. V Logatcu naju bodo čakale sani in konj.

Na božične počitnice

To je bilo moje prvo potovanje, katerega sem željno čakal in katerega sem tudi doživel. Šmarna gora, Kamniške planine, prekrasen pogled na Škofove zavode v Št. Vidu, nato Ljubljana. Potem smo zbrzeli čez dolg most, ko smo križali Ljubljanico naprej do Brezovice. Moje oči so iskale na daljnem obzorju in skrivnostno sem se razveselil, ko sem opazil daleč gori cerkvico sv. Treh kraljev. Kot v ogledalu sem že gledal od tam tudi Petkovec in Rupo, kjer me pričakujejo. Čez Borovniški most, skozi gozdove, čez Razkovec, od koder sem tolikokrat poslušal vlakovo hropenje: »Le pritiskaj, saj tiščim. Perha – perha.«

Bila je slovita južna železnica, kot so ji rekli v rajni Avstriji, ki je vozila iz Dunaja v Trst, edina dvotirna na Kranjskem. Kmalu je hropenje ponehalo. Lagodno so zdrdrala kolesa in že smo zavili na logaško polje, kjer so nas pozdravile Napoleonove lipe, če je res, da jih je posadil Napoleon.

Jaz sem vrtal s pogledom tja gori v bregove in res me je kmalu pozdravila cerkvica sv. Hieronima na Petkovcu. Z belo streho, pod krošnjami dveh lip, ki sta pa bili seveda goli. Vse prepočasi so brzele sani. Zvončkljali so kraguljčki, dot je na sankah navada. Pričelo me je zebsti v noge, toda kaj vse to! Saj sedim poleg očeta, ki so me sprejeli na postaji in ugotovili: »Vidiš ga no Janezka, kako si zrasel. Tak fant!«

Pa bom tožil čez mraz, če sem pa »tak fant« in zraven očeta! Seveda sem že marsikaj zvedel po poti. Dobro uro je bilo drsenja po snežni cesti. Potem še po Potočni, nato smo pa bili pri Končjih vratih, pri Petrovčevi češnji, pri drobnici. Že se je videlo drevje v Rupo in še hip, pa so pritekli bratca Peter in Štefan, sestre Tonca, Mici in Franca z žarečimi obrazi. Že so tu mati, ki so me objeli in peljali v hišo ter napravili križ na čelo.

Spet doma! Na mizi se je že kadila skodelica kave in kos belega kruha; zraven polna košara jabolk. Res, po čem naj prej sežem? Pa tu so še stara mati, stari oče, hlapec pa dekli ter pastir in volar.

Prav tisti hip je zazvonilo angelovo češčenje na Petkovcu. Vsi smo se pokrižali in oče so dali glas: »Sveti angel Gospodov je oznanil Mariji. . . »

Minil je večer in legli smo k počitku. Tako poln sem bil vtisov kot menda nikdar v življenju. Nisem mogel zaspiti. Tedaj pa mi pride na misel: »Pa se res niso prav nič dotaknili «bavbava«, ki me je grozeče čakal od tistega pisma o mojih »zločinih«. Prav res, niti spomnili se niso na tisto,« sem vesel ugotovil.

Naslednje jutro sem dognal, da razen očeta in matere sploh nihče ni o tem zvedel besedice. Ko sem bil z materjo sam, so šele omenili in me vprašali, kaj da je bilo in da naj po pravici povem. Seveda so me z resno besedo posvarili, toda zadeva je bila s tem za vedno pokopana. Le v mojih spominih še živi kot koristen nauk za vzgojitelje, kako je treba pametno usmeriti zgrešene korake lahkomišelnega otroka.

Šele naslednje jutro sem se zavedel, da sem doma z obema nogama. Petrček me je spremil v hlev, kjer mi je razložil vse dogodke od mojega odhoda. Joj, kako se zrasla teleta, pa že ni bilo več vseh in druga so bila na njihovem mestu. Na Mihelovem sejmu so prodali ta male vole, ker je »šek« bil preveč hudoben in sedaj imamo pa tele in nove voličke, »Ta je Muzelj,« mi je pokazal pomuzeni rog.

Potem sva šla v svisli, v skedenj, na drvarnico, nato v kozolec, po vseh luknjah. Vse sem hotel videti in tudi kadi s kislim zeljem, ter klet s krompirjem in nato svinjake in mlade pujske; bili so že veliki. »Tale svinja bo pa za koline. Za tvoj god bomo klali,« tako me je povedal Petrček in s tem seveda razodel veliko družinsko skrivnost.

Pri starem očetu so bili kupi sestavnih delov kmečkega orodja na peči. Stara mati so sedeli za kolovratom, oče so obrezovali zobe za grablje.

»No, Janezek, zdaj boš pa imel kaj povedati, kako je po svetu. Le začni, kako je bilo s teboj,« so rekli stara mati in prekinili za hip enakomerni švrk – švrk, ki ga je pel kolovrat noč in dan. Že so mi prinesli hlebček belega kruha. Kako dober je bil tisti kruh. Nikdar več ne bom jedel boljšega, pa če bom živel sto let.

Strašno so mi ugajale vse te besede in zdelo se mi je, da bom kaj posebnega povedal, pa nisem vedel ničesar praviti. Seveda, potem se je po malem razvezala vez jezika in sem

skušal dopovedati, da je zame le doma lepo. Upal sem, da bodo rekli kako lepo besedo v moj prilog, kajti moja skrita želja je bila vedno ista: ostati doma. Vse zgodbe, ki sem jih pripovedoval, so šle za edinim ciljem, da bi ganile očeta in mater, da bi mi ne bilo treba iti več v šole.

Sveti večer

Bil je dan svetega večera. S Petrčkom sva šla po smrečico za božično drevesce in po mah. Globoko so se udirale v sneg najine stopinje. Krepko sva gazila, eden s sekirico – seveda jaz, drugi pa s košaro. Kra-kra se je prepeljala vrana skozi sončni dan in odhitela tja v Pečovje, kjer so vse smreke že odložile snežni klobuk. Menda je že slutila bližnjo pomlad. Kar naprej sva jo rezala, vse do Koče, od koder sva potem strmela v prelestno podobo slovenskih planin, ki so se tako čudovito lepo videle tam daleč nekje, vse bleščeče v snegu. Kmalu sva našla smrečico. Več naju je stalo najti suh mah. Pa sva ga tudi dobila. Petrček je dobro vedel, kje bo. Ko sva prišla domov, je bila ravno kašča odprta. Tam je bila zaloga krhlijev in suhih hrušk. Velikodušno so jih nama mati nasuli v pest. To so bile slaščice, posebno zame, ki jih niti videl nisem, odkar sem bil zdoma.

Že se je kadilo kosilo na mizi: kislja repa s krompirjem in na odnu skleda fižola s kuhanimi krhliji na vrhu. Za zajtrk je bil samo močnik, ker je bil dan strogega posta. Po kosilu so mi rekli oče: »Janezek, rezanco bomo pripravili. Ali boš pomagal?«

Kdo raje kot jaz! Taka dela so zame, ne pa bukve, sem si mislil in že sva hitela s Petrčkom, da naneseva slame in detelje za rezanco. Tedaj smo rezali še s slamoreznicco na ročni pogon: šlek-šlek-šlek je pelo kolo. Sprva sva bila s Petrčkom vsa vneta za poganjanjem kolesa, toda kmalu je moral poprijeti hlapec. Najine sile niso bile dovolj izdatne za delo, ki zahteva celega moža. »Ej, Janezek, kje je tisti, ki se je hvalil, da bo sam vse narezal?« se je norčeval hlapec, Štuparjev Peter. Oče so pa poprijeli za besedo in rekli hlapcu: »Le pusti poba, ti poženi, pob se je že naveličal, pa tudi za delo ni.«

Medtem so pa mati vse pripravili za jaslice. Vsi smo se zbrali okrog mize z našimi strokovnimi nasveti, ki so jih mati zelo upoštevali. Le v tem so morali zastaviti ves svoj ugled, da so se prav postavili naši pastirčki, kajti vsaki je hotel od najbolj blizu videti Jezuščka. In mojemu je bilo dano, da je prišel najbliže, čeprav Tonci to ni bilo prav, ker njen pastirček je najbolj velik in ona je največja od nas.

»Prav zato bo videl bolje tudi od daleč, ker je večji,« so presodili mati in moj pastirček je imel pravico, biti najbliže. Petrček se pa za to ni gnal, ker je že imel vse predvideno za naprej in je sebi pridržal pravico, da pripelje sv. Tri kraje.

Kar kmalu je bilo popoldneva konec. Z mrakom je bila opravljena vsa živina. Že smo jo napojili in za večerjo zadnji šop sena položili in sedaj naj vedo vse krave in voli, teleta in telice, da nočoj imajo tudi oni svoj delež pri jaslicah. Na sveti večer se namreč živali »menijo«, le da jih more razumeti samo človek, ki ima dušo popolnoma čisto in ki ima praprotno seme v žepu. Ko sem nosil praprot za steljo v hlev, sem si jo nabasal nekaj tudi v žep, da bi imel s seboj seme za načrt, ki sem ga pripravljaj.

Kmalu je zazvonilo angelovo čaščenje. Bilo je znamenje začetka svotonočne domače pobožnosti. Oče so vzeli z žeblja veliki molek in se slovesno prekrizali: V imenu Boga Očeta, Boga Sina in Svetega Duha. Vsi smo kleče molili začetne molitve do prve skrivnosti rožnega venca. Tedaj so oče vstali in mi tudi. Vsak je pograbil svoj križek, dekla lonec z ognjem in vejicami cvetne butare, mati pa blagoslovljeno vodo in se je pričela procesija »okrog vogla«, kot da spremljamo Sveto Družino, ki išče »jeprge«, ki jih ne dobi nikjer, razen tam, kjer konča pobožnost: v hiši, pred jaslicami.

Po krasnem sončnem dnevu je nastala mrzla noč, da je sneg že zmrzoval in škrtal pod našimi nogami, ko smo hiteli otresati drevje, da bi »bolje rodilo«. Ravno za petnajsto skrivnost rožnega venca smo obšli vse zgradbe, prostore, shrambe in zaklionišča notri in okrog doma, vse od kleti do prekajevalnice pod streho. Vse povsod je treba božjega

blagoslova, da človeško delo kaj velja, saj je Jezušček prišel odrešit vse, človeka in živali pa tudi človekovo delo, tako so nam oče povedali, ko je končala molitev in smo posedli okrog mize, na kateri je bil poprtnjak, steklenica vode, posodica soli, dva svečnika s prižgano svečo in najlepši namizni križ. Seveda je bil na mizi tudi najlepši prt in vse, dar je bilo pri hiši najlepšega.

Sledila je večerja. Ker je bil tedaj še post, smo jedli mlečno kašo. Po večerji smo razgrnili po mizi Mohorjeve knjige in jih začeli prelistavati, seveda tisti, ki smo znali brati. Jaz pa, ki sem bil knjig že itak sit, sem se izmuznil iz hiše in šel v hlev, da sem poslušal pomenek živali. Prav na tiho sem vstopil. Slišal sem prežvekovanje živali. Nekatere so globoko sople v mirnem spanju. Pritaval sem v temi do kupa stelje in se ulegel. Napeto sem poslušal. Nič! Globok vzdih stare krave, pa je spet vse mirno naprej prežvekovalo in dihalo. . .

Seveda, je delalo v moji glavi: biti moraš čisto nedolžen. Jaz pa sem obremenjen s tistimi strašnimi obtožbami mojih zločinov in hudobij. Pa saj so mi starši že vse odpustili! Res pa je bilo, da se nobena žival ni nič zmenila zame in tudi nobena v nikak pomenek spustila. Še sem pomel praprot v žepu in grabil novo, na kateri sem ležal, toda govedo je ostalo mutasto. Naveličal sem se tega oprezovanja in sem se namenil v hišo. Prav tisti trenutek je prišel stric Jakob, ki je bil moj birmanski boter. Njegov prihod je bil vedno zaželen. Zmeraj je kaj prinesel. Bil je pač edini stric, ki je bil samski in je torej mogel na to misliti.

Vsakovrstne stvari je po malem spravil iz cule. Zame so bile kocke, iz katerih se je dalo sestaviti različne podobe, ena lepša od druge. Res, to je bilo nekaj imenitnega! Za tisto noč je bilo vse preskrbljeno. Že me ni bilo ne za »lovca« ne z »špano«. Vsi smo se zapičili v kocke in se vrstili v sestavljanju čudovitih pravljič.

Med tam smo podremali. Poslali so nas spat. Ko je zvonilo k maši, so nas zbudili. To pot je bilo lahko vstati! Kar hitro smo bili nared. Ena velika bakla, katero bo nesel hlapec, in dve majhni: eno zame in ena za Petrčka. Stari oče in mati so pa že odšli s prižganimi trskami; suhe brezove trske so bile to, s katerimi so si svetili ljudje k jutranji maši ali pa tudi pri delu, dokler ni prišla petrolejka.

Iz vsakega doma je prišla procesija s svojimi baklami, ki so se iz stranskih steza zlivale na srednjo pot, kjer je široka gaz že dala prostor za dve osebi vzporedno.

Ko je zazvonilo zadnji četrt, smo bili že na poslednjem vzponu proti rovtarski cerkvi, v čarobni procesiji osvetljeni od velikih in malih bakel, ki so se iskriale daleč tja po bregeh v snežnih kristalnih mrzle zimske noči. Moja bakla je dogorela. Ogorek sem zavihtel daleč tja v stran. Še nekaj korakov in že nas je pozdravila cerkev od blizu z vsemi lučmi. Priril sem se do naše klopi in se zrinil vanjo.

Kmalu je zazvenela »Sveta noč . . .« Pa nisem ničesar več slišal. Morda so slišali mene drugi, ko sem zasmrčal v globoko spanje. Pot nazaj domov ni bila tako romantična. Hotel sem teči. Pa sem se spotaknil in tako telebnil na tla, da sem videl sto sonc, čeprav je bila temna noč.

Koline in moj god

Božič in sv. Štefan sta bila prava praznika. Vse dvakrat v Rovte! Popoldne, ko smo prišli »od nauka«, nas je čakal »štrukelj«: hlebček iz potičnega testa, za vsakega eden, za vsak prazničen dan. Ta je bil boljši kot potica, ker je bil pač moj in sem ga jedel po mili volji, kadar se mi je zdelo.

Prišle so tete: teta Franca (Gašparjeva), teta Turkova, Malenska in stric iz Podpeska. Poklicali so me in jaz sem bil seveda predmet razstave: kako sem zrastel, kako sem debel, da se mi gotovo strašno dobro godi (jaz pa sem mislil na »midlo« in »mišanco« in kaj da se mi »dopade«). Vse so hoteli vedeti, kaj bo iz mene. Jaz pa nestrpen in sem kmalu našel priložnost, da pobegnem: »No, Janezek, jutri bo pa tvoj god, kaj boč delal?« - »Klali bomo. Jaz bom pa za rep držal,« sem povedal in jo pobrisal.

Materi se to ni nič lepo vedelo. Očetu je pa bilo kar prav, tako sem presodil pozneje. In drugi

dan smo res klali. To je dogodivščina prvega reda. Že navsezgodaj smo bili na nogah, ne da nas je kdo poklical. Samo namigniti je bilo treba, pa je že bila na mestu stvar, ki smo jo rabili: klopi, polena, klavna miza. Nazadnje je prišel Martinkovec z ostrim nožem in odredil vse potrebno.

Kmalu so prignali debelo svinjo. Štirje so jo zgrabili in kar na mizo z njo. Jaz pa po repu, ki sem ga zgrabil, da nam svinja ne uide. Cviljenje je kmalu utonilo v hropenju in že se je slišalo samo še curljanje krvi v škaf. Tu je bilo pa vse poezije konec in vse je postalo žalostno. Ni mi bilo več za to, da bi še nadalje svinjo držal za rep.

Kaj in kakšnega dela je bilo ta dan v kuhinji, to so vedeli mati, in je bilo prav tako, ker mi smo bili za samo napoto. Toda kmalu je po celi hiši dišalo po dobrotah. Opoldne so bila na mizi »frigana jetrca«, potem pa je seveda bilo še marsikaj dobrega kot ocvirki, pečenka in zadnja večerna dobrota: pečene krvavice.

Vse ti si seveda zaslužili tisti, ki so ves dan zares delali, posebno ko so šli prat čreva v precej oddaljeni potok. Toda jedli smo vse te dobrote še bolj poželjivo mi, ki smo bili ves dan v napoto.

Na mojo veliko žalost so dnevi tako hitro tekli. Kar kmalu je prišlo novo leto in drugi dan je bilo treba spet nazaj v Škofjo Loko.

Nazaj v šolo

Tako lepo je bilo doma! Na novo leto dopoldne je še bilo kot se spodobi, toda popoldne je že padla senca slovesa na moje razpoloženje. Nič več mi ni dišal moj štrukelj.

Kaj bi dal druge krati, ko sem smel stopiti na voz in se peljati v Logatec; toda sedaj je bila ta pot kot pogrebna. Tako potrj sem bil, da se niti ne spominjam več, kako sem potoval. Le to vem, da sem bil pred večerom naslednji dan že pri peku. . .

Spet je Sora bobnela pod oknom- Spet bom jedel medljo in na mojo nesrečo se redil, da bodo na laž postavili mojo trditev, da se mi slabo godi. Spet je bila nedelja in sem sedel na stopnicah med naukom, da se mi je obnovil spomin na tragedijo, ko me je gospod kaplan potegnil za ušesa. Toda, kaj mi je preostalo drugega, kot sprijazniti se z usodo in tako sem se znova vživel v položaj.

Učili smo se vsi naglas. Kak hrup je to pomenilo za druge, lahko razumemo le, če pomislimo, da nas je bilo dvanajst, ki smo vsak na ves glas brali svojo lekcijo. Toda jez sem se bolj zanimal za to, kaj se uče oni iz petega razreda. Tako sem poslušal slavne zgodbe o bitki pri Visu, o generalu Radeckiju, o Otokarju Češkem, ki so ga premagali Habsburžani. Posebno pa me je zanimala zgodovina Škofje Loke, ki se začneja že leta 904.

Nikoli nisem bil odličen študent, toda konec leta sem si nabral toliko dobre rede, da sem šel naprej.

Tisto leto so se pojavili na slovenskih cestah prvi avtomobili. To smo gledali »samodrča«, kadar se je pripodil po cesti in dvigal oblak prahu. Iz Kamnitnika smo gledali, kako je brzel avto, edini, ki je bil že na cesti kot redno vozilo, težak voz, ki je vozil pošto iz Žirov v Škofjo Loko.

Pek je prerokoval, da bodo prišli slabi časi. Da je taka prerokba, da kadar se bodo železne kače plazile po deželi in železni konji drveli po cestah, bo nastal joj, prejoj. Železnih ptičev takrat še niso predvideli za prerokbe, a so bili pozneje tudi vključeni vanjo.

Končalo se je zame prvo leto. Končale so se tudi prelepe počitnice in začelo se je leto 1913/14. Ker sem toliko pravil o avtomobilu, ki vozi v Žiri, so mi hoteli napraviti veselje, da se bom peljal z njim v Škofjo Loko.

Ne rečem, da me ni mikalo, peljati se z avtom, toda drugo je, kam se pelješ. To pot so bili oče z menoj. Šla sva v Žiri in tamkaj je bilo izhodišče avtomobila. Spet je bilo moje srce preveč polno bridkosti, da bi užival lepoto Poljanske doline, po kateri sem se tedaj prvič peljal. Šel sem pač znova svoji usodi naproti.

Srečno smo prišli v mesto in jaz sem začel tako četrti razred. Moj učitelj se je pisal Pianecke,

mož češkega porekla, ki me je rad imel, ker sem bil tudi jaz iz Notranjske kot on, ki je bil doma iz Loža.

Kloštrski mucii

Častitljiva Škofja Loka je imela tri cerkve z redno službo božjo. Vsaka je imela tudi svoje ministrante. Nekateri naših so hodili k nunam in so imeli zato pridevek »kloštrski mucii«. Pa je veljalo nositi ta pridevek, kajti imeli so vedno priboljšek: potico, sadje, razne slaščice, stvari, ki jim niti imena nisem vedel.

Toda meni nikdar ni bila dana priložnost, da bi našel pot do nunskih vrat, pa tudi iskal je nisem. Pač pa se mi je ponudila priložnost, da bi se naučil streči pri maši v cerkvi sv. Jakoba. Toda ko sem videl čudne besede ministriranja, sem se ustrašil in si mislil: Saj to sploh ni mogoče! Kako bi se mogel naučiti kaj takega, čeprav nas je učitelj učil tudi, kaj je sekulus, kaj je dominus in še kako drugo besedo. Kako prav bi mi bilo zaslužiti »groš«, to je bilo deset vinarjev, ki jih je ministrant po maši prejel. Jaz, ki nikdar nisem imel krajcarja v žepu!

In sodim, da je bilo to zelo prav, čeprav se mi je tedaj zdelo hudo. Če bi me povabil kdaj duhovnik in mi dal pobudo za ministriranje, bi gotovo sprejel vabilo. Tako mi pa ni ostalo drugega, kot občudovati tiste, ki znajo ministrirati. Kar zavidal sem jih! Tako ponosno so se držali in na skrivaj pogledovali, če jih vsi vidijo in občudujejo.

Toda od vseh ministrantov, ki sem jih v Škofji Loki poznal, je samo eden stopil na duhovniško pot, to je Stanko Grims, vsi drugi pa so postali kdo ve kakšna nesreča zase in za svoje. Ni vse najbolj sveto, kar je najbliže oltarju.

Na pragu gimnazije

Proti koncu tega šolskega leta je v meni začela dozorevati zavest, da biti »hribovec« pravzaprav ni tako nečastno. K temu spoznanju je pripomogel občutek moči, ker sem včasih koga premikastil, pa tudi dolge hlače, ki sem jih edini v razredu nosil.

Učitelj PianECKi nas je večkrat vodil tudi na daljše sprehode, na Križno goro, Osovník, Lubnik. To so zijali moji sošolci, ko sem na Osovníku zagrabil za koso in šel vštric z drugimi kosci.

Moj ugled je med njimi stalno rasel, jaz sem se po vedno bolj moško počutil.

Potem je pa prišel veliki izlet na Bled in mene je zadela čast, da bom nosil učiteljev dežnik.

Pa so ga hoteli nositi tudi drugi, začeli smo se puliti zanj in ga – zlomili. Krivdo sem zvrigel na nekega Luka Polajnarja, toda učitelj je iz moje rdečice na obrazu razbral, da sem pravi krivec jaz. Zato ni Luka nič klical na zagovor, meni pa je, ko sva bila na samem, resno počital:

»Janez, za lažnivca te pa nisem imel!« Tega me je še danes sram in če bi kje srečal tistega Luka, bi ga takoj prosil odpuščanja. A najina pota se niso več srečala v življenju.

V tistih dneh je bilo objavljeno na vseh prižnicah: V škofijski zavod svetega Stanislava v Št.

Vidu nad Ljubljano se sprejemajo telesno zdravi in npravno nepokvarjeni mladeniči slovenskih starše, o katerih je upati, da se bodo posvetili duhovnemu poklicu.

»Si slišal, Janezek,« me je vprašala gospodinja po maši. »Kaj bi moral slišati?«

»Tisto o Škofovih zavodih,« je pojasnila. »Ali te nič ne mika? Na pismo!« mi je rekla.

Res je imela pismo od strica gospoda, kjer mi piše, da naj naredim prošnjo za v zavod in obrazec kako naj jo napišem in naj jo nesem župniku.

Jo, prejoj, kako se pa taka imenitna reč naredi? Celo polo, na prvi list, na prvo stran takole in potem vse tole. . . Bilo je vse natančno razloženo. Nasloviti pa je bilo treba prošnjo na

Knezoškofijski ordinariat v Ljubljani.

Prevzvišeni gospod knez in škof

Jaz, podpisani Janez Hladnik, rojen 22. decembra 1902 na Petkovcu, krščen 23. decembra v Rovtah nad Logatcem, sem dovršil z dobrim uspehom četrti razred ljudske šole in prosim za sprejem v zavod svetega Stanislava. Za odgovor prosim na župni urad v Rovtah nad Logatcem.

Vse te učene stvari sem napisal kakor sem najlepše vedel in znal, vse natanko po tem kot mi je gospod stric poslal vzorec in priložil rojstni ter birmanski list, potrdilo o cepljenju koz in šolsko spričevalo. Zadnji dan šole sem nato oddal prošnjo loškemu župniku Šinkovcu. Ni me skrbelo nič. Tako sem srečno odpotoval domov na Petkovec v moj planinski raj.

Prva svetovna vojna

V tistih časih so na kmete prihajali tedniki, »Domoljub« je bil redno branje vseh naših domov. Novice, ki so svet razburjale, so prišle v Rovte šele teden pozneje. Tako ljudje niso prav nič vedeli, ko so obhajali Jakobovo nedeljo, ti je bilo drugo nedeljo po mojem povratku iz šol, kakšna novica jih čaka!

Pa je oznanil »berč« (birič), da se daje vsem na znanje, da je bil ustreljen s srbsko kroglo naš prestolonaslednik Franc Ferdinand v Sarajevu in da je Avstrija napovedala Srbiji vojno in da se morajo nemudoma zgledati vsi moški pod orožje.

Našega očeta kot črnovojnika vpoklic ne več zadel, toda zadela ga je skrb in odgovornost. Prinesli so velike lepake, katere je bilo treba nabiti na kaščo, kjer je bilo javna pot mimo naše hiše, da je objavljen »preko sod« in mobilizacija vseh moških od 21. do 45. leta.

V štirinajstih dneh, tako je povedal berač Otrin, bomo pohodili tiste Srbe, pa bo vsega konec. Saj jih je komaj peščica, z blatom vred eno pest, je pravil eden, a drugi je vedel drugače in dejal, da bodo z njimi Rusi potegnili in kdo ve kdo še vse.

Vsi so vse razumeli in vse znali. Dejstvo pa je bilo, da se je sprožila prva svetovna vojna, ki je trajala več kot štiri leta.

Ni bilo tako lahko ljudem dopovedati, da so Srbi naši sovražniki. Balkanska vojna, ki je bila komaj dve leti prej, je pridobila vse simpatije Srbom in Bolgarom. Jaz sem bil seveda premalo razgledan, da bi o tem kaj razumel in sem se veselil prvih spopadov na srbskem bojišču.

Zame je bilo važnejše kot vse drugo vprašanje: Kaj pa če bom zaradi vojne le rešen šol? Bog daj, da se ne bi začele!

Na malega šmarna dan sem spet šel z očetom k Svetim Trem kraljem. Pa se je spet slišala ista pesem: »Torej Janezek gre v šole?«

V škofov zavod

Davno namreč je že prišlo pismo na rovtarskega župnika, da sem sprejet in da se moram prijaviti k sprejemnemu izpitu 15. septembra. Ob dveh zjutraj sva vstala z očetom, mati so nama skuhalo mleka in že sva jo ubrala skozi rosno jutro tja mimo Bebra, čez Mizendol na Vrhniko, kjer je odhajal ob šestih vlak v Ljubljano. Bled lunin svit nama je osvetljeval pot, dokler ni zagorela jutranja zarja in napočil dan.

»Kristus Zveličar sveta« je govoril veličastni napis na pročelju zavoda. Kmalu sem našel sobo, kjer so se zbirali šolarji k izpitu. Oče so bili z menoj in mi dajali pogum: »Nič se ne boj, Janezek. Prosi Marijo, da ti bo pomagala!«

Sami smo ostali po razredih s profesorjem, ki je napisal na tablo nalogo. Bila so vprašanja: eno iz slovenščine, eno iz nemščine in eno iz računstva. Med grobo tihoto smo pisali vsak, kar je vedel za najbolje in čez pol ure sem že oddal svojo nalogo rešeno.

Bil sem sprejet in zapišan v 1. B razred in poslan v 6. divizijo. To so bile zame zelo učene

besede. Oče so me spremili prav so prefekta in me izročili z izrecnim pooblastilom, da naj me kar trdo v roke vzame, če bo treba, da bo kaj iz mene.

Prefekt, Anton Komljanc me je prijazno sprejel, ter mi odredil mesto. Bil sem deležen predzadnjega mesta. To je bila zame velika odlika! Seveda nisem vedel, da sem se tako znašel prav pod opazovalnim stolom prefekta.

V prvem gimnazijskem redu

V diviziji je bilo imenitno. Že prvi dan sem se srečal z raznimi znanci iz Škofje Loke. V mojem razredu je bil samo Lojze Hartman, več jih je bilo v 1. A razredu.

Nebeško lepo je bilo na igrišču. Lepo je bilo tudi v obednici, kjer smo kar po gosposko jedli z nožem, vilicami, žlico in kruhom. Tudi v kapeli, ki je bila prava cerkev, je bilo čudovito. Molili smo in peli ter tudi malo podremali.

V šoli je pa vladalo neko čudno vzdušje po nečem neznanem in nek strah pred učenimi profesorji z naočniki. Luka Arh je bil moj razrednik in je ostal skozi vsa leta. Učil nas je latinščino, nemščino in slovenščino. Prirodopis je bil domena Pengova. Računstvo je učil Ratajč, zgodovino in zemljepis »ne bodi len« Kržišnik, verouk pa Pavlin.

Najbolj zanimiv je bil prirodopis. Seveda, saj tisto sem že vse vedel. Prva lekcija je bil »maček«. Le kaj naj bi se še učil o mačku, ko je bila cela hiša polna mačk, mladih in starih obeh spolov. Za nobeno lekcijo nisem bil tako gotov kot za prirodopis.

Pa se je zgodilo, da me je poklical Pengov. Od kod sem doma, kje sem bil v šolah, same lepe stvari, tako da sem mislil, da je spraševanje že pri kraju. Pa se je Šele dobro začelo.

»No, ti Janez Hladnik, pa mi povej lekcijo o mačku!«

Jaz pa: »Mačka je domača žival. Ima dva spola, lovi miši, vidi bolje ponoči kot podnevi. . .«

»Štor, fant! Ti mi boš povedal to, kar je v knjigi!«

Jaz pa – tiho. Saj niti pogledal nisem v knjigo!

»Kako se imenuje tale kost? Le poglej dobro, pob, tale, ki gre z vrha hrbta doli v prednjo nogo.«

Vsa vprašanja so bila zaman. Ostal sem bil mutast.

»Nezadostno!«

Prvi v razredu, ki sem dobil nezadostno. V učilnici sem zvečer jokal od sramu in strahu. Kaj če me bodo spodili? Gospod prefekt pride in me vpraša. Pa so mu takoj drugi povedali, kaj se mi je zgodilo.

»Nič se ne boj, Janez. Nauči se dobro drugo lekcijo, pa bo cvek zbrisan!« Tako me je potolažil. Jaz pa na drugo lekcijo: Orangutan pomeni v malajskem jeziku divji mož, živi na otokih Borneo in Sumatra. Od začetka do konca sem si zabil lekcijo v glavo in res sem bil vprašan in jo zdrdral, tako da se je Pengov kar čudil. Od tedaj sem pri njem vedno imel najboljši red.

Vtisi iz prvega leta

Naš prefekt je bil zlata duša. Predober je bil. Imeli smo ga radi, on pa tudi nas. Če bi bil nekoliko bolj strog, bi bilo kar prav. Posebno v prvem letu, ko se nas je nabralo kar 60 pobov iz vseh krajev in koncev slovenske zemlje od Albrehta do Žvana.

Kmalu smo se porazdelili v dve skupini: eni so bili gosposki, drugi pa kmečki. Jaz sem bil menda najbolj kmet in povrh še malo šepav. To mi je ostalo za spomin iz prve mladosti, čeprav me pozneje dolgo ni v zdravju nič motilo. Tu in tam mi je kdo zabrusil v obraz »krevlja!« Včasih sem požrl žaljivko, vselej pa ne.

Mi, ki smo bili kmečki sinovi, »hribovci«, smo bolj ali manj skupaj držali in smo bili vsi močni.

Zato sem včasih komu pokazal, da če sem »Hefajst« (šepasti grški bog kovačev), sem pa tudi močan. Malo moja lastna pest, malo pa prefektova modra beseda, pa so bili ti problemi rešeni.

Naš ravnatelj je bil msgr. Janez Gnidovec, pozneje svetniški škof v Skopju. Njegova beseda, zgled in molitev, vse to nas je prepričalo, da moramo življenje resno vzeti.

Ostali prefekti, med katerimi je bil Kovač, so pa imeli dobre oči, da so kmalu razbrali med zrnjem tudi pleve in tako je bilo za božič že kakih deset odstavljenih. Niso se več vrnili po počitnicah. Bilo je pač pametneje pravočasno izključiti jih. Morda je kdo odletel tudi, ker ni imel glave za to, ali zaradi vojnih razmer. Vsekakor se je naše število zmanjšalo.

Vojna je zadela tudi našo miselnost. Kot so se bili avstrijski vojaki v Karpatih, tako smo se udarili tudi mi. Bila sva dva generala: Tone Hren in jaz. Bila sva menda najbolj močna in sva bila v večni tekmi, kdo bo na vrhu. Ta najina borba se je razširila tudi na razred in že smo se udarili. »Okramacola« je zakričal Hren bojno povelje in takoj so se usuli njegovi s kepami proti nam. Mi pa proti njim. To so bile bitke, da smo se sredi mrzle zime potili in imeli rdeče nosove, pa ne od mraza temveč od vročine ali pa tudi od krvi. . .

O poteku vojne nismo v zavodu skoraj nič vedeli. Šele za božič doma, ko sem prebiral revijo »Vojska v slikah«, sem zares zvedel, kako gre ta stvar, ki je bila v začetnih mesecih silno zmagoslavna za Avstrijo in Nemčijo in to na vseh bojnih črtah.

Za veliko noč sem šel na počitnice k stricu na Trebelno. Mnogo novega in neverjetnega sem tam doživel: da se denejo tudi pomaranče na mizo in da sem jih lahko jedel, kolikor sem hotel. Take velike noči pa res še nisem imel. Najedel sem se pomaranč do sitega. Trebelski župnik, stric gospod, ki je bil tedaj državni in deželni poslanec, je bil res velik gospod, če je imel toliko pomaranč na razpolago, tako sem preumeval jaz. In sem ga začel še bolj spoštovati, čeprav sem ga od nekdanj visoko cenil.

V napetem ozračju leta 1915, že spričo pomanjkanja, ki seje začelo javljati po enem letu boja, je uprava šentviškega zavoda sklenila skrajšati šolo za en mesec. Tako smo končali prvo sredi junija in ravno za binkošti, ki smo jih praznovali doma.

Pri čebelah

Pri hiši so bile od pamtiveka čebele. Ena najlepših poezij moje mladosti so bile čebelice. Legel sem v senco poleg ulnjaka in prisluškoval melodiji njihove čudovite pesmi, odišavljene z opojem cvetnega prahu, ki so ga prinašale.

Neki dan sem varoval malo sestrico. Pa kar nenadno jo vidim pred panji, kako vtika ročico v žrelo, tja med čebele. Ves prestrašen, ne da bi vedel kaj naj storim, sem hitel povedat materi, kaj se je zgodilo. Mati pa čisto mirno: »Nič hudega! Saj ima otrok svojega angela varuha. Boš videl, da se ne bo nič zgodilo!«

Res je ni pičila nobena čebelica. Mene so pa takoj opikale, kadar so me imele preblizu. Včasih me je zadelo tudi ogrebat roje. A bilo je to le tedaj, kadar ni bilo ne očeta ne Petra. Vedno me je katera pičila ob takih priložnostih.

Tisto leto na binkoštni ponedeljek sva praznovala s Petrom moj srečni povratek k čebelah. Oče so zažgali cigaro, da jih ni pičila nobena. Tudi midva sva hotela posnemati to moško vlogo. Pa se nama je zdelo premalo cigare, ker sta bila le kratka končka, zato sva se odločila, da jo prav po moško počikava, kar je ostalo. Seveda sva takoj začutila vrtoglavico, bruhalo sva in občutila vse zoprnosti, ki jih nisva mogla pregnati s hruškovo vodo ne z ničemer drugim.

Italija napove vojno

Očeta ni bilo doma. Ko so z nočjo prišli, je prišla tudi novica: Italija nam je napovedala vojno. Še tega je bilo treba!

Vstop Italije v vojno je bil za naše kraje naravno resen dogodek, vsaj po očetovi besedi: »Če ni cesar pripravljen, bo Italijan tukaj prej kot v enem tednu!«

Na srečo se je Italijan obotavljal, da hitro in odločno udari. Mene je pa minila pijanost spričo te novice in spričo druge, da bomo še ta teden romali v Rajhenburg.

Spet težava z nogo

Prvo leto v škofovih zavodih se mi je zgodilo, da sem z desno peto trdo udaril ob končnico postelje. Peta se mi je razbolela, tako da je postalo nevarno, da se mi ponovi mladostna bolezen.

Bilo je v zimskih mesecih, ko je bilo izredno lepo biti v hišni bolnišnici, kajti zunaj je bil strupen mraz.

Pa pride zdravnik, imenoval se je Heno Dorcani, ki je hodil z berglo. Morda je bil dober zdravnik, kaj jaz vem, to pa vem, da so se iz njega norčevali, ne morda zaradi njegove bergle, temveč zaradi njegove diagnoze.

Pride do mene, pa me ne vpraša, kaj me boli, temveč z Žlico v roki: »Odpri usta! Pokaži jezik! Reci a ....!« - Pa gospod doktor, mene boli noga!« Vendar je obveljala njegova, da je le treba videti jezik!

Noga se mi je na peti ognojila. Obrezal mi jo je, ko je bil tvor dozorel in sem bil spet dober. Toda oče in mati sta stvar bolj za resno vzela, ter sta rekla, da je treba spolniti obljubo! Vedela sta zanj, od kdaj in kakšna je bila.

Komaj sem bil po končanem letu doma, sta takoj odločila, da gremo na romanje v Rajhenburg: oče, mati, Peter, Mici in jaz. Mi vsi trije smo imeli bolezen v nogah. Nekaj čudnega je bilo to in prav mi trije, vsi zaporedni in vsak jo je na kak drug način skupil. Petra je pobodel bik, Mici je prišepala nekoč iz šole in se ne ve, če je ni kaka žival pičila, jaz sem pa imel svoj mladostni spomin, ki je postal potem moj angel varuh.

Na božjo pot v Rajhenburg

Iz leta 1908, ki je bilo lurško leto in začetek gradnje rajhenburške bazilike, je prihajala moja bolezen in iz tistega leta najbrž že izvira zaobljuba, katero so zares hoteli moji starši spolniti leta 1915 v juniju. Prej je bil dom v velikih gospodarskih stiskah in ni bilo nikdar mogoče spraviti skupaj denarja za tako romanje. A to leto so hoteli obljubo spolniti, pa naj stane, kar hoče.

Prav na binkoštni ponedeljek je Italija napovedala Avstriji vojno. Za tisti teden je bilo sklenjeno romanje in tisti teden smo tudi šli. Pridemo v Logatec. Vlaka ni bilo. Vojne priprave za borbo na italijanski fronti so zmešale vozni red.

Slednjič je prišel vlak in nas potegnil do Ljubljane in še naprej, kajti južna železnica je šla proti Zidanemu mostu in do tja je kazalo, da bomo srečno prišli.

V Trbovljah smo stali vso noč. Šele proti jutru sr je vlak premaknil. Prav počasi je vozil skozi Hrastnik, kjer smo videli iz vode štrleče dele železniških voz. Prav tam sta namrač trčila dva vlaka in eden je zgrmel v Savo, ki teče tik pod železnico.

Dva dni smo že bili na potovanju in navezani smo bili na zaloge, ki smo jih imeli s seboj.

Začeli smo varčevati. V Zidanem mostu smo srečno dobili vlak proti Zagrebu, ki nas je odložil v Rajhenburgu, kamor smo prišli tako šele tretji večer po odhodu zdoma.

Mogočna bazilika z dvema stolpoma nas je že od daleč pozdravila in kmalu sprejela v svojo prekrasno notranjost. Je ena najlepših cerkva na Slovenskem in tedaj je bila edina z

naslovom bazilike.

Kaj sta pač čutila oče in mati, ko sta vse tri šepave otroke predstavila Materi božji v tem njenim svetišču! Bile so strašne preizkušnje, ki jih je Bog pošiljal dobri družini, vernemu očetu in pobožni materi. Radostna sta bila oba tedaj, ko nas je naslednje jutro vseh pet pristopilo k svetemu obhajilu in prepričana, da bo teh trdih preizkušenj, ki so težko bremenile dom s skrbjo in pomanjkanjem, gotovo enkrat konec in da mora to tudi nekaj koristiti. Sam Bog ve to najbolje!

Osem let kasneje se je izkazalo, da je bila prav ta nesreča meni kažipot k oltarju; trideset let je bilo treba čakati, da smo doumeli, da je prav zaradi tega bil brat Peter rešen grozot zadnje vojne in je bil na ta način ohranjen naš dom. In Mici! Nekoč bomo tudi zvedeli, da je bila nesrečna noga zanj v njeno, če ne časno, pa gotovo večno srečo.

To romanje v Ranhenburg pa je bilo zame tudi veliko podučenje, da je naša slovenska zemlja velika. Saj smo se vozili in vozili ter prišli v popolnoma tuje kraje, bilo je tam vse polno ljudi v drugačnih oblekah kot mi, pa so govorili slovensko in vsi enoglasno prepevali: »Zvonovi zvonijo, premilo pojo, častijo preblaženo lurško Gospo. Ave, ave, ave Marija. . .«

Srečno smo se vrnili domov. Mici in Peter sta bila vseh nadaljnih težav rešena, mene pa je moja noga vsake toliko v življenju obiskala in me kot moj angel varuh opozarjala na pot, katero mi je Marija v življenju začrtala.

V drugo gimnazijo

Italija se je vrgla v boj proti Avstriji, ki je imela vse svoje sile koncentrirane na ruski fronti. Brez boja so italijanske čete zasedle Furlanijo, Goriška Brda in del spodnjega Krasa pri Gradiški. Šele mesec dni po začetku vojne je Avstriji uspelo vzpostaviti svojo obrambno črto ob Soči in je polagoma začela pripravljati protiakcijo.

Ko je bilo konec počitnic leta 1915 je bilo seveda treba zopet v šolo. Mobilizacija je zadela medtem tudi mojega očeta in tako je doma nastala še večja praznina.

Že proti koncu leta 1915 smo občutili pomanjkanje hrane. Novo leto bo prineslo gotovo še več nevšečnosti, tako sem sodil in mati so bili istih misli, zato so mi naložili celo zalogo suhih kruškov in klobas.

Bilo nas je pet zavodarjev iz Rovt in Logatca, ki smo se našli na logaški postaji za skupno pot. Vlak je prišel in sedli smo vanj. Malo potnikov je potovalo. Ves svet je vedel, da je trenutek težak in potoval je le tisti, ki je nujno moral, kot smo bili mi zavodarji.

Skoraj nepretrgana je bila reka vlakov, ki so hiteli proti Trstu. Avstrija in Nemčija sta začeli zares pripravljati obrambo na Soči. Naš vlak je na vsaki postaji stal po uro in več in še sicer se je ustavljal kjerkoli. Do Ljubljane je bilo 40 minut redne vožnje. Tisti dan smo potrebovali pet ur do Brezovice, toda tam so nam svetovali, da je pametneje iti naprej peš.

Tako smo oprtali našo prtljago. Če bi ne bila »sladka municija«, kot smo imenovali živilske rezerve, bi je pač ne tovorili. Dobro uro smo krevsali do Ljubljane, potem pod Rožnikom na Šiško in naprej proti Št. Vidu. Polnoč je udarila v zvoniku, ko smo dospeli pred zavod in si s težavo priborili pravico do vstopa.

Ko smo se drugi dan razgledali, smo opazili, da je zavod spremenjen v vojno bolnišnico. Več kot polovica vse zgradbe je bila v vojaških rokah. Mi smo se stisnili, kakor smo pač mogli. Razred in divizija je bilo isto. Vedno sem imel vse svoje stvari v svoji klopi. Naša iznajdljivost je klop spremenila v shrambo vseh mogočih stvari. Seveda smo se stiskali tudi v spalnicah, ki so bile nekatere kar na hodnikih in kjerkoli se je našlo še kaj mesta.

Za kuhinjo so skrbele usmiljenke, zagrebške sestre sv. Vincencija. Njihova predstojnica je bila sestra »Zlata«. Ekonom Markež je bil genij, katerega je Bog dal zavodom kot angela varuha v tistih obupno težkih časih. Kje dobiti hrano za petsto ljudi, učencev, profesorjev in osebja, in to v času, ko ni bilo najti ne krompirjevega gomolja ne žemlje kruha nikjer; to je res bil pravi čudež.

Vpričo splošnega pomanjkanja so »gosposki« sinovi občudovali nas hribovce in nam niso

več rekli »kmetavzarji«. Postali so zelo ljubeznivi, kajti med nami je vedno kdo imel kaj »municije«, ki smo jo potem bratsko delili. Tedaj šele so mnogi spoznali, kako so dobri in koliko so vredni suhi krlji in hruške, katerih sem jaz vsak mesec dobil nekaj z doma. Proti koncu druge šole so se mi pričele javljati bolečine v trebuhu. Seveda, kako naj bi bilo drugače, kajti skromna hrana, sama voda z redkimi ribicami, ki so bile krompirček ali košček repe, včasih, glej čudo božje, tudi meso; potem kruh iz krompirja in vsakršna nadomestila... vse to je mladega poba v polni rasti in vedno lačnega gnalo v požrešnost. Pojedel sem vse, kar sem kje dobil, pa naj bo gnilo ali plesnivo... Malo sem očistil in vesel sem bil tega, kar je ostalo.

Moje upanje je bilo bližnji konec leta, ki je bil tudi v stiski časov postavljen na mesec pred navadnim časom, to je sredi junija. Sicer se je šolsko leto končalo 15. julija.

Voli iz hleva za vojsko

Ko sem prišel domov, je bila na dveh njivah detelja pokošena, in dež na dež... Joj, kako bomo, so tožili mati. Jaz pa: Mati, jaz bom tudi nekaj zalegel!

»Seveda, sin moj, že vem, da boš. Toda ni samo to; le poglej tale papir.«

Pogledal sem in zvedel, da je treba pripraviti dva para volov za rekvizicijo. Bodo sicer dobro plačali! Toda dva para volov in sedaj, sredi leta! Kako bomo vozili?

»Bomo poiskali dva para juncev. Saj je hlev poln živine,« sem menil.

»Kaj boš, revše,« so pojasnili mati. »Voli so že zaznamovani!«

Res jih je bilo treba gnati. S Petrom sva pa takoj začela učiti voziti največja dva junca in tako je bil par voličkov kar kmalu pripravljen.

Čez nekaj dni nas pokliče mati vse otroke in nam pokažejo tisočak. Bil je velik zelen bankovec. Nikdar prej ga nisem videl. »Poglejte, otroci, res nam je žal volov, toda tole sem zanje dobila. S tem bom plačala zadnji dolg, ki še visi nad hišo.«

Ko so naš oče prevzeli gospodarstvo, je bil dom zakopan v silne dolgove. Saj je bila že oklicana dražba, katero je ustavil stric gospod, ki je potem pomagal našemu očetu izvoziti gospodarstvo iz luže, v katero ga je zavozil stari oče, ki je preveč pil in premalo skrbel za dom. Dvajset let je bilo treba, da je sin Nace z umnim gospodarjenjem odplačal dolgove in obveznosti in v tistem mesecu Juniju 1916 so mati srečno končali vsa plačila.

Tista rekvizicija in tudi naslednje, ki so zadevale pridelke so bile sicer nadležne, toda niso bile pretežke za dobra kmečka gospodarstva. Prinesle so pa v hišo denar, s katerim je bilo mogoče kupiti industrijske izdelke, ki so postajali vsak dan dražji.

Jajca in maslo so bila dragocenost. Vsakovrstna gospoda se je začela razlirati na kmete; eni so prosili, drugi ponujali v zameno koristne predmete. Tako so mati nabrali vsega, kar je bilo treba za našo obutev in obleko. Kdo bi se tedaj mogel zanimati, če so tiste stvari prišle v roke tisti »gospodi« po prav ali po krivi poti?

Tretja gimnazija

Med počitnicami sem pozabil, da sem študent. V nepretrganem delu sem bi koristen domu. Prav delo in gibanje z njim mi je vrnilo zdravje ob dobri domači hrani. Ker sem se nemščine že precej naučil, sem kar pogosto imel opravka s kakimi pisanji, ki so prihajala ljudem. Kako sem bi srečen, če sem mogel komu dobro pojasniti tako pisanje.

Kljub temu ko sem se vrnil v šole, mi nemščina ni dišala. Pa ne bom trdil, da zato, ker so tisti čas Nemci izvajali velik pritisk in so hoteli zatreti v javnosti vse druge jezike v Avstriji. Tako mi je povedal stric, ki se je udeleževal poslanskih zborovanj na Dunaju. Bila je to pač ena usodnih napak nemške nadutosti, ki so bili pijani zmage in menili, da bodo vsi naši kraji

postali nemški.

Nemščina mi ni dišala, ker je bilo treba zares zagrabit, da se imel smisel in obliko tistih čudnih pluskvamperfektov in pogojnikov, ter kdo ve kaj še vse. S profesorjem Samsom se nisva dobro ujemala. P je bilo prav tako z matematiko, ter z dr. Ratajcem in tudi z latinščino in dr. Arhom. Rnostavno: nisem se učil.

Moj sosed v klopi je bil Jože Žigon, starejši fant, doma iz Vrtojbe pri Gorici. Vojna vihra ga je prinesla med nas kot toliko drugih primorskih fantov, s katerimi smo se odlično razumeli. Jože Žigon je bil pa vseh najbolj vreden. Vedel je vse. Kaj vse je pripovedoval! Poznal je vso zgodovino slovenskih bojev proti Lahom. Imel je Gregorčičeve Poezije. Kako vneto smo prebirali njegove domorodne pesmice in se jih učili na pamet.

Nezadostna v spričevalu

Seveda! Vse drugo, le nemščino, latinščino in matematiko pa tako mimogrede. Zato ni bilo čudno, da me je ob koncu prvega polletja zadela zaslužena kazen. Latinščina: nezadostno! Spričevalo je šlo naravnost domov. Čez dva dni je že prihrumela sestra Tonca in zčila name nevihto besed: »Sramota naše hiše si! Mati jokajo in pravijo, da boš faliran študent. Mi se mučimo in delamo, da zate plačujemo, ti pa lenobo paseš!«

Ni bilo ne ugovora ne prigovora!

»Dokler ne popraviš reda, ti ne bomo prav nobene reči več prinesli za municijo. Nise vreden, da živiš!«

To so bile pa res hude besede in menda rešilne, kajti od tega dne sem vzel bolj zares svojo dolžnost. Sam moj tovariš Jože Žigon je domačim prav dal, potem ko sem mu zaupal, kaj sem zvedel od doma. »Prav imajo. Saj je res to. Kdaj sem ti pa jaz rekel, da ni treba študirati! Z lenobo ne bomo zmagali ne Italijanov ne Madžarov, še manj pa Nemce. Po nemško jim moramo povedati, da nimajo pri nas kaj iskati!«

Premislil sem vse te stvari in začel ponavljati lekcije vse od začetka leta. Kmalu sem dohitel razred in za veliko noč sem bil že na dobrih nogah.

Dr. Ratajec me je vzel trdo v roke. Toda ko mi je hotel dokazati, da ne znam nič, potem ko mi je rekel: »Jaz te bom vrgel, da boš vedel lenariti,« me je postavil pred tablo. »Bik, osel. Tele!« Bil sem pripravljen na tak izbruh. Pa tisto jutro sem se tudi z Jezusom in Marijo pomenil in ju prosil, naj mi pomagata.

Pa sem začel s prvo enačbo. Rešil sem jo prav. Druga naloga: »Ali prav vidim?« je rekel.

»Dobro, pojdi v klop!« Tako se je dr. Ratajec pomiril z menoj.

Tudi nemščino in latinščino sem zrinil dobro naprej, tako da sem prav po tisti tragični »dvojki« našel samega sebe in se šele tedaj zares zavedel, da če se pridno učim, je tudi meni v korist.

Prva letala

Vojni dogodki pa so prinašalo novosti. Nenadno so se pojavila poročila o letalskih napadih. Niti besek še nismo imeli za to novo in pomembno vojno iznajdbo.

Pa ni trajalo dolgo, ko smo zaslišali čudno grmenje v zraku in naše oči so videle nenavaden prizor: velikanskega črnega ptiča, ki je brnel po zraku. Še teden, pa jih je bilo za zavodom proti Savi cela vrsta. Nemci so že imeli letala za boj. Vsi ti pojavi so povedali, da so pripravljala nekaj velikega. Pa tudi Italijani so nas prišli že dražiti s svojimi ptiči vse do Ljubljane.

Ko sem bil za veliko noč na počitnicah, smo šli po pesek v sorški peščenek. Slučajno so bili oče doma na dopustu. Vojake so služili tedaj v Radgoni. Porabili smo priložnost, ker sem bil doma tudi jaz in nas je bilo nekaj več mož, da smo pripeljali peska iz sorškega peščenka, kar je bila zelo težavna stvar, ker so bile velike strmine in je bilo treba dveh parov volov in veliko

močnih rok, da smo srečno pripeljali dva voza peska.

Ko smo pesek nalagali, je nenadoma nastal čuden šum v zraku. Kmalu smo se zavedli. Cela jata italijanskih letal je bombardirala Idrijo!

Nemci so se vrgli z so silo, da bi povečali svoja napadalna sredstva. Z njim lastno brezobzirnostjo so bojda neki dan prišli, da porušijo eno stranskih sten šentvidske cerkve in jo spremenijo v zrakoplovno zaklonišče. Zadnji hip je bil ta načrt preprečen. A letala so grmela čez nas vso noč kot priprava na prodor pri Kobaridu.

Medtem so grmeli topovi na Soči. Tedaj je nastala pesem »Oj Doberdob, slovenskih fantov grob«. V tistem času je bilo do tal porušeno tudi svetišče na Sveti gori, topovi so zažgali Sv. Višarje. Enajst italijanskih ofenziv na Soči, nekaj sto tisoč njihovih žrtev, bolnišnice polne ranjencev.

Ko sem bil doma, sem videl cele noči, kako je žarelo na Krnu; noč in dan se je slišalo grmenje topov, dokler centralne sile niso izdelale mojstrskega načrta in pri Kobaridu predrle italijansko fronto, ki se je razbila nato v vsej svoji dolžini konec oktobra leta 1917.

Počitnice leta 1917

Vesel sem odhajal na počitnice po tretjem razredu. Imel sem dobre rede. Šolanje mi ni bilo več zoprno in sprejel sem učenje kot radovoljno dolžnost. Počitnic pa sem bil potreben, kajti moj trebuh me je vedno bolj nadlegoval.

KO sem prišel domov, se je pa tudi doma zgodilo, da so mati dejali: »Janez, kruha pa zelo po malem.« Ječmen, oves, koruza in še kuhan krompir in tudi bob je bil med moko. Bil je žalosten tisti kruh, pa še skop je bil.

Tako se je zgodilo, da smo nekaj pšenice poželi prej in kar naglo posušili, da smo imeli spet kruh za Lovrencovo nedeljo. Veseli smo bili tega. Na »bobe« (krofe) tisto leto ni bilo misliti, kajti bele moke ni bilo in noben mlin ni smel na belo mleti.

V četrtem razredu gimnazije

Ko smo se vrnili jeseni v šolo, je bil naš razred spet v zavodu. Prejšnje leto smo namreč gostovali v šentvidski ljudski šoli vsi prvi trije razredi. Obednico smo imeli vsi zavodarji v neki vaški gostilni. Kapela je bila skupna v zavodu.

Četrty razred pa je prišel v zavod in dobili smo se skupaj vsi sošolci iz obeh oddelkov. Dotlej smo imeli oddelka A in B.

Moj neposredni sosed je bil Lojze Odar. Med vsemi največji je bil Tone Piščanec iz Rihenerka. Spet je bil naš razrednik Luka Arh.

Osebnost, ki je med nami dobila največjo veljavo, je bil profesor Anton Breznik. On nam je začel odpirati nova obzorja in buditi v nas zavest fanta in Slovenca. Po njem smo začeli prodirati v globino slovenskih kulturnih in umetniških zakladih. Sicer so nas tudi drugi učili, toda na pravo struno ni zadel nihče tako učinkovito kot Breznik.

Čeprav so nas zelo zredčili in odslovili nezaželene elemente, je bilo med nami veliko novotarskega duha. Morda je bil Tine Debeljak glavni dejavnik tega, ker je dobil osebne stike z raznimi pisatelji, ter pesniki in smo ga zato kar zavidali in občudovali.

Res je, da smo imeli mnogo zelo brihtnih in zmožnih fantov in kar nič takih, ki bi bili za coklo. Vodstvu smo povzročili vsakršne nepravilike z našimi zvezami. Dobili smo pridevek »kriegsmaterial«, ki nas je spremljal vse do konca gimnazije.

Najbrž je bil eden glavnih vzrokov našega zaleta tudi v tem, ker smo bili prejšnje leto »pooglavarji« kot najvišji razred v šentviški šoli, kar je tudi imelo svoj veliki pomen, kajti čutili so se gospode. Tako smo to leto ubrali pot kar po svoje in pri tem uživali Breznikovo

pokroviteljstvo ter seveda tudi našega razrednika Luke Arha, ki je začel postajati ponosen na svoj razred.

Zavodske knjižnice

Zavod je imel tri knjižnice. Ena je bila profesorska. V zadnjih letih smo tudi iz nje lahko dobili kako knjigo. Imela je ogromno učenih knjig.

Potem sta bili dve knjižnici za študente: ena nemška in druga slovenska. Obe sta bili zelo bogati.

Do četrtega razreda mi še na misel ni prišlo, da bi vprašal po kaki knjigi. To leto smo se pa kar na splošno začeli zanimati in prebirati slovenske klasike, ter tudi kake nemške privlačne knjige.

Jurčič, Kersnik, Tavčar, Detela, Stritar, Levstik, Milčinski, revije »Dom in svet« in tudi »Zvon«, vse nas je začelo zanimati.

Nemško smo pa brali Karla Maya. Prvi je bil Viktor Sedej, pozneje misijonar v Indiji. Petkrat je prebral vseh 35 Mayevih del. Nikdar ga nisem videl z lekcijo v roki in vendar je vselej prav odgovoril. Od vseh je bil najbolj brihten.

Ko nam je Breznik prebiral Cankarjeve »Podobe iz sanj« in potem vprašal: »No +, kdo ve, kaj se v teh besedah skriva?« Smo ugibali in včasih zadeli, včasih pa tudi ne. Kadar ni nihče pogodil, je Breznik pozval: »No, Viktor, kaj pa ti praviš?« In je vedno pravo pogodil.

Vsako leto o Vseh svetih smo imeli duhovne vaje. Vedno jih je pridigal kak izbran govornik in smo ga poslušali ali pa tudi dremali. Jaz vse do tega leta nisem nikdar prišel do tega, da bi napravil kak »dober sklep« kot se za duhovne vaje spodobi.

Vse do tega leta sem tja v en dan vršil svoje verske dolžnosti. Vsake počitnice sem šel trikrat k spovedi, ker je bilo treba prinesiti tri listke podpisane. To leto šele sem samega sebe našel. Že med počitnicami sem šel na Dobrovo na božjo pot in sem stvar vzel resno, ne kot izlet in ko so bile duhovne vaje, sem jih poslušal ne le z ušesi, temveč tudi s srcem.

Duhovni liki, kot je bil rovtarski župnik Matevž, moj stric gospod, dr. Breznik, Pengov. So začeli vplivati name. V zavesti, ki mi je vstajala, da sem klican, da komu kaj koristim, sem vedno bolj spoznaval, da je prav duhovnik postavljen na izredno ugodno mesto, da za druge dela ter jim pomaga.

Majniška deklaracija

Vojni dogodki in naravno teženje narodne miselnosti so leta 1917 dobili javen izraz v tako imenovani majniški deklaraciji. Za nas študente je bilo to nekaj prepovedanega. Višja oblast je strogo pazila, da se pred nami prikrije, kaj se v narodu godi. Med samimi profesorji sta bili dve struji: mlada in stara. Modro so se izognili vsem mogočim zapletom s tem, da so eni in drugi pred nami molčali.

Šele ko smo se ob koncu šole razleteli, smo se srečali s temi novicami. Prav tisto leto je umrl dr. Janez Evangelist Krek, glavni borec za slovenske pravice v Avstriji.

Za velike počitnice 1918 sem bil na Trebelnem pri stricu, prav tisti čas, 17. avgusta, ko so odkrili dr. Kreku spominsko ploščo v Šentjanžu na Dolenjskem. Stric me je tedaj peljal tja. Potovali smo z imenitno kočijo. Nikdar ga nisem videl tako slovesnega; bil je eden prvih osebnosti. Tedaj sem se tudi prvič srečal z dr. Korošcem in dolgo hranil njegovo fotografijo z njegovim podpisom.

Bil je to izredno domoljuben dogodek, ki je imel nekoliko konspirativnega značaja, a bil veličastna manifestacija slovenskega prebujanja in tudi čutenja slovenske skupnosti, kajti tam so se srečali predstavniki Čehov, nekateri Poljaki in glavni slovenski možje, na katere je

padala odgovornost v urah, ko se je že predvidevalo, da bo Avstrija razpadla.

»Hej Slovani, naša reč slovanska. . .«, je odmevalo na vse strani in od Urala do Triglava, od Krkonošev do Balkana je bilo čutiti prebujanje slovanskih narodov.

Romanje na Kum

Sredi Dolenjske, visoko na gori samevata dve cerkvici, ena sv. Jošta, druga sv. Neže. Iz Trebelnega, ki tudi leži kakih 700 m visoko nad morjem, se čudovito vidi na Kum. Vsak dan mi je plaval pogled tja. Je to najvišja gora na Dolenjskem in leži tik nad Savo med Radečami in Trbovljami. Od tam je navzgor kaki dve uri hoda. Iz Trebelnega je pa tako daleč, da si nisem niti sanjati upal, da bi šel kdaj tja.

Pa mi pravi stric: »Janez, če hočeš, gremo jutri na Kum.« Bilo je nekaj dni po Šentjanžu. Šel naj bi tudi Nace, to je moj bratranec iz Podpeska, ki je bil pri stricu tiste dni.

Stric je hotel z menoj podoživeti to, kar je sam v študentovskih letih doživeljal. Tedaj so namreč študenti cele počitnice porabili za potovanje in poznavanje ožje ter širše domovine. Bil sem hitro pri volji.

Že ob dveh zjutraj smo vstali. Midva z Nacetom sva popila vsak čašo mleka in pojedla kos kruha, pa hajdi na pot! Krasna luna nam je svetila. Še pred dnem smo šli mimo mogočne šentrupertske cerkve. Kar želel bi stopiti vanjo, ne morda toliko iz pobožnosti in ukaželjnosti, kor da bi dobil ugodno priložnost, da si nekoliko odpočijem.

Stric pa je rekel, ne!

Naprej smo stopali z umirjenim, a trdim korakom. Pot je še dolga! Ne smemo zgubljati časa! Skozi Dole, mimo Šentjurja pod Kumom, brez postanka, vse naprej. Sonce je začelo pritiskati. Stric v suknji, midva pa za njim. Ob žlebu, kjer je tekla studenčnica, sva se napila.

»Le počasi, poba! Ne preveč vode, da vama ne bo napak! Raje ugriznita sadje!«

Hruške, sladke so bile in tako dobre za žejo!

Vse više, vse više smo se vzpenjali. Stric počasi, midva sedaj za njim, sedaj pred njim, toda malo pod vrhom bi skoraj že omagala. Ura je bila ena popoldne. Še zadnji napor, pa smo bili na samem vrhu. Daleč tam na obzorju se je belila trebelska cerkev. . .

Kmalu je prišel od nekod cerkovnik in nam odprl svetišče. Stric se je napravil za sveto mašo.

Celo pot ni užil ničesar. Kako suha usta je moral imeti! Tešč vse od sinoči, skozi vso vročino!

»Janez, boš ministriral? Sveta maša je zate. Le pomisli, kaj hočeš Jezusa to pot prositi!«

Tedaj sem razumel, da je glavni namen stričevega romanja bila tale sveta maša in da je zame bil to zelo važen trenutek. Morda so prav tista molitev in žrtev in sveta maša bile odločilne, da sem kasneje postal duhovnik. Vsekakor je stric ta dan začel bitko molitve v ta namen.

Po maši smo sedli in se razgledovali. Sv. Jošt je sredi Dolenjske najlepša razgledna točka.

Tudi daleč v štajerske hribe razbereš vas za vasjo, grič za gričem. In na Gorenjsko se vidi vse do zasneženih gora!

Toda naprej! Ali bolje: nazaj! Ne! Sedaj gremo še v Svibno. Tam doli je Ostrovrharjev grad in fara. Na koncu doline ležijo Radeče in onstran Save Loka, kjer je Trubar župnikoval.

Kar hitro v dolino! Kot kozla sva drvela z Nacetom. Spet sva naredila narobe. Vse noge sva si odprla. »Z gore j treba počasi, to si za vedno zapomnita«, tako je pribil stric, čigar besede sem šele tedaj zares sprejel, ko je bilo že prepozno.

Nato pa spet nazaj v breg proti vasi Leskovec in naprej proti Šentjanžu. Upal sem, da se bomo ustavili, da bo stric prosil za voz. Kaj še! »To je romanje, poba, in romanja brez trpljenja ni, ki bi bilo zaslužno!«

Enajst je že bila ura zvečer, ko sva smela sesti na trgu v Mokronogu na klopco, da si za hip oddahneva in bila je dve zjutraj, ko smo prišli domov, jaz in Nace do smrti utrujena. Tri dni nisem mogel hoditi os utrujenosti in žaljev. . .

Zlom Avstrije

Prekmalu je bilo počitnic konec, zato pa sem ponesel s seboj v zavod kopico lepih vtisov in spominov; nihče se ni mogel z mano kosati.

Toda nas vse je čakalo še vse kaj večjega. Pripravljali so se je počasi zlom tisočletne habsburške monarhije. Avstrija je nezadržno umirala.

Tako smo se vrnili v peto gimnazijo. Profesorji so le najbolj zaupnim kaj povedali, a med njimi so eni trepetali za staro Avstrijo, drugi pa so hrepeneli po njenem pokopu. Bilo pa le ni prav varno tega javno pokazati, saj je bilo takrat vse polno najvažnejših slovenskih osebnosti pod ključem, kot se je to zgodilo tudi Ivanu Cankarju.

Proboj na solunski fronti, poraz pri Verdunu v Franciji, Rusija tudi ni več bila v boju, ker je v njej vrela komunistična revolucija, vsepovsod se je rušilo.

Zdrobila se je tudi avstrijska fronta na Piavi. Ne toliko zaradi italijanske akcije pri Vittorio Veneto, kot hočejo prikazati italijanski zgodovinarji, temveč zato, ker so vsi avstrijski narodi položili orožje in se niso hoteli več bojevati za Nemce in Avstrijo.

Zamujen je bil za Avstrijo ugodni trenutek ločenega miru, ki bi tudi nam prav prišel. Ko je bil cesar Karel voljan sprejeti pogoje, ki so mu jih stavili poslanci za notranjo ureditev države z narodno samoupravo, je dobil odgovor našega voditelja dr. Korošca: »Veličanstvo!

Prepozno.« Dva meseca ni hotel slišati o isti ponudbi, ki so mu jo bili predložili.

Čete v zaledju italijanske fronte so spustile vse živali in so si tako konji sami iskali svojo pot. Vsa polja so jih bila polna. Tudi med civilisti je propadla disciplina. Izrabili smo vsako priložnost, da bi kje dobili kako stvar. Navlekli smo razne ropotije, ki smo jo našli raztreseno ob potih.

Zaželel sem si, kot je storil Jože Magister, tam poleg doma, ki je zajahal konja in je ostal njegov, da bi tudi jaz dobil konja in ga povedel domov.

Bila je to pač nezrela domišljija, ki se je rodila iz pustolovskih romanov. Saj nikdar na konju niti sedel nisem še in kako bi pač bilo mogoče, da bi ujel takega konja, ki bi me nesel 50 km daleč? Vsega tega seveda nisem premislil, pa sem šel prosit prefekta, naj mi da dovoljenje, da poiščem konja in ga peljem domov. Seveda takega dovoljenja nisem dobil.

Kar zvemo, da je vojne konec. Toda strah in groza: Italijani pravijo, da so zmagali. Da so Avstrijo porazili. In res so v »zmagoslavnem« pohodu hoteli osvojiti vso našo deželo. Tudi na Petkovec so prišli. . . Šele na potu proti Vrhniki so se srečali s srbsko vojsko. General Smiljenić jim je zastavil pot in bilo je konec pohoda, čeprav so bili namenjeni do Ljubljane in še naprej!

Španska bolezen

Obenem z umikajočimi vojnimi sila, je pa prišla, poleg velike skrbi, kako zavarovati narod pred ropanjem razbrzdanih čet, kar je deželni odbor zelo naglo in dobro izpeljal, tudi nova nevarnost: nalezljiva bolezen španske gripe.

Zakaj so ji dali ima »španska«, tega ni mi nihče pojasnil. Menda se je pojavila malo prej v Španiji. Kdo ve, če je bilo tako. Res je pa to, da je zagrabila zelo na široko. Tudi mene je položila v posteljo za dva dni. Dobil sem od doma glas, da je razen očeta vse obležalo, zato sem si zamislil tisto romantično pot domov na konjskem hrbtu.

Ves zavod je bil prizadet. Le prav malo jih je ostalo na nogah. Neki dan nas je bilo samo pet v razredu, ko mene ni bilo pa še manj. Dva naših sošolcev sta podlegla: Pečkaj iz Logatca in Lekšan iz Hruševja pri Postojni.

Tudi prefekt Pečkajev gospod in profesor Rebolj sta šla tedaj na božjo njivo. Cela vrsta krst in tri so bile duhovniške in vse to prav ob istem dnevu. Šele pozneje so povedali, da je proti tej bolezni bilo najboljšo zdravilo – žganje.

Ko so odzvonili pogrebni zvonovi, se nam je zdelo, da mora priti pomlad, čeprav je bilo v

novembru. Zelo so nas vznevoljile italijanske zgodbe o zmagi pri Vittorio Veneto. Pa tudi na Koroškem se je pripravljalo nekaj nelepega. Celo Maribor bi bil v nevarnosti, da ni bilo generala Maistra, ki se je pravi čas znašel na pravem mestu. General Borojević, vrhovni avstrijski poveljnik na italijanski fronti, je bojda ponudil Slovencem roko in bi on zadržal vojsko, ter bi se bilo vse drugače končalo. Pa so krožile novice, da je prva slovenska vlada v Ljubljani to ponudbo odklonila. Na srečo ni nihče stopil pred nas in nas pozval, da zagrabimo za orožje, ker bi prav gotovo sledili komurkoli v slepem domoljubju. Takrat so se povsod pojavljali Maistrovi in koroški borci.

Italijanska okupacija

Ko sem prišel za božič 1918 domov, sem dobil vse naše kraje polne Italijanov. Na vsaki domačiji je bila ena četa. Pri notarju, to je onstran Strma, ki je bil last Gruntarja, znanega notarja in prijatelja Simona Gregorčiča, je bila komanda polka.

Razen kokoši, jajc in mačk niso ničesar vzeli. A tisto je vse izginilo in so seveda lahko dosegli, ker je bilo tega vsepovsod, kamor si stopil.

In mlade smrečice so tudi sekali. Drugače pa ni bilo z njimi večjih problemov. Le redko se je dobil kateri, ki se je trkal na prsi, češ da so nas prišli »odrešiti«. So pač uvideli, da jih ni nihče niti pričakoval niti želel.

Naš oče so precej dobro znali italijansko. O ti moj Bog, koliko je bilo vedno tožba in vedno je bilo treba posredovati ter tolmačiti!

Živeli so na svoje stroške. Še več! Bilo je njihove menaže toliko, da smo jo imeli tudi mi, če smo le hoteli in bila je to imenitna jed, bodisi njihova paštašuta ali riž. Tisto zimo se je največ prašičev odebelilo s pomijami iz italijanskih kotlov.

Tudi v ostalem je bilo naenkrat vsega pomanjkanja konec. Prej ni bilo dobiti nobenega živila, sedaj se je pa naenkrat in po dobri ceni dobilo ne le živil, temveč tudi blaga, petroleja, olja in vsega, kar si je kdo zaželel.

Edino, kar ni prinesla Italija, je bil tobak. Takrat je začelo cveteti tihotapstvo z »zlato travico« in živino iz Jugoslavije ter z manufakturnim blagom iz Italije v Jugoslavijo. Tedaj se je še reklo jugoslovanski državi SHS, to je država Srbov, Hrvatov in Slovencev.

V tistem času sem tudi jaz skoraj postal kadilec. Prideš iz Jugoslavije in ponudiš lepo cigareto! Kako je to nekaj moškega, se mi je zdelo. Ker je tudi v zavodu med nami vladala miselnost, da je kaditi nekaj junaškega, ker je bilo javno kaditi prepovedano, smo zato temraje na skrivaj kadili. Neumnost pač, ki so mi jo s pametnimi razlogi kmalu izbili iz glave.

Očeta so Italijani imeli v žolču, ker so bili vedno s kako pritožbo na komandi. Zato so oprezovali, kako bi dobili kako priložnost za maščevanje. In se je res zgodilo neki dan v marcu, da so zalotili očeta, ko so šli s Petrom, ki je nesel nekaj sukna v Podpesk stricu, to je čez mejo. Peter je lepo mirno stopal svojo pot, oče so pa od daleč gledali za njim, če bo šlo vse po sreči. Bili so gologlavi in goloroki. Pa so jih zapazili Italijani in zgrabili oba. Niti po suknjič in klobuk niso poslali domov. Naravnost v Trst sta šla v ulico Tiger in šele od tam so zvedeli domači po treh dneh odsotnosti, kje sta.

Če študent na rajžo gre

Ob koncu petega razreda je bil ves svet naš. Moj dom je bil še zaseden po Italijanih in šele dve leti pozneje so se umaknili malo nazaj, komaj kakih pet kilometrov proti zahodu. Domov sem hodil večinoma brez potnega lista. Saj ni bil prehod čez mejo še noben problem. Le enkrat je bilo hudo, a brez potrebe. Čez mejo sem hotel iti že v nočni uri. Odšel sem v temo, ki je bila res gosta in še skozi temen in globok gozd, skozi Vranjo peč. Imel sem v

rokah svetilko.

Kar nenadoma zauka sova: »Gugu, gugu«. Spomnil sem se strahotnih zgodb o sovah, ki so seveda izmišljene, toda osnova resnice je pa le v njih. Sova je ponoči lahko nevarna človeku. Pa je šlo kar naprej gugu, gugu. Že odgovarja tam na onem bregu drugi gugu in še tretji in četrti. Hitro sem ugasnil luč, kajti očitno jih je vlekla nase. Potem so po malem utihnile. Po meni je pa le curljal mrzel pot. Prišel sem srečno domov, toda pozabil tega nisem nikoli. Hotel sem doživeti kaj več po naši zemlji. Stric gospod mi je to vedno priporočal in kaj je vse vedel povedati izza svojih študentskih potovanj! Tudi peš je šel z doma na Dunaj. Bil sem tisto leto spet pri njem na počitnicah. To smo ga žagali, da je bilo kaj! Kaplan Janez Zupančič s svojim konjičkom, njegov brat in še neka učiteljica, tako da smo imeli celo svoj pevski zbor.

Pa pravi stric: »Pojdi no malo po svetu, Janez!«

In sva se zmenila s kaplanovim bratom, ki je bil tudi v šolah in sva jo ubrala prvi dan skozi Šmarjeto v Šentjernej na Dolenjskem. Menda so naju tudi »coprnice vodile«, kajti v Kronovem sva hodila že več kot eno uro in sva se končno zavedla, da sva ravno tam kot pred uro časa.

Srečno sva prišla v Šentjernej, kjer naju je nadvse lepo postregel župnik Lisjak. Nato pa po Krškem polju do sošolca Tršeliča, ki nama je tisto noč postregel ne le s pernato blazino, temveč tudi z gosjo pečenko! Drugi dan pa čez Savo v Brežice in na vlak v Zagreb. Zнала sva si pomagat naprej, ne da bi naju jed kaj stala. S pomočjo knjižice SDZ (Slovenske dijaške zveze) sva našla povsod gostoljubno streho in prijazne besede.

Po petih dneh postopanja sva bila že v Črnomlju v Beli krajini, kjer pa nisva mogla dobiti boljše postelje kot v skednju v resah na nekem Laknarjevem podu. Pa je bilo zato lepše naslednji večer v kaplanovi zidnici v Semiču pri Vindišarju in Koretiču. Tam je bilo pa tako, da sem se prvič v življenju najedel grozdja do sitega.

Veselo se je nasmejal stric, ko sva mu nato pripovedovala najina doživetja in je menil: »Vidiš, če se ne ganeš, ne boš nikdar nič doživel. Kako boš ljubil domovino, če je niti ne poznaš?« Pa že so se pridružili drugi našega kroga in smo zapeli: »Če študent na rajžo gre, jupajdi, jupajda. . .

Očetova smrt

Šesti razred 1919/20 je bil začetek novega življenja v šentviškem zavodu. Spet je bilo vse poslopje naše ter služilo Kristusu Zveličarju sveta. Zavedali smo se svoje dolžnosti, da če hočemo imeti krščansko domovino, si jo moramo ustvariti. Zares smo doumeli svoje poslanstvo katoliške mladine. Mahnič je postal naš vzor, on, kladivar Mahnič. Ne biti mile jere, ne cmerave mevže. Možje! In smo doumeli, da se to prične z zatajevanjem samega sebe.

Z zdravjem sem navadno vedno imel težave proti koncu leta, med letom pa ne. Igrali smo nogomet kot šport in ostalo mi je v spominu – pač najslavnejši dan mojega »žogobrca« - ko sem kar tri gole zabil nasprotniku.

Za božične počitnice, ko sem šel domov, so me Italijani zgrabili, pa se mi ni nič zgodilo, razen pretrganih hlač, ko sem lezel skozi žično ograjo. Peljali so me do prve hiše, kjer so me seveda vsi poznali in tako sem bil za eno doživetje bogatejši. Pričel sem se tedaj učiti italijanščine obenem s francoščino. Ko sem se poslovil od očeta, pač nisem mogel slutiti, da je bilo to zadnjič.

V februarju dobim pismo: oče so bolni. Stvar je resna. Moli! Tisto noč, bilo je 16. februarja na pustni ponedeljek, sem se ponoči zbudil in neka težka slutnja se me je v hipu polastila.

Naglas sem zajokal. Nato sem pomislil: Ali ni bil očetov spomin?

Ob deveti uri je že bil brat Peter na vratih in ko sem ga zagledal, sem takoj vedel: Oče so umrli! Da, je odgovoril. Ob treh zjutraj! Prav tisto uro je bilo, sem pomislil. Strlo me je. Nisem zajokal, a nekaj strašno težkega se je zvalilo name.

Moja ljubezen do očeta ni bila enaka kot do matere, toda očeta sem ljubil in občudoval. Bil je mož med možmi, za katerim je jokala ne le naša družina, temveč vsa soseska.

Takoj sva se napotila domov. Čez Vrhniko in čez mejo. Do kolen sva gazila sneg, kjer ni bilo gazi. Štiri ure sva hodila in na smrt utrujena prišla, da poklekneva k mrtvaškemu odru ljubljenega očeta, ki je umrl v 52. letu starosti in prav na pustni dan 17. februarja 1920. Lepa smrt s sveto popotnico in vsemi tolažili vere ter popolno vdanostjo v božjo voljo. Lep pogreb s tremi duhovniki na samo pepelnično sredo!

Mari in otroci in vsi sosede in vsa okolica, vse je bilo na pogrebu. Brisali smo si tihe solze, naglas pa ni nihče zajokal. Tako pač, kot je v Rovtah stara navada. Z jokom žalujočih se okrne duši vrednost molitve, ker je ta jok izraz zmanjšanja vere!

Ostali so mati s trinajstimi otroki in z enim pod srcem! Ljudje so govorili mes seboj: Ta dom bo šel v nič! Pa ni šel v nič in tudi jaz nisem šole na klin obesek kot so nekateri pričakovali. Bog vedno nadomesti na nek način tistega, katerega odpokliče!

Italijani se umaknejo

Imel sem mnogo sorodstva tudi na italijanski strani. Moj dom je namreč kmalu prešel v kraljevino SHS, ker so se Italijani umaknili iz Rovt in Petkovca onstran Kalc pri Logatcu in na Trate ter Razpoti nad Žirmi. Moji sorodniki so bili v Črnem vrhu in nad Spodnjo Idrijo. Želel sem spoznati tudi Vipavo, o kateri sem tolikokrat slišal pripovedovati mater, kako lepo je tam, koliko grozdja in fig. Polna doživetij so bila moja pota, posebno pa tisto, ko sem šel na Žigonovo »ohcet« in sem moral potem v bolnišnico zaradi očesa, ki je trpelo od nekega vnetja. Štirinajst dni zdravljenja in ostalo mi je oslabeledo oko za vse življenje.

Vsak poln spominov, vsi pa prekipevajoč domoljubja, smo se tako zbrali v sedmi gimnaziji jeseni leta 1920.

Poleg igrišča je zaživela tudi telovadnica. Vsi smo se vrgli na orodno telovadbo. Veletoči, smrtni skoki, to je bil cilj naše gimnastike. Bili smo »Orli« z lastnim odsekom in imeli smo nekaj prav dobrih telovadcev. Jaz za razstavo ravno nisem bil.

Poleg tega je pa splamtel med nami ogenj slovenske pesmi, peli smo pobožne, polna pa so bila naša grla tudi domoljubnega petja: »Hej Slovenci, kje so naše meje«.

Kulturni in narodni problemi, ki so budili našo pozornost, so nas vodili tudi k drugovrstni dejavnosti. Treba se je bilo pripraviti tudi na to, da bomo znali nastopati pred ljudstvom katerega bo treba voditi, bodisi kot duhovniki, bodisi kot katoliški laiki.

Poleg »Domačih vaj«, ki pa so bile rezervirane le za bolj pesniške duše, v katere sem pač napisal in članek gospodarske vsebine, so začele govorne vaje, kjer smo se vežbali za nastope pred občinstvom. Samozavest za nastop in prisotnost duha, to je bil glavni cilj naših poskusov. Menda je večina tistih, ki so pokazali te vrste zmožnosti, stopila v duhovniške vrste. V politični karieri ni bilo videti mojih sošolcev, vsaj ne kot slovenskih ljudskih tribunov.

Izgubljena Koroška

»N,mav čez izaro, n,mav čez gmajnico...« kolikokrat smo zapeli te besede in sanjali čez Karavanke v Korotan! V dve coni je bila razdeljena slovenska Koroška. Dvakrat naj bi šla na plibiscit. Če dobimo prvega, gremo lahko v boj še za drugega, tako da bo naše ne le ozemlje južno od Drave, temveč tudi Celovec in samo Gosposvetsko polje, zibelka slovenske zgodovine. Vso Slovenci smo tedaj trpeli za Koroško. Študentovski izleti so vodili tja mladino. Tudi naš razred je šel tja na majniški izlet. Do Podrošče in nato peš tja do Vrbskega jezera. Polna doživetij je bila tista naša pot skozi Vetrinje, sloviti samostan, ki je bil trideset let pozneje prizorišče slovenske tragedije; nato na jezero...

Mi smo pač bili navdušeni in je naša pesem odmevala na vse kraje. Pa smo zapeli tudi: »Dok če nama, dok če nama Miloša Junaka... dok če nama Obilič Miloša.« Tedaj se nismo zavedali, da je bila ravno srbska navzočnost na Koroškem glavni vzrok, da smo izgubili oktobrski plebiscit leta 1921. Namesto Srbov naj bi SHS poslala slovenske fante, ki bi znali simpatizirati z našimi ljudmi.

Buči, buči morje Adrijansko

Tako so prišle počitnice leta 1921. Vedno mi je vstajala v duši prelestna slika pogleda na slovensko morje in vedno močnejša je bila želja, da bi ga doživel. Tiste počitnice so bile določene v ta namen. Potnega lista nisem iskal. Saj so bili skrivni prehodi najbolj poceni in moj dom je bil le kakih pet kilometrov od meje oddaljen. Človek je bil kar hitro na oni strani in že je bilo Medvedje brdo, del naše rovtarske fare. Malo naprej pa Črni vrh, rodni kraj moje matere in vse polni sorodstva.

Prvi del pota je bil posebno pri Gregorčičevih, kjer je bila prijetna družba sestričen, živahnih in lepih. Kaj bi tajil! Všeč mi je bilo pomenkovati se z lepim in nežnim spolom. Na mizi rujni vipavec in klobasa s cvrčkom, ter belim kruhom, okrog pa nasmejana vesela družba.

V tistem času še ni bilo fašizma. Narod ni trpel nobenih krivic in je imel na izbiro celo vrsto lastnih časopisov, med katerimi je bila »Goriška straža«, tržaška »Edinost« in »Mali list«, ki je zamenjal kranjskega »Domoljuba«.

Čez »goro« je vodila nato moja pot in naprej čez Col proti Vipavi. Tam je rojstni kraj kraške burje. Vsa drevesa vise v smeri burjinih sunkov, vse strehe so obložene s kamenjem, da ne bi piš odnesel črepnjakov, s katerimi so strehe pokrite.

Z vlakom sem se potegnil iz Ajdovščine do Kamnja in nato peš proti Rihenberku, kjer sem srečno našel dom sošolca Piščanca. Debelo me je pogledal. Ni verjel, da pridem, čeprav sem mu obljubil. Že je prihitela sestra in takoj je bila miza polna breskev in vipavca.

Drugo jutro pa hajdi v Gorico! Toliko, da sem jo videl, nato pa v Trst, kjer je bil moj sorodnik Andrej Gabrovšek, kaplan v Rojanu in vodja slovenske Marijine družbe v Trstu. Bila je tedaj še živa njegova mati, ki mu je gospodinjala.

Tam sem se namenil preživeti štirinajst dni. Tudi sošolec Ludvik Sosič je bil v Trstu in Angel Kralj pri Sv. Križu ter Vidav na Občinah, tako da sem imel na vse strani oporne točke.

Izreden je bil pogled na Jadransko morje, ki je v vsej prostranosti zasijalo pred menoj, ko je vlak zavil s Krasa na morje pri Nabrežini. Drugo doživetje morja pa sem imel, ko sem zrl nanj z višine nad Trstom, kjer je bil Sosičev dom, na morje obrnjen in so migljale pred menoj čarobne večerne luči, ladje in jadrnice pa so se pozibavale na spokojni morski gladini.

Tudi Istro sem želel vedeti. Pa sva se odpeljala z Gabrovškom z ladjico v Koper in od tam v Šmarje, kjer je župnikoval gospod Cerar. Osli z bremenom obloženi so dajali izraz pokrajini, ki je dotlej nisem bil videl drugje kot na sliki.

In tudi kopal sem se. Naučil sem se za silo plavati, toliko, da sem si upal v vodo. V Barkovljah je bilo vsak dan kopališče nabito. Tja sem namreč zahajal. Bili so vroči dnevi Prijetno je dela morska kopel.

Obenem sem pa spreumel minljivost človeške telesne lepote. Na eni strani gromozanski trebušniki, na drugi strani pa spet strahotni okostnjaki, Vsi so razkazovali tedaj svojo zemsko navlako; spominjaj se človek, da si prah in da se v prah povrneš! Pogled na človeško meso in človeške kosti me ni sicer te svetopisemske misli tako spomnil kot neki drug dogodek, v katerem sem bil glavni in edini igralec prav jaz.

Bil je namreč na morju vihar. Ladji »Saturnia« in »Oceania« sta bili prav tedaj v Trstu in sta tulili v opozorilo na nevarnost. Silni valovi so se poganjali čez rob in preplavljali pristanišče. Ponoči se je vihar unesel. Jaz, kot vsak dan, grem v kopališče. Kako lepo je danes, sem si mislil. Nič ljudi ni! Bom pa sam! Pa se požinem v vodo in zaplavam vse do brun, ki so omejevala kopališki prostor. Morje je bilo tam zelo globoko takoj od obrežja razen na ozki plaži v notranjosti zaliva. Ko me je pozibavala voda na brunu, mi je kar tesnobno postalo ob

tem nemem pogledu brez žive duše. Pa se poženem spet proti obali. Vse gre dobro. Nihanje valov me ni motilo. Ko pridem do brega in hočem ven, me vrže nazaj. Nov poskus: nov val me požene proč, že tretjič... Groza me je začela obhajati. Poklical sem angela varuha na pomoč, pa sem že prijel za skalo in se srečno izvlekel s poslednjimi močmi iz vode. Trepetaje sem obležal nekaj minut na bregu. Če bi bil utonil, bi morda zapisali tržaški listi: »Utopil se je neki mlad Čehoslovak«, pa bi bilo moje zgodbe konec, od mene bi pa ne ostal ne prah ne pepel.

Osmi razred in matura

Spet smo se zbrali polni doživetij. Štiriindvajset nas je bilo. Samozavestno smo stopali med mlajšimi tovariši, kot so delali drugi pred nami. Pa nam je Luka Arh kmalu povedal: »Prazen klas stoji pokonci,« jaz pa sem se zavedel, da je le klen in poln lepo upognjen. No, je pa le bila prijetna zavest, da se bliža matura in z njo zrelostno spričevalo.

Dovolili so nam iti v ljubljansko Dramo in Opero, seveda, kadar so predvajali kako delo, ki je bilo vredno ogleda.

Nekatere je zelo prevzemala skrb za črno obleko in vse pritikline, ki so potrebne za zadnjo ceremonijo. Mene to ni posebno imelo, saj se me je še držala moja trda kmečka skorja.

Zdravje mi je po božiču znatno opešalo, tako da so mi po veliki noči dovolili iti domov, da se bom pripravljaj na maturo po svojem okusu, ker je bilo hišni upravi preveč nadležno skrbeti za »bolniško hrano«. V prijetni smrekovi senci in ob vonju dišeče smole sem se obnavljal domorodno zgodovino, grške in latinske teste.

Tako je prišel 15. junij 1922, ko sem moral biti nazaj. Najprej je bila pismena matura. Iz grščine je bil Platon. Lahko delo, kajti dr. Omerza nam je grščino priljubil in smo Platona kar tekoče brali. Latinska naloga je bila iz Horaca. Če kake besede nisem vedel, sem si jo pa izmislil. Pri matematiki mi je bilo vroče. Ene naloge nisem pravilno rešil. Tisti dan mi je bilo kar tesno pri srcu. Iz slovenščine nam je dr. Breznik predložil dvojen naslov. Eden je bil: »Vtisi iz moje mladosti«. Za tega sem se odločil in se na dolgo razpisal. Kakih deset listov sem spravil skupaj. Dr. Breznik je smatral, da je bil ta spis tako dober, da ga je bilo vredno tudi drugim javno brati.

Maturo sem izdelal tudi ustno, in sicer »z dobrim uspehom«. Odličnjak nikdar nisem bil in mi tudi pri maturi ni bilo žal tega.

23. junija je bilo poslovilno kosilo. Vsi smo bili v črnih oblekah, s kravato, belo srajco, zapeti gumbi in si pri tem domišljali, da je sedaj ves svet naš. Saj smo prestali »maturo«. Bili smo torej »zreli«.

Ko se je razrednik Luka Arh pozanimal, če bo kdo šel v semenišče, se je oglasil samo eden: Janez Bergant iz Komende.

Spoštovali smo sicer duhovniško suktnjo, toda v naši miselnosti se je na dnu skrivala domislica, da je mnogo drugega boljše kot »Dominus vobiscum«. Kot da nas je škoda za to, tako nekako...

»In ti, kaj boš študiral?« me vpraša Luka Arh. Odgovorim me: »Na gozdarsko fakulteto v Zagreb se mislim vpisati.«

Na razpotju smo pač bili. Mladostne utvare niso hotele gledati obzorij, pa tudi ne ovir na potu. Za to bo še dosti časa. Razšli smo se. Nekaterih nisem nikdar več v življenju srečal. Bilo je pač nekaj takih, ki se niso odzvali na povabilo za spominske sestanke ob jubilejnih srečanjih.

Teden po maturi na ohcet

Ko sem prišel domov, je bilo vse v pripravi. Tonca, starejša sestra, se je možila. Imela je

fantov na izbiro in izbrala si je tistega, ki se ji je zdel pač najboljši in je res bil: Reški Andrej, lastnik štirih gruntov in tudi brihten ter lep fant. Vsi smo ga cenili in vsem nam je bilo tako prav. Nekajkrat sem bil z njim na gasilskih veselicah in drugih prireditvah kmečkega okoliša, pa sem videl, da je res pameten fant.

Svatba je bila po vseh kmečkih običajih. Poroka je bila na Petkovcu. Poročil ju je stric gospod, nato pa svatovščina v Rupi, na našem domu.

Kaj bi pravil! Jedli smo in pili, vrteli se in bili veseli; tedaj se mi je pač zdelo, da je ves svet moj. Vsa dekleta so me zaljubljeno gledala in jaz sem bil kar vesel teh pogledov. Bila je med njimi ena, s katero sem najraje plesal...

Tretji dan smo peljali nevesto na njen novi dom. Vse natanko po nezapisani in sveti stari postavi. Tam smo spet praznovali, čeprav že do smrti utrujeni.

Po končani slovesnosti so me pa mati postavili pred vprašanje: Kaj pa sedaj? Vprašujoče oči so me ostro gledale. Slutil sem pač, kakšen odgovor je mati pričakovala. Toda bila je preveč pametna, da bi z eno samo besedo hotela pritisniti na mojo vest.

Ko sem nekoč pokazal simpatijo do neke učiteljice, me je naslednji dan mati povabila: «Ali bi ne šel jutri z menoj k maši?»

Jaz sem pa med tem ustvarjal mnenje, da bom šel študirat v Zagreb. Biti gozdarski inženir bi se mi lepo podalo...

Nad mano je bilo vedno polno oči. Vaške klepetulje so mi načrtovale pot in ironično namigovala: »Saj sem vedela, da ruparski ne bo za gospoda.« - »Pa ga je škoda,« je menila druga.

Mati je pa molila in je tudi meni naročala, naj prosim Svetega Duha, da ne zaidem na krivo pot.

Na gozdarski fakulteti v Zagrebu

Živeli smo v času blagostanja kot ne prej ne pozneje. Vsako nedeljo je bila kje veselica, gasilska ali igralska. Tudi na Petkovcu smo imeli lastno dramsko društvo, za katero sem celo odrske prizore in igralce jaz napisal ali pripravil prevode znamenitih dramatikov. Gledališče je bil kozolec ali drvarnica, občinstva vedno dovolj. Tako smo tekmovali z rovtarskim igralskim odsekom.

Tudi lastno knjižnico smo organizirali. Lepo zbirko knjig smo spravili skupaj. Materi ni bilo vse to prav, pa kaj so hoteli. Časi se spreminjajo, tako smo govorili. Mati so pa obenem tudi morali misliti, da v naši hiši raste pol ducata deklet in bo prav, če dobe dobre fante.

Med tem sem se zakopal v vsa kmečka dela, tako da sem komaj v nedeljo prišel na to, da sem študiran človek. Minila je košnja, žetev, bili smo v začetku sadnega pridelka, ko mi mati zares reče: »Janez, čas teče, kam boš šel?»

»Mati, v Zagreb.«

»Torej pojdi, da si še pravi čas poiščeš stanovanje!«

In sem šel ter iskal stanovanje. Tisoč dinarjev na mesec! Naka, tega denarja pa ne morem zahtevati od doma. Nimam ga zasluženega in bi bil tat, če bi ga zahteval, tako sem presodil in slednjič sprejel stanovanje v Filipovičevi vojašnici, kjer je bil nekak akademski dom.

Prišel je dan odhoda. Mati povedo: »Denarja ni, pač pa je dosti detelje in tole staro železje«. Pokazali so na gredljasti gepelj. »Za to boš tudi nekaj dobil. Kar naložite deteljo in jutri, s potjo v Zagreb, prodaš deteljo in železje, pa bo denar«.

Ni bila napačna ideja. S Petrom sva narezala voz detelje. Na dnu je bilo kolesje starega geplja. Pa sva zgodaj zjutraj pognala.

Imela sva dovolj opravka, da sva spravila v denar vse tiste stvari. A ko je bila kupčija sklenjena, sem imel 800 dinarjev v rokah in s tem sem odpotoval v Zagreb.

Kmalu sem dobil odkazano svojo posteljo in omarico v Filipičevi vojašnici. Nato sem se vpisal na univerzo. Za cel dan je bilo potov s temi opravki. Zvečer pa poiščem sedež »Danice«, ki je bilo slovensko katoliško akademsko društvo.

Kar hitro so bili sošolci okrog mene in tudi liter vina je bil na mizi, katerega naj bi jaz plačal kot vstopni korak.

Ni se mi videlo to krivično. Vesel sem se vrnil naslednji večer, ko sem že bil pri nekaterih predavanjih. Pa me je razočaralo to, da ni bilo več kot pet slušateljev. Sicer so mi rekli, da preidejo pozneje. Toliko jih bo, da bo vse polno. Zvečer sem spet šel v »Danico« in spet pijača in karte, pa tudi dekleta so se že pojavila.

Tretji dan sem končal formalnosti. Na predavanjih – spet prazno, v »Danici« pa načrti o krokanju za prihodnjo soboto in nedeljo.

Ko sem četrty dan o mraku stopal mimo cerkve sv. Blaža, sem stopil vanjo. Prisluhnem. Rožni venec molijo, sem odkril. Bil je namreč oktober. Morda nisem nikdar tako čutil potrebe po molitvi kot tisti hip. Tako pobožno sem molil rožni venec kot še zlepa ne. Ko so se ljudje razšli in je cerkovnik ugasnil zadnjo svečo, je v meni vstala jasna slika in trden sklep: »Ne ostanem več! Jutri s prvim vlakom grem domov.«

In tako sem res naslednji dan spravil skupaj svoje stvari in ob devetih sem že sedel na vlaku ter brzel proti Ljubljani. Ravno nočiti se je začelo, ko sem stopil med delavce v zelniku, ki so sekali zeljnate glave. Začudeno me pogledajo mati pa pravijo: »Janez, ti si?«

»Da mati. Domov sem prišel. Jaz potrebujem še počitnic. Zagreb ni zame.«

Upanje je zažarelo v materinih očeh. Toda obvladala se je in mirno rekla: »Dosti si velik, da veš, kaj delaš. Samo to glej, da ne boš hiši v sramoto. Veliko smo zate žrtvovali.«

Tako sem ostal in je bila tista jesen prva od mojih detinskih let, da sem jo mogel doživeti v vsej polnosti. Lepa je bila kot nobena druga in danes vem, da je bil Sveti Duh, kateri mi je na ta način kazal praznine in polnine življenja.

Pri stricu na Trebelnjem

Po božiču pa me pokliče stric gospod, naj pridem na Trebelno, da mu pomagam pri letnem obračunu Hranilnice in posojilnice. Prav mi je prišlo njegovo vabilo. Tako se bom pri tem kaj koristnega naučil.

Po dveh dneh mi pravi stric: »Na, Janez, denar, in pojdi v Zagreb, da vsaj podpise pobereš, da ne boš imel zgubljenega leta!«

Jaz pa da ne. Niti slišati nisem hotel o Zagrebu.

»Ja, kaj bo pa potem iz tebe? Ali boš vse šole vrgel v prazno?«

V tistih dneh je prišel škofijski list. Vzamem ga v roke in berem: Prvo tonzuro so prejeli sledeči bogoslovci: Janez Bergant, Vilko Fajdiga, Alojzij Odar...

Lojze Odar! Poglej no! Ta mi je dal misliti. Še isti dan sedem in mu napišem: Torej, kaj se ti zdi sedaj, ko je za nami prazna nadutost mature? In še kaj drugega.

Čez tri dni že dobim pismo, ki pravi: »Janez, kakšni osli smo bili. Med počitnicami smo lahko sprevideli našo nadutost. Pa naj ti povem, da poleg nas je v goriškem semenišču še šest naših: Piščanec, kdo bi mislil! Vidav, Eržen, Podobnik. Tukaj manjka tebe. Le še enkrat premisli!«

Dolgo me je tisto pismo spremljalo in še vedno mi je žal, da se mi je ob neki preselitvi zgubilo. Bilo je pa gotovo eno najodločilnejših dejstev, ki so vplivala na mojo odločitev, katera je pa dozorela šele prihodnjo jesen.

Ostal sem pri stricu. Pa mi pravi neki dan: »Janez, poglej! Tukaj mi škof ponuja faro Šentvid pri Stični. Kot veš, po mojem zadnjem padcu v kozolcu se ne čutim več zadosti močnega za Trebelno in sem prosil kako faro v nižini in tole je odgovor. Če bi ti bilo prav, mi boš pomagal pri selitvi.«

Seveda sem bil takoj pripravljen na to in sva kar takoj izdelala načrt. Za sv. Jurija ima on prevzeti Šentviško nadarbino, zato naj bi jaz predčasno šel tja, da vse potrebno uredim.

V Šentvidu pri Stični

Konec marca sem šel tja in se predstavil upravitelju Lovretu Kosu, kaplanu Pleši in beneficiatu Ovnu, ki so vodili duše slavno stare šentviške fare, katere zgodovina sega tisoč let nazaj.

Bilo je treba očistiti hleve in svinjake, vse pomožne prostore in samo župnišče. Pripraviti kleti in shrambe. Tako sem prišel v neposreden stik z dobrimi duhovniki, a tudi z ljudstvom. Po malem smo začeli navažati gospodovo lastnino in jaz sem moral vsaki stvari odkazati mesto, dokler ni prišel čas, ko je imel priti župnik, kar se je pa zavleklo kar za dva meseca, tako da je prišlo oranje, setev, košnja. Nikdar nisem tako trdo delal kot v tistih mesecih, kajti delavci dninarji so bili vsi take vrste, da bi najraje ves dan ležali za grmom. Zato sem moral sam poprijeti za koso in rezati naprej in za zadnjega.

Tudi v kulturnem delu me je zadelo sodelovati. Pri fantih sem itak rad šel na sestanke. Pa so imeli tudi dramatični odsek, ki je pripravljal »Občinskega tepčka«. Dan pred prireditvijo odpove Jurček... Pa me je g. kaplan naprosil, če mu bi rešil položaj. Nič težkega ni bilo to zame, ker sem ga že nekoč igral.

To je pa bilo kaj! Tako sem jo izvozil, da sem kar slaven postal, in čeprav z vlogo občinskega tepčka Jurčka, so se vse dekleta zaljubila vame. No, mene to ni iztirilo. Prelepi vzori delavnih, pobožnih in neustrašenih duhovnikov, kot sta bilo Pleša in Oven, so mi kazali ideal, ki se mi je zdel vreden življenja, čeprav je do odločitve še mnogo manjkalo.

Stričeva dobrota

Končno je prišel stric gospod. Plemenit, velikodušen. Vsi postopači v deželi so vedeli za njegovo dobroto. Pa tudi kmetje so zlorabljali njegove dobrodelne akcije za umetna gnojila, galico, semenski krompir. Prišel je tiček v četrtek popoldne. Gospod župnik je rekel: »Zakaj pa ne delaš?« On pa : »Sprejmite me, pa bom!«

Prišla je sobota. Stric je poklical moža in vprašal: »Jutri je maša. Imaš obleko?« On pa: »Nimam.« Stric nato: »Na, tukaj imaš.« V nedeljo je še lepo pobožno preživel dan v farovžu, v ponedeljek ga pa ni bilo več in seveda tudi ne nove obleke.

Ko sem vse te stvari do dobra spoznal, sem neki dan menil: »Stric, tako pa res ne more naprej. Vas goljufajo pri vagi s semeni in gnojili. Na ta način podpiramo in dajemo potuho lenuhom.«

Stric župnik pa mi pravi: »Janez! Mlad si še in ne poznaš sveta. Naše delo ni spravljati na kup. Saj prav to najbolj zameri narod duhovniku, če ga vidi grabeža. Nikdar duhovnu ne bo manjkalo tega, kar res potrebuje. Praviš, da me goljufajo in mi kradejo. Bo morda tako.

Vem.« Pa me je globoko in dolgo pogledal ter rekel: »Bolje je, da oni meni kradejo, kot da bi jim dal jaz kdaj priložnost, da bodo meni očitali, da sem jim vzel kaj njihovega.«

»Prav imate, stric,« sem priznal. Bil je to spet eden novih močnih sunkov, ki mi je pokazal, kje naj iščem pot, če hočem uresničiti ideal plemenitega narodnega delavca.

Odločitev

Kaj vse raznovrstnega sem doživel v Šentvidu pri Stični! Bilo bi za knjige, če bi hotel vse popisati. Pa tudi dom me je klical. Moral sem iti na nabor. Kot vselej se je tudi to leto z vso slovesnostjo izvršil ta dogodek. Bilo nas je s Petkovca za en lojterni voz.

Bil sem »taulih«, sposoben. In kdo si ni želel, da ga spoznajo za »sposobnega«! Menda niti opazili niso moje noge, jaz jih pa tudi nisem hotel opozoriti. Seveda, zakaj pa? »Škarti« so morali plačati vso pijačo in še za »škarte« so bili. Precej v rožcah smo bili in jaz ponosen s

pušlcem. Bil je pač prizor, ki je v mojem življenju tudi nekaj pomenil.

Nato je pa življenje teklo naprej. Ostal sem doma in kosil, seno nalagal, žito podeloval, oral, sejal. Ni ga bilo dela, ki bi me ne zadelo.

Bila je že ajdova mlatev v sredini septembra. Cel dan sem požiral prah pred bobnom mlatilnice. Zvečer pa povem: »Mati, jutri pa ne bom jaz pri mašini. Grem k maši.«

»Prav, Janez. Le pojdi. Si molitve potreben in vsi smo jo potrebni.«

Bil sem pri maši. Potem grem k župnišče. Gospod Matevž me povabi: »Naprej, Janez. No, kaj boš povedal.«

»Sem prišel, da naredim prošnjo za lemenat?«

Pa se je veselo nasmehnil gospod Matevž, me prijazno pogledal in menil: »Nespameten si bil, da nisi tega že davno napravil.«

Ko sem prišel domov, me je mati čakala z vprašujočimi očmi: »No, Janez, ali mi imaš kaj povedati?«

»Da, mati. Prošnjo za v lemenat sem oddal.«

»Bog bodi zahvaljen,« je mati do veselja zajokala. »Niso bile zaman moje molitve in žrtve. To je največje veselje, ki sem ga mogla doživeti.«

Pa mi le ni bilo nikdar žal za tisto leto, ki sem ga zgubil v iskanju poklica, kajti tako vem, da sem se res odločil za tisto, kar sem dobro preudaril in sem Bogu za to leto prav posebno hvaležen. Tudi mi je bilo to leto dragocena šola za življenje, kajti naučil sem se mnogo koristnih stvari in potrvil sem si zdravje ter si nabral moči za nadaljnje šolanje.

Kmalu sem dobil prošnjo ugodno rešeno in poziv, kdaj naj se predstavim v semenišču. Kako skrbno je mati vse pripravila, je bilo umljivo. »Le priden bodi, Janez! Marija ti bo pomagala, da boš to, kar ti in jaz želiva. Drugi teden te pridem že pogledat,« tako mi je dobra mati še govorila, ko se je koleselj že premikal in je konj zapeketal po dolu proti Logatcu na postajo in nato me je vlak ponesel proti Ljubljani, v semenišče. Sprejel me je častitljiv starinski portal, katerega nosita dva orjaka in napis: Virtuti et Mysis, čednosti in umetnosti.

Ko sem prestopil semeniški prag, se mi je zdelo kot da se mi je odvalilo selno breme in sem se začutil lahkega, breztežnega. Šel sem takoj v kapelo, kjer sem izročil Gospodu načrte svoje bodočnosti in z veseljem stopil med meni že znane sošolce iz Škofovega zavoda ter nato med tovariše istega letnika.

Pod vodstvom »ata«, semeniškega vodje Ignacija Nadraha in spirituala dr. Cirila Potočnika sem začel novo obdobje svojega življenja.

Moje prve volitve

Politična borba med Slovenci je postajala vedno bolj ostra. Nam je sicer modri semeniški vodja zabičeval, da se nam v to ni treba mešati, toda kako naj stojim brezbrizno ob strani, če pa imamo volilno pravico in so nas klicali na volitve, ki so tudi dolžnost!

Med liberalcem dr. Kramerjem in ljubljanim političnim voditelje dr. Korošcem je šlo na življenje in smrt. Dr. Korošec je kandidiral leta 1924 za poslanca Slovenske ljudske stranke za mesto Ljubljano, na liberalni listi pa dr. Kramer. V političnih stvareh so gledali moji tovariši v meni enega, ki nekaj več ve in zato sem se seveda moral tudi bolj posvetiti tam zahtevam časa. Bila je to moja prva politična akcija.

Imel sem na skrbi volilni imenik bogoslovcev. Ni nas bilo več kot 25 z volilno pravico. Tedaj so pa začeli prihajati pozivi od liberalne, radikalne, socialistične in drugih strank, naslovljene na bogoslovce, katerih pa že ni bilo več v Ljubljani, ker so postali duhovniki. Njih imena pa so bila še vedno v imeniku. Našteli smo 30 glasov med bolnimi in odsotnimi.

Izvoljen je bil dr. Korošec s skromno večino 240 glasov. Liberalci so bili tako gotovi svoje zmage, da so imeli »popa v mašnem plašču« v obliki slamnatega moža že pripravljenega, da ga bodo zažgali med sramotenjem na sredi Ljubljane. Seveda je potem vse v vodo padlo. Bil je prvič, da je dobila v mestu Ljubljani večino Slovenska ljudska stranka, katoliško usmerjena in na krščanskem svetovnem nazoru zgrajena.

Ljubljanska univerza

Bila je še zelo mlada ustanova, saj je začela z delom šele leta 1919, ko se je ustanovila Jugoslavija. Svobodomiselna inteligenca je takoj menila, da nima na univerzi nihče drugi besede kot njeni pristaši. Toda upoštevali niso, da pošiljajo Škofovi zavodi iz Št. Vida že nekaj let v svet akademike, kateri vedo, zakaj so katoličani. Tako se je na univerzi kmalu pojavila tudi močna skupina katoliških akademikov.

Poleg tega je obstajala na njej tudi teološka fakulteta. Nanjo se je vpisalo takoj od začetka tudi polno bratov z juga. V takih okoliščinah nas je bogoslovce zadelo, da smo se udeležili kot polnopravni člani univerze zborovanja vseh akademikov.

Bila nas je lepa skupina. Pa tudi drugih naše misli je bilo za eno stotino. Toda, kaj hočeš s temi Kranjci med te južnjake. Neka strupena akademičarka je govorila, da so ji kar kače in krastače letele iz ust. Kar zavil bi ji človek vrat smrkliji, če bi bilo dovoljeno. Kdo bo pač kos tem žlobudram?

Edini, ki je bil tega zmožen, je bil dalmatinski bogoslovec Zorič. Vsi drugi smo pa grabili po stolih, da bi z bolj krepkim dokazom podprli resnico in pravico.

Dopisni odsek

Življenje v semenišču je bilo močno razgibano. Da smo pridno študirali in radi molili, to je bilo samo po sebi razumljivo. Toda v novem času smo morali misliti tudi na nove načine apologetike. Vodja Nadrah je razumel klic časa in nas je zato napeljal, naj ustanovimo dopisni odsek, kateri je imel nalogo, da se vadimo v časnikarstvu, v tujih jezikih in v javnih nastopih.

Moje delo je bilo dopisovanje, zato sem stopil v stik z dr. Ahčinom, ki nam je poslal francosko časopisje za nalogo, da ga čitamo in iz njega povzamemo za »Slovenca« in »Domoljuba«, kar bi bilo primerno.

Vsi tisti bogoslovci, ki se jim je tako delovanje zdelo koristno, so bili povabljeni k sodelovanju. To delo je bilo namenjeno tudi temu, da vzgoji duhovnike za dopisnike našim časopisom, kar bi koristilo in bilo v porast našega katoliškega časopisja.

To moje udejstvovanje mi je prineslo pozneje lepo nagrado: Katoliško Tiskovno Društvo mi je na koncu tretjega letnika plačalo pot in tečaj v Strasbourgu v Alzaciji na nemško-francoski meji.

Pomembno zame pa je bilo tudi, ker sem prišel v osebne stike z različnimi katoliškimi osebnostmi kot so bili dr. Ahčin, Terseglav, Jože Košiček, urednik »Domoljuba«, sam dr. Korošec in druge politične osebnosti.

Ta čas se je že pojavilo v naših vrstah tudi križarsko gibanje. List »Križ na gori« je bil sprva odprt vsem, pozneje je pa začel lesti preveč na levo ne da bi med nas to zaneslo kak razdor. Mestni sinovi so tudi imeli poseben interes za počitniško kočjo, katero so gradili na Martuljku in kamor so tudi zahajali med počitnicami na letovanje. Ti so tudi vneto gojili planinstvo. Mene kot kmečkega fanta je preveč pritegoval dom, tako da sem se planinam oddolžil šele pozneje kot kaplan.

Moja osebna naloga je postala tudi od vsega začetka »kronika«. V njej se je zapisovalo vse, kar je imelo kak pomen za zgodovino in kulturo. Tamkaj sta ohranjeni tudi dve moji pesmici: ena lirična od Cerberela, kako je nagnala s kahalnico tatu, druga pa epska, a se ne spominjam več vsebine(*). Kronika se je brala vsak teden enkrat na kapiteljnu, to je vogelnem prostoru v drugem nadstropju, ki je gledal proti Vodnikovemu trgu.

(*)Cerberela je bila žena vratarja, ki je imel vzdevek iz grške mitologije »Cerber«.

Redov – džak

Ko sem šel na nabor, mi je bilo prav, da sem bil potrjen, a tudi kasneje je bila romantična in interesantna zadeva misliti na odsluženje vojaštva. Bilo je to v počitnicah leta 1924. Pa ni bilo hudega. Vojaški rok me je zadel kar v Ljubljani skupno z bogoslovci iz Maribora in sicer v tamkajšnji bolnišnici.

En dan vežbanja, toliko da smo znali imena in gibe, potem razlaga vojaškega kodeksa in nato so nas razmestili po pisarnah. Najprej sem šel v Belgijsko vojašnico, potem je bila menda Nušičeva. Vseh dijakov (srbsko džakov) nas je bilo kakih deset. Ni nam bilo sile. Kaj vse povesti sem prebral tisti čas pod pultom, na katerem sem pisal »vojničke isprave« za okraj Kamnik.

Pa sem si želel še več svobode. V nedeljo naj bi bili prosti službe! In stopim v imenu vseh pred majorja Jugovića. V pozorni stoji, pozdrav z roko in »gospodine major Jugoviću, ja redov-džak molim....«

Čudovito častitljivo in spoštljivo me je poslušal. Nato nadaljujem, da smo katoličani in bogoslovci in da želimo imeti ob nedeljah popoldne presto, da lahko gremo k maši.

Dolgo je stal kot vkopan, nato pa je odgovoril »Moj redov-džak, tudi jaz sem katolik. Da grem v nedeljo k maši, vstanem ob petih zjutraj. Z Bogom...« In smo dognali, da je mož res hodil k maši.

Po treh tednih vojaške službe sem se tega naveličal in žal mi je bilo, da bi izgubil leto, zato sem se prijavil za ponoven pregled in bil nato oproščen zaradi »vsekane noge«. Tako sem v enem mesecu odslužil rok. Izpolnil pa tudi to, da vedno lahko rečem, da sem bil vojak.

Med tem ko se je reševala moja prošnja za razrešitev, mi je pa dovolil komandant, da lahko odidem na dopust, ki sem ga porabil za to, da sem napravil nadvse koristen izlet po Dolenjski. Iz Žuženberka čez Hinje, na Struge, Ribnico, Novo Štifo, k Sv. Gregorju, na Velike Lašče, na Krko in čez Muljavo v Št. Vid k stricu. Sami kraji, ki jih še nikdar nisem videl in vendar so biseri lepote slovenske zemlje, kakor tudi duhovniki, katere sem na tem potu obiskal ali na novo odkril.

Tako sem spoznal breme in plačilo, ki čaka duhovnika na njegovem dušnopastirskem polju, bodisi med revnim narodom kot je Suha Krajina ali med boljše stoječimi kot so bili ljudje v Ribnici in Velikih Laščah.

Petkovski zvonovi

Leta 1917 nam je cesar tudi zvonove pobral. Jokali smo za njimi, ker so prelepo peli.

Posebno za najmanjšim, ki je bil gotovo petsto let star. Fantje so se namenili, da bi jih ukradli in skrili, toda ker so se razbili, ni bilo vredno truda.

Ko je bilo vojne konec, so najprej zapeli zvonovi v Rovtah. Toda Petkovec tudi ne sme ostati brez zvonov. Vsak kmet se je zavezal dati voz tramov. Iz zadruga je tudi nekaj prišlo in tako je bilo kmalu skupaj 300.000 din kot začetna vsota. Nadaljnja zbirka je vrgla še, kar je bilo treba in tako je leta 1924 v juliju bilo zagotovljeno, da dobimo nove zvonove. Odkar je bilo prazno v linah in je in sam zvonček jokal, smo jokali vsi. Saj je bilo, kakor če ti izderejo zob iz ust!

Noč za nočjo so se zbirali fantje in dekleta in pletli vence, s katerimi so nato okrasili cerkev, zvonik, zvonove, vozove zanje in stene v notranjosti. Mene je zadela naloga, naj zvonove sprejemem s slovesnim nagovorom. Seveda sem se potrudil, da bi napravil imeniten govor. Z odprtimi očmi in usti je strmela vame množica, jaz pa sem pridigal z vsem zanosom. Prvi moj javni nastop je bil to.

V drugem letniku bogoslovja

Vojaščini sem se srečno izmuznil. Zopet eno leto mirnega dela in študija. Predavanja dr. Aleša Ušeničnika so bila kot medena potica. Tako jasno, tako dosledno, tako neovrgljivo je razlagal svoj predmet. Edino, kar ni bilo na mestu, je bil včasih tisti njegov »zdi se«. Kaj naj se zdi? Saj je tako jasno dokazal, da bi bilo treba po glavi zamahniti tistemu, kateri tega ne bi hotel razumeti. Dr. Aleš Ušeničnik pa ves ponižen, skromen, kot da nas prosi odpuščanja zato, ker je pred nami plešast. Tako modroslovje in sociologijo v Ušeničnikovi besedi bi hotel še in še poslušati, četudi bi bilo treba iti kilometre kaleč.

Tudi ostali profesorji so bili na mestu, toda nekateri dovtipi dr. Ujčiča so postajali nemogoči. Dr. Lukman je bil dolgočasen, dr. Grivec, v vsej znanstvenosti občudovanja vreden, toda kar se da utrudljiv. Dr. Slavič je hotel biti romantičen, a je bil na višini biblične vede in smo ga radi poslušali, že zato, ker se je toliko trudil, da bi bil zanimiv. Dr. Snaj in dr. Fabjan, oba pridna kot čebelici in za zgled, kako bi morali biti pridni tudi me ter dr. Rožman, očetovski, poln ljubezni do mladih fantov, ki jih je videl v nas. Še Stanka Premrla naj se spomnim. Veliko si je prizadeval, da bi iz mene napravil pevca in sem si tudi jaz domišljjal, da imam lep glas. Šele pozneje sem se zavedel, da sem kakor tisti krokar, ki mu je zato ušel sir, ker si je umišljjal, da lepo poje...

Vsekakor pa smo imeli odlične profesorje in tudi odlične vzgojitelje. Vzgojni vodja Nadrah nas je »tesal«. Če me ne bi bil Nadrah stesal, bi me spiritual Potočnik tudi zlikati ne mogel. Ta je bil za Mehke duše odličen. Taki so na splošno tudi bili moji bogoslovni sodrugi.

Ekonom Karel Gros je bil pa »tehnica«, ki je vsakega dobro presodil v njegovi teži in resnični vrednosti duhovnega poklica. Dobričina, ki je za vsakogar imel lepo besedo in dober svet, ki je pa tudi najpoprej pogodil, kdo ni za semenišče.

Število 24 v začetku prvega letnika se je hitro znižalo in nas je naslednje leto bilo še 18. Do konca pa nas je prišlo dvanajst. Jaz sem študij vzel zares. Kako bom pač prepričevalno oznanjal božjo besedo, če pa sam ne bom imel jasne slike o tem, kar naj pred drugimi branim!

Saj sem se dobro zavedal, da vera najbolj trpi zaradi tega, ker niso njeni predstavniki dovolj prepričani o resnici, ki jo uče, ali ker ne živijo po njej.

Tista leta smo imeli še petrolejke po sobah. Pozneje je prišla v hišo elektrika. Vse do dveh zjutraj sem se poglabljaj v dokaze, da mi je res jasno postalo, kakšen je nauk Cerkve.

Med počitnicami leta 1925 sem bil novomašni tovariš Kremžarjevemu novomašniku, ki je bil iz Št. Vida doma. Zato nisem mogel sodoživljati počitniških programov in zborovanj, pač pa sem spoznal spet lep kos slovenske zemlje, to je vse področje med Savo in Stično. Pogledal sem v globine in v trpljenje trboveljskih knapov, kajti večina ljudi, ki sva jih obiskala, so delali v rudniku.

Delo za krščansko zблиžanje

V tretjem letniku je posebno pritiskal dr. Grivec s svojo vzhodno teologijo. Brez dvoma je mož imel prav, kajti ne moremo se pravoslavnim dobro približati ne da bi poznali njihovo pojmovanje Cerkve in bogoslovja.

Učili smo se tudi ruščino. Bral sem Solovjova v izvorniku. Res globoko in prelepa modrost je to. Žal na Zapadu tedaj še ni prodrlo spoznanje, da je treba oči obrniti na Vzhod in poskusiti zares z delom za krščansko zблиžanje in zedinjenje.

Ljubljana je dobila od Apostolskega sedeža posebno poslanstvo prav zato, ker je bila stična točka med Vzhodom in Zapadom. Med nami so nekateri to vzeli zares. Le škoda, da je

pozneje evropska tragedija ves ta proces zaustavila.

Veliko znanja smo si lahko pridobili z branjem knjig, ki sta jih hranila bogoslovna in semeniška knjižnica; zlasti semeniška je bila s svojimi celotnimi zbirkami svetih očetov in z modernimi deli vzhodne pastirske in bizantinske zgodovine za nas prava in neizčrpna zakladnica.

Na tečaju za časnikarje

Ravnatelj Nadrah me je menda smatral poklicanega za časnikarstvo, zato mi je preskrbel od Katoliškega tiskovnega društva za počitnice leta 1926 denar za tečaj v Strassburgu. Zame je bilo to seveda nepopisno veselje. Nemško sem že znal bolj ali manj, francosko sem pa tudi čital in je bilo treba priti le še do vaje v izgovarjavi. Poleg tega je imel tečaj v programu zelo koristne predmete.

Tako sem si dobil potni list za Francijo in vizum čez Avstrijo in Nemčijo. Komaj sem bil čez mejo, mi je že prav prišla ruščina. Bil je na vlaku potnik, ki ni znal drugega kot ta jezik in prav jaz sem edini mogel raztolmačiti zadevo.

Na vseh koroških postajah same nemške besede. V Beljaku sem imel pol ure časa, pa nisem mogel zaslediti ničesar slovenskega. Tužni Korotan!

Nato se je vlak pognal čez Visoke Ture in nizzdol proti Salzburgu. Ob petih popoldne smo bili tam. Pa vidim orjaškega policaja, ki me srepo gleda. Slednjič se pririne do mene in me pokliče, naj grem z njim. Na postajni stražnici se pogovarja neki uradnik po telefonu. Čez čas me pozove, naj se legitimiram, kar sem storil brez težave. Potni list je bil vidiran tisto jutro v Področci. Spet telefonski pogovor. Nato mi pove, da lahko grem.

Ta pa je lepa! Da lahko grem, to že vem, toda kaj zlomka imate končno z menoj. Nato mi je uradnik povedal, da je bil tisto jutro ukraden kelih v salzburški stolnici in da ga je ukradel nekako tak človek kot sem jaz. No, zares lep pozdrav tujine. Prvi moj korak čez mejo in že sem skoraj aretiran...

Naglo sem nato pohitel, da sem še ujel harmonijo glasov, ki jo je slišati vsak večer tisto uro v stolnici. Salzburg je za našo versko zgodovino zelo pomemben, saj je bil poleg Ogleja najvažnejše žarišče krščanstva za naše kraje. Mesto je izredno podobno Ljubljani.

Moja nadaljnja pot je vodila v Munchen, kjer sem bil deležen gostoljubnosti rokodelčičev Kolpingove zveze. V njihovem domu, kakor pozneje v Zurichu sem dobil varno in ceneno stanovanje. Srečno sem prešel čez veletok Ren in se naselil v Strassburgu. Ed udeleženci tečaja sem dobil najprej irskega duhovnika, potem pa nebroj Škotov, s katerimi sem imel priložnost preizkusiti svoje teološko znanje.

Lepi so moji spomini na tisti tečaj. Ob nedeljah smo imeli izlete na alzaške gradove, ki so med najbolj znamenitimi srednjeveškimi spomeniki te vrste. Ob teh izletih sem imel zelo interesantne pogovore, v katerih sem marsikaj zanimivega zvedel. Zame dotlej Anglež in Škot nista bili več kot dve besedi. Tedaj sem pa dognal, da so ti ljudje kot voda in ogenj. V verskem pogledu pa so Škotje mnogo bolj fanatični protestanti kot Angleži.

Irski duhovnik mi je pripovedoval zgodbo irske tragedije. To pa Slovenci že dobro poznamo in zato se je mož čudil, kako da toliko vemo o Ircih.

V Francozih sem našel smrtno sovraštvo do Nemcev. Francoz, vsaj tista mladina, srečal sem se zlasti z vojnimi kadeti, je mrzil Nemca bolj kot vsako golazen.

Posebno razveseljiva ugotovitev je bila, da med francoskimi intelektualci ni bilo niti sledu tistega brezboštva, kot je lastno slovenski gosposki družbi. Med vsemi profesorji ni bilo niti enega, ki bi kazal prezir proti katoličanom. Nasprotno, poudarili so kot posebno odliko pri osebnostih, o katerih so govorili, če je bil kdo veren katoličan ali pa »veren in praktičen« katoličan. Za neverne in nepraktične katolike pa so imeli le omalovaževalno gesto.

Po dveh mesecih sem se vračal srečno proti domu skozi Zurich, kjer sem doživel spet eno nepozabnih, čeprav neznatnih doživetij. Sedeč ob jezeru, ki je blestelo v prelestnih barvah luči, sem molil rožni venec. Čez čas odrinem počasi naprej, pa pride za menoj moški in me

vpraša: »Ali niste česa izgubili?« Potipam po žepih, če imam še listnico, uro, dokumente. »Ne, ničesar ne pogrešam,« pravim. On pa: »In tole?« pa mi pokaže moj molek. Toplo sem se mu zahvalil za to plemenito potezo.

Po dveh mesecih odsotnosti sem stopil spet na slovenska tla tam na Jesenicah. Dva meseca nisem slovensko govoril. Tako čudovito se mi je tedaj zazdela ta govorica! Na skrivaj sem se približal ljudem, da sem mogel uživati pesem sladke slovenske besede. Nikdar mi ni bila tako skrivnostno lepa kot tisti dan, ko sem se vrnil iz tujine.

Majniški izleti

Semeniški ravnatelj Ignacij Nadrah, pozneje tudi stolni prošt, je bil svet in učen mož. Take je hotel imeti tudi nas duhovnike. Dajal nam je nauk o lepem vedenju in nas učil o vseh podrobnostih, kako se moramo vesti tudi v odličnih in najvišjih družbah. Duhovnih ne sme biti neotesan. Nobene panoge človeške znanosti ne sme prezreti. Treba je znati biti preprost s preprostimi in učen z učenimi. Neveden duhovnik je sramota za Cerkev in škofa. Poznati pa mora tudi zunanji svet, posebno pa svojo domovino.

Zato je načrtno izbral kraje za semeniške izlete, tako da smo spoznali razne predele Slovenije, posebno še take, kamor se na splošno ni hodilo. Na Bled, v Kamniško Bistrico, v gorenjske planine nas ni vodil, saj tja so letale vse vrane.

Prvo leto nas je popeljal v Novo mesto. Obiskali smo Prečno z gradom v Luknji in obiskali točke, ki niso bile nikjer zapisane med turističnimi zanimivostmi.

Drugo leto smo šli po Levstikovih stopinjah od Litije do Čateža, le da v obratni smeri: šli smo najprej na Malo Loko in nato čez Čatež, Primskovo, Sv. Križ pri Litiji do Litije.

Tretjič smo šli na Kum. Ta prelepa izletna točka je bila sploh pozabljena in vendar tako krasna.

Nato smo jo ubrali na Cankarjevo Vrhniko, šli ob Močilniku in nato čez Koren, Mizni dol, Gradišče k Sv. Trem kraljem in naprej skozi Rovte na Petkovec, kjer smo bili na mojem domu postreženi in nato na lojtrnih vozeh prepeljani na postajo v Logatec.

Zadnjič smo šli na Limbrsko goro. Z vlakom najprej do Kresnic, nato z brodom čez Savo na Peče, na Moravče, na Limbrsko goro in na Lukovico, od tam pa z avtobusi v Ljubljano.

Čudovita so bila ta naša doživetja, polna koristi za življenje. Vodja Nadrah je bil res umetnik, ki je znal vsaki stvarci dati vsebino in vsakemu kraju veljavnost, ki je drugi še slutili niso.

Na pragu mašništva

V četrti letnik pridejo že samo preizkušeni fantje. Kdor je imel o duhovništvu nejasne pojme, se me tekom let razčistijo, če pa ni za to, gre sam ali ga pa odslovijo.

Prišel je častitljivi škof dr. Anton Bonaventura Jeglič. Mož, ki smo ga ljubili in občudovali, čeprav smo se radi pošalili iz njegovih jecljavih pridig. Toda vera in ljubezen do Boga in do Marije sta bili tako veliki in iskreni, da so njegove jecljave pridige postale še bolj učinkovite. Treba je bilo torej slišati še njegovo očetovsko besedo in mu odgovoriti na dana vprašanja. Ves srečen je bil, ko sem mu povedal, da sem študiral v Škofovih zavodih. Kaj hitro je bilo odločeno; Aptus - primeren za duhovništvo.

Tako smo že pred božičem leta 1926 zvedeli, kdo bo v četrtem letniku posvečen. Navada je bila namreč, da je bilo v četrtem letniku posvečenih šest bogoslovcev, kateri so imeli nato na skrbi asistenco v stolnici kot diakoni in supdiakoni med letom, obenem pa opravljali sveto mašo po nekaterih kapelah.

Po božiču takoj so bile duhovne vaje kot priprava na supdiakoniat. Prvo leto, ko sem dobil tonzuro in so mi odrezali šop las ter sem se izročil Bogu z besedami: »Gospod, Ti si moja

dediščina in moj delež! Ti mi boš vrnil mojo dediščino«, nisem tega doživel tako globoko, ker je bila v meni že davno zrela misel izročiti se Gospodu.

Tokrat je pa šlo vse bolj globoko. Odslej ni več pota nazaj. Ta izročitev Bogu je dokončna in po podrobnem premisleku ter vsebuje vse, kar ta posvetitev Bogu predstavlja.

Globoko sem doživel tiste duhovne vaje in doumel, da bo od tedaj naprej zame svet drugačen in drugi drugačni do mene. Silno so me pretresle besede zadnjega poziva: Še je čas; kdor se ne čuti odločnega, še lahko odstopi!

Mrzlična napetost. Kdo ve, kaj bi se zgodilo, če bi kdo res izstopil iz vrste... Bilo nas je sedem iz četrtega letnika poleg onih iz petega, kateri niso peli nove maše prejšnje leto kot prezbirerji.

»Celebs manebis, et breviarim recitabis«, je bilo povedano vsakemu ob koncu obreda. Samski boš ostal in brevir boš molil!

S tem je bila seveda moja življenjska pot zapečatenjena. Treba je bilo še priti do diakonata in prezbiterata, ki je prav mašniško posvečenje. Za vsakega teh redov je predpisana priprava z večdnevnimi duhovnimi vajami. Diakonat je bolj liturgična nujnost kot zakramentalna potreba. Pravo posvečenje je samo prezbiterat, kajti z njim šele pride v duhovnega kandidata vsa zakramentalna moč, tako da lahko opravlja daritev svete maše in prejme oblast odvezovati grehe.

Ta nepopisno veličastna slovesnost se je vršila vsako leto na dan svetih apostolov Petra in Pavla. S petdnevnimi duhovnimi vajami smo se pripravili za to dokončno in nepreklicno izročitev Gospodu.

Že ne bom živel jaz, temveč Kristus bo živel v meni, to so bila čustva, ki so nas tisti dan prevevala. Za moje zemeljske potrebe se bo že Gospod pobrigal, kajti moja naloga bo delati v bodoče za njegovo slavo in graditi njegovo kraljestvo na zemlji. Tako smo svoje poslanstvo doumeli po prepričljivih in silnih besedah voditelja duhovnih vaj.

Trinajst nas je bilo iz našega semenišča, enajst je bilo frančiškanskih in cistercijanskih novomašnikov tisto leto 1927 na sv. Petra in Pavla dan. Za to priložnost so bili povabljeni tudi starši in sorodniki novomašnikov. Tako je bila med njimi tudi moja mati in še kdo drugi od doma.

Med posvečevalnim obredom se posvečenci uležejo na tla. To pomeni, da je stari človek s tem umrl. Ko se dvignejo, so »novi« ljudje. Kaj vse sem občutil v tistih trenutkih! Kako lepo bi bilo, če bi tista popolna in dokončna izročitev bila res taka! Tisti trenutek sem pač tako doživel in hotel, da naj bo za vedno tako. Pozneje sem dognal, da mora ta izročitev biti vsak dan obnovljena in vsakič celotna, sicer človek sam sebe vara in postane duhovnik samo še uradnik, ne da bi res Kristus v njem živel.

Po končani slovesnosti, ko smo si dobro otrli roke, maziljene s svetim oljem za veke, smo stopili med svojce. Ta dan je bila moja mati spet srečna. Pozabila je na grenke ure, ki jih je doživela zaradi moje noge ter Boga in Marijo hvalila za vse tiste bridkosti, ker je vedela, da je bilo vse tisto pot božje Previdnosti do oltarja, kjer je sin Janez bil danes posvečen.

Pohiteli smo nato proti domu. Od daleč so nas opazili in že so se spustili petkovski zvonovi v gibanje, postali ena sama pesem in pozvali ljudstvo, naj pride, da prejme novomašni blagoslov ruparskega gospoda.

S sosednjimi novomašniki, to je z Jerinom in Hrenom na Vrhniki sem se dogovoril, naj imata onadva novo mašo na Vrhniki 3. julija. Za 10. julij sem obljubil Frohlichu, da bom na njegovi novi maši v Sorici. Moja nova maša naj bi pa bila v Rovtah 17. julija.

Moj novomašni tovariš je bil koroški bogoslovec Filip Milonig, s katerim sva preskrbela podobice in vse, kar je bilo treba z moje strani. Kar se tiče novomašne pojedine, je pa rovtarski gospod Matevž, pač eden najbolj srečnih nad mojo novo mašo, obljubil, da bo on za vse poskrbel.

Moj novomašni govornik je bil France Gabrovšek, prezbiter asistens pa stric gospod Janez Hladnik. Prostor za novo mašno pojedino smo našli v združni dvorani, prepeval je rovtarski pevski zbor.

Nova maša

Kaj je pomenil Slovencem duhovnik, se je pokazalo ob novih mašah. Rekli so: Vredno je iti na novo mašo, pa četudi si izrabiš nove podplate.

Vsa veličina in ves napredek našega naroda sta prišla po duhovnikih, tako je bilo od nekdanj v narodovi duši zapisano. Zato ne gre pri tem za bahaštvo novomašnikove družine. Vse sorodstvo in vse soseske hočejo tako in prispevajo, da bi bila nova maša res slovesnost vseh slovesnosti.

Moje sorodstvo je bilo številno, sosedov mnogo in poleg tega še razne posebne prijateljske zveze. Od hiše do hiše sva hodila z mojim novomašnim tovarišem. Vse po točnem načrtu, da nikogar ne izpustiva. Povsod obložena miza z vsem najboljšim, kar so premogli in nato pa še denarni dar za kritje stroškov. Povsod sva seveda delila podobice, ki sem jih dal tiskati, kakih pet tisoč. Za geslo sem si izbral: »Glej, prihajam, da izvršim Tvojo voljo.«

Zaradi široke žlahte sem odrinil novo mašo na tako pozno nedeljo. Pa me je še imelo, kako naj uredim zadevo s sorodstvom na oni strani meje. Razmere so se namreč spremenile in je bilo primeroma že težko gibanje žez mejo.

Pa sva skombinirala z Lipetom, mojim novomašnim drugom, da greva 3. julija na Vrhniko. V dveh dneh povabiva vse na tej strani meje. 10. julija bova v Sorici in od tam jo ureževa s kolesi na Primorsko čez Podbrdo in na Sveto Lucijo.

Vse nama je šlo dobro. Nobenih težav nisva imela s kolesi. Na Škofjo Loko, na Selce, Železnike in Zali log sva jo ubrala. Uživala sva vožnjo, gostoljubnost prijateljev duhovnikov in lepoto krajev, katere sem prvič videl. Sorica je majhen kraj in tamkajšnje navade v mnogem sličijo našim v Rovtah.

Na Petrovem brdu je bila meja. Straža ni hotela vedeti ničesar o kolesih. Potni list je bil v redu, toda – peš. Do Podbrda je dve uri hoda, kaj pa naj storiva s kolesi? Pač najbolj bridko za kolesarja je peljati kolo za roge po lepi cesti nizdol. Prav to se nama je zgodilo.

Toda tudi na komandi nisva nič opravila. Treba je bilo položiti dva tisoč lir kavcije za vsako kolo. Nazaj bi ju pa dobila ob povratku na istem mestu. Ni nama drugega kazalo kot pustiti tam kolesa. Izročila sva jih župniku, pa nadaljevala pot naprej z vlakom: v Gorico, Ajdovščino, mimo vipavskega Loga, kjer sva legla v senco ob mogočni romarski cerkvi za kratek počitek, nato pa še čez Col do Cenca in čez Goro, kjer sva imela prvo postajo, lačna in žejna pri Kampelcu.

Kako blizu je bilo videti z Gore tja na Petkovec in prav v Rupo sva gledala. Toda kaj hočeš: kolesa sva imela v Podbrdu. Tri dni sva potrebovala, da sva vse obšla: Žigonove, Pahovčeve, Kovačeve, Franconove, Gregorčeve, Bizarjeve, nato še v Klanik nad Spodnjo Idrijo in na avtobus, ter ob Idrijci do Svete Lucije in z vlakom na Podbrdo.

Ko je v soboto zvonilo sveti večer in oznanjalo po vseh sosednjih cerkvah, da bo jutri nova maša, sva do smrti utrujena rinila iz Žirov proti Rovtam, kjer je že bilo vse nared.

Prva sveta daritev

Tako sem dočkal Velikega gosta za to slovesno daritev. Glede asistence je bilo vse preskrbljeno. Novomašni govornik je poudaril, da je duhovnik iz ljudi vzet in zanje postavljen. Že ne bom živel zase, temveč za druge in tudi ne več jaz, marveč Kristus v meni.

Čudovite besede govora in misli, ki so v srcu odmevale, naj bi ostale pribite za vse dni... Glej, prihajam, da vršim Tvoja voljo... Naj bo tako! Amen!

Pevci so zapeli kot so znali samo v Rovtah. Imeli smo res odličen pevski zbor pod vodstvom mežnarjeve Matilde.

Šele po končanih popoldanskih litanijah sem imel priložnost, da sem se z Gospodom malo bolje pomenil glede pogodbe, ki sem jo z njim sklenil s tem, ko sem se mu izročil kot duhovnik.

»Tu me imaš, Gospod, takega kot sem! Zahvalim te za pokvarjeno nogo. Brez nje najbrž nikdar ne bi prišel do oltarja. Zahvalim te, Gospod, tudi za druge pomanjkljivosti, ki jih nosim na telesu, zlasti za izgovarjavo črke R. Ti veš, zakaj. In to, da sem tako kmetavz. Morda bi bilo bolje, da bi se bil bolje olikal in bil primeren tudi za salon. Gospod, tekega me pač imaš. Pomagaj mi, da Ti bom mogel koristno služiti! Dal si mi lepe darove, pa dal se mi tudi brzdo, da zavre mojo samoljubnost in domišljavost, če bi me sovražnik kdaj skušal po tej poti spraviti s tira. Hvala ti Gospod za vse!«

»Kadar nova maša je, jupajdi, jupajda, takrat dobra paša je, jupajdijada!« Tudi študentje so prišli obilno na svoj račun. Imeli smo našo študentovsko skupnost, ki je segala vse od Loža in objemala vso Notranjsko. Kakih dvajset tistih, ki so bili glasni v naših vrstah, je prišlo in toliko tudi bogoslovcev. Tako smo novo mašo z vso slovesnostjo ponovili drugi dan na Petkovcu in je bila spet miza polna dobrot ter vesele pesmi. Bilo je toliko zaloge, da je bilo za vse in še kaj je ostalo.

Zaradi nove maše je na domu delo zastalo za cel teden. Zato sem v torek po novi maši tudi jaz zagrabil, da dohitimo čas. Žanjice so hitele, vozili so domov pšenico, jaz pa sem jo polagal v kozolec.

Pa pride prosjak, za katere je seveda nova maša tudi praznik. Nikdar brez njih ne mine in vsi pravočasno zvedo za tako slovesnost. Kako se je pač neki njemu primerilo, da ni zvedel poprej?

»Hej, ljudje,« je klical možak. Prav skozi kozolec vodi steza, po kateri je prihajal. »Hej, ljudje, ali ni bila pri tej hiši nova maša?«

In me pogleda in še enkrat vpraša.

»Da, mož. Bila je, pa ne tukaj. V cerkvi je bila. Zamudili ste jo!«

»Že vem, že vem, da v cerkvi. Zamudil? Vse sem zamudil?«

»Pa pogledjte v hišo! Tam so mati. Morda pa bo še kaj za vas!«

»Hvala, lepi fant. Že grem, že grem!«

Mi pa smo hiteli z delom. Za naslednjo nedeljo sem bil namenjen, da ponesem novomašni blagoslov na Vrh k Svetim Trem kraljem, kamor sem vedno tako rad zahajal.

Po novi maši

V mojem načrtu je bila tudi ponovitev nove maše v Šent Vidu pri Stični. Imel sem na ta kraj toliko lepih spominov in toliko prijateljstva, pa še strica, ki je bil vzor mojega duhovnega poklica.

Toda vmes je bila še Gora Oljka, kjer je Križarsko gibanje sklicalo sestanek za 26., 27. in 28. julij. Tja sem se namenil, kajti bilo je nujno, da je navzočih primerno število umirjenih oseb in se s tem prepreči kak prevelik idejni skok. Tudi je bila zame še neznana Savinjska dolina, tako lepa in tako slovenska, da sem si jo želel videti.

Z vlakom sem prišel do Polzele, nato pa peš v goro, na Oljko. Je to čudovita planinska točka, prav kakor Kum na Dolenjskem ali Sv. Trije kralji na Notranjskem. Od tam imaš na dlani Savinjsko dolino in Štajersko daleč tja do Maribora.

Za stotino in pol nas je bilo udeležencev. Prišle so tudi vidne osebnosti iz slovenskega narodnega življenja. Kar zares smo se zgrabili. In spet so bile Wittigove ideje, katere so nam hoteli vsiliti Božo Vodušek, Niko Kuret in nekateri duhovniki kot Cajnkar, Lampret, Terstenjak. Šlo je za nove ideje, ki so bolj ali manj vlekale na protestantizem. Za vse omenjene je bil Wittig prerok in videc. Škoda, da smo šele teden pozneje zvedeli, da je odvrigel kolar in se oženil. Bil je celo bogoslovni profesor v Breslauu, sedanjem poljskem Wroclavu.

Kot spomin na Goro Oljko mi je ostal pa tudi nevaren prehlad, kajti zaradi pomanjkanja postelj sem prespal dve noči pod drevjem in sem na posledicah trpel kar pol leta. Najbolj izdatno zdravilo pa mi je bila tragična novica o Wittigovem odpadu. Le žal, da se nisem dolgo mogel srečati z njegovimi oboževalci. Šele leto pozneje sem jim mogel vreči v obraz to vest, ko se je vršilo zborovanje v Nazarjih.

V soboto 30. julija sem bil na potu proti Šent Vidu že v Litiji, kje se je iml vršiti naslednji dan dekanijski evharistični kongres. Župnik v Javorju ni imel namestnika in vendar je bilo nujno, da pride, pa sem se ponudil jaz in imel tretjo nedeljo sv. Mašo v planinski cerkvi v Javorju nad Litijo.

Šele v Šent Vidu pri Stični me je čakal teden dni oddiha kot priprava na slovesnost ponovitve nove maše prihodnjo nedeljo, ki je bila 7. avgusta.

Ko sem v prijetnem hladu počival, je nenadno prihrumel neki avto. Polaki so imeli v Šent Vidu svojo pristavo. Bil je dr. Ujčić, z njim tržaški škof dr. Fogar in kdo še vse... Jaz pa hitim kot Marta in nesem kruha in vina ter ponudim nepričakovanim gostom, ki so prišli pozdravit strica.

»Prevzvišeni! Tukaj imamo novomašnika!« reče dr. Ujčić. Že je klečal pred menoj škof Fogar in vsi drugi hitro na kolena, jaz pa, kaj sem hotel. Dal sem škofu in vsem drugim novomašni blagoslov.

Naslednjo nedeljo je bila mogočna množica ljudi pri moji novi maši. Vsi so se me spominjali še izza dni, ko sem bil pri stricu »farovski hlapec«.

Na misijonski kongres na Poljsko

V tretjem letu bogoslovja sem zašel v delovni okoliš prof. dr. Lamberta Ehrlicha. Mož z »velenemškim« priimkom je bil bolj Slovenec kot vsi drugi, doma pa iz Žabnic pod Sv. Višarjami. Njegovo mladostno navdušenje, živahnost in razboritost so nas očarali, tako da nas je kar hitro pognal v navdušeno delo za narod in Cerkev.

Po njegovi pobudi smo dobili misijonsko čitalnico, kjer je bilo revij in časopisov v vseh jezikih. Apologetika in misijonologija sta bili njegovo poklicno področje. V narodnem pogledu je bil on na versajski konferenci v Parizu, da bi rešil slovensko Koroško. Jokal je, ko smo jo izgubili.

Ker sem jaz najbolje znal francosko, je mene povabil in mi ponudil dva tisoč podpore, če se odločim iti na misijonski kongres na Poljsko in sicer v Poznanj. Sprejel sem ponudbo in spraval še od drugod nekaj denarja, da je bilo dovolj za na pot, katero sem slušal kar mogoče smotrno pripraviti. Kongres je bil napovedan za 30. september in za 1. in 2. oktober.

Dunaj, Brno, Praga, Olomuc, Krakav, Mogilev, Poznanj, Gnezno, Čenstohova, Opava in Ljubljana, tak je bil moj potni načrt. Ogledal sem si Dunaj, kjer sem ostal pet dni, v Brnu kar deset, v Pragi spet pet, v Olomucu dva dni. Obiskal sem cistercijanske patre v Gomili na Poljskem, kjer so iz Stične obnovili samostan, ki je izumrl.

V Poznanju sem imel predavanje v francoščini na velikem zborovanju z naslovom »Slovenci ni misijonstvo«.

V Gneznem sem ministriral dr. Ehrlichu na grobu sv. Vojteha, apostola Poljakov. Dobila sva se ob prihodu v Poznanj in v Gneznem sva se spet razšla, kajti on je hodil svoja pota kot mož, ki je imel pomembne stike z nemškimi apologeti in antropologi.

V Pragi sem bil ravno na dan sv. Vaclava, 28. septembra. Isti dan sem obiskal slovito Vaclavsko kapelico na Hradčanih. Pa sem prav tam doživel ostro bridkost. Stopim v cerkev s čudno lepo zunanostjo. Krasna hiša božja! Kje pa je Najsvetejše? Iščem, da pozdravim Gospoda. Ni večne luči? Ni je! Nikjer je ne vidim. Ob izhodu cerkve pa berem: Ta tempelj je bil izročen »češki Narodni cerkvi«.

Doživel sem pa tudi redko veselje. Do Čestohove sem prišel ob treh zjutraj. Grem naravnost na Jasno Goro v slavno Marijino svetišče. Sprejme me ljubezniv duhovnik in mi ponudi: Če želim posteljo in če bi lahko imel »veliko sv. Mašo«. Saj sem imel toliko potreb, svojih in naših slovenskih ter katoliških, katere bom predložil Mariji. Malo sem se odpočil, nato pa 4. oktobra ob 10.30 pristopil in pel slovesno sv. Mašo v Čestohovi. Ko sem podelil blagoslov, je bronasta zavesa zakrila podobo Črne Marije.

Petega septembra sem odpotoval iz Ljubljane in 8. oktobra sem stopil pred semeniškega vodja, ki je potegnul uro in ugotovil: »Zadnji hip ste prišli, gospod Janez. Prav Mnogo sem imel pripovedovati o svojih doživetjih na daljnem potu. Postavil sem na

preizkušno svoje znanje jezikov, saj sem si domišljaj, da znam nemško, češko, poljsko, francosko. O nemščini bi dar rekel, da se mi je obnesla. Manjkalo mi je pač besednega zaklada, toda nikdar nisem prišel v nepriliko, ko se jebilo treba kaj pogovoriti.

Drugače je bilo z mojo češčino. Ko sem bil v Brnu, sem dobil prijazen začasen dom po posredovanju nekega duhovnika, ki me je naprosil, naj ga neke dneve z mašo nadomestim. Pa je prišla vmes priložnost, da so me sestre samostana, kjer je omenjeni gospod kaplanoval, naprosile, naj dam tudi popoldanski blagoslov. Kar lepo junaško sem opravil po kranjsko. Po prvih vzklikih litanij pa zaslišim kihanje, kmalu pa so bruhnile svete nune v glasen smeh. Kaj mi je preostalo drugega kot da sem utihnil. Brez dvoma je bila moja češčina neznansko zabavna.

Ko sem bil med Poljaki, je tudi največkrat prišlo do tega, da smo se poslužili nam vsem Slovanom najbolj skupnega jezika – nemščine. Toliko sem pa le pridobil v teh dveh slovanskih jezikih, da sem ju potem brez težave bral in razumel.

Moje dogodivščine so bile zabava za vse semenišče. Marsidatero sem že davno pozabil, drugi pa še vedno vedo zanje in mi o njih govore.

V zadnjem letniku

Tisto leto smo prejeli neki dan sporočilo: Danes dobimo obisk. Tu je apostolski vizitator Bolgarije, Angelo Roncalli. Imel ja za bogoslovce predavanje.

Majhen čokat možiček je prišel z vodjo Nadrahom in z ljubeznivim pozdravom začel svojo konferenco po latinsko. Ne vem več kaj je bila vsebina, le to mi je ostalo, da je bila ista snov, o kateri nam je prelat dr. Grivec vedno predaval. Kdo bi pač slutil, da smo imeli pred seboj bodočega papeža Janeza XXIII.?

Prav v isti sobi smo imeli tudi nekatera druga predavanja. Kanonik dr. Opeka nas je učil govorništva. Navduševal se je na starih klasičnih govornikih in zahteval tudi, da dosežemo spretnosti v homiletični rabi evangelija. Vsakdo je moral napraviti vsaj eno homilijo in jo pridigati.

Ko pride vrsta name, izberem za podlago sv. Luka (17., 7-12) o služabniku, ki naj pripravi gospodarju po celodnevem delu večerjo, ne da bi imel za to pravico terjati posebno plačilo. Napeto so poslušali vsi mojo pridigo, nekateri z nekoliko škodoželjnim nasmeškom.

Nato pa pride kritika. Vsi molče. »No, gospodje, le oglasite se. Kako se vam zdi ta homilija?« Pa se oglasi Milče Remec, pozneje jezuit p. Bogomil: »Meni se zdi, da diši po gnoju. Kar malopreveč kmetavzarska je.« Hrupno so se zasmeljali prisotni. Pa se oglasi dr. Opeka: »Gospodje: ne boste vsi pridigali gospodi. Večina vas bo imela opravka s kmeti. Jaz vam postavim to homilijo za vzor.«

Bil sem mu hvaležen za to besedo, razumel sem pa tudi, da niti moje govorjenje niti moj način ni za nehvaležno mestno publiko. Bil sem tako gotov, da bo moje delo na deželi in med kmeti. Kdo bi pa mogel tedaj slutiti, da bo prav mene zaneslo v najbolj mestno delo, v visoke stike z najvišjo gospodo, da o velemestu kot je Buenos Aires sploh molčim!

Nezaželene počitnice

Vsako šolsko leto proti koncu sem začutil bolečine v želodcu. Za Stanka Skvarča, ki je sedaj hišni duhovnik pri maristih v Argentini, je bila stvar čisto jasna: »Janez – mi je ob takih priložnostih dejal – ti si nevrastenik!«

Naj sem bil ali ne, dejstvo je, da me je prav na dan ravnateljevega godu, tj. 1. februarja 1928, krepko zagrabilo. Imel sem sv. Mašo v vojaški bolnici. Med predglasjem mi je nenadoma postalo slabo. Prekiniti sem moral sv. Daritev in se zateči v zakristijo. Čez čas sem se vrnil

pred oltar in sv. Mašo dokončal, toda v semenišče sem se še komaj privlekel. Nisem se dotaknil jedi, čeprav je bilo kosilo tisti dan kraljevsko. Zdravnik je nato ugotovil krvavenje v želodcu in mi predpisal strogo dieto ter počitek.

Ostal sem še nekaj dni v zavodu. Toda z menoj je šlo vedno bolj navzdol. Vse me je bolelo in okrog sem lazil kot senca. Tedaj sem se odločil: Domov grem! Vodja Nadrah se ni upiral. Tako sem preživel doma ves marec in se vrnil v Ljubljano šele po veliki noči. Vsak dan sem maševal na Petkovcu in imel vedno polno cerkev. Ljudje so pač imeli čas, pa tudi veseli so bili, da imajo sredi hude zime gospoda med seboj.

No, ta gospod z Rupe se je v domačem zraku in ob materini skrbi hitro popravil. Bledica je izginila z obraza in ruparsk Janez je bil spet kot roža. Vedel sem, da bom sedaj vzdržal in in tako se je tudi zgodilo. Opraviti je bilo treba še zadnje izpite, nato pa nas je vse iz zadnjega letnika zajel skrivnosten nemir: kam bomo nastavljeni. Semeniški vodja se je tiho muzal. Meni je le toliko zaupal, da me čaka lepa fara z desetimi podružnicami. Pa mi s tem ni bilo dosti pomagano: ljubljanska škofija je imela vsaj deset takih župnij. Treba je bilo počakati do srede avgusta. Takrat so vsako leto objavljali kaplanske nastavitve.

Zborovanje v Nazarjih

Počitnice so čas zborovanj. Lani sem bil na Gori Oljki v Savinjski dolini. Tam smo se zaradi nemškega teologa Wittiga krepko spoprijeli. Letos smo že vedeli, da je odpadel od Cerkve in se oženil. Spet je obetalo biti zanimivo, ko se bomo sestali, to pot v Nazarjih. Stanko Skvarča, Ivan Caserman in Boris Koman – vsi trije so po zadnji vojni za menoj prišli v Argentino – so bili z mano določeni za asistenco v ljubljanski stolnici na Cirilovo nedeljo. Med tednom v semenišču nismo imeli kaj početi, pa smo se odločili, da gremo v Nazarje.

Ubrali smo jo najprej z vlakom v Kamnik, nato pa skozi Motnik na Vransko, od tam pa čez planino v Nazarje, ki ležijo na drugi strani. Spotoma smo se pridno ustavljali v župniščih. Čeprav veljajo bogoslovci za »kobilice«, ki radi pospravijo, kar se pred nje postavi, pa so nas bili gospodje župniki povsod veseli, saj smo s seboj prinesli koš dobre volje in sveže novice. Pot iz Vranskega v Nazarje čez hrib – Čreta se imenuje – je bila vse prej kot zložna. Stanko Skvarča je blizu vrha pravkar ugotavljal, da mu že jezik iz ust moli, ko sem mu pokazal češnjo, polno sladkih plodov. Nič mu ni bilo treba reči, pa je že plezal na drevo, mi pa za njim. Pa pride mimo ženska, se ozre proti krošnji in glasno reče: »Joj, le odkod se je nateplo toliko vran?« Sram nas je postalo in hitro smo zlezli dol, toda tedaj je postalo še bolj nerodno ženi, ki je odkrila, da smo gospodje. To je bilo opravičevanja z naše in njene strani! Vse se je končalo tako, da smo bili povabljeni na njen dom, kjer nas je pogostila z mlekom in kruhom. Ob treh popoldne smo prispeli v Nazarje. Tam je bilo zbranih že nad dvesto dijakov in akademikov. Tudi voditelj slovenskega naroda dr. Anton Korošec je prišel na zborovanje. Spet smo se ostro spoprijeli zaradi Wittiga. Nekateri so ga še vedno zagovarjali, a ne več tako samozavestno. Mož, ki zaradi ženske obrne hrbet Cerkvi, le ne more biti tako velik značaj, da bi mu bilo vredno slediti...

Dva dni smo se dajali, nato pa je prišla sobota. Mi štirje smo se morali posloviti. Naslednji dan nas je čakala asistenca v ljubljanski stolnici. Očividno bi kanoniki brez nas sv. maše ne speljali do konca.

Za povratek smo si izbrali pot ob Dreti. Prva postaja je bila Šmartno. Tamkajšnji župnik nas je pogostil s kruhom, vinom in prekajeno svinino. Prav je storil, da nas je podprl, saj nas je čakala še dolga pot: osem ur peš hoje do Kamnika.

Oblaki so se zgostili in nato se je ulilo. Hitro sem odločil: »Fantje, obleko dol, pa jo zavijmo v moj dežni plašč, mi pa v spodnjicah naprej, saj tu sredi črnega gozda nas ne bo nihče videl.« Tako so sredi noči štiri bele postave prodirale previdno skozi temo. Le enkrat se je bilo treba umakniti s ceste, ko so se v daljavi pokazali žarometi bližajočega se avta. Tako smo ob zori porajajočega se dneva ob štirih zjutraj prispeli do apnenic v Stahovici. Dež je ponehal. Zlezli smo na rob gorečih apnenic in si v pol ure posušili spodnje perilo. Nato smo se znova

duhovno oblekli in jo rezali naprej proti Kamniku. Jutranji vlak je že bil nared za odhod, ko smo pritekli na postajo in ga ujeli zadnji hip. Romantična pot je bila za nami.

Komaj smo začutili klopi pod seboj, smo že zaspali. Nič čudnega! Že tri noči se nismo do dobra naspali, sedaj pa še dolga pot od Nazarij do Kamnika in vse, kar je bilo vmes. Šele v Ljubljani smo se zbudili, ko je »kamničan« sunkovito obstal.

Sedaj pa hitro v semenišče, da se osnažimo in pripravimo na službo božjo. Jaz naj bi bil diakon, Skvarča subdiakon, Koman ceremonier, Caserman pa kadilničar.

Začela se je sv. maša. Ko je bila odpeta »Slava«, me je celebrant krepko dregnil pod rebra.

Seveda, spal sem. Nato je šlo vse v redu. A po službi božji nas je prijel še semeniški vodja.

Vse smo mu odkrito povedali, tudi tisto o nočnem pohodu v belih spodnjicah. Nasmehnil se je in nato dodal, naj to ohranimo zase, kajti ni prav, da bi bili krivi »pohujšanja malih«.

Prav razigran je bil nato pri kosilu vodja Nadrah, ko je vse zvedel in se pošalil: »V Motniku ste tudi bili. Koliko zvezd ste tam videli?«

Pravim jaz: »Tri zvezde in pol lune.« »Nak!« pravi Stanko Skvarča. »Štiri zvezde.« Ga gleda Nadrah, pa pravi: »Ste bili tudi v župnišču?« »Seveda,« potrdim.

»Aha, sedaj razumem,« je menil Nadrah. »Tudi z vinom vam je postregel, kajne?«

»Gotovo. Še liter ga ni bilo. Bili smo trudni in žejni.«

»In zato ste seveda videli štiri zvezde, kajne gospod Stanko?«

Razšli smo se. Meni je bilo naročeno, naj se pozanimam čez mesec, kam bom nastavljen.

Še malo po svetu

Tako sem imel čas, da skočim spet na Primorsko. Na Sv. Goro in na Sv. Višarje, tako sem se namenil. Hitro sem dobil potni list in nato kar v Rojan v Trst, k kaplanu Gabrovškemu Andreju. Tedaj se je že vodila trda borba s fašizmom. Duša slovenskega odpora je bil duhovnik Virgidij Šček, državni poslanec v Rimu in župnik v Avberju na Krasu. Pod njegovim pokroviteljstvom je Andrej Gabrovšek izdajal »Mali list«, ki je pomagal držati pokonci slovensko zavest na Primorskem, kolikor se je dalo.

Tudi v Avber sva skočila in prav pred odhodom je dobil Gabrovšek telegram, da je umrl stric Kladnik. Bilo je to naše sorodstvo. Teta gospoda Gabrovška, Agata, je bila poročena v Kladje nad Spodnjo Idrijo. Bila je stara, močna kmetija. Premogla je tri pare volov in dvajset štantov kozolca, kar je bila bogatija v tistih časih. Agata je bila sestra moje stare matere. Rad sem tja zahajal in marsikatero veselje doživel in ga tudi njim dal. Tudi na mojo novo mašo so prišli.

Umril je torej stric. Hitro sva z gospodom Andrejem skombinirala, kako bi mogel iti jaz, ker on pač ni mogel. Torej v Avber k Ščeku. To je bil duhovit mož, ki je nekajkrat ustrašoval laške poslance v parlamentu, pa tudi Kraševce je znal dobro držati in radi so ga imeli. Razkril mi je tudi eno svojih skrivnosti: »Sem jih pogruntal te moje Kraševce; radi imajo kratko pridigo pa dolgo klobaso!«

V Tomaju naj bi dobil avtobus, ki je vozil v Vipavo in od tam čez Črni vrh v Idrijo. A sem ga zamudil. Ostala mi je le še pot z vlakom na sv. Lucijo in od tam z avtobusom v Idrijo. Ker sem imel lepega časa na pretek, sem si najprej ogledal Tomaj, kjer so imele šolske sestre znamenito gospodinjsko šolo.

Tomaj, Dutovlje, Štanjel... spomnil sem se Pregljevega »Magistra Antona«. Povsod vinogradi, vmes nizka krivenčasta drevesa, tamle je kal za napajanje živine, spet tam skromna njivica. In skržati! Kako so peli, kako so žgoleli, kako čirikali... Milijon glasov je napolnjevalo vse žareče ozračje.

Pa teran! Saj res, naš teran. Pa sem odkril, da bi mi prav prišel požirek dobre pijače. In sem ga naročil pri prvi gostilni. Pred hišo v senci drevesa sem sedel in po malem, požirek za požirkom, sem mu hotel priti prav do dna njegovega plemenitega okusa.

Po cesti so vozili pšenico v mlatev. Kmalu nato sem bil na malem selišču, kjer je stala mlatilnica, ki je dajala od sebe Kraševcem skromno pšenico.

Še pol ure hoda, so mi povedali, je do Štanjela. Stranski trg, slaven svoj čas, brezpomemben

sedaj, same zidine. Stopil sem na postajo. Kar kmalu je prišel vlak, ki me je potegnil k Sv. Luciji, kjer sem presedel v avtobus in bil ob 10. uri zvečer v Spodnji Idriji. Tam sem dobil gostoljubno streho za tisto noč, kajti zame je bilo pač nemogoče hoditi ponoči v samotne hribe, kjer je ležal mrlič.

Naslednje jutro so bili ob osmih z rajnim že pred cerkvenimi vrati, kjer sem ga pričakal z župnikom in kaplanom iz Spodnje Idrije.

Povedali so, da so rajnega najprej peljali na vlačilih, kajti po strmini je nemogoče nesti breme v štirih. Po tistih strminah je povsod tako, da nizzdol sploh vsa bremena spravljajo na ta način. Drugi dan sem obiskal sorodnike v Črnem vrhu in se nato vrnil v Trst.

Na Sveto goro

Sveta gora pri Gorici! Kolikokrat smo sedeli otroci okoli matere, ki nam je pripovedovala o Sveti gori. Štiri ure je do Ajdovščine in osem ur naprej na Sveto goro, odkoder se vidi ves svet in v nebesa. Je to pribežališče žalostnih, zavetišče potrebnih za vso Primorsko. Vedno sem želel porovati tja gori, zato sem povedal to gospodu Andreju, ki me je že tudi nameraval povabiti na to slavno božjo pot.

Z vlakom sva šla do Gorice. V prijetni družbi pri »Jelenu« sem se seznanil z izbranimi slovenskimi kulturnimi delavci. Dr. Janko Kralj, Kemperle, Bednarik, Filip Terčej, Lojze Bratuž. Spomnim se pač le nekaterih.

In Soča! Krasna si, bistra hči planin! Doli nekje pri Sovodnjah smo našli primeren kraj in sem se tudi okopal v Soči.

Proti večeru sva sedla na tramvaj, ki naju je zapeljal proti Solkanu in nato peš na goro.

Počasi sva rinila navzgor. Nižalo se je sonce proti Sabotinu, dokler ni utonilo za Furlanijo.

Počasi so rasli pred nama obrisi kraške planote, Čavna in Nanosa. Daleč v daljavi se je zasvetila voda sinjega Jadrana. Pa so se že začele ožiti meje obzorja. Mrak je zakril vso nižino. Na Sveti gori je pa zvon oznanil Zdravo Marijo. Bila je noč, ko sva prišla na vrh.

Kmalu sva našla, kar je treba za počitek in nato v Marijino svetišče, že novo, dodelano po vojni, kajti staro je bilo popolnoma porušeno. V skrivnostni tišini in mraku bazilike sem položil pred Marijo klice in prošnje, potrebe, skrbi in težave slovenskega naroda, katerega je Ona hotela tolažiti iz tega svetišča na Skalnici, kot je to povedala pred štiri sto leti Urški Ferligojevi iz Grgarja, ki leži pokopana spodaj v dolini.

Tudi Slovence, katere je gnala sila v tujino, ki so pred odhodom sem gori obračali oči, sem položil Mariji na srce.

Drugo jutro sva opravila sv. Maši, nakar sva uživala čudovit razgled, ki se nudi iz te prelepe razgledne točke. Kakor obmejno stražnico je postavila Marija Sveto goro. Prav nanjo se je naselila, kajti od tu seže oko do skrajnih meja na zapadu, kamor so se Slovenci naselili, da Marija iz te točke nad njimi bedi. Vse tja do Ogleja in še naprej do Barbane, kjer je zadnji mejnik slovenske zamlje.

Benetke, Jadransko morje, Gradež, z daljnogledom se vidi stolp Sv. Marka, vsa kraška planota, doli pa se vije izpod Nanosa Vipava skozi akacijeve gozdiče in tihe vasi. Javornik v Hrušici, Goljak v Trnovskem lesu. Tjale na sever pa vidiš, kako kukajo snežniki Julijskih Alp in skušajo pozdraviti Svetogorsko Marijo.

Pod megleno tančico v dolini hiti Soča. Tik spodaj pa leži Gorica dot odprta knjiga in kot slovenska bolečina, ki je naša od začetka in bi morala biti tudi do konca.

Opoldne sva bila že zopet v Gorici. Mene je popeljala pot dalje v Benetke, Gabrovška pa v Trst. Pa sva se zmenila, da se najdeva čez štiri dni na Sv. Višarjih.

En dan v Benetkah

»Tukaj gor sedim, pa boš videl Benetke!« Tako sem slišal kot otrok in se dal potegniti za nos več kot enkrat. Benetke bi pa res rad videl! Sedaj jih bom pa zares.

Lepe so. Canal Grande, Riva degli Schiavoni, Trg sv. Marka, zvonik in cerkev, tisoči golobov. Vseh teh stvari ne najdeš nikjer drugje na svetu. Želel sem si ogledati vse to v čarobni večerni luči.

Pa se mi je zgodilo, dami je nenadoma postalo slabo. Poiskal sem hotel. Nameraval sem še iti po mestu, toda nisem se počutil gotovega. Kar v posteljo! Pa gledam: le kaj naj pomeni mreža, ki visi ob postelji?

Ko sem premislil svoj položaj, sem se zavedel, da imam vročino. Prehladil sem se, pa tako dot še nikdar, kajti takega občutka nisem imel še nikoli. Kar tema se mi je delala pred očmi. Popijem torej čaj in kar v posteljo!

Ko ugasnem luč, sem pa kmalu prišel do skrivnosti, kaj tista mreža pomeni. To je komarnik, o katerem sem že čital. Kar hitro sem se pokril s tisto mrežo, pa naj brenčijo komarji, ki jih je bilo nebroj, za lastana in ne moja ušesa. Sladko sem zaspal in ko sem se zjutraj zbudil, me je minila vsa slabost.

Namenil sem se v cerkev sv. Marka, kjer sem opravil sv. Mašo, potem na otok Lido in nato v hotel, kjer sem odprl »pisarno«, da razpošljem beneške pozdrave na vse strani.

Na Svetih Višarjah

Drugi dan pa na Videm in po Kanalski dolini do Trbiža ter od tam na Svete Višarje. Na planini sem si naložil poleno, kot je postava višarskih romarjev, ki je tedaj le delno še veljala, in prav z nočjo sem prišel do vrha. Zadnji odtenki dneva so ugašali za karnijskimi Alpami. Pohitel sem naravnost v Marijino svetišče, ki je najbolj zapadna stražna točka, katero je Marija postavila v varstvo sinov slovenskega naroda.

V župnišču je bila zbrana glasna družba, ki je slovensko govorila. Slovenski katoliški duhovniki iz Primorske so se zbrali na zborovanje, da izdelajo borbeni načrt. Kmalu sem vedel, da je tudi tukaj navzoč dr. Erlichov duh in njegovo seme, ki ga je sejal in gre sedaj v klasje.

Naslednje jutro, takoj po maši, je vstala pred menoj podoba pokrajine, mogočna višinska slika med samimi snežnimi velikani, 1800m visoko nad morjem, najvišja Marijina božja pot v srednji Evropi. Sredi dopoldneva pride gospod Andrej in me pokliče: »Janez, na!« Bilo je pismo, da me že čaka dekret,, s katerim sem nastavljen za kaplana v Metliko.

Takoj sem pohitel k Marijinemu oltarju, da se nebeški Devici zahvalim in da se ji priporočim za pomoč na fari, kjer me čaka lepo delo in ljubezen naroda, kakor mi je vodja Nadrah napovedal.

Zatopljenega v molitvi me pokličejo. Če bi bil tako ljubezniv, da spovem nekaj oseb. »Kaj pa drugi duhovniki?« pravim. Jaz doslej sploh še nisem šel v spovednico. Šele z dekretom nastavitve sem dobil pravico spovedovanja. Pogledam in ugotovim, da ni nobenega duhovnika v svetišču. Vsi so odšli na tajno zborovanje. Ni mi torej ostalo drugega kot ustreči, kajti na božji h potih ima vsak duhovnik vse pravice za spoved.

Pa ugotovim, da ti ljudje po italijansko govore. Bo že kako, si mislim. Saj pravi Sveti Duh: Dano vam bo tisto uro. In res mi je bilo dano! S svojo skromno italijanščino nisem nikdar ne prej ne pozneje imel tako bogate besede in tako sprejemljivih ušes kot tisto uro. Bili so kar težki primeri, ki so zahtevali rasnega nauka in ostre besede. Sveti Duh mi jih je dal!

Opoldne smo se zbrali vsi, udeleženci zborovanja in njihovi voditelji, da smo skupno katero zapeli. Nato sem se pa jaz poslovil, da odhitim čez mejo v Jugoslavijo in da se predstavim svojemu bodočemu župniku v Metliki. Bilo je 12. avgusta. Brez sitnosti sem prešel mejo pri Ratečah in se od tam odpeljal proti Ljubljani.

Kaplan v Metliki

Ko sem se 14. avgusta 1928 peljal proti Novemu mestu in nato naprej skozi Rožni dol v Belo krajino, sem si skušal obuditi vtise iz mojega prvega obiska v Beli krajini pred osmimi leti. Pa mi je le to ostalo v spominu, da smo v Bubnjarcih šli čez most v Rosalnice in se v moj spomin ni vtisnilo drugega kot postaja v Metliki, kjer tudi ni bilo nič posebnega.

Tako sem ta dan že od Semiča naprej napenjal oči, da najdem Metliko, pa ni bilo vedeti kaj več kot steljnike, redka naselja, plotove, postaje pa daleč proč od krajev. Samo veseli semiški vinogradi so bili izraz tega, kar sem sanjal o Beli krajini.

Seveda na metliški postaji nisem nikogar pričakoval in tudi nikogar našel. Bila je popoldanska ura. Nekako ob štirih sem stopil po metliškem trgu proti veličastni zgradbi farne cerkve sv. Nikolaja. Prijeten hlad me je objel, ko sem vanjo stopil in lep vtis mi je napravila snažna ter okusno okrašena cerkev. Ženske so ravno dokončevale svoje delo in ko so me videle, so takoj prihitele. Bila je Katarina iz konzuma, Bajukova in ne vem katera še. Prva je bila prednica Marijine družbe.

Kmalu sem končal prvi sestanek z Gospodom in nato pohitel v proštijo, kjer me je ljubeznivo sprejel prošt Gregor Cerar, pater nemškega viteškega reda, kateri so imeli in še imajo na skrbi več belokranjskih fara.

Tedaj je pritekel nasmejani gospod Vinko Lovšin, moj stanovski tovariš in že smo sedli k mizi s poličem vina, sirom in kruhom (bil je post), kar je gospod Vinko imel vedno za vsako potrebo v kaplanski kleti nasproti proštije.

Nato sta mi oba pokazala moje stanovanje: dve prostorni sobi, v katerih je sto let pred mano domoval svetniški Baraga. Naslednji dan naj bi imel sv. Mašo ob 10.30, mašo drugega kaplana. Stopili smo še v cerkev, kjer sta mi odkazala spovednico in razložila, kje se hranijo vse potrebščine. In že so se pripodili tudi ministranti.

Metlika se prvič v zgodovini imenuje že po letu 1200 in je bila stoletja sedež mejnega grofa. Prva je občutila turške napade in bila večkrat požgana.

Nedaleč od Metlike stoje Trifare, tri vzporedne cerkve, katerim nihče ne ve razlage. Razne legende povedo na različen način. Resnica je, da stoje sredi pokopališča tri prostorne cerkve, vsaka s svojimi oltarji in žegnanskimi dnevi. Res je tudi to, da je trifarsko žegnanje na šentjernejsko nedeljo ogromen ljudski shod ne le bližnjih Belokranjcev, temveč tudi sosednjih Hrvatov in srbskih Uskokov iz Gorjancev. Res bo tudi to, da ima navzočnost treh cerkva svojo zvezo z zemljepisnim položajem Metlike na stični točki Slovencev, Hrvatov in Uskokov, katerim v domači besedi reko »Vlahi«.

Med dobrimi Belokranjci

Pri obeh mašah, ki sta bili redni farni, je bilo polno naroda. Prav tako tudi ob 10.30. Seveda, ko pa je imela tedaj fara preko 6000 prebivalcev. V cerkvi more sedeti v klopeh štiristo oseb, nekaj jih pa stoji. Tudi pri osmi maši, ki ni med rednimi, ker je včasih ni bilo, je imel Drobantov gospod Ivan Nemanjič, penzionist, par stotin ljudi. Tako je prihajalo k vsem mašam kakih 2600 oseb. Torej je še vedno precej takih, ki ne pridejo k maši, tako sem delal svoj račun.

»Gotovo«, je pojasnil gospod Vinko, »mar meniš, da bodo meščani vse hodili farja poslušat? Smo pač v napredni Metliki. Moraš vedeti, da je tukaj Ganglov dom in da on zelo skrbi, da ima tukaj najbolj zmožne napredne učitelje, da imamo Sokola, da je bila tukaj prva liberalna kranjska Čitalnica. Da, dragi gospod Janez, tukaj imamo precej takih, katerim se zdi, da Bogu niso ničesar dolžni. In hvala Bogu, da so bili tukaj vedno dobri, odlični duhovniki, za katerimi je ostala lepa sled, kot Baraga, sedaj stolni prošt Nadrah in posebno Anton, ki je tukajšnjo fantovsko Marijino družbo vzdignil na izredno višino.«

Moj prvi nastop v Metliki mi je takoj prinesel simpatije. Popoldne isti dan sva šla z gospodom Vinkom v Slamno vas k Molku. V vsaki vasi je bilo ducat družin, ki so imele rade duhovnika, a

malo tako vzornih kot je bila Molkova v Slamni vasi. Tja sva skočila z Vinkovim kolesljem in konjičkom.

Tako sem s prelepimi vtisi naslednje jutro odpotoval proti domu, da si pripravim vse potrebno za mojo nastanitev v Metliki 1. septembra. Vsa moja oprava in drugo potrebno je bilo nared. Zapregli smo in pripeljal sem s konji svoje stvari. Nekoliko dolga je bila pot, kajti od doma do Ljubljane je 40km, od Ljubljane do Metlike pa po cesti 108km, po železnici pa celo 136km zaradi ovinka skozi Črnomelj.

Farovška Marička, župnikova sestra, doma je bila iz Moravč, je bila pridna, varčna in snažna ženska. Od kraja je vse lepo teklo. Toda po nekaj tednih sem že začutil neugodje, ki se je stopnjevalo. Vedno pražen krompir, ki je plaval v masti, ni bil zame, čeprav mi je bil všeč. Metlika je vinski kraj. Bila je ravno trgateg. Polni vinogradi, polne zidanice. Ljudje so prinašali od dobrega svoje najboljše: Gospod, malo grozdja! Kako sem ga bil vesel! Spravljal sem ga po pravih kletarstva in sem imel grozdje še čez veliko noč. Toda tudi v zidanice me je zanesla pot. Tam je teklo iz stiskalnic, sladki mošt pa vsekakor prija! Pa sem poskusil tudi iz soda. Kasneje sem dognal, da za moj želodec mlado vino ni ravno bilo.

Krepko me je zapreglo tudi delo. Imel sem vsak dan po najmanj tri ure šole in imel sem fantovsko organizacijo. Skoraj vsak dan je bila maša zunaj kje na podružnicah, vreme pa ni bilo vedno ugodno za hojo. Počitka sem malo užil. Šele zvečer proti polnoči, ko je v maju slavček zapel večerno pesem v gaju pod oknom, sem se tudi jaz ovedel : dosti je. Zjutraj ob petih je pa spet slavček zapel in tako sem vedel, da bo treba vstati.

Ko je pritisnil mraz, sem si želodec prehladil. Za božične praznike sem bil v takem stanju, da nisem smel poskusiti niti ene »dobre jedi«. Tako je potem bilo vse do moje operacije.

Po božiču stopi predme sestra Brigita. Poleg župnišča je stala »komanda«, nekoč poslopje za upravo graščine, tedaj pa hiralnica, ki so jo vodile križniške sestre. Pa reče sestra Brigita: »Gospod Janez, samo za en dan me boste ubogali! Boste videli, da vas pozdravim.« Bil sem res čisto na koncu. Kar sem vzel, vse mi je povzročalo bolečine.

Ubogal sem jo. Z vročimi obkladki me je v dveh dneh prenovila. Ponehale so bolečine in vrnil se mi je apetit. Od tedaj je ona prevzela tudi skrb za mojo jed in kadar sem upošteval njene nasvete, sem jo kar dobro vozil.

Strašna zima

Po novem letu 1929 je začelo pritiskati. Mraz na mraz, sneg na sneg. Če ni medlo, je bilo tako strupeno, da so ušesa zmrzovala, in mi je ob neki priložnosti, ko sem peš hodil, res zmrznilo uho. Hvala Bogu, da sem se pravi čas zavedel, kajti sicer bi ostal brez uhlja kakor služabnik Malh v evangeliju. Tako dolgo sem ga drgnil s snegom, da je začela znova krožiti kri. Peklo pa me je kot ogenj. Uhelj se mi je olupil, ostal pa je le.

Bilo je 29 stopinj Celzija pod ničlo skoraj cel mesec februar. Snega pa je bilo ponekod čez meter na debelo. Na oknih, ki so bila dvojna, je bilo znotraj in zunaj vse zamrznjeno. Krasne ledene rože so nadomeščale zastore, čeprav je v moji peči ves dan gorelo.

Spet se mi je ponovilo moje bolešno stanje, sedaj še huje zaradi silnega mraza, ki je seveda tudi vplival na mojo prebavo. Dolgo me je zvijalo vsak večer. Ravno sem zaspal, pa slišim udarce po hišnih vratih. Odprem okno, kar udaril me je mraz, tako oster je bil.

»Kaj je?« sem vprašal.

»Mežnar iz Drašič. Gospod, bolnico imamo v vasi. Prosi, da bi prišli z Bogom.«

Jaz pa sem bil tako reven! Trepetal sem od mraza in se zvijal v bolečini.

»Imam voz,« je dodal čakajoči.

»Tudi če bi ga ne imeli,« sem vzdihnil, kajti v takem mrazu je bolje hoditi kot se peljati na vozilu. Pa kaj sem hotel! Moja dolžnost je bila to in sem se kar hitro odpravil. Z Jezusom na prsih sem molil rožni venec z mežnarjem kot vedno, kadar sem šel previdevat.

»Ki je za nas krvavi pot potil...« Pa sem si mislil: »Gospod, ali je v to vključeno tudi: »Ki je na nas zmrzoval«? »Tudi, tudi,« sem slišal odgovor. »Saj v tebi zmrzujem, če si res moj in če

živim jaz v tebi; si že pozabil, kako si doumel pred novo mašo moje mašništvo?» »Da, Gospod,« mi je postalo lažje. Vse previdevanje sem lepo opravil.

Čez tri dni najdem v cerkvi isto žensko, ki je bila na pragu smrti oni večer, ki se je pobožno zahvaljevala Jezusu za zdravje in nato je še mene poiskala ter se mi zahvalila: »Gospod, hvala vam! Zdravje ste mi prinesli obenem z Jezusom.«

Gospodarske ustanove

Metlika je štela deset podružnic. Vsaka teh je imela svojo sosesko z lastnim pogrebnim društvom in seveda s svojim odborom. Toda duhovniki so morali nadzorovati vse tisto delo. Obstajalo je konzumno društvo, ki je bila najbolj donosna trgovina v Metliki. Ravnatelj je bil g. Vinko. Bila je hranilnica in posojilnica, v katere vodstvu je tudi moral biti eden duhovnikov. Prav tedaj se je ustanovila Vinska zadruga, za katero je najprej g. Vinko žrtvoval vsak dan čas in skrbi, pozneje pa je zadelo to prav mene v najtežjem času zadruge, ki je ravno začela obratovati.

Prosvetno društvo, Orli, fantovska Marijina družba, otroški vrtec in tri šole: v Metliki osemrazredna, na Božakovem in v Drašičih dvorazredni. V vsakem razredu, ki jih je bilo 26, je bilo po dve uri pouka. Dekliško Marijino družbo je vodil prošt.

Med vsemi temi dolžnostmi je pa bila tudi skrb za bolnike. To pa ni bila majhna stvar med tolikimi tisoči vernikov, ki so duhovnika res klicali kot vera naroča. Po dve uri daleč, tja na Karmačno, ali gori na Vidošiče ali na Gabrovec.

Kljub tolikim opravilom je udaril med nas ukaz škofa Jegliča: gospod Vinko je prestavljen v Litijo. Pa so šle deputacije k njemu ter je prišla druga beseda in so šle druge deputacije od drugod in je bila škofova beseda znova prenavljena. Škof Jeglič je sam priznal: »Star sem pa me vsak pretenta. Odpovedal se bom škofiji.« In res se je sveti mož škof Jeglič odpovedal ljubljanski škofiji, čeprav njegove odpovedi dolgo niso hoteli v Rimu sprejeti in so mu imenovali le pomožnega škofa dr. Gregorija Rožmana.

Konec je bil le ta, da so gospoda Vinkota nazadnje vzeli in poslali v Litijo, da tam ustanovi novo faro. Ostal sem sam. Moje zdravje se je nekoliko popravilo in tako sem zmagoval.

Živkovičev režim

Gospoda Vinkota v vsem nisem mogel nadomestiti in ga v trgovini tudi ni bilo treba. Saj so zrasli že možje, kateri so tudi znali biti na odgovornih mestih. Le v nadzornem odboru je bilo treba biti vedno na straži, kajti denar je vedno zapeljiv in v vseh tistih zadrugah je krožil denar. Tudi so se že pojavili navidez velikodušni zadrugarji, katero so pa na skrivaj imeli načrt, čim več nagrajati zase.

Leta 1929 smo praznovali 25-letnico fantovske Marijine družbe. Štela je okrog sto fantov. To je bil sad dela, ki so ga vršili kaplani od Nadraha naprej. Ob 25-letnici je bila ponos cele škofije.

Orli so bili v polni delavnosti. Prosvetno društvo je imelo majhen kino in lasten radio aparat, prvi v Metliki. Že se je začela drobiti liberalna trdnjava. V naših vrstah smo šteli fante in dekleta mestnih družin, kar je bilo prej nezaslišano. Postojanka sokolskega gorečnega Engelberta Gangla se je začela majati.

V to cvetoče versko in kulturno življenje pa je udaril kot strela z neba 6. januarja 1929.

Živkovičev režim, ki je hotel končati z vsem slovenskim in tudi z vsem katoliškim. Vsa naša društva so bila zapečateni. Orli so bili prepovedani, katoliška prosveta zatrta, gospodarske ustanove omejene v svojem delokrogu in žrtev gospodarskih težav. Le fantovska Marijina družba, pa še ta samo v cerkvi, je ostala dovoljena.

Slovenski narodni voditelji so bili poslani v konfinacijo: dr. Korošec na Hvar, dr. Kulovec v Bosno. Iz boja v prejšnjih mesecih so naši fantje že izšli precej utrjeni. Doživeli so grdobijo, da so nam razbili »Slovenčevo« oglasno desko na konzumu. Vsi so to razumeli kot izzivanje, to tem bolj, ker nisem mogel dobiti fotografa, da bi posnel sliko o tem razdejanju in prav kmalu imel tako v rokah izredno koristno sredstvo za pridobivanje simpatij in možnost za tajno organizacijo.

Žalostni so prišli fantje k meni in rekli: »Gospod Janez, kaj pa sedaj?« - »Tako popoldne pridite, vsi ki morete in na konjih!« taka je bila moja beseda. Bilo je snega do kolena. Ob eni popoldne se pripodi dvajset fantov na konjih. Takoj je bil tudi moj na mestu. Mestna gospoda je bila deljena. Nekateri so z nami simpatizirali in bili navdušeni nad našim početjem, drugi so pa besneli. S ploho kep so nas obsuli. Pa sem jaz pravi čas spravil klobuk na varno, kajti hoteli so mi ga zbiti z glave.

Viha, farmacevt, Čeh, seveda liberalec, pa dobričina, je gledal iz lekarne in menil: »Na, tu jih imaš. Zaprli so jim dom. Konj jim pa menda ne bodo vzeli.«

Hajdi, Liska, sem dejal, pa smo skočili in zajahali smo ven med vinograde, kjer smo praznovali začetek naše borbe. Posnel sem par fotografij, ki so me spremljale v spomin na te dogodke.

Čez nekaj dni pride drugi udarec, ki nas je še bolj prizadel. Metliko so odrezali od Slovenije, ki je postala nova Dravska banovina in jo priključili k Savski banovini s sedežem v Zagrebu. Torej so nas prodali Hrvatom! Metliški kos Bele krajine je bil odtrgan od Slovenije, kamor je spadal od pamtiveka. Silno je udarec zbolel naš kmečki narod, kajti okolica je čutila narodno in je bila s celim srcem katoliška in slovenska.

»Srez« Metlika

In še tretji sunek: Metlika je postala novo glavarstvo. »Srez« Metlika se je imenovalo po srbski besedi glavarstvo. Za metliške gostilničarje, trgovce, mesarje in mešetarje ter za malomeščanstvo je bil to triumf. Vedno so radi škilili v Zagreb. Posebno liberalni gospodarski krogi so se tega razveselili, ker so upali, da bodo s tem strli naše gospodarske ustanove. Proti temu narodnemu zločinu, da so nas prodali Hrvatom in proti metliškemu »srezu« pač nismo imeli nasprotnega sredstva. Vsi politični nasprotniki so vedeli, kaj pomeni ta pridobitev »napredni« Metliki. Lahko bi si nakopali sovraštvo, ki bi nam res ne koristilo. Zato smo po treznem preudarku odločili, da bomo k umazani igri naredili lep obraz.

Seveda je bil takoj imenovan tudi okrajni glavar: dr. Karlovaris, prijazen možiček, ki je bil pač »koristno budalo«. On niti slutil ni, kakšno je ozadje, v katero so ga bili zapletli.

Tako se je pripravil velik banket, h kateremu so tudi nas povabili, to se pravi župnika, mene, naše župane in glavne može. Večina je bila mnenja, da je dovolj, da nas gre nekaj. Šel sem jaz in majhna skupina z menoj.

Z velikansko potrato so pripravili banket in drug drugemu obilno kadili. Mi smo pozorno poslušali, kajti tedaj smo šele zvedeli, kdo so krivci tega izdajstva. Ko so vsi vse povedali, se tudi jaz prijavim k besedi.

Pa pravim: »Gospoda, slavimo pomemben dan. Spominjamo se starih dni in slavnih časov, ko so metliški mejni grofi vodili vojsko in strumno stopali v boj proti sovražnikom Turkom, ki so deželi prinašali grozo in smrt. Danes praznujemo spet ta dogodek, ko je dobila Metlika čast mejnega grofa v osebi okrajnega načelnika. Ali je to v naše dobro ali pa ne, bomo pa šele videli. Kot veste, se na Triglav lahko pride z raznih strani: iz doline Vrat ali iz Bohinja. Kdor gre iz Vrat, nima pravice podtikati slabega namena onemu, ki hodi iz Bohinja. Tako tudi mi ne, gospoda. Smo različnih mnenj, kje je sreča in bodočnost Metlike. Bodočnost bo pokazala, če imamo bolj prav mi ali vi, ki danes praznujete svojo zmago!«

Burno ploskanje je povedalo, da sem pravo zadel. Da je bilo naše nezaupanje na pravem mestu, se je kmalu pokazalo.

Čez nekaj dni pride na glavarstvo vprašanje, kakšne zadruga obstajajo v »srezu«. Poslali so

uradnike do mene. Pa so se začudili, kaj da ima s tem »pop« opraviti. Kmalu so poslali v Zagreb poročila, ki so se zdela za Hrvate pravljice, o Metliki, kjer imajo slovenski »popi« vinsko zadrugo, ki je v celi Hrvaški ni enake.

Boj za mladino

Metlika, stara sokolska trdnjava, katero so vodili največ učitelji, vedno prav posebno izbrani za to Ganglovo punčico očesa, je menila, da je bil zadan smrtni udarec katoliškemu gibanju; oni so rekli seveda »klerikalcem«. Mi pa nismo mirovali, čeprav so nas orožniki nadlegovali. Enkrat sem bil celo obsojen na 2000 dinarjev globe, ki sem jo seveda plačal, potem so me pa spet pustili pri miru.

Naše delo je bilo rešiti mladino. Ustanovili smo otroški vrtec, v katerem so bili vsi najboljši otroci. Vsi so to smatrali za čast in tako so bili v naših rokah tudi otroci politično nasprotnih družin.

Prvo sv. Obhajilo je dalo vsako leto stotino otrok, ki so bili na ta veliki dogodek res lepo pripravljene in njihova molitev je podpirala naša višja prizadevanja in nas ščitila. S temi otroki, računal sem s tristo rednimi člani vrta, sem prirejal lepe izlete, katerih so se radi udeleževali tudi njihovi starši.

Umazana igra

Duhovnika je treba oblatiti, taka je peklerska postava, katero sovražniki vere dobro poznajo. Če ga umažejo, bo takoj manj veljala njegova beseda. Če je res ali ne, tega večinoma ne vprašajo. Ženska, katera jim pri tem navadno služi, se hitro dobi. Ali je gospa Vilma, mati dveh deklic in simpatična mlada ženska vedela in hotela igrati vlogo v tej grdi igri, tega ne vem. Dejstvo je, da je bila povsod in vedno zraven, kamor sem jaz peljal otroke in kjer sem bil. Ne vedoč, da je kaj za plotom, sem stopil tudi v njeno zidanico v Drašičih ter popil kozarec vina in povedal kako zabavno besedo. Pa so bile oči, ki so budno nad mano pazile in tako je prišlo v javnost, da je nekaj med Vilmo in gospodom... Pa mi je pravi čas prišlo vse na uho, da sem lahko jezike zavezal, ker sem odtegnil ognju vsako gorivo. Intriga ni uspela in vse je šlo kmalu v pozabo.

Delo za fantovsko mladina

Starejša generacija je bila globoko verna in Cerkvi dana. Duhovnika morda nikjer niso tako cenili kakor v Beli krajini. Zlepa ni bilo nikogar, ki bi naredil nelep obraz, ko smo prišli po bero, ki je obstajala v določeni merici vina. Gospodar sam je čakal v zidanici in slovesno sprejel gospoda ter vse druge. Najprej je postregel s svinjino in kruhom ali »povitico« nato je vzel merico in prinesel: »To je za kaplana.« Potem je pa šel še enkrat, znova prinesel in dejal: »To je pa za vas, gospod Janez.!

To vedenje je bilo izraz zaupanja do duhovnika. Zato so pa starši bili nadvse veseli, ko so dobili povabilo, naj mi zaupajo svoje sinove. Leta 1930 sem imel skupino šestdeset fantov, ki sem jih peljal na Brezje. Romali smo z vlakom. Imeli smo svoj vagon, v katerem smo peli, molili, jedli in spali. Na Brezjah smo bili dva dni; tako se jim je ljubezen do Boga, do Marije in do domovine še bolj utrdila.

Drugo leto sem jih na enak način peljal v Hrvaško Zagorje. Mnogo smo med potjo videli in doživeli, a najvažnejše je bilo: spet dva dni duhovnih vaj.

Leta 1932 smo pa šli taborit na Gorjance. Pod Sv. Jero smo si postavili šotore in doživeli nepozabne tri duhovne obnove. K spovedi smo pa šli v Šent Jernej, da smo tako več sveta videli in več lepega doživeli. V Šentjernejem Lurdu je bila pa naša božja pot tisto leto.

Kresovi gore

Naša najhujša borba za slovensko Metliko leta 1930 je dobro uspevala. Vsa Slovenija se je dvignila in smatrala Metliko za punčico svojega očesa. Vedeli smo, da politično vre in da se je pričelo popuščanje.

Pa je prišlo prej kot smo pričakovali. Neki dan, ko sem bil na Božakovem v šoli in se vračal proti Želebju, kjer je bil dom Jožeta Nemaniča, državnega poslanca in mojega velikega prijatelja, mi priteče naproti Tečmanov Tonič in pove: »Gospod, pravijo, da smo spet pod Ljubljano.«

Poženem kolo, kar se je dalo. Makar, metliški oštir in v politiki nasprotnik, sicer pa osebno moj prijatelj, reče: »Vidiš, gospod Janez; kaj si naredil? Tu stoji, da so nas poslali nazaj pod Ljubljano.« Držal je v roka dnevnik Jutro. »Ne tebi ne Jutru ne verjameem, Hočem videti v Slovincu,« sem menil in se pognal na pošto, kjer sem dobil svoj časopis.

Res je bilo tako. Metliško glavarstvo je bilo spot dodeljeno Ljubljani, to se pravi Dravski banovini. Pohitim k Makarju in zavriskam

»Kaj noriš, kaplanček!« pravi Makar.

»Ne norim, pač pa sem vesel in imam biti za kaj! Tako bom spet vriskal, kadar bom šel v Gorico lahko brez potnega lista.«

Takoj sem razposlal glas fantom po vseh vaseh, da morajo nocoj goreti kresovi po vseh vaseh, največji pa na Veselici, to je na hribu nad Metliko.

Še sem se obrnil nazaj in povabil: »Dako, (to je bilo Makarjevo ime med prijatelji), nocoj si povabljen v kaplansko klet. Pa na svidenje!«

Pognal sem naprej in že sem bil pred glavarjem.

»Kaj pa je, gospod Janez, kaj se tako mudi?« je hitel glavar.

»Prišel sem, da vam čestitam!«

»Kaj mi boste čestitali,« je menil in me debelo gledal.

»Vam čestitam, ker ste od sedaj pod Ljubljano in pod slovensko oblastjo, kamor vsi spadamo.«

»Pa se vam zdi, da bo to za nas dobro?«

»Gospod glavar: zame in za vas in za ves narod!«

»Gospod Janez, potem pa jaz čestitam vam! Vaša sreča, moja sreča, vaša radost, moja radost.«

Pa sem pohitel domov, da vse prav in dobro pripravim, posebno kres na Veselici, v brk metliški jari gospodi, ki se je igrala s slovensko krvjo. In so res goreli kresovi na dolgo in široko. Besni so bili glavni petelinčki, posebno metliški učitelji... Zmago smo pa to pot slavili mi.

Glavar, Makar in še več njihovih so pa praznovali dogodek skupno z mano v kaplanski kleti pri poliču in šunki. Nisem zdržal in sem podražil Makarja. V malomeščanskih krogih tistega časa je bilo to nekaj velikega in je bila strašna žalitev odkloniti ponudbo tikanja, kadar jo je ponudil tisti, ki je s tem hotel popraviti kako žalitev kot je bil to primer med menoj in Makarjem, državnim poslancem iz nasprotnega tabora. (On je bil Vlah – Uskok iz Sošic na Gorjancih.)

»Še znaš Zdrava Marija Dako?«

Spomnil se je, kako sva molila angelsko češčenje, ko sva nekoč stopala po cesti v Metliko iz vinske

zadruga in je zazvonilo, jaz pa: »V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha... Angel

Gospodov...« in nato »Zdrava Marija« kot je treba. On pa na to: »Mm, mm, mm...«

In sva tako zmolila lepo vse. Nato sem mu pa rekel: »Si molil samo vižo, Dako. Le nauči se

tudi besede: Sveta Marija, Mati božja.«
Nič ni na to odgovoril Dako, pač pa je vzel kupico in mi napil.

Prva misel na Argentino

Že leta 1928 mi je prišel v roko časopis, ki ga je izdajal duhovni svetnik Merkun, kateri je bil pohitel čez morje za množico Slovencev, ki so se selili v Argentino. Bili smo na alojzijeviškem vrtu, pa mi prinese dr. Aleš Ušeničnik tisto pisanje. Zvedel sem da je v Argentini mnogo tisoč Slovencev, da pa ni nikogar, ki bi jim povedal kaj o Bogu v lastnem jeziku.

Več kot zanimiva stvar mi tisti hip tisto ni bilo. Moje zdravje, ki sem ga komaj nekoliko popravil, mi je sploh zaviralo vse poglede čez bližnje obzorje. Saj sem tudi prekinil priprave za doktorat, čeprav sem v ta namen že napisal disertacijo z naslovom »Liberijevo vprašanje« in sem pripravljajl tezo: »Parabole sv. Pavla in Kristusove parabole«.

Jaz sem rojen za kmečkega kaplana in župnika, tako sem spoznal in vse druge prejšnje sanjarije pokopal. Pa mi pride v roke duhovno glasilo Vzajemnost, kjer je Merkun predložil tisto zadevo o Argentini, toda v taki obliki, da mi je vzbudila nemir. Kaj če bi se jaz za to pozanimal?

Bilo je 27. aprila 1930, ko sem se odločil, da skočim na Radoviče, kjer je župnikoval Tinče Novak, 66-leten župnik, moder in svet mož. Njega sem hotel najprej vprašati za svet. Pa je bil mnenja: »Vi, gospod Janez, ste mladi in je sedaj čas, da naredite kak korak v svet. Jaz menim, da je to božji klic.«

Še isti teden sem šel v Ljubljano in se posvetoval z Nasraham. Pa mi pravi: »Gospod Janez, to je pametna misel. Kar še danes si kupite slovnico španskega jezika!«

Slovnice si tisti dan sicer nisem kupil, pozneje sem jo dobil iz zapuščine rovtarskega gospoda Matevža. Toda vsestranska zaposlenost mi ni dala časa, kajti že od jeseni sem bil edini kaplan in še sam sredi težke borbe.

Ko sem pozneje to misel obnovil, sem bil že v Kostanjevici na Krki. Tedaj sem se pričel učiti španščino. Pa sem imel samo opoldne kako minuto časa v čolnu na Krki. Toda, kaj bi se špansko učil z italijanščino, če pa tudi tiste nisem dovolj znal. Pa mi je nekoč slovnica padla v vodo. No, sem si mislil, le pojdi po vodi, tudi brez tebe bo šlo!

Večerna šola in klofuta

V Metliki je bila tudi obrtna šola. Vršila se je v večernih urah za fante in dekleta, ki so se učili v mestu kake obrti: šivilje, trgovske pomočnice, kovači, čevljarji... Po predpisanem učnem načrtu so se usposabljali za svojo življenjsko nalogo. V učnem redu je bil tudi verouk. Seveda je tudi ta tadel mene.

Potrudil sem se zares in bil kar zadovoljen z vedenjem in učnim uspehom učencev. Vse to je bilo normalno in bi tega ne omenjal, če bi se mi ne zgodilo neki dan, kar je ostalo zapisano v mojem spominu za vedno.

Bila je ravno zadnja učna ura pred božičem leta 1930. Nisem hotel biti dolgočasen, pa sem v poljudni obliki podal sliko Jezusove mladosti. Tedaj se mi oglasi Lončarič, kovaški vajenec: »Ali je imel Jezus punco?«

Začutil sem težo položaja. Kako naj na to odgovorim? Pred mano 34glav, polovica fantov in polovica deklet. Pa mi je Sveti Duh dal, kar si jaz ne bi sam domislil. V hipu sem vedel, kaj naj odgovorim. Že sem bil pri njem in mu pripeljal z vsake strani tako gorko, da me je zbolela dlan in nato zapovedal: »Ven!«

»Ne grem,« odgovori.

Jaz pa: »Bomo videli!« Ukazal sem sosedu: »Umakni se!« ter istočasno zavihal rokave.

Predrznež se je pred mano nagonsko zatekel do vrat in jih odprl. Zaloputnil sem jih za njim. Bil sem bled kot zid in vsi drugi tudi.

Končal sem lekcijo in jih odposlal. Dva fanta sta se ponudila, da me pospremita, kajti povedali so mi, da me je hotel počakati in se maščevati nad menoj.

Sedem let pozneje sem šel na hrvaško prireditev v Argentini na Dock Sudu pri Boenos Airesu. Pa se mi približa fant, ki me hrvaško pozdravi in začne pogovor.

»Me ne poznate več, gospod?«

Gledam ga, pa sekar ne spomnim. »Saj ste me učili katekizem!«

»Jaz, pa tebe? Saj nisem nikjer Hrvatov učil verouka,« sem si obujal spomin. »Ne, nič si ne domislim.«

»V Metliki v obrtni šoli.«

»Kdo pa si?«vprašam.

»Lončarič sem iz Kamanja.«

»Se že spomnim. Pri Kremescu si bil in za kovača si se učil.« O sedaj pa! Prav on je bil deležen tistih klofut.

»No, in kakšen spomin imaš na tisto klofuto?«

Postal je ves rdeč. Pogleda v tla in pravi: »Gospod, tisti večer bi vas ubil. Danes sem vam pa zanj hvaležen. Ko bi pa vedeli, kaj je naredil z menoj oče, ko je to zvedel, bi bili veseli in povem vam, da je bilo edino na mestu, kar ste tisti hip mogli pametnega storiti.

Ne le njemu je prav prišlo. Tudi vsi drugi, ki so bili temu priča, so vse drugače doumeli resnost božje besede in moj ugled je zrasel do neba.

Če starši z otrokom drže

Pa ni treba misliti, da so bile moje vzgojne metode samo v tem, čeprav sem otroke navadno učil z metrom v rodi in je koga tudi kaj zadelo, toda hudega ni bilo nikdar.

Povem pa naj kot spomina vreden dogodek, kar se mi je zgodilo leta 1931 z ministrantom Rafeljnom. Nezakonski sin je bil, poreden otrok. Da bi materi pomagal, sem ga imel kot strežnika.

Pride mesec majnik. Za majniško pobožnost sem hotel več ministrantov. To pa ni šlo v račun Rafeljnu in je organiziral »stavko«. Ko sem bil drugi dan v šoli, stopim med odmorom tudi v njegov razred. Pokličem Rafeljna. Povedal sem vse, kaj se je zgodilo. V tla je gledal in nekaj mrmral.

»No, kaj naj z njim storim?« sem vprašal. Počakal sem za hip, ga zasukal in porinil s tako silo, da je kar odletel po razredu. Rafelj je stekel in pobegnil domov.

Ko je mati zvedela, kaj se je zgodilo, je takoj fanta peljala k zdravniku, daugotovi sledove udarca. Zdravnik je bil pravoslavne vere. Mati vleče sinu doli hlače, da naj ugotovi....

Zdravnik pa reče: »Gospa, jaz gospoda dobro poznam. Če ste vi kaj vredni, sedaj mu jih še vi naložite, kajti zaslužil si jih je prav gotovo. Le hodite z Bogom!«

Če bi mati bila modra, bi imela kasneje dobrega sina, tako pa je postal sprijenec do kraja in imel tudi temu primeren konec.

Na Kepo in na Triglav.

Pri Šturmonih, ki so bili nekoč liberalci, se je izvršil velik preobrat; postali so moji najboljši prijatelji, zavezniki in pomočniki. V Metliko je prišel tudi mlad sodnik Černič, vnet planinec in tako smo pripravili za počitnice leta 1931 teden izleta v planine Černič, Štrumnova Martina, Polda in jaz.

Mimo Finžgarjevega doma na Zabraški planini smo se povzpeli na Stol in nato naprej na

Kepo. Krasno vreme, prelepa pot, čudovita lepota Gorenjske in Koroške nas je prevzela. S Kepe smo se spustili v Dovje prav 15. avgusta, na Veliki šmaren in opoldne smo prišli, da sem mogel imeti sv. Mašo, nato pa v Vrata in mimo Aljaževega doma na Kredarico, kamor smo prišli na noč. Naslednji dan smo bili na Triglavu. Ob petih sem že stal na vrhu in z daljnogledom odkrival kos za kosom slovensko zemljo, zlasti kraje, od koder sem gledal tolikokrat na Triglav. Našel sem rovtarsko cerkev in Sv. Tri kralje, njivo pri koči, Blegoš, Ratitovec. Kar gori bi bil ostal. Čez Hribarice, do Triglavskih jezer in na Bohinj je šla naša pot, nato pa povratek v Metliko. Pa sem bil na Triglavu, ki je bil sen moje mladosti.

Volitve župana

Politična napetost se še vedno ni podela. Slovenska ljudska stranka (SLS) je bila razpuščena, toda narod je bil tu in se je dobro držal. Nasprotniki so iskali načinov, kako izigrati ljudsko voljo. Pa so je pogruntali: ukiniti je treba male podeželske občine in jih združiti v večje enote na način, ki bi jim dajal možnost priti do večine glasov naj bo že po goljufiji ali nasilju ali s kupčijo.

Tako so bile okrog Metlike ukinjene občine: Drašiči, Božakovo, Rosalnice, Lokvica, Radoviči in Suhor. Vse te so bile združene v občino »Metliška okolica«, mesto pa je ostalo občina zase.

Pripravljale so se volitve med vsakovrstnimi grožnjami in pritiskom na kmete. Pa smo le uspeli sestaviti našo listo in organizirati ves aparat, ki ga je bilo za to treba. Bilo je toliko raznih zahtev, da si moral biti cel advokat, če si hotel vse prav izpeljati. Kupil sem si ciklostil in potem smo sestavljali tajne okrožnice, nekatere zelo ostre, tako da je rekel glavar, da bi bilo treba obesiti tistega, ki jih piše.

Na dan volitev smo imeli na vseh voliščih točno kontrolo in smo vsak čas vedeli, kdo in kako je volil. Po naših računih smo dobili mi 470 glasov večine v metliški okolici, v mestu Metlika pa liberalci 117 glasov več. Ko so objavili rezultate, je bilo v mestu res tako kot je govorila naša številka, ker smo bili pač v manjšini, toda v okolici so oni našli zase 240 glasov večine. Goljufija je bila očitna! Toda oni so imeli vse ključne v rokah. Nam je ostala samo možnost protesta. Morali smo zbrati 240 podpisov na zahtevo, da se volitve razveljavijo. Takoj smo šli na delo, čeprav so nas z risjimi očmi nadzirali orožniki. Toda vse je teklo dobro in v 24 urah so bili podpisi zbrani. Sedaj pa je bilo treba poslati zadevni spis v Novo mesto. Vedeli smo pa, da je cesta čez Gorjance zastražena in bi bilo nevarno tvegati tisto pot. Gospod prošt, ki je na videz stal dogajanjem ob strani, kar pa ni bilo res, je sprejel nalogo, da mi ponese ves zbrani material do dogovorjene točke, kajti meni bi orožniki verjetno ustavili in mi zaplenili material.

Tako sem vzel fotoaparat kot da grem na jesenski sprehod brez aktovke in brez vsega. Najel sem taksi in na danem mestu dobil na cesti prošta kot slučajno. Izročil mi je aktovko, nato pa sem se dal zapeljati v Semič na trgatov. Ko sem bil tam, sem pa vprašal šoferja, če bi me ne mogel potegniti čez Rožni dol do Novega mesta.

Ničesar ni slutil, niti ni bil v teh stvareh poučen in tako sva zbrzela čez gore do Novega mesta, dve uri pota za avto po tisti cesti. Uro pred zaključkom reka sem bil pri advokatu in naš priziv je bil vložen ter dobro utemeljen. Bilo je v oktobru 1931. Žal sem odšel prej iz Metlike kot je prišlo do novih volitev. Tedaj pa ni bilo nikogar, ki bi se na dosti uspešen način vrgel v volilno borbo. Tako se liberalci brez težav dobili volitve.

Slovenska pest in »punktacije«

Borba je šla naprej. Naše voditelje so poslali v izgnanstvo, a volja za boj je rasla v vseh

zatiranih Slovincih. Tako je vodstvo Slovenske ljudske stranke sestavilo minimalni program slovenskih zahtev, kateremu so naši politični nasprotniki dali ime »punktacije«. V milijonih izvodov se je razširil ta letak po vsej Sloveniji. Seveda so ga tudi meni prinesli cel tisoč ali še več. Zbral sem fante, s katerimi sem mogel imeti sestanke le pod okriljem Marijine družbe in jim poveril razdeljevanje letakov. Naučil sem jih tudi, kako naj odgovarjajo, če bi koga prijeli. Najprej: nihče ni dolžan samega sebe tožiti. Če koga česa obdolžijo, naj zahteva: Prosim dokažite mi!

Fantje so moja navodila odlično izvedli. Res se je zgodilo, da so zgrabili tri fante in enega moža. Imeli so jih pet dni zaprte in jih mikastili na vse načine. Pravili so jim: Saj vemo, da ti je gospod dal punktacije. Fant pa je odgovarjal: Če veste, zakaj pa sprašujete? Dokažite! In jih niso spravili iz tira.

Pa je bil tudi en poročen mož v zadevi. Dobro se je držal in bi vzdržal tudi on, če be ne hodila žena, ki je tarnala in jokala ter ga nagovarjala: Daj, povej no, saj je vseeno. Saj tako vse vedo! In res je mož stegnil jezik. Vse so izpustili in prišli pome z nasajenimi bajoneti. To je bil prizor za Metliko, ko so me po celem mestu peljali kot zločinca.

Komisar me je zaslišal in vprašal, če sem res delil letake. Jaz pa: Gospod komisar, če mi to dokažete, kar je vaša stvar, sem kriv. Ta stvar je imela potem dolg rep. Več kot leto pozneje so me klicali na sodišče, ko sem ležal v bolnišnici, operiran na želodcu.

Tabor na Mirni gori

Mirovali pa le nismo. Medtem so prišli znani Šenčurski dogodki na Gorenjskem in temu sledeči procesi, v katere se je zapletlo poleg mene še pet drugih duhovnikov. Naše narodne voditelje so izpustili in jim spet dovolili bivanje doma, toda bili so pod stalno kontrolo.

Toda volja naroda je bila borbena in tako so se začeli tajni tabori. Pod imenom slovenske katoliške mladine smo sklicali za vse belokranjske župnije v avgustu 1932 tabor na Mirni peči pri Sv. Frančušku nad Semičem. Naš poslanec Nemanič, Bajuk, Pečarič, Plut, Črnugelj in drugi zavedni možje so pripeljali vsak svoje zanesljive fante in može. Tudi škof dr. Roman je bil navzoč. Prišel je tudi dr. Korošec.

Dolga in naporna pot je bila na goro, kljub temu se je zbralo kakih 250 fantov in mož. Naših iz Metlike je bilo 80, čeprav smo bili od najbolj daleč.

Nabrali smo si novega ognja za nadaljnji boj. Dr. Korošec nas je pozval, naj nikdar ne klonimo, kajti mnogo je znamenj, ki kažejo na Živkovečevo utrujenost in naveličanost narodnih izdajalcev. Z Mirne gore je odšel dr. Korošec k dr. Mačku na Hrvaško in tam pletel našo zadevo naprej, dokler je ni, čeprav šele čez dve leti, pripeljal do srečnega konca.

Operacija noge

Ko sem bil leta 1932 s fanti na Gorjancih, sem neki dan začutil, da se mi je na peti prikazala vlaga in se je odprla razpoka. Vedel sem že od mladosti, da tiči moja bolezen skrita in da bo nekega dne utegnila priti na dan. In tisti dan je prišel.

S tako nogo sem bil na taboru na Mirni gori. A imel sem že vse napeljano, da takoj naslednji dan odidem v Kandijo v bolnišnico Usmiljenih bratov, prav tja, kjer sem bil interniran kot otrok. Kmalu so dobili v arhivu mojo zgodbo. Zdravnik je kar hitro vse pripravil in me operiral.

Strašna bolečina me je grabila, ko sem se zbudil iz narkoze in se me je držala dva dni. Nato so se pa pričele zame počitnice. Res sem bil privezan na posteljo, toda moj sobni tovariš župnik Peter Natlačen, prekrasne knjige, številni obiski so mi bolezen spremenili v oddih, ki sem ga imel na račun noge, katera mi je tudi v duhovni poklic pripravila pot in me na tem potu zvesto spremljala.

Eno pa je bilo zame bridko: jaz sem bil v bolnišnici od začetka septembra, konec oktobra je pa bila v Metliki napovedana birma, doma pa sam gospod prošt za vse. Pa si je prošt dobil pomočnika. Prišel je gospod Dostal, mož svoje vrste, po rodu Čeh, ki mu je pomagal. Ob nedeljah so moji verniki prihajali v trumah na obisk iz Metlike in mi prinašali poročila o pripravah na birmo.

Minil je točno mesec po operaciji, ko mi je zdravnik dovolil oditi. Ni se še docela ustavilo gnojenje na nogi, toda čez dva tedna se je rana povsem zaprla in sem bil spet to kot prej: sedaj na konju, sedaj na kolesu, sedaj peš, sedaj v Drašičih, sedaj na Božakovem, sedaj pa kdo ve kje in po vsakem opravku, v trgatvi in v pripravah na birmo, v vinski kleti in na političnih sestankih.

Kmalu je prišel dan sv. Birme. Kolesarji so šli škofu naproti kot predstraža, za njimi jaz s konjeniki in pred cerkvijo je čakala tisoč glava množica. Tak je bil zmagoslavni sprejem našega ljubljenega škofa dr. Gregorija Rožmana, ki je to pot prvič prišel v Metliko.

Videl je, da z vsem bojem proti naši stvari niso ničesar dosegli. Prav nasprotno! Naše število in naša zavednost sta porastla. Sprevidel pa je tudi g. škof, da jaz sam le ne zmorem vsega, ker je dela v cerkvi, v šoli, javnih stvareh in pastoralnih potrebah le preveč, zato mi je obljubil pomočnika, ki je čez mesec dni že prišel v osebi mladega kaplana Borisa Komana.

Misijon v Metliki

Stara liberalna trdnjava se je rušila. Vedno več je bilo mladine, ki je prihajala v cerkev. Otmar Šturm, ki me je prve čase nalašč vabil: »Gospod Janez, ali hočete en štamperle?«, ko sem zgodaj zjutraj hotel kam ven za mašo, ker je vedel, da ne smem ničesar popiti, me je sedaj povabil tudi, ko me je videl na povratku in mi res postregel z veseljem.

Tedaj smo organizirali misijon. Prišli so patri Ramšak, Pristov in še eden. Cerkev je bila nabito polna pri vseh govorih. Ko smo nazadnje pregledali uspeh, smo dognali, da je bilo samo enajst oseb, ki se niso približale in samo 117 ljudi je ostalo brez spovedi in sv. Obhajila. Največ sem jih jaz spovedal za oltarjem v spovednici, za katero prej niti vedeli niso in je bila potem najbolj oblegana za sprejem izgubljenih sinov v tistem misijonu.

In moj dom?

Nikdar nisem pozabil nanj in moji ne name. Prva me je obiskala moja mati. Že prvo leto sem jo povabil na trgatve. Upal sem, da bo ostala pri meni vsaj teden dni. Prvi dan je bila vsa srečna, ko me je videla sredi trgatve, obdanega od ljubezni vernikov. Toda že naslednji dan jo je obšla skrb za dom. »Janez, domov moram,« je rekla. »Sivka bo imela telička in bojim se, da bo kaj narobe.« Nisem je mogel zadržati. Vrnila se je domov, kjer je Sivka srečno otelila. Medtem so mi na domu doraščale sestre in zorele za možitev. Ko sem bil v Metliki, se je vsako leto ena poročila. Najprej Mici, nato Franca, potem Tilka in slednjič še Marjanca. Moj delež na njih svatbah je bil svojevrsten: vsakokrat sem poslal sod vina, ki je meril tri sto litrov. In to vino, ki je bilo tega imena vredno. Tudi grozdja sem vsako leto domov poslal, kajti na Notranjskem se ga je dobilo le za drag denar, odkar je ostala Vipavska onstran meje. Za Lovrencovo nedeljo, to je prve dni avgusta, sem rad, če se je le dalo, skočil domov, kajti takrat je bilo pri nas na Petkovcu žegnanje, na domu v Rupi pa nato srečanje vsega sorodstva.

Zadnje leto mojega bivanja v Metliki je prišel k meni na obisk moj najmlajši brat Nace. O njem se je rovtarski gospod Matevž izrazil, da bo še nekaj iz njega, ker zna tako lepe pesmice kovati. Zato so ga poslali na isto pot kot mene: v škofove zavode v Št. Vidu.

Od bratov sta me prišla v Metliko pogledat še Peter in Francelj. Slednji je bil dve leti gojenec

kmetijske šole na Grmu pri Novem mestu, od tam pa je bilo treba napraviti le skok čez Gorjance do mene. Sestre pa me niso obiskale razen Tonce, ki je enkrat prišla v Metliko. Da so imele sestre manj časa za obiske, je bilo krivo zlasti to, da je brat Štefan kupil posestvo v hribih nad Loko pri Zidanem mostu. Pri tem sem bil tudi jaz nekaj pomagal. Za nakup smo se odločili, ker je bil naš dom tako blizu italijanske meje, nas je pa prevzela misel, da bi se našli kako posestvo, ki bi bilo daleč proč, kamor bi se v primeru vojne lahko zatekli. Skrb za obdelovanje grunta je zadela poleg brata Štefana zlasti sestre. Tako je ostala Metlika zanje nepoznana.

Žegnanja

Metlika je imela obilo podružnic. Najvažnejše so bile Tri fare, kjer je bilo tudi pokopališče za vso metliško okolico. Mesto samo je imelo lastno pokopališče. Pri Treh farah je bilo veliko maš. Slovito pa je bilo Trifarško žegnanje: dve nedelji zaporedoma: na šentjernejsko in naslednjo nedeljo. Tisti teden je bil ves trifarški... Kar je preostajalo stare Bele krajine, se je ob tej priložnosti še videlo. Ohranjal se je starinski značaj praznika in tudi medsebojna povezanost treh etičnih skupin na tej točki: Žužemberčani, to je Udkoki, ki so se naselili v Gorjancih pred štiri sto leti, ko so kot pravoslavni Srbi pribežali pred Turki iz Srbije in Bosne, a so pod cesarico Marijo postali »unijati«, to je združili so se z Rimom. Tiste dni so imeli Žužemberčani lep zaslužek z ovčjo pečenko. Prišli so namreč kar s svojimi ovcami in pekli ter prodajali za majhen denar velike kose tega mesa.

Mnogi od njih so bili tudi trgovci in so postavili stojnice za vsevrstno blago, tako da je to žegnanje postalo pravi semenj. Vsa Bela krajina od Vinice do Semiča, Črnomlja in Gradaca je bila zbrana pri Treh farah, kjer se je tedaj že točilo novo vino »portugalka«, odlična belokranjska črnina. Prav tako je pa bila navzoča Hrvaška od Kamanja pa do Ozlja in Vivodine.

Od slovenskih vasi, ki so bile vedno prisotne, naj omenim Gabrovec, Trnovec, Lokvico, Vidošiče in v večni tekmi med seboj najpomembnejši vasi ter samostojni občini do ukinitve: Drašiči in Božakovo, kjer sta bili tudi dve zunanji šoli.

V Božakovem je bilo žegnanje okrog sv. Magdalene, ki se praznuje 22. julija. Seveda že prejšnjo nedeljo. Dan prej je bila posvečena hostija za monštranco, kajti žegnanska maša je bila pred izpostavljenim Najsvetejšim. Lastni pevski zbor, ki je obstajal tudi v Drašičih, rojstnem kraju slovitega pevovodja in skladatelja Marka Bajuka, je za to priložnost pripravil posebno lepo petje.

Po maši je bilo slavnostno kosilo na »cekmaštrovem« domu (Kozjan ali Repovž), nato pete litanije z blagoslovom. Politična opredelitev se v cerkvi ni poznala, čeprav je dejansko bila zelo močna. Po litanijah sem pa moral obiskati vse hiše in povsod pokusiti: »Gospod, izvolite še našega«, seveda kupico črnega vina. Pa se jih je nabralo kar preveč. Zato sem vino odklanjal in raje vzel skodelico črne kave.

Leta 1932 me je to uživanje kofeina privedlo do zloma. Konec žegnanja je bil vselej pri Nemaniču v Želebeju. Od tam so me peljali domov. Tisto leto 1932 sem se zbudil, pa mi je bilo tako čudno. Zgubil sem zavest. Ko sem zjutraj vstal, se mi je vse vrtelo v glavi. Šel sem k zdravniku, ki je ugotovil, da se mi je odprl čir v želodcu in je nastopilo notranje krvavenje. Ponovilo se mi je isto kot pred štirimi leti. Tako je zadeva mojega želodca postala nujna. Medtem ko sem bil mesec dni kasneje operiran na nogi, sem moral misliti tudi na operacijo želodca, katero mi je kot neizogibno napovedal zdravnik.

Uspešna vinska zadruga

Ko je prišel pomočnik v osebi kaplana Borisa Komana, sem njemu prepustil večji del šole in vse otroške zadeve, sam pa sem imel na skrbi predvsem vinsko zadrugo, kateri smo dodelavali prostore in potrebno posodje. Tisto leto smo postavili sod za 80 hl. Prišli smo že do 600 hl lastnega pridelka.

Kam z vinom? Ljubljana je naše potrebe umevala in tako smo mogli spraviti v promet precej vinskega pridelka. O sv. Martinu, 11. novembra, praznujejo vinski kraji svojega vinskega patrona z martinovo gosjo in proslavljajo trenutek, ko se mošt spremeni v vino. Tako pravijo: Ves mošt so nam nocoj pokradli...

Prvo leto v Metliki sem martinovel pri Nemaniču v Želebeju. Z vso resnostjo mi pove gospodar, poslanec Jože Nemanič: »Veste, gospod, nocoj smo imeli tatove. Ves mošt so nam pokradli.« Jaz ves začuden, kako je to mogoče, sem takoj nato zvedel, v čem je dovtip. Seveda spremenil se je v vino. Meni osebno je pa tisto mlado vino zelo škodovalo. Nisem imel želodca za to.

Spet so se mi začele pojavljati večje težave. Pa pravi Otmar Šturm: »Ti, gospod Janez, temu bomo napravili konec. V Karlovcu je zdravnik, ki je znan kot strokovnjak za želodec. Moja hči Ema, poročena v Karlovcu, ima že naročilo, da se o vsem potrebnim z zdravnikom dogovori.«

V Karlovec v bolnišnico

Tako je prišla velika noč 1933. Na velikonočni ponedeljek sem za slovo pridigal o gostoljubnosti: lepa krepost je ti in posebno belokranjska čednost povrhu, prijetno pa le ni, če se kar cela gos pojavi na krožniku in Zapove: »Jejte me, gospod!« Tako se potem zgodi, da morajo zdravniki popravljati za kuharicami, ker so pripravile preveč.

Leta 1933. 27. aprila me je dr. Medanič položil na mizo. Dal mi je krajevno injekcijo in nastavljal nož. Prav pred mojimi očmi je bila ura, ki sem jo ves čas gledal. Še dosti hitro so tekle minute, medtem ko je šel kazalec nizdol od enajste proti pol. Od tam naprej pa je šlo tako grozno počasi, da sem premislil vse postaje križevega pota. Končno je zdravnik pet minut pred dvanajsto vzkliknil: »Gotovo!«

Pa sem vprašal, če lahko grem. »Le kar,« je odgovoril v šaljivem tonu dr. Medanič. Takoj sem začutil, da sem »počen«. Peljali so me v mojo sobo. Čez pol ure sem začutil ostro bolečino, a obenem spoznal, da se ne smem nič premakniti.

Iz Metlike je precej mladine hodilo v srednje šole v Karlovec. Prihajali so me obiskovat, a so jim dovolili pogledat me le od vrat. Bil sem mrtvaško bled. Pa se je v Metliki takoj razneslo: »Gospod so bolni na smrt.« Ko je potem zazvonilo prvemu mrliču, je nekdo mislil: Kaj pa če niso gospod Janez? Pa je misel dobila meso in si nadela krila in že je šla po Metliki novica: Gospodu Janezu zvoni. Na operaciji so umrli.

No, pa ni bilo tako hudo. Že tretji dan sem po zdravnikovi besedi zaprosil bolniško sestro, naj mi pomaga, da se dvignem in sem, sicer med bolečinami, ali vendar stopil na noge, obiskal kapelo in nato šel na dvorišče. Ko stopam počasi in z naporom kvišku po stopnicah, mi prihiti naproti zdravnik in se ustraši: »Kaj je res, gospod Janez, da ste vstali?«

»Saj ste mi rekli, da lahko čez tri dni prvič zapustim posteljo.«

»Pa nisem mislil tega zares. Saj to je skrajno nevarno.«

Pospremil me je do postelje, me preiskal in dognal, da je vse v redu. Čez naslednje tri dni mi je pobral šive ter mi dejal: »Gospod Janez, rekord ste postavili. 260 želodcev sem že operiral, a vi ste pustili vse druge daleč zadaj. Le povejte škofu, da ste zaslužili najboljšo faro.«

Naslednjo soboto so me že videli Metličani pred oltarjem, to je devet dni po operaciji, v kateri me je bila odstranjena polovica želodca.

Hitro sem sprevidel, da je najbolje, če iz Metlike za nekaj časa izginem, kajti preveč me je vleklo delo. Sprejel sem zato vabilo križarskih sester, ki so me poklicale v Ormož na Štajerskem da se tam okrepčam v njihovi bolnišnici. Tako sem tudi storil. Toda komaj tri dni

sem miroval, nato sem si pa že hotel ogledati tisti kos slovenske zemlje. Tako sem spoznal Slovenske gorice, bil v Temnarju pri Sv. Tomažu, bil v Jeruzalemu, v Ljutomeru, kjer sem obiskal Jožeta Simčiča, kateri je kot 28-letni fant stopil k salezijancem in bil v Veržeju v salezijanskem zavodu. Porabil sem tudi priložnost, da sem stopil čez Muro. V Dokleževju sem sedel na vlak in se zapeljal nazaj v Ormož. Prek Središča, Čakovca in Varaždina na Zagreb sem se vrnil potem čez štirinajst dni v Metliko.

Prav ko sem bil v bolnišnici po operaciji, mi pride poziv na sodišče v Novo mesto. Klican sem bil na pogovor zaradi tistih »puktacij«. Pa mi je upravitelj bolnišnice dal potrdilo da sem v bolniški poselji in da naj razpravo preložijo na pozneje. Tako se je tudi zgodilo.

Romanje na Trsat

Tiste tedne po operaciji sem si dal nekoliko več počitka. Nato so prišle velike počitnice in meni se je zahotelo potovanja. Odločil sem se za romanje na Trsat. Tedaj je vsak dan okrog poldneva bobnelo nad Metliko potniško letalo, ki je vozilo med Zagrebom in Sušakom. Pa mi je prišla misel, da bi se popeljal z njim, saj je peljala nad vso Belo krajino njegova pot.

Rečeno, storjeno. Vzel sem si tri dni dopusta, šel v Zagreb, se tam vkrcal na zrakoplov in nato res zaplaval čez drago mi deželico. Bil je to seveda moj prvi zračni polet. Doživel sem ga tako globoko, da je ostal neizbrisno na dnu vseh mojih spominov. Iz višine kakih tisoč metrov sem zrl na vasi, vinograde z zidanicami, na steljnike, bele ceste, reko Kolpo. Pod mano so se pokazale Tri fare, Metlika, nato Črnomelj in Vinica. Čez gozdnati Gorski Kotar smo dosegli morje, se v Zraku zaokrenili in pristali na Grobničkem polju. Tam je bilo namreč letališče za Sušak. Poseben avtobus me je potem zapeljal v mesto.

Hitro sem poiskal skoraj štiri sto stopnic, ki vodijo na višino, kjer stoji Marijino svetišče. Materi božji sem se kot nekdanj na Brezjah zahvalil za povrnjeno zdravje. Zavedal sem se, da mi je bilo darovano in to pomeni, da me bo Bog še potreboval in da me čakajo še nove naloge v življenju.

Še čez Rečino sem stopil in že bil na italijanski strani. Ni mi šlo v glavo, kaj so imeli Lahi na Reki iskati. Vse je bilo naše, slovensko: morje, obala, naselja. Prišel sem do Opatije in Lovrana. Svoj čas so ti kraji spadali pod vojvodino Kranjsko. Vrnil sem se na Sušak, tam sedel na vlak in se dal zapeljati čez Delnice in Ogulin v Karlovec. Tu sem še enkrat prestopil in bil čez eno uro v Metliki.

Na zatožni klopi

Moči so se mi hitro vračale, tako da sem čez pet tednov že šel z otroki na izlet na Gorjance. Sicer sem vzel s seboj kolo, pa mi je celo napak hodilo, kajti moral sem ga nositi na kakem kraju na rami. Nič mi ni bilo. Privozil sem domov vesel in zdrav. Z Gorjancev navzdol do Metlike je za kolesarja pravi užitek. Saj teče kolo samo in še kako!

Toda doma me je čakala slaba novica: čez tri dni ob osmih zjutraj moram biti v Novem mestu na sodišču. Šmentane punktacije! Pet duhovnikov je bilo že zaradi njih obsojenih na leto ali pol leta zopora. Po šenčurskih dogodkih so stvar znova pogreli in sedaj sem bil žrtev jaz. Dobro! Ob šestih zjutraj je vozi v Novo mesto vlak, Vstanem, opravim sv. Mašo in na vlak, tak je bil moj načrt. Pa se zbudim. Gledam na uro. Kako se mi je to moglo zgoditi in prav danes! Vlak je bil zamujen. Ni mi kazalo drugega kot opraviti najprej sv. Mašo, potem pa na kolo in čez Gorjance v Novo mesto. Saj prej to za mene ne bi bilo nič. Igraje sem vozil kolo v vsak klanec, toda sedaj, šest tednov po operaciji...

Četrť pred napovedano uro sem bil pri svojem advokatu dr. Česniku in pravi čas sem stal pred sodnikom, nekim dr. Romihom. Grdo me je mož gledal. Jaz si nisem delal nikake skrbi.

Za dobro stvar je treba tudi trpeti. Če sem delil letake in koliko jih je bilo.

»Gospod sodnik, na vem. Nisem jih štel.«

»Ali jih je bilo deset?«

»Da, gospod sodnik. Deset in še kakšen več.«

»Zakaj ste jih pa delili?«

»Zato, gospod sodnik, ker je bil na njih naš program, ki bi bil v prid vam, meni, vsem Slovincem v državi in tudi državi, če bi se stvari tako uredile kot jih naš program terja.«

Nato se je umaknil s prisledniki in čez pol ure nato razglasil sodbo:

»Obsojeni ste na šest mesecev ječe cum custodia honesta. Ali imate kaj pripomniti?«

»Nič, gospod sodnik. Hvala lepa. Samo prosim, da upoštevate, da sem bil pred kratkim operiran na želodcu in da bi sedaj ne mogel takoj nastopiti zapora.«

Tudi to je dal sodnik na zapisnik, nakar sem bil odpuščen in se vrnil domov.

V Zagreb pojdem

Neki dan dobim pismo od škofa. Naj se zglašim čimprej. Bližal se je začetek šolskega leta.

»Gospod Janez, poklical sem vas, pa nimam nič dobrega za vas. Da ste bili obsojeni na šest mesecev zapora, to že vem in tu je vzrok vaše zadeve. Oblast je na delu in očitno imate v Metliki »dobre« prijatelje, ki se ženejo proti vam. Tako bo prej ali slej prišel dekret, da se vam v Metliki prepove pouk v šoli. Seveda bi bilo ti zelo neprijetna stvar. Jaz kot škof sem brez moči, da bi onemogočil sklep, ki je že storjen. Torej, gospod Janez, kaj se vam zdi? Ali imate kako željo, kam naj vas pošljem?«

»Prevzvišeni,« pravim. »V Zagreb.«

»V Zagreb? Kako to? Misel ni napačna, toda od kod jo imate?«

»Veste, prevzvišeni, iz Metlike je veliko ljudi v Zagrebu. Med njimi Marko Težak, ki je v odboru društva »Slomšek« in je že čas, ko me nagovarja, da bi se odločil za Zagreb. Slomškovo društvo, ki se trudi za versko življenje zagrebških Slovencev, mi zagotavlja toliko, da bi mogel začeti.«

»To je pa modro, gospod Janez. Tu je roka božje Previdnosti. Torej kot nalašč. Če ste za to, bom stvari tako uredil.«

Res sem šel v Zagreb in na mestu pregledal, kaj je in kaj ni ter kaj bi bilo treba storiti. Nato sem stopil v Ljubljani do Slovenca in razložil stvar. Konzorcij »Slovenec« me je imenoval za rednega dopisnika v Zagrebu in mi zagotovil 1000 dinarjev mesečno. Prav toliko so mi zagotovili pri društvu »Slomšek« v Zagrebu in tako je bila materialna plat preskrbljena. Dobil sem si stanovanje pri župniku Beluhanu in preden je prišla okrog gonja, katero so proti meni dvignili moji metliški »prijatelji«, ki so iz dne v dan pričakovali, da pride prepoved poučevanja katekizma proti meni, je padel glas, da sem premeščen.

Žal mi je bilo pač Metlike. Žal, ker boja še nisem dokončal, kajti nove volitve še niso bile razpisane. Žal mi je bilo zapustiti to moje prvo službeno mesto, kjer sem želel tako lepe uspehe. Toda božja pota niso naša pota.

Za Metličane je bil Zagreb, kot nebeški prag. Vsak Metličan, namreč meščan, si je želel v Zagreb, vsi so sanjali o hrvaški prestolnici. Pa se zgodi, da mene, ki bi me radi pokopali na dno pekla, zadene prav ta izredna sreča, da me prestavi škof v Zagreb. In niti zavedali se niso, da je bil to dejansko njihov uspeh.

Dako Makar pa je rekel, ko sem se poslovil: »Veš, gospod Janez, da mi je žal za teboj. Bil si fejš kaplan. Smejem se pa tem našim, ki so kakor Ribničani, ki so obsodili raka na smrt, potem so ga pa nesli na most in ga vrgli v vodo, da bi utonil...«

V Zagrebu

Dne 12. novembra 1933 sem se predstavil Slovencem v Zagrebu. Bilo jih je v mestu kakih deset tisoč. Največ jih je bilo iz Štajerske, posebno od Sotle, iz Brežic, Kapele, Smrečelj, Bizeljskega in iz Zasavja. Na drugem mestu so bili Slovenci iz Bele krajine, nato pa iz vseh krajev v Sloveniji, tudi iz Primorske, zasedene po Italijanih.

Bili so to delavci, uradniki, redki industrialci in trgovci, največ pa so bili po službah. Polovica vseh slovenskih duš so bile služkinje in vratarji, dosti jih je bilo tudi pri železnici.

Obstajala je slovenska Marijina družba deklet. Vpisanih jih je bilo kakih tri sto, a hodilo jih je k shodom vsaj polovica. Družbo je vodil neki jezuitski pater.

Slovensko središče je bil »Slomškov dom«. Petje je vodila zobozdravnica dr. Klemenčeva, predsednik je bil Marko Težak, moj prijatelj iz Metlike, poročen s Šturmovo najstarejšo hčerko, tajnik je bil dr. Klemenc, ki je bil duša vsega dela, drugače profesor arheologije na zagrebški univerzi.

V prostorih »Slomškovega doma« je bila tudi »Danica«, društvo slovenskih katoliških akademikov. Obstajala je poleg tega igralska družina, ki je pogosto prirejala odrske predstave.

Moje delo je bila dušna skrb za vse Slovence in duhovno vodstvo organizacij. Slovenska služba božja je bila pri Sv. Roku, skoraj sredi mesta na precej visokem gričku, na izredno lepem položaju. Bila je to podružnica fare sv. Blaža.

Čez dan sem bil na voljo dopoldne v župnišču sv. Marije, popoldne sem pa krožil po mestu in okolici ter iskal sledove za Slovenci. Zvečer sem bil pa v »Slomškovem domu« ali na kaki prireditvi, kamor sem šel kot časnikar, ker sem kot tak imel dostop na vse svečanosti in doživel cel kup privilegijev.

Na delovne dni sem imel sv. Mašo stalno pri Sv. Mariji, kjer so me ljudje mogli dobiti za spoved, ob nedeljah je pa bilo vse pri Sv. Roku. Ob deseti uri je bila sv. Maša. Kar kmalu sem imel nabito cerkvico. Kakih štiri sto oseb je imelo prostora v njej. Popoldne so bile večernice in spet je bila cerkev polna, a povsem drugega občinstva. Popoldne so največ hodile služkinje, svete duše, pa tudi lahkoživa dekleta. Sv. Rok jih je povezal v prijateljsko skupnost. Vesel sem bil, da sem zagrabil za to novo delo, saj je bil slovenski duhovnik resnično potreben. Premišljeval sem čudna božja pota, kako je to, da je prav mene, ki sem bil najbolj hribovski, ki sem po zunanosti in besedi prav malo mogel spadati v velemesto in celo na gala predstave kot časnikar, da je prav mene od vseh najbolj in najprej zadelo iti med najvišjo gospodo.

Slovenski misijon v hrvaški prestolnici

Zagreb je bil velemesto z vsemi sencami, ki jih tako velik skupek ljudi povzroči. Bil je velikanska greznica, v kateri se je utapljalo mnogo naših ljudi, posebno tisti, ki so v Zagreb šli lačni življenja. Bilo je poleg raztresene množice Slovencev v nižjih plasteh tudi par stotin in morda kak tisoč takih, ki so spadali k boljšemu sloju. Tudi tiste smo hoteli pritegniti. V ta namen smo organizirali slovenski misijon v Zagrebu.

Misijonarja Iazarista Šavelj in Gracar sta sprejela odgovorno nalogo voditi misijon in še tretji jim je pri tem pomagal. Vsako jutro in vsak večer skozi teden dni naj bi bili govori v cerkvi sv. Katarine v Gornjem mestu, tak je bil naš načrt. Vse to mi je omogočil župnik pri Sv. Marku dr. Svetozar Rittig, ki je naše misijonarje sprejel tudi na stanovanje ter hrano in vse to zastonj. Izdali smo lep tiskan program v pet tisoč izvodih in poskrbeli, da je čim bolj prišel v vse roke. Res smo bili zadovoljni z uspehom, kajti cerkev sv. Katarine je bila nekaterikrat premajhna za vse, ki so prišli.

Uspeh misijona je bil popoln, ali vsaj presegel je to, kar smo od njega pričakovali. Slovenska skupnost v Zagrebu se je začela krepiti in pojavljati v javnosti. Preprostim ljudem se je vse to

zdelo popolnoma naravno, ne pa tako hrvaškemu vodstvu, kajti to je menilo, da Slovenec, ki pride v Zagreb, je s tem že prevzel tudi dolžnost, da bo za naprej Hrvat. Kmalu sem začutil, da sem v Zagrebu nekaterim na potu. Je pa gospod Beluhan, moj gospodar in župnik, moje delo dobro razumel in mi je lepo in dolgo kril hrbet.

Romanja in izleti

Nad Sotlo, na najvišjem vrhu Bizeljskih gričev stoji Marijina božja pot Svete gore. Že prej se je vršilo vsako leto romanje, ki ga je organizirala Marijina družba. Leta 1934 je pa padla ta naloga na slovensko skupnost Sv. Roka in prav na nedeljo sv. Roke smo v ta namen porabili, da smo se tako umaknili kakim nevšečnostim, kajti ta dan je bil S. Rok poln zagrebških vernikov.

Z avtobusi smo se zapeljali do podnožja romarske gore, nato pa v procesiji stopili v Marijino svetišče. Bilo nas je čez 700 romarjev. Veselo in pobožno je bilo vse. Krasen dan, prijetna pot in vožnja, nebeško lepa cerkev, vse je pripomoglo, da je božja beseda segla do srca.

Na najvišji točki bližnje zagrebške okolice stoji cerkva Sv. Jakoba, prav moderna zgradba, a nadvse prikupna. Še bolj prikupen pa je bil veličasten razgled, ki ga nudi slikovita izletna točka.

V poletnih dneh se je večkrat zbrala družba, tudi do sto in čez in pohiteli smo na Zagrebačko goro. Bilo je veselja, smeha, petja ter tudi molitve. Prenekateri fotografski spomin s teh izletov sem hranil še dolga leta pri sebi.

Spet misel na Argentino

Neki dan mi prinese poštar revijo »Duhovno življenje«, ki jo je začel izdajati izseljenski duhovnik Jože Kastelic za Slovence v Argentini. Torej se je le dobil duhovnik, ki je šel v Argentino! Tako je sedaj nepotrebno, da bi jaz še kaj na to mislil. Ko pa začnem revijo prebirati, sem kmalu spredel, da išče g. Kastelic in prosi pomočnika. Nekaj dni nato najdem še v Slovencu in Domoljubu Kastelčevo pismo z enako vsebino.

Pa dobim prav tedaj nenaden obisk. Bil je škopski škof dr. Janez Gnidovec, nekoč moj rektor v škofovih zavodih v Šentvidu. Le kaj ga je prineslo? Kmalu sem zvedel. Poznal me je in je prišel poskusit, če bi me mogel pridobiti na Južno Srbijo.

No, ta je pa lepa! Na vse kraje naj grem, vsepovsod naj se potikam in vendar moj poklic naj bi bil od začetka kaplan in kasneje župnik kje v Sloveniji. Ljubeznivo sem ga odpravil, a vseh teh znakov božjega vabila ne zavrgel. Kar je bilo prav tisti čas zame posebno pomembno, ker sem že čutil, da mi bo v Zagrebu kmalu postalo prevročje. Začeli smo namreč Slovenci nabiralno akcijo za popravilo cerkve Sv. Roka, pri čemer pa nisem pravi čas mislil na to, da uredim zadevo z župnikom sv. Blaža. Zvedel je za našo akcijo prej od drugod kot iz mojih ust in to je bilo dovolj, da se je začela napetost.

Prve dni septembra mi sporoči župnik od Sv. Blaža, da bodo za nekaj časa cerkev zaprli zaradi predelave.

Romar na Svetih Gorah

Kaj sem hotel? Župnik iz Sv. Petra pod Sv. Gorami me je vabil, naj pridem tja vodit romarski teden, ki je teden Malega šmarna. Ko sem zvedel, da ne bo cerkev sv. Roka na voljo za službo božjo, sem kar hitro skočil na vlak in do Brežic, kjer je bil za zdravnika moj prijatelj in

sošolec Jože Peček. Veselo me je sprejel in rade volje mi je dal na razpolago kolo, s katerim sem se potegnil tja skozi Bizeljsko, čez goro na ono stran v dolino, kjer je fara Sv. Peter, župnija za Svete Gore, ki nimajo lastnega duhovnika, in je božja pot odprta le v določenih romarskih dneh.

Vesel je bil župnik mojega odgovora. Bilo je komaj teden dni še do začetka romarskega shoda. Saz sem sprejel za vsak dan dve pridigi, mašo in spovedovanje. Dogovorila sva se točno in razložil mi je, kakšen je spored.

V dneh shoda prihaja vsak dan po več procesij, nekatere od zelo daleč in ne le iz Štajerske, temveč tudi iz hrvaškega Zagorja. Noč in dan je cerkev odprta. Naj pomislim, kako bi vse najbolje pripravil. Nikdar nisem več doživel tako globoko, kaj pomeni vernemu narodu božja pot. Prišel sem sredi popoldneva v soboto. Že so začele prihajati prve gruče romarjev, kateri so bili iz bližnje okolice. Ko je zazvonilo Zdravo Marijo, je zapela vsa cerkev in bil je trenutek, ko je začel prvi govor. Uvodna pridiga je bila kot majhen začetek misijona. Nato pa v spovednico, ki je ni bilo konca do polnoči.

Naslednje jutro sem bil že ob petih v cerkvi. Takoj zopet v spovednico. Ob osmih so prišle nekatere romarske procesije: najprej maša s pridigo, brez konca obhajil in tako vse do poldne, ko sem se moral umakniti, da se nekoliko okrepčam, odpočijem in pripravim za nadaljnji spored. Zvečer zopet pridiga in spovedovanje. Tako dan za dnem ves teden. Koliko obupanih s strtim srcem je prihajalo!

Vsa cerkev je bila polna molitve in pesmi. Svoje gorje so izlili v spovednici in potolaženi obnavljali sklepe poboljšanja. Nato je drugo jutro zaorila pesem: Ko zarja zjutraj se razgrinja, si moja misel Ti, Marija; podoba Tvoja pred očmi mi vedno miljena stoji... Tako so se prelivale množice dan za dnem in nato potolažene odhajale. Petje, rožni venec, križev pot, molitvene ure – vse do zadnjega.

Ko je utihnil glas zadnje procesije, ki je odhajala, je tudi meni prišla ura, da sem se o Marije poslovil. V duši pa mi je ostala sladka pesem hvaležnih duš, katere so spet našle po Mariji pot v Očetov dom.

V Beograd

Navdušen ali ne za Jugoslavijo, bila je moja širša domovina in moja dolžnost je bila, da tudi njene razdalje nekoliko od bližje spoznam. Zagreb je imel z Beogradom redno letalsko zvezo. Pa sem sklenil: poletim do Beograda. Saj je bilo komaj dve uri vožnje.

Pohitel sem s kosilom. Nekateri pravijo, da človek po zraku bolje potuje s polnim želodcem, drugi trdijo nasprotno. Moja prva zračna pot, tista iz Zagreba na Sušak, je potekala brez najmanjše nevšečnosti. Želodec je bil tedaj bolj ali manj prazen, saj je bilo le nekaj tednov po operaciji.

Poldne je kazala ura, ko smo se dvignili v zalet. Radovedno sem oprezoval, kaj bom vedel od zagrebškega mesta. Prav lepo se mi je pokazalo z višine, še lepše Zagrebška gora, nato pa smo zavili proti vzhodu. Pod nami se je razprostiralo neizmerno polje. Posavina najprej, nato slavonski gozdovi, dve mogočni črti: silna Donava in veličastna Sava. Od juga so ji vode dovajale bosenske reke.

Pa se mi prične želodec nekaj obračati. Kmalu odkrijem, zakaj je pred menoj papirnata vrečica. Kaj hočem! Prav pod menoj je bila Sremska Mitrovica. Tamkaj bi moral odsedeti šest mesečni zapor »Cum custodia honesta«, to se pravi, sam bi si moral plačevati hrano, če naj bi bila človešča... Fej te bodi, sem si mislil in sem bruhal v vrečico. Obupno grenko mi je postalo v grlu. Kislina izbruhane jedi je bila enako grenka, kakor misel na zapor v Sremski Mitrovici. Stisnil sem si limono in iz ust pregnal zoprni občutek.

Že sta se objeli pod mano Sava in Donava in se zlili v eno samo reko. Letalo je začelo izgubljati na višini in pred mano je ležal Beograd, jugoslovanska prestolnica. Kmalu sem bil v avtobusu in zdrsel čez zemunski most. Pohitel sem v Krunsko ulico, v katoliško cerkev Kristusa Kralja, kjer sem tudi dobil vsa potrebna navodila za moje korake po mestu, katerega

bi hotel v dveh dneh vsega ogledati. V Zagreb sem se nato vrnil z vlakom.

Smrt kralja Aleksandra

Živkovićeve politika se je še vedno držala. Sicer so popuščali, toda diktatura je naprej stiskala Slovence, tako da so le narodni izdajalci slavili svoje uspehe.

Preden sem odšel iz Metlike, je prišel tja poziv, da se predstvim za nastop kazni. Jaz pa takoj dr. Medaniča, ki mi je hitro dal izjavo, da mi moje zdravstveno stanje ne dopušča tega.

Potrebujem stalno zdravniško oskrbo. Spet je bil zapor odgoden za pol leta.

Pa je tudi tega pol leta minilo in znova sem prejel poziv. Med tem pa so padli 9. oktobra strelji v Marseillu. Jugoslovanski kralj Aleksander je postal žrtev atentata in z njim francoski zunanji minister Barthou.

Mrtvega kralja so pripeljali iz Splita tudi v Zagreb, kamor so ga hodili tisoči kropit. Toda duša hrvaškega naroda z njim ni sočustvovala. Ljudsko ljubezen si je osvojil Stjepan Radić, ki je padel 28. junija 1928 pod streli v beograjskem parlamentu in je počival vedno obdan od rož in sveč na zagrebškem pokopališču Mirigoj.

Dve novici sta tiste dni polnili časopise: smrt kralja Aleksandra in mednarodni evharistični kongres v Buenos Airesu. Zame ta dogodek nikakor ni bil brezpomemben, kajti vabilo g. Jožeta Kastelica je v moji podzavesti še vedno delovalo.

Iz Zagreba v Kostanjevico

V tem dobim poziv ljubljanskega škofa, naj se oglasim pri njem. Kaj bi pač moralo biti tako važnega? Kmalu zvem za razlog vabila. »Gospod Janez,« tako mi je povedal škof, »Moram vas odpoklicati iz Zagreba. Ti zadnji dogodki so tako močno vplivali tudi na notranje odnose med nami in Hrvati, da sem primoran k temu. Pa ni treba zaradi tega žalovati, kajti vaše delo je rodilo svoj sad. Doslej je bilo nemogoče uradno postaviti slovenskega duhovnika v Zagreb. Vi ste bili le tako, defacto, toda zagrebška nadškofija o tem uradno ni hotela ničesar vedeti. Sedaj pa imam tu uradno vlogo, v kateri me prosijo, da naj pošljem v Zagreb duhovnika, kateri naj poskrbi za duhovno vodstvo Slovencev, a da moram vas odpoklicati.« Nisem bil diplomat. Imel sem sicer na Kaptolu dobre prijatelje. Kanonik Barle in generalni tajnik dr. Slamič sta Slovenca ter sta me ščitila. Prav tako msgr. Beluhan, toda močnejši so bili moji protivniki. »Namenil sem torej,« tako je nadaljeval škof, »da vas nastavim kje blizu Zagreba, da boste lahko kaj svetovali in pomagali g. Jožetu Gregoriču, ki ga pošiljam v Zagreb, da tam študira na univerzi in obenem vodi versko življenje tamkajšnjih Slovencev. Če vam je prav, vas nastavim v Kostanjevico na Krki.«

Mimogrede sem že bil v Kostanjevici kot študent. Tudi z Gorjancev sem jo gledal, kako sedi na otoku sredi Krke. Lepo mestece in znan zgodovinski kraj je ter še posebej slovi po nekdanjem samostanu patrov cistercijancev.

Vedel sem že od začetka, da je bilo moje bivanje v Zagrebu odvisno od uradnega dovoljenja zagrebške nadškofije. Da bi to pospešil, sem poslal na nadškofijo obširno vlogo, v kateri sem razložil potrebo po slovenskem duhovniku v Zagrebu. Odgovor nanjo sem dobil torej po ljubljanskem škofu, ki me je odpoklical, a imenoval uradno izseljenskega duhovnika za Slovence v Zagrebu.

Težko je zadela ta novica Slovence v Zagrebu. Toda že naslednjo nedeljo sem jim predstavil svojega naslednika in se poslovil. Ob tej priložnosti sem izdal lepo pripravljeno tiskano pismo, v katerem sem obrazložil okoliščine in vzroke svojega odhoda ter rojakom na srce položil, naj se oklenejo z enako ljubeznijo svojega novega gospoda, ki ne bo gospod Janez, pač pa »gospod Jože«. Tako sem bil točno eno leto v Zagrebu. Prišel sem 11. novembra 1933, odšel

pa 12. novembra 1934.

Vse premajhna je bila dvorana ob poslovilni prireditvi. Odhajal sem z bolečino v srcu, toda z veselo zavestjo, da sem nekaj dobrega semena usejal in da se ga je nekaj tudi prijelo. Kostanjevica od Zagreba ni daleč. Z vlakom do Brežic, od tam pa avtobus. Toda moje zagrebške idile je bilo konec. Vrnil sem se v delo, za katero sem stopil na duhovniško pot in zato sem bil po drugi strani vesel in poln lepega upanja, ko sem prišel v Kostanjevico in me je ljubeznivo sprejel župnik, duhovni svetnik France Golob.

Kaplan v Kostanjevici

Odnosi Slovencev do Hrvatov med narodom niso bili neprijateljski. Hrvati proti nam niso imeli kaj terjati in mi smo jih cenili kot brate, katerih jezik je našemu najbolj sličen. Skupna borba bi koristila nam vsem. Naše meje so bile ustaljene že skozi tisočletje. Kolpa do Kamanja, nato ob potoku Krmačini čez Vlaško po zgodovinsko stari črti do Save in po Sotli na Rabo, tudi po že stočletja nesporni črti.

V novem političnem položaju, ko so hoteli Hrvati s svojo radičevsko politiko prodreti tudi v slovenske obmejne kraje, se je ta položaj začel kaliti. V višji politiki so Hrvati hoteli, da bi bili Slovenci vedno le njihov »repek«, toda imeli smo zmožne voditelje, kateri so vodili politiko v smislu naših narodnih potreb. Tako so Hrvati začeli trditi, da smo Slovenci krivi njihovega težavnega položaja v jugoslovanski državi.

Odkar je bila sprejeta vidovdanska ustava in izbrisano ime SHS ter je nastopilo uradno ime »Jugoslavija«, to je po atentatu na voditelja Hrvatov Radića, je narazpoloženje Hrvatov proti Slovincem vse bolj raslo. To se je seveda čutilo tudi v Zagrebu. Hrvatje so nam zamerili, ker je naše politično vodstvo nudilo podporo Hrvaški Pučki Stranki, ki naj bi bila za Hrvate to, kar je bila pri nas SLS (Slovenska Ljudska Stranka). Oni so hoteli biti radičevci in menili, da jih lahko samo ta ekstremizem dobro rešuje. Pa sem prepričan, da če bi med njimi mogla zrasti Pučka stranka po našem vzoru, bi bilo to rešilno zanje in za vso Jugoslavijo.

V teh okoliščinah sem prišel v Kostanjevico. Svetniški župnik Golob, njegov brat Lojze in župnikova sestra kuharica so me ljubeznivo sprejeli in sem bil res kot doma. Z župnikom sva si porazdelila delo. Moja je bila največ šola, ena v mestu in druga na Prekopi, moje je bilo prosvetno delo, katero sem poživil z delavnim dramatskim odsekom in z ustanovitvijo knjižnice. Bila je to že tretja, ki sem jo poklical v življenje: prva na Petkovcu v mojem rojstnem kraju, druga v Metliki.

Kostanjevica je imela odlično mlekarsko zadrugo. To in vse druge gospodarske ustanove je vodil župnik, a mlekar je bil odličen fant, ki je bil nadvse poraben v organizacijah katoliške misli. Tako tudi organist ter dolga vrsta fantov in deklet.

Po smrti kralja Aleksandra je pritisk popustil in se je mladina lahko razgibala. Tako smo razvili navdušeno dejavnost po vsej dekaniji. Kostanjevica je spadala pod dekanijo Leskovec, a dekan je živel v Škocjanu, in sicer župnik Anžič. Cela vrsta agilnih, a obenem preudarnih duhovnikov, med njimi goreči kaplani, zlasti škocjanski in šentjernejski. Kot oče patriarh pa je bil župnik pri Sv. Križu ob Krki, Andrej Zupanc.

V »kloštru«, ki je bil bivši cistercijanski samostan do razpusta po cesarju Jožefu II., sedaj pa stanovanjska hiša in uprava samostanskih gozdov in njiv, je bilo tudi okrajno sodišče. Sodnik je bil dr. Lozar, upravnik g. Kozjak, tam je živel tudi Likar, sin rajnega gozdarja. Skupaj smo bili štirje, ravno prav za tarok, ki smo ga vrgli enkrat na teden. A glavno naše delo je bilo ugotavljati: kam plovemo. Bilo smo v tesnem stiku z vsemi plastmi prebivalstva in smo tako delali pametne načrte, katere je potem še preudaril župnik. Tako smo zares uspešno vodili vse javno življenje Kostanjevice in okolice po pravi poti.

Evharistični kongres v Ljubljani

Leta 1935 se je vršil v Ljubljani sloviti evharistični kongres. Vse naše delo se je tedaj skoncentriralo v tej misli: Duhovna obnova, katero smo začeli z vso vnemo izvajati, je imela središčno točko Jezusa v svetem Rešnjem Telesu.

Mene je zadela duhovna obnova v Sv. Križu: Tri dni pred cvetno nedeljo, vsak dan trije govori. Na hribčku sredi vasi stoji cerkvena. Bila je polna. Do zadnjega so vsi vaščani, ki so mogli hoditi, bili navzoči vsak večer. Za otroke je bila obnova posebej. Prav vsi so bili pri spovedi in svetemu obhajilu. Tudi sem dosegel rekord v tem, da sem imel tedaj najbolj dolgo pridigo v svojem življenju: dve uri 45 minut. Bil je to v petek zvečer. Pa ni nihče zadremal in tudi nihče odšel. Sad je bil popoln.

Telovska procesija je bila resnično zmagoslaven pohod Gospoda Jezusa. Vse ulice, koder je šla procesija, so bile okrašene z vejami in s pletenimi venci. Ves narod je prepeval.

Kostanjevica je bila drugače liberalna trdnjava. Bila je pravo nemškutarsko gnezdo; toda v ozračju, kot ga je ustvaril priljubljeni župnik Golob in v križnem ognju, v katerega so prišli potem, ko so bili zavedni katoličani tudi sam sodnik in upravitelj ter kloštrski gozdar, so se meščani približali duhovniku in nato tudi Cerkev. Le nekaj strupenjakov je še preostalo od prejšnje protiklerikalne družine. Učiteljstvo je bilo brez pravega vpliva na javno življenje.

Na evharistični kongres v Ljubljano, ki je bil v poletju 1935, sem peljal 140 oseb. Bil nas je pet vozov do Novega mesta, do tam pa je bil vlak. V uršulinski šoli v Ljubljani smo imeli svoje določeno mesto. Brez nevšečnosti, ne da bi imel najmanjšo težavo s kakim otrokom, ki jih je bilo 80 ali zapletov s čim drugim, smo bili navzoči pri vseh svečanostih in seveda posebno v velikem stadionu, ki je bil prav tisto leto dodelan in zopet vrnjen pravim lastnikom, kajti po Živkovičevem udaru je bil izročen Sokolom, saj so bili Orli razpuščeni.

Prav v tistih dneh se je pa tudi izvršila važna sprememba v vladi, ki je bila glavni povod, da je bilo mogoče evharistični kongres izvesti v tako veličastni obliki.

V Argentino pojdem

V Juliju 1935 sem bil na duhovnih vajah v Škofovih zavodih v Šentvidu. Potreben sem bil duhovne obnove tudi jaz. Moje delo v Metliki kot v Zagrebu je bilo zelo navzven in premalo navznoter. Zaradi raznih operacij sem prišel v nered glede predpisa, po katerem smo se morali udeleževati duhovnih vaj vsake tri leta.

Sredi priprav na evharistični kongres je spet vstala pred mano podoba Buenos Airesa, kjer se je prejšnje leto vršil mednarodni evharistični kongres, o katerem sem dobil mnogo podatkov tudi iz revije »Duhovno življenje«, katero mi je gospod Kastelic redno pošiljal. Tudi skioptične slike, ki jih je dala na razpolago Prosvetna zveza, so me pričarale pred oči Buenos Airesa.

Po končanih duhovnih vajah stopim so škofa dr. Rožmana in mu rečem: »Prezviseš, ne bi hotel da postanem žrtev pustolovskih sanj, a tudi ne bi hotel, da mi ostane očitek, da sem se izmaknil rokam božje Previdnosti. Že dolgo se mi vsiljuje misel na Argentino. Zaradi bolezni sem jo enkrat že pokopal. Toda sedaj, na duhovnih vajah, je spet tako vsiljivo stopila predme, da ne morem mimo nje, ne da vas vprašam za svet. Kaj se vam zdi, ali naj grem ali naj te sanje dokončno pokopljem?«

Pa presodi gospod škof: »Gospod Janez: pojdite! Bil sem v Severni Ameriki in videl, da je duhovnik našim ljudem v tujini nujno potreben. Doma ne bo nihče umrl brez Boga, če ne bo sam tako hotel; če pa vi greste med izseljence, boste tam marsikomu odprli vrata, ki bi mu jih drugače nihče drugi ne mogel. Kar pripravite se! Gospod Kastelic vedno priganja, naj še koga najdem. Vas je poslala božja Previdnost. Pojdite!«

Kar takoj sem stopil na Rafaelovo družbo in se začel pripravljati na pot. Razveselil se me je pater Kazimir Zakrajšek in mi dal vsa potrebna navodila. Ko sem se vrnil domov, sem takoj začel misliti na potni list. Pa so mi iz Krškega, kjer je bilo naše glavarstvo, sporočili, da ga ne

morem dobiti, ker je nad mano obsodba šestih mesecev ječe. Šele kadar se bo ta izvedla, smem misliti na potni list.

Moji metliški »prijatelji« so namreč pritiskali, ker je moja zadeva nekje obležala. Na vsak način so me hoteli videti pod ključem. Res so uspeli premakniti zadevo in je bilo doseženo, da moram to pot zapor nepreklicno nastopiti. Zato seveda nisem mogel dobiti potnega lista! Po raznih ovinkih je slednjič res prišel nalog, da naj nastopim kazen. Bilo je prav v dneh pričakovanja velike politične spremembe v Jugoslaviji. V Kostanjevici smo se že prej dobro odrezali. Bile so namreč občinske volitve, pa ne tajne, kot prej in povsod po svetu, temveč javne. Na glas je moral vsak povedati, koga hoče za župana. Hoteli so narod s tem oplašiti. Pa mi smo imeli javno mnenje tako za seboj, da se nihče ni bal navzočih valptov in so skoraj vsi na glas volili našo listo z županom Likarjem na čelu. Dobili smo veliko večino in s tem našega župana ter večino v odboru.

Nemudoma v zapor

V teh okolnostih pride na sodnika Lozarja, mojega prijatelja, naročilo, da naj takoj odredi mojo aretacijo. Menda je tako, da če pride amnestija pozneje in je nekdo že pod ključem, ga je težko ven dobiti. Bodi že kakorkoli, stvar je stala tako, da je sodnik dobil nalog za aretacijo. Pa takoj pokliče prijatelja župana Likarja in ta nemudoma do mene in mi pove, kaj se mi obeta.

»Gospod Janez, tukaj je treba naglo ukrepati,« je dejal sodnik. Sestavila sva vlogo na dr. Korošca in poslala brzojavko na notranje ministrstvo. Sodnik Lozar naj bi takoj naslednji dan šel v Beograd, jaz bom pa še nocoj izginil iz Kostanjevice. Tako se je tudi res zgodilo. Odšel sem na Petkovec. Ko so me drugi dan iskali orožniki, me ni bilo nikjer. Gospod župnik jim je povedal, da sem bil nekam odpotoval. Do nedelje naj bi bil nazaj.

Čez dva dni je dr. Korošec prevzel notranje ministrstvo. Drugi dan je bila objavljena amnestija, ki se je očitno tudi mene tikala, kajti bilo je izrecno povedano, da vsi tisti, kateri imajo kako obsodbo zaradi punktacij, so prosti vsake krivde.

Brez skrbi sem se vrnil v Kostanjevico za naslednjo nedeljo. Takoj sem stopil tudi na glavarstvo v Krškem in dobil potni list za Argentino. Ponudila se mi je priložnost, da potujem z nemško, angleško ali francosko linijo. Odločil sem se za francosko in ko je bilo vse že urejeno, to je proti koncu leta 1935, sem vzel listek za ladjo »Massilia«, ki je imela odpotovati iz Evrope 16. 2. 1936.

Obisk iz Zagreba

Gospod Jože Gregorič je kar lepo vozil v Zagrebu. Sem pa tja sem kdaj skočil k njemu, a moji Zagrebčani so se pripravljali, da mi obisk vrnejo. Namesto na Svete Gore so se tisto leto odločilo, da pridejo romat v Kostanjevico, kjer je Marijina božja pot na Slinovicah. Še iz turških časov izvira tisto lepo Marijino svetišče tik nad Kostanjevico: prostrana, renesančna cerkev, posvečena Materi božji dobrega sveta.

Poleg te božje poti ima Kostanjevica že omenjeni znameniti cistercijanski samostan, ki je iz 12. stoletja. Ima tudi velikansko cerkev, katera je bila tedaj zapuščena. Delalo se je sicer na tem, da se obnovita tako cerkev kot samostan s pomembnim križnim hodnikom.

Mesto samo pa ima častitljivo glavno cerkev sv. Jakoba, ki se ponaša za najstarejšim gotskim portalom in je tudi sicer polna originalnosti. V mestu je tudi starinska cerkva sv. Nikolaja in župnišče, tudi stara zgradba. V turških časih je bila to utrdba proti Turkom. Mesto stoji nampreč na precej velikem otoku, ki ga tam tvori reka Krka.

Voda je pa bila sploh zanimiva postavka v posebnostih Kostanjevice, pač edino naše mesto

na otoku. Tik pod župniščem je tekel širši rokav reke in na njem sem imel tudi svoj čoln, se nekoliko popeljal, se okopal in bil tako svež za nadaljnje delo.

Ko sem imel vse že skupaj za pot v Argentino, sem poiskal v Zapuščini gospoda Matevža, rovtarskega župnika, špansko slovnico. Ko sem jo pregledal, sem ugotovil, da je italijansko – španska. Nekaj mi bo že koristila, sem menil, pa sem se je lotil. Edini čas je bil na vodi po kosilu. V Italijanščini pa nisem bil kaj trden. Le kaj se mi bo iz tega izcimilo. Kakšna bo moja španščina. Začel sem s pomožnimi glagoli in prav tam je največja zmeda. Pa je bilo kmalu konec. Neki dan mi je knjiga padla v vodo. Naj se pa ribe uče španščine, sem dejal in si pozneje kupil nemško – špansko slovnico, ki je bila vse bolj pametna in zame primerna. Za tisto nedeljo, ki je bila v avgustu, ko je bilo napovedano romanje iz Zagreba, sem najel vse čolne, katere je bilo dobiti in vse veslače, da bomo ugodili na vse načine obiskovalcem, ki so prišli z avtobusi. Takoj smo šli tja gori na Slinovice, deset minut zložne hoje. Kar polna je bila cerkev, najprej romarjev, kmalu pa tudi njihovega petja..

Slovo od Marije Pomagaj

Kmalu naj bi se pričela šola, zato sem še izrabil tiste dneve, da se poslovim od Marije na Brezjah, kateri sem bil dolžan svoj duhovni poklic. Prav gotovo je, da je po Njenem posredovanju prišlo do tega.

Res, da mi mati nikdar ni naravnost rekla, naj grem v semenišče. Bila je pametna žena in vedela je, kje so meje materine obljube in otrokove dolžnosti. Samo enkrat v življenju mi je nekaj takega rekla, kar sem šele pozneje prav doumel. Bilo je tisto leto, ko me je noga bolela. Na Petkovec so tedaj prinesli iz Rovt Marijin stranski oltar, kajti rovtarska cerkev je dobila nove oltarje iz kararskega marmorja. In prav tedaj je prišla tudi lepa podoba lurške Marije in so bili kupljeni novi mašni plašči.

Z materjo sem šel v zakristijo, da pogledava, če je vse prav pripravljeno. Po maši sem spet šel v zakristijo. Spravljali so plašče. Pa pravim: »Joj, mati, koliko lepih gvantov!« Mati pa : »Viš, Janezek, če boš priden, jih boš lahko tudi ti oblekel. Veš, to je samo za gospoda.« Ko sem v septembru leta 1935 premišljeval na Brezjah svojega življenja pot, sem se domislil tudi tega mladostnega dogodka in tedaj šele razumel, kaj je mati hotela tedaj reči. Živo mi je vstalo pred očmi moje prvo romanje na Brezje z bolno nogo iz bolnišnice. Še v poslednje slovo smo pokleknili in še eno zdravamarijo zmolili.

»Sedaj pa me tukaj imaš, Marija, ko se poslavljam od Tebe in s tem od svoje mladosti, da grem v tujino na nova, neznana pota. Pomagaj mi, Marija, da bo moja pot blagoslovljena, mnogim v rešitev, nikomur v pogubo!«

Še en skok sem hotel prej napraviti v planine. Urezal sem jo na Begunščico in nato v smeri proti Tržiču. Še sem hotel videti košček slovenske zemlje. Pa sem spet doživel eno, ki je neumna, v spominu je pa le ostala.

Hotel sem utrgati lepo planiko. Prvič sem jo imel v dosegu roke. Pa rinem proti njej, jo srečno utrgam, toda ko sem se hotel vrniti na svojo pot, zdrčim nizdol po grušču. Bil sem sicer živ in zdrav, ko sem se srečno ustavil dosti nižje spodaj. Niso pa bile cele moje hlače. Na srečo je šlo že na noč in vsa moja pot je bila samotna. Z nočjo sem prišel v Tržič, kjer je župnikoval moj prijatelj Anton Volk, pozneje ljubljanski nadškof. Prijazno me je sprejel.

»Ha-ha-ha-ha,« se je hahljal, ko me je videl. »Pa menda ja ne boš šel takle v Argentino?...« Kmalu je poskrbel za vse, kar je bilo treba, ne le za hlače, temveč tudi za moje telesne potrebe in menil: »Vidiš, Janez, le pogum. Nič se ne boj tujine. Marija ti bo že vedno koga dobila, ki ti bo zakrpal hlače, da ne boš nag okrog hodil.«

Križ na Opatovi gori

Streli v Marseillu, ko je padel kralj Aleksander, so znova zanetili sovražstvo, ki se je bilo bolj ali manj poleglo. »Orjuna« je spet zadivjala, evharistični kongres v Ljubljani, ki je tako lepo uspel, je razbesnel sovražnike božje. Začeli so se napadi proti križem, znamenjem našega odrešenja. Vsak dan je bil kje podrt kak križ, polomljen in razbit Kristus. Tako se je po vsej deželi začelo spravno gibanje. Vsak kraj je iskal svoj način, kako dati primerno počestčenje Kristusovemu križu.

V Kostanjevici je ni bilo lepše točke kot na Opatovi gori, ki kraljuje nad vso krško okolico. Hitro je bilo vse urejeno. Opatova gora sama je dala primerna bruna, da smo postavili mogočen križ, viden po vsej dolini, vse tja do Škocjana. Neko nedeljo popoldne se je zbrala vsa fara in v dolgi procesiji smo stopali uro in pol daleč v goro, stari in mladi, kruljavi in zdravi. Nič glasi nisem imel, vendar ga mi je Gospod dal, da sem lahko molil na ves glas rožni venec in nato imel primeren govor. Vsa gora je bila polna ljudi, navdušenih in pripravljenih tudi trpeti za Kristusa, če bo kdaj kaj takega terjal od njih.

Slovo od matere in od doma

Že je porumenela Opatova gora. Čudovite barve je dobila v poznem jesenskem listju. Nikdar ni bila tako lepo pisana. Kmalu bo začelo listje odpadati. In že je bil tu božič z zadnjo mojo polnočnico v domovini. Imel sem jo ne v farni cerkvi, kajti ta je bila župnikova, pač pa na Vodenicah ob štirih zjutraj. Lep božič je to bil, le da me je ogrnil s tančico sence slovesa. Vse je nosilo njegov pečat.

Po božiču in novem letu sem skočil domov na Petkovec. Načrt je že bil storjen: moja pot bo šla v Trst, čez Milano v Pariz, v Lisieux in na ladjo »Massilio« v Bordeauxu (Bordoju).

Vsi razen redovnice Ivanke so prišli: Tonca, poročena v zaselku Reka z Andrejem Merlakom, Mici pri Speharju, poročena z Andrejem Trčkom, Franca z možem Lojzetom Rupertom, ki sta imela mlekarno, Tilka poročena z Jožetom Čukom, kovač iz godobolskega mlina, Marjanca, poročena s Franceljnom Kavčičem v Godobolu. Vsaka je imela še svojo družino, posebno Tonca s sedmimi otroki kot najstarejša. Bratje so bili vsi samski. Nič se jim ni mudilo s poroko.

Zapeli smo: »V dolinci prijetni je ljubi moj dom, nikoli od njega podal se ne bom...« Ni nam šla od srca, ker ni odgovarjala resnici. Res je bilo ravno nasprotno. Grem in ne vem kam in ne za koliko časa in ali se kdaj vrnem.

Stopil sem do petkovske cerkve in si še enkrat vse ogledal, kjer je bilo toliko mojih mladih, lepih spominov. Šel sem po gmajni in v gozd, stopal čez njive in božal grme, sedel pri Koči na na vzpetino in še in še pil lepoto slovenskih planin ter božal s pogledom naš gozd in nazaj domov grede te lepe strehe, ta skupek gospodarskih poslopij, to drevje, tisti kostanj in mogočni oreh.

In še v Rovte sem stopil ter se poslovil od župnika, od prijateljev, Mežnarjevih, Zadruških, Birtovih, Cvetkovih...in slednjič od cerkve, od teh oltarjev, kjer sem toliko milosti prejel, kjer sem bil krščen in birman, kjer sem prvič povedal svoje grehe in prvič dobil Jezusa v sv. Hostiji, kjer sem pel novo mašo. Od te cerkve, kjer so tako nebeško lepo peli, od teh zvonov, katerih ni enakih na svetu.

Nato je prišlo dokončno slovo. Že je bil naprežen konj. Peter z bičem na koleslju, mati z blagoslovljeno vodo: »Pojdi v božjem imenu. Bog in Marija naj te vodita« Vsako jutro bom pogledala na sonce in vsak večer na zvezde in luno in bom vedela, da jih tudi ti vidiš.« Poslednji stisk roke in poslednja beseda: »Mati, če Bog da, čez pet let se zopet!« Pa jih je moralo miniti štirikrat pet, da sem se vrnil na Petkovec...

Zbogom Kostanjevica

»Treba bo slovo jemati,
v tuje kraje se podati,
kaj pa takrat bo,
oj kaj pa takrat bo,
ko treba bo jemati slovo...«

Zadnji teden pred odhodom sem skočil še enkrat v Metliko, da se tudi tam poslovim. Marsikateremu fantu sem pred leti dal krstni list, ko je odhajal v Kanado ali Argentino. Tekaj sem rekel: »Morda pridem za teboj... Le pričakuj me in tako se obnašaj, da se me ne boš ustrašil!«

Pa se je res zgodilo tako. Marsikatera mati je prišla, ko sem bil poslednjič v Metliki in mi dala naslov svojega sina v Argentini. Toda kdo bi mogel tedaj vedeti, kje je vse to: Loma Negra, Cordoba, Rosario, Saenz Pena, Chaco, Comodoro Rivadavia, Mendoza. In seveda Buenos Aires, argentinska prestolnica. Mnogo tistih fantov je šlo v popolno pogubo... Žalosten sem bil zaradi njihove propasti, a tudi vesel sem bil premnogih, ker sem jih našel take, da so bili zadovoljni ob srečanju z menoj.

»Gospod, ali bo tudi z vami tako kot z Baragom, da vas bodo tam za škofa napravili?« so mi v Metliki govorili, ko sem se poslavljaj.

V Kostanjevico je prišla, da se poslovim od mene, ker je ni bilo tedaj v Metliki, Stepanova Mici. Pridna, idealna deklica. V imenu vseh fantov in deklet mi je prinesla še poslednje slovo. In prišli so še drugi možje čez Gorjance peš kot Bajuk in Plut, da mi dasta kot odgovorna moža zadnjo besedo v imenu vse dediščine, ki sem jo za seboj pustil: idealna mladina in vinska zadruga.

Tako je prišel 2. februar 1936. Napolnila se je dvorana pri pogrnenih mizah. Kaj vsega dobrega so prinesli farani! Prišle so cele družine, prišli so posamezniki, vsi tisti, kateri so najbolj živeli z menoj. Polna je bila miza dobrot, pesem glasna in čula se je beseda, ki jo je izrekla hvaležnost za vse prejeto. Komaj štirinajst mesecev sem bil tam, toda zaoral sem globoko brazdo. Bil sem oče in oni so bili otroci, pridni, poslušni in hvaležni, posebno fantje in dekleta v prosveti in dramatikah ter otroški vrtec pa šolska mladina. Vsi so odšli domov tisti večer objokani.

Pozno v noč sem pripravljaj prtjago. Kolo sem že oddal; zanj mi je bilo posebno hudo. Gojzerice sem lepo zavil; spremljali so me bile po tolikih lepih planinskih poteh; in slednjič so prišli na vrsto škornji: tisti škornji, v katerih sem stopal kot da je ves svet moj. Skupno s knjižnico sem jih prepustil varstvu kostanjeviškega gospoda, da naj me počakajo do dne, ko se povrnem. Čez pet let seveda!

Zbogom Štajerska

Pisal mi je gospod Kastelic, da so v Argentini tudi šolske sestre, ki imajo svojo glavno hišo v Mariboru. Vedel sem, da so tudi v Ljubljani in na Mali Loki, kjer so moje sestre hodile v gospodinjsko šolo. Toda njihova glavna hiša je bila v Mariboru in hotel sem jo videti pred odhodom. Obenem s to potjo pa sem hotel najti duhovnika Sunčiča, ki je bil namenjen v Argentino, a je prej zbolel in moral opustiti misel na to, čeprav je imel mnogo stvari že pripravljenih za pot med izseljence. Pisal mi je iz Boreče pri Ljutomeru in tjakaj sem se tudi namenil. Hotel pa sem s to potjo obiskati tudi knjigarno sv. Cirila v Mariboru, ki jo je vodil g. Hrastelj, da bi se z njim dogovoril o pošiljanju knjig njihove založbe. In kaj naj bi tajil: Štajerska je bila tako pomembna v mojih spominih, začeni od orlovskega tabora leta 1920 pa prek dijaških zborovanj in prijateljstva z mlajšimi duhovniki. Tudi od zelene Štajerske sem se hotel posloviti. Pa je nisem našel zelene, pač pa vso belo pod debelo snežno odejo. Kljub temu sem vsa zamišljena pota opravil. Glavna prednica šolskih sester m. Terezija

Hanželič mi je dala dve debeli pismi, naj ju ponesem v Argentino. Videl sem njihove krasne prostore, njihovo šolo in učiteljske. Poslovil sem se tudi od Slomškove stolnice, uredil zadevo glede knjig in nato šel čez Ptuj in Ljutomer v Borečo.

Dva kovčka knjig in fotografij, slik in zemljevidov je imel pripravljenih g. Sunčič. Da naj vse to vzamem s seboj. Kako bom z vsem tem šel na tako dolgo pot? Skozi Italijo, Francijo, z vlakom, iz kraja v kraj. Izbral sem, kar se mi je zdelo najvažnejše, drugo sem pa s krvavečim srcem pustil tam. Do tretje ure zjutraj sva urejala in precenjevala njegovo izseljensko zbirko. Za dve uri sva legla k počitku in ob petih je bilo že treba na vlak proti Ljubljani.

Skozi Ljutomer, ob Slovenskih gorah, ki so se ravno dramile, skozi Ptuj, ki sem ga imel v živem spominu, skozi Celje, kjer sem se kopal nekoč, pa me je začel nekdo vleči za tretjeredniško vrstico... pač bežni spomini iz lepih študentskih časov. Zbogom prestolnica celjskih grofov! In še se je srečal moj pogled s Kumom. Nato naprej ob Savi mimo Litije. Že je bila tu Ljubljana. Tamkaj sem shranil stvari, da me počakajo do dne, ko odpotujem v tujino.

Zadnja noč v Ljubljani

Spet sem bil torej v Ljubljani. Mnogo potov me je še čakalo. Na sedežu Rafaelove družbe sem uredil še zadnje, kar je bilo treba. Moj potni list in vozni list sta bila v redu. Kot izseljenski duhovnik sem dobil brezplačno vožnjo, eno od tistih, ki jih ima država zastonj od paroplovnih družb, katerim da dovoljenje za plovbo v lastnih vodah.

Imel sem denar za pot do pristanišča. To pa je bilo premalo, da bi si mogel privoščiti kak skok v stran. Pa mi je dal p. Kazimir 3000 dinarjev, kar mi je ravno prav prišlo, kajti nameraval sem si ogledati Pariz in nekatera božja pota.

Z g. Kastelicem sva se našla v kleti hotela Union. On je prav tiste dni prišel iz Argentine in sva bila dogovorjena za tisti dan in tisto uro. Dal mi je koristna navodila, razne naslove in karakteriziral osebe, na katere naj se obrnem. Tudi mi je povedal, kako naj urejum revijo »Duhovno življenje«.

Med pogovorom je beseda nanesla tudi na planinstvo. Povem mu, da sem svoje gojzarice pustil v Kostanjevici. »Škoda«, pravi. »Prav bi ti prišle v Argentini. Tam lahko uveljavimo naše planinstvo. Veš, da je tajnik planinskega društva naš rojak, Vigor Domicelj?« Pozneje sem se tega pogovora spomnil, ko je g. Kastelic tragično končal v andskih gorah.

Slovo od škofa

Nato sem šel do škofa dr. Rožmana. »Danes ste na obedu pri moji mizi,« je dejal. Rad sem vabilo sprejel. Marsikaj sva se pogovorila. Nazadnje pravi: »Gospod Janez, tu imate denar, da boste imeli s čim začeti. Duhovno življenje, ki ga boste morali kmalu izdati, stane.« Izročil mi je sto dolarjev. Povabil me je nato na večerjo in da naj spim v škofiji, če želim.

Hitel sem, da vse pripravim. Dva velika kovčka in dva manjša. Težko breme bo za dolgo pot in na raznih mejah jih bo treba odpirati.

Po večerji se poslovim od škofa in te so bile njegove poslovilne besede: »Gospod Janez, Bog naj vas vodi, Marija naj vas spremlja, angel varuh naj vas čuva, koder boste hodili. Vedite, da imate škofa v Ljubljani, ki vas vsak dan pričakuje z odprtimi rokami, če vam tujina ne bo ugodna. Katero uro pridete, mi boste srčno dobrodošli. Pa lahko noč!«

Zadnjo noč sem tako prespal v škofiji in naslednje jutro imel ob petih sv. Mašo v škofovi kapeli. Ob sedmih sem že sedel udobno na vlaku in tako odrinil iz Ljubljane 5. februarja 1936. Brzec je hitel neutegoma. Še en pogled na ljubljanski grad, pa sem krenil na daljno pot.

Poslednji pozdrav domovine

Moje oči so željno iskale znane točke v gorah, ki obkrožajo Ljubljansko kotlino, pa že smo drveli proti Brezovici in skozi gozdove. Spodaj je ležala Cankarjeva Vrhnika. In že je bil tu Razkavec in logaško polje. Gori me je pozdravljala v poslednje slovo Petkovska cerkva ter daljni odmev pesmi, tolikokrat zapete: »Pa nikoli več, pa nikoli več, ne grem s Petkovca jaz preč!« Solza mi je orosila oko.

Logatec! Zadnjič sem slišal to ime, ko ga je sprevednik zaklical v opozorilo potnikom. Že smo gnali dalje. Na Rakeku se je pričela zadeva mejnega prehoda. Moj potni list je bil v redu, moj vozni listek tudi. Moja prtljaga? »Grem v Argentino,« - »Kaj je notri?« - »Knjige, fotografije, obleka.« - »Že dobro.« Niti odpreti ni bilo treba. Enako na italijanski strani.

Postojna. Srce se mi je stisnilo, ko sem poslušal imena, ki nikdar taka niso bila in nikdar taka ne bi smela biti. Saj to je naša zemlja, sicer kraševita a vendar: tukaj je naš svet! Od Šempetra dalje se je obzorje zožilo in znižalo. Zaplesale so v zraku snežinke. Kar goste so postale. Domovina mi je nudila zadnji pozdrav: ples snežink! Kdo ve, če ga bom še kdaj doživel?

En dan po Trstu

Opoldne sem bil že v Trstu, kjer me je pričakoval g. Andrej Gabrovšek, še vedno nastavljen v Rojanu, kjer sem ga bil prejšnja leta večkrat obiskal. Vedno nasmejan, vedno ljubezniv in vedno poln upanja.

Prav tedaj je fašistični pritisk postal neznosen. Mussolini je obnavljal stari rimski imperij. V Abesiniji so uganjali svojo burko in grozili so Jugoslaviji. Tako se mi je to zamerilo, da niti misliti nisem hotel, da bi svojo pot usmeril čez Rim.

Na Katerini je župnikoval moj prijatelj in sošolec Tine Piščanec. Bila sva soseda iz iste klopi v osmi gimnaziji. Velik je bil in dolge noge je imel, kar sem občutil zlasti kadar je bil vprašan. A bil je zlata duša. Vedno sva vse bratsko delila. Ljubeznivo me je sprejel in postregel.

Razkazal mi je svojo cerkev, okrašeno s Kraljevimi slikami. Povedal je, da ima v Argentini sestro in mi je dal njen naslov.

Še pogled na Jadran, ki je tako lep s tiste višine. Naslednje jutro pa na vlak in naprej proti Milanu. Imel sem skoraj cel dan časa, pa sem ga porabil, da sem skočil do Usmiljenih bratov (Fatebenefratelli), za katere sem imel priporočilo novomeških usmiljenih bratov. Dali so mi spremljevalca, ki mi je pokazal glavne znamenitosti mesta.

Opolnoči je odhajal moj vlak. Lepo sem se namestil v njem in se začel pripravljati na spremembo jezika. Onstran šentgotardskega predora nas je objela snežna odeja. V Italiji je bil včeraj že pravi pomladni dan.

Pregled potnih listov in prtljage je bil enostaven: »Tule so ključki,« sem pokazal, pa je carinik odmignil in bilo je končano. Imel sem že tretji žig: jugoslovanski, italijanski in sedaj še švicarski. Udobno sem potoval, počival, jedel pa iz lastne zaloge, da ne bi prehitro potrošil denarja. Ob petih popoldne sem bil v Parizu, kjer me je sprejel prijatelj France Glinšek.

V Parizu in Lisieuxu

Pariz... Reka Sena, katedrala, Sainte Chapelle, Etoille, Elizejske poljane, Versailles, Montmartre, podzemna železnica in toliko zanimivosti, ki jih moreš videti samo v Parizu. To je bil najin program, potem ko sem prijatelju podal najnovejše vesti o dogodkih doma. Zbudil me je zvon, ki je nekje klical k maši. Res, kje sem pravzaprav? Le počasi sem povezal misli do jasnega spoznanja, da sem res v Parizu. Z načrtom mesta in prometnim vodičem

sem se kmalu orientiral da sem tako rešil prijatelja obveznosti, da zgublja čas z menoj. Vse, kar je bilo v mojem načrtu, sem obiskal.

Tretji dan sem bil že toliko razgledan, da sem se odločil za skok na deželo, v Lisieux, k Mali Tereziki. V enem dnevu sem vso pot opravil. Prišel sem tja še toliko zgodaj, da sem mogel imeti sveto mašo in to v samostanski kapeli. Bazilika, ki je sedaj ponos tega mesta, je bila tedaj v gradnji, že pokrita in v glavnem z vidnimi oblikami bodoče veličine. Ko sem zastavil aparat, da si vzamem sliko v spomin, se je Mala Terezika nasmehnila iz nebes. Prav tisti hip so namreč zaplesale snežinke svoj čarobni ples, kot da mi svetnica pošilja rože na pot za daljno misijonsko nalogo, ki me je vodila v Argentino. Zares mi je ta pogled napolnil dušo z blaženo zadovoljnostjo. Zvečer sem bil nazaj v Parizu. Še en dan po mestu in nato naprej!

Pri lurški Mariji

Lurška votlina je bila v mojem potnem načrtu bistvena. Zato sem se tudi odločil za francosko ladijsko linijo in izdelal program tako, da sem si pridržal dva dni za obisk Lurda.

V popoldanskih urah sem dospel v Bordeaux. Šele ponoči je odhajal vlak proti Lurdu, tako da je imel priti na lurško postajo ob štirih zjutraj. Udobno sem se namestil v vagonu. Skozi vso noč in temo smo brzeli, tako da me ni v spanju nič motilo. Klop je bila sicer trda, toda jaz sem bil dovolj truden, da tega nisem čutil.

Ko se zbudim, pogledam na uro, ki pravi, da je Lurd že blizu. Kmalu zapazim v daljavi medlo svetlobo, ki je postajala vse močnejša in že sem jasno videl lurško votlino. Tisoče sveč je gorelo v njej. Seveda, saj je bil 13. februar, torej komaj dva dni po prazniku lurške Marije, dneva brezštevilnih romarjev.

Vlak je začel zadrževati svoj tek in že smo bili na postaji. Izstopim in še kak potnik. Ni bilo koga, ki bi mi pokazal pot. Pa saj vem, kje je votlina. Kar tja sem se namenil in čez četrto uro sem stal pred krajem prikazovanj. Žive duše ni bilo nikjer. Le lahno prasketanje sveč ni žuborenje reke Gave je napolnjevalo prostrani prostor pred votlino. Kakor da je Marija prav mene čakala, prav meni pripravila intimni sprejem, meni, ki mi je rešila nogo, ki me je po tolikih ovinkih pripeljala pred Gospodov oltar, ki je spremljala moje delo in moje stopinje prav do tega hipa, prav do tega kraja, kjer je izvoljeni prostor njenih milosti.

Poklonil sem se pred kipom. Najprej sem se Mariji zahvalil, ki je po čudežnih zaprekah vodila mojo pot, čez uspehe in neuspehe, skozi bolezni in nasprotovanja, do sklepa, ki me sedaj pelje v neznano bodočnost. In vendar poln zaupanja v njeno materinsko varstvo stopam na to pot. Naj ne bom pustolovec, ki išče samega sebe, temveč apostol, ki naj rešuje duše, katere moram pač prav jaz rešiti.

Položil sem v njene roke svojo mater in vse brate in sestre, naš dom, našo vas in župnijo, svojega škofa in vse prijatelje duhovnike ter vse potrebe slovenskega naroda, posebno našo skupno bolečo rano Primorsko in Koroško, nato naše rojake, razpršene po širnem svetu. Dodal sem velike potrebe svete cerkve: »Ti, ki si kači glavo strla, ne dopusti, da zmagujejo brezbožni. Reši svet laži in zmote, sovraštva in pohote.«

Ko sem tako odpiral Mariji knjigo svojih prošenj in želja, je nenadoma zapel slavček v bližini čudovito pesem, polno veselega upanja. Zapel je svojo jutranjo molitev, ki je bila meni kakor odgovor Marije, da je slišala in sprejela vse, kar sem ji predložil. Slavček pa je pel in drobil svojo molitvico, še lepše kot tisti, ki sem ga nekoč imel v Metliki za znanilca večerne in jutranje ure. Vedel sem: Nič težkega, nič nezmotljivega me ne čaka na potu in v nalogah moje bodočnosti.

Ugašale so že mnoge sveče; že se je začel bližati tudi šum sveta. Samotne stopinje so kmalu naznanile prihod prvih romarjev. Že nisem bil več sam. Mariji sem pa že povedal vse, kar sem imel najbolj na srcu. Ta nebeška avdienca je trajala več kot eno uro.

Kmalu se je nabralo na stotine ljudi. Čas je že bil, da poskrbim, kje bi imel sv. Mašo. Kmalu najdem stanovanje superiorja in potrkam. Rezke so bile njegove besede, ko sem mu povedal, da prosim, če bi mogel imeti sv. Mašo v lurški votlini.

»Kako si predrznete kaj takega prositi? Kardinali in škofje prosijo prej pismeno za to milost; sedaj pa ti pride takole duhovni romar pa bi kar meni nič tebi nič dobil tako veliko pravico in toliko čast!«

Še in še je poudarjal, da je res neverjetna predrznost, kako si upam kaj takega prositi. Pa mu povem, da sem na potu v Argentino, da sem Slovenec, ki sem lurški Mariji veliko dolžan in da sem prišel poln zaupanja do sem z željo pač, da darujem sv. Mašo na mestu, ki ga je ona izbrala za prestol svoje milosti. Prosim pač, in upam, da mi Marija ne bo odklonila in vi, prečastiti, mi boste tudi dovolili, če je mogoče.

Ničesar več ni rekel. Napisal je listek in mi ga dal. Zvedel sem nato, da bom imel sv. Mašo ob osmih v votlini. Kar kmalu je prišla moja ura. Ko sem bil že oblečen za pristop, se mi ponudi mož – bil je vseučiliški profesor – in zaprosi: »Ali vam smem streči pri maši?« Pa že je bil za njim drugi, visok urednik, ki me za isto prosi, jaz pa: »Čast mi bo: prosim oba!« Tako sem pristopil in opravil sveto daritev zahvale, prošnje in sprave za vse, kar je bilo in za vse, kar je imelo priti.

Cel dan sem ostal v Lurdu. Sledil sem postajam križevega pota, ki so nameščene visoko gori nad votlino. Nikdar nisem tako doživel Jezusovih rešnjih stopinj kot na tistem kraju, stopajoč od prve do zadnje postaje, do svetega groba.

Ogledal sem seveda tudi zanimivosti kraja in ugotovil, da ima Marija zares izbran okus: čudovita so mesta, kjer so naša slovenska Marijina svetišča, od blejskega otoka do Brezij mimo Višarij, Svete gore, Oljke in Žežlja, Zaplaza in Svetih gora pa do tega skrivnostnega kotička, ki je votlina v Lurdu, reki Gava. Kako ne bi prišla iz dna srca pesem: »Lepa si, Marija, ni je Tebi par, Ti za Bogom prva, si najlepša stvar.«

Še naslednje jutro mi je bilo dano imeti sv. Mašo v Lurdu, a to pot v rožnovenski cerkvi. Nato je pa moj čas potekel. Še enkrat sem stopil do votline in Mariji še enkrat predložil svoje želje ter prošnje in še zadnjo: »Sveta Marija, mati božja...« Potem pa na vlak v Bordeaux.

Prečenja se pot čez Atlantik

Spet je bila moja pot ponoči, tako da nisem mogel videti lepot pirenejskih gora. Z dnem sem bil na končnem mestu. Še sem mogel najti cerkev za sv. Mašo in nato sem šel na ladjo, ki je 16. februarja 1936 ob desetih odrinila na daljno pot.

Toliko sem bi razgledan v svetovni politiki, da sem vedel, da se v Španiji odigrava važno poglavje zgodovine. Prav tisti 16. februar so se vršile volitve, ki naj odločijo med levico in desnico. Kupil sem si vodilna časopisa obeh strank, ki sta prinašala načelna govora. Eden je bil od Gil Roblesa, drugi pa od Azana, ki je bil voditelj levice. Razumel sem že toliko jezik, da sem spoznal, da gre za biti ali ne biti.

Po dveh urah počasne vožnje po reki Garonne smo zapluli na široko morje. Daleč tam so oznanjale zasnežene gore veličasten nedeljski dan, toda nas je kaj kmalu zapletel Biskajski zaliv v precej hud morski ples. Ob štirih smo bili pred Coruno v Španski Galiciji.

Ladja je ostala izven pristana. Le s čolni so se približali tisti, ki so imeli kaj posla na ladji ali so hoteli z njo potovati. Pa vprašam nekoga: »In volitve, kako gredo?«

»Izvrstno, odlično,« mi je odgovoril. Seveda je vedel toliko kot jaz, le da jaz tega nisem vedel, da je on glede politike na ravno nasprotnem koncu.

Naslednje jutro smo pristali v Lizboni. To mesto slovi kot izredno lepo, zato sem hotel izrabiti šest ur časa, ki so nam ga dali. Čeprav je deževalo, sem pohitel v mesto in ga prehodil po najbolj važnih točkah kot mi je to nakazal Baedeker, sicer že nekoliko zastarel vodič.

Pozanimal sem se za časopise, toda dobil sem le portugalske. Hotel sem pa le videti rezultate španskih volitev, ki so bili v tistem časopisju v glavnem podani. Ko sem razbral številke, sem spoznal, da iz teh volitev ne bo nič dobrega. Zmagala je levica. Razpoloženje desnice, kakor je bilo razvidno iz Gil Roblesovega govora, je bilo že usmerjeno na oster boj, ki ga hočejo dobiti za vsako ceno z volitvami ali tudi proti volitvami. Nasilstva levičarjev, ki so že nekaj let imeli oblast v rokah, so napovedovala preganjanje Cerkve in človečanskih pravic.

Še sem bil v mestu in precej daleč, ko je zatulila ladja za odhod. Kar hitro sem se pognal v pristanišče, z nekaterimi spominčki v žepu. Bil je zadnji trenutek, kajti že so začeli premikati vzdizni most. Za menoj je ostal zaliv reke Tajo in za menoj je ostala Evropa. Ladja je krenila na pot čez Atlantik.

Kot »izseljenski komisar« sem imel prostor v drugem razredu. V svoje veliko zadoščenje sem našel v svoji kabini eno samo posteljo postlano. Torej bom sam! In res sem bil sam vso pot. Ko smo se zbrali prvi dan pri mizi, nas je bilo namesto 80 potnikov, kolikor je bilo celotno število drugega razreda, le 25. Bili so večinoma Judje, ki so bežali pred Hitlerjem, ki je tisti čas vsak dan bolj rasel v moči.

Že prvi dan nas je bilo pri mizi le polovica. Viharno valovje Biskajskega zaliva je vrtelo želodce. Mojega se še ni dotaknilo. Kot izseljenski komisar sem imel odgovornost za jugoslovanske potnike. Našel sem v tretjem razredu nekega Štajerca, Pavleta Planinca in še nekega fanta, tudi Slovenca. Za ta dva sem se torej moral pozanimati.

Na širokem morju

Od Lizbone naprej se je začelo pravo morsko življenje. Ladja je plula najprej po ustju reke Tajo. Večerja je že bila na mizi. Dobro sem si postregel kakor še nikdar. Saj je tudi bilo od kod, kajti potnikov je več kot polovica izostala. Pol ure pozneje je ladja zavozila v ocean, ki je bil hudo razburkan. Na vse strani je gnalo ladjo, zibala se je kot lupina. Pa tudi moj želodec ni ostal neobčuten. Kar nenadno me je zgrabilo. Hitro sem stekel k ograji in že sem poslal vso večerjo v zelene valove.

Začutil sem, da tudi v mojih možganih nekaj vrtinči, pa sem si mislil, če bom čakal, me lahko položi kot druge. Naglo sem šel v kabino, vzel v roke pisalni stroj in stoje na prstih sem začel pisati. S tem sem moral koncentrirati vso svojo pozornost v delo in v držanje ravnotežja. Kmalu sem začutil, da je glava v redu. Čez pol ure sem spet šel na krov.

Divji valovi so pljuskali ob ladjin bok in tudi čez. Tako naglo je zgrabilo ladjo, da niso utegnili pritrditi vseh stvari kot je treba. Ladja se je nagnila. Vsi naslonjači v velikem salonu so zdrsnili na eno stran. Še mene bi zaneslo, če se ne bi bil dobro prijel. Pa je že spet vsa ropotija grmela na mojo stran. Zares me je zaskrbelo, kaj bo. No, pa tisti sunek je bil najhujši. Naslednji so bili že manjši. Pozneje sem zvedel, da se je tedaj razbilo veliko posode. Celo noč je morje bobnelo. Ko se je naslednje jutro pokazal dan, sem opazil tam na obzorju snežno goro na otoku Tenerife. Vse do srede je imela snežno odejo. Na Kanarskih otokih se to redko zgodi.

Spet se je morje umirilo. Na ladjo se je vrnilo življenje in šele sedaj sem mogel videti vse potnike. Bili sta dve ženski iz Argentine, s katerima sem se dogovoril, da mi bosta učiteljici jezika. Pa sem si malo pomagal z njima. Nista imeli pojma o tem, kaj je slovnica in kar sem povedal, sta rekli, da je dobro.

Od tega dne sem začel zares s slovnico. Vsak dan šest ur šole, tako sem si zapisal in vsak dan sem dobro obdelal po dve lekciji iz svoje slovnice. Vsak dan sem se naučil stolpec besedi. Seveda sem pozneje dognal, da se mnogi pojmi argentinskih besed ne zlagajo s španskim, na podlagi katerih so bile moje knjige. Prišel sem pa le do tega, da sem med tednom skušal govoriti po špansko.

Med potniki so bili Čehi, Poljaki, Italijani, Nemci. Z vsakim sem se lahko kaj pomenil in dostikrat sem moral biti za tolmača. Toda glej ironije! Med potniki je bil tudi Arabec, iz jezikovne skupine, ki go govori več sto milijonov ljudi. Pa ni bilo duše, s katero bi se mogel pomeniti besedico. Jaz pa, sin majhnega naroda, sem lahko govoril z vsemi.

Tako smo prijadrili do ekvatorja. Tedaj smo se zbrali na krovu vsi iz prvega in drugega razreda. V prvem razredu je bilo precej takih ženski, ki nimajo drugega dela kot denar zapravljati in Bogu čas krasti. Kaj vse norčij si niso izmislili zanje! Jaz sem imel kratko duhovno suktnjo in kolar, kar me je ščitilo pred njihovo neslano vsiljivostjo.

Maša na ladji

Drugi dan je bila nedelja. Moral bi maševati, a ladja ni imela kapele. Nič se nisem temu čudil. Saj sem vedel, da je francosko javno mišljenje brezverno. Začudil sem se pa takoj revi dan, ko pride k meni mlad mornar in me vpraša, če sem jaz katoliški duhovnik. Kar kmalu sem videl, kako odličen fant je in kako globoko veren. On da je tudi določen, da mi bo stregel pri maši, če mi je tako prav.

Seveda sem bil takoj sporazumen. Razložil mi je, da se vsako, če je kak duhovnik na ladji, pripravi otroški salon in se postavi oltar. Naslednje jutro bo sedmih je bila maša in tudi nekaj potnikov je prišlo, vsi iz prvega razreda. Kmalu so s strežnikom prišli k meni tudi drugi fantje ladijskega moštva in začeli z menoj razgovore, iz katerih sem spoznal, da imajo o veri popolnoma zmešane pojme. A vendar je bilo tolažilno, da so iskali nečesa in da se je to ponavljalo skoraj na vsej poti.

V soboto me obišče kapitan in vpraša, če bi hotel imeti slovesno mašo. Seveda mi je bilo prav. Slovesna maša je bila zanje godba. Tako so jo udarili kot stari avstrijski godci pri polku. Maša je bila v veliki dvorani, a le za potnike prvega in drugega razreda.

Tako smo pluli brez presledka. Le od daleč smo videli Kanarske otoke, še bolj daleč na vzhodu so bili tri dni kasneje Kapverdski otoki. Morje je pa bilo mirno, veličastni, brezbrežno. Kakor žametna temnomodra preproga je bilo, katero je rezal ladjin gredelj, da se je peneč valila voda na obe strani. Pogledam natančno in res, ne motim se: dva delfina v paru vozita vsak na eni strani ladijske konice, ki reže valove. Pa sem še pogledal in odkril še več delfinov, ki so se poganjali iz valovja in v loku padali nazaj.

Zadnji dan pred Rio de Janeiro se pojavi na nami mogočna prikazen, katero smo čez dve uri spoznali. Bila je tržaška »Oceania«. Njena hitrost je bila neprimerno večja kot naša. Kaj bo naša stara barka v primeri z mlado silo! Kar kmalu nas je pustila za sabo. Čez dve uri je ni bilo več videti. Njena pot je vodila v Recife. Mi pa smo šli naravnost proti Rio de Janeiro brez postanka.

V Rio de Janeiro

Zame je bila pot nepopisen užitek. Smotrno razdeljeni čas mi je tekel tako, da mi je bilo kar žal, da je že noč. Le tega še nisem vedel takoj, da uro pomaknejo nazaj vsake toliko. Kako, da ni še kosila? Pa pogledam na ladijsko uro in doženem, da kaže eno uro manj kot moja. Kmalu sem spoznal, da tako mora biti. Do Rio de Janeira so nam dodali tri ure časa. Pa mi je prav prišel.

Po dvanajstih dneh vožnje od Lizbone se je pokazala obala in povedali so nam, da se bližamo Rio de Janeiro. Bila je noč in deževalo je. Ničesar lepega ni bilo videti. Zjutraj je bila ladja že v pristanu. Hitro skočim na trda tla. Kar negotov sem bil v nogah. Še je deževalo; vroč puh me je objel. Nič zato! Kar po mestu, čeprav se bom zmočil. Časa ni bilo za na hrib Corcovado, od koder Kristus mesto blagoslavlja, pa tudi smisla ni imelo v tako neugodnem vremenu. Bil je to prvi karak na novi zemlji, Po kosilu je bilo dano znamenje za odhod. Prav tisti čas so se oblaki začeli razmikati in dvigati.

Ko je ladja zaplula proti izhodu iz zaliva, se je nebo odprlo. Pred nami je kipel v višavo grič Pan de Azucar, tam gori še više pa je držal razpete svoje roke Kristus, kakor da nas hoče objeti. Čudovit je bil ta prizor. Že sem menil, da se nam je hotel Kristus skriti. Pa prav tedaj, ko smo zavozili okrog rtiča v smeri proti jugu in kjer je pogled na Corcovado najlepši, so se oblaki razmaknili. Očarani so bili vse sopotniki. Bila je nebeška prikazen in tako blizu je bil Kristus, da se je zdelo, da ga lahko dosežem.

Naslednje jutro smo bili v Santosu. Umazano mesto je to, pač trgovsko in nič drugega. Tam

se nihče ne ustavi zato, da bi iskal lepoto, temveč le poslovno. Ali bi izstopil ali ne, sem premišljeval. Pa že prihajata po dvignem mostu moža, ki me iščeta. Dobila sta namreč glas iz Ljubljane in tako sta me prišla pozdravit kot prva rojaka iz nove zemlje. Bila sta Ivo Butkovič in njegov tovariš. Prišla sta iz San Paula, ki leži 80 km v notranjosti dežele, mesto, ki menda na svetu najbolj hitro raste. Še danes pravijo, da je tako.

Ni bilo časa za skok v San Paulo. Čez tri ure smo šli dalje. Med novimi potniki je vstopil vseučiliški profesor, iz mesta Tucuman na argentinskem severu. Od tu naprej je bil moj sobesednik in prav za potrebo, kajti moral sem mu razgnati nesmiselno trditev, da je vera v konfliktu z znanostjo.

Na argentinskih tleh

Zadnji dan vožnje je bila nedelja. Naša pot že ni bila več samotna. Vse polno raznih povodnih stvorov smo srečali ali viseli. Počasi se je pričelo kazati obrežje z zgradbami. Z nočjo smo bili v buenoaireškem pristanišču.

Imel sem nekaj naslovov. Enemu, Mucu iz Drašičev, čigar žena in hčerka Mimica sta nedavno tega prišli iz Evrope, sem sporočil svoj prihod. Upal sem, da me bodo čakali. Toda bilo ni nikogar, niti psa, ki bi me oblajal. Bridko sem občutil to in zato sem se tem bolj potrudil pozneje, ko so prihajali brezdomci v Argentino, da sem jih pričakal in jim dal prijazno besedo v pozdrav. Bili so tisoči in tisoči, ki so prišli za menoj dvanajst let pozneje, katerim bi bilo še vse huje, če bi ne dobil nikogar ob vstopu v novo zemljo.

Bil sem dogovorjen s sopotniki, da grem z njimi v hotel, če me nihče ne bo pričakoval. Ko pristanemo, smo bili prav hitro odpravljeni. Saj je bilo tako malo potnikov v našem razredu. Svoje stvari sem kar tam pustil, da jih dvignem naslednji dan, nato pa hajdi v hotel Victoria v ulici Cerrito.

Še isti večer sem si privoščil majhen sprehod po Buenos Airesu. Hotel sem videti, kakšno podobo ima to vlemesto. Pričakoval sem pisano množico ljudi vseh jezikov sveta, kjer se bere po angleško, japonsko, judovsko. Pa gledam: lepa široka ulica, Diagonal Norte, naslednja Avenida de Mayo... Pa saj je vse po špansko. Stopim še, da najdem kak časopis, toda bilo je že prepozno. Saj je bilo že več kot osem zvečer.

Tujega, zelo samega, tako neskončno samega sem se počutil, da bi kar zajokal. Res me je bolelo, da nisem našel živega bitja, ki bi mi prišlo stisnit roko v pozdrav. Vzel sem v roke molek in pri drugi skrivnosti obiskanje tete Elizabete, sem doumel, da je tako tudi dobro in prav. Komaj sem zmolil molitev ko konca, je minila moja otožnost in sladki sen me je prestavil v deželo pozabe.

Prvič maša v novi zemlji

Po stalni navadi sem se tudi tisto jutro, ponedeljek 2. marca 1936 zbudil ob peti uri. V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha... sem se pokrižal ter izročil Bogu ta dan in tiste, di bodo za njim še prišli.

Čez pol ure sem bil že na cesti, da najdem cerkev za maševanje. Bil sem v kratki duhovni suknji in v kolarju, kot je bila koma navada. Talar je ležal še v carinarnici s prtljago. Vse je bilo še mrtvo. Redki pešci so hiteli svojo pot. Kje je kaka cerkev? Kmalu berem: San Miguel Arcangel, pa je bilo še vse zaprto. Počasi stopam naprej, zavijem na slepo, zopet božja hiša, vse temno (bila je kapela San Juan v ulici Alsina). Kmalu je pred mano pročelje cerkve, spredaj prostrano dvorišče, na desno še večja cerkev. Tod vrata na dvorišče so še zaprta, a že stojte tu ljudje.

Pa mi pravi star možiček: »Cerkev iščete? Da bi imeli sv. Mašo? Tukaj je veliko duhovnikov in

bo bolje, da greste naprej po tej ulici.« Bila je to frančiškanska cerkev in kapela sv. Roka. Naprej po ulici Defensa sem prišel do druge velike cerkve, ki je bila že odprta. Santo Domingo.

No, Hvala Bogu. Tukaj pa bo. Stopim naprej, kar po cerkvi, daleč tja gori v zakristijo. Od vrha do tal me pogleda duhovnik v belem, dominikanec, pa prosim: ali bi mogel imeti sveto mašo? Pa mu ponudim svoj »celebret«, mašniški dokument. Prebere in pravi: »Pa kar takole kot ste? Saj to ne more biti!«

Pa mu povem, seveda je vse šlo zelo počasi, malo po špansko, malo po francosko, da imam svoje stvari še v pristanišču in da sem nocoj prišel z ladjo. Nekoliko pomisli, pa pravi: »No, naj bo.«

Opazoval me je, če sem res mašnik, če molim vse volitve v redu in je bil na koncu kar zadovoljen z uspehom svojega opazovanja.

Jaz pa sem doživljal tisti trenutek veličino in blagoslov katoliške Cerkve, ki je ena po vsem svetu. Prav tako kot v Sloveniji ali v Trstu sem vzel v roke kelih in hostijo, oblekel sem se v enaka mašna oblačila kot kjerkoli, pristopil k oltarju in odprl mašno knjigo, ter dobil oltar prav tak in prav iste so bile besede, iste molitve, iste poteze, isti pokleki. Šele kadar gre človek daleč v svet, prav razume, kako velika dobrota je enotnost katoliške Cerkve. Res me je cerkovnik gledal, ker sem bil brez talarja, toda doumel je, da sem res duhovnik in da sem res služabnik Gospodov prav po obredu svete maše.

Pozanimal sem se po maši, kje je škofija in kdaj bi mogel tja iti. Pa zvem, da šele popoldne. Pater mi je postregel z zajtrkom in pomenila sva se še marsikaj. Ko poiščem svojo beležnico, najdem naslov Martina Muca: Calle (ulica) San Martin 348. Pa pravi pater: »To je pa prav blizu. Kar naravnost po tej ulici do Majskega trga in nato pred stolnico in že ste v ulici, kjer poiščete hišo, ki ni daleč.« Hvaležen sem se poslovil in šel dalje.

Sam sebi sem postal smešen

Po ulici Defensa pridem na Majski trg. Oblaki golobov vsepovsod. Tamle je cerkev. Aha! Stolnica torej in tule škofija, ugotovim, ko prekoračim trg.

Stopim v stolnico. Prostorna je, pa starinska ter precej nizka. Poklekнем in izročim Gospodu svoje stopinje in prizadevanja. Najbrž je še prezgodaj, da nadlegujem ljudi, zato kar obsedim in mirno prisostvujem sveti maši na velikem oltarju.

Čez čas se dvignem in poiščem Martina Muca. V stari hiši, ki je že davno več ni, v drugem nadstropju, najdem ženo in hčerko s šivanko v roki. Ko me vidita, poskočita in pozdravita: »Gospod so, gospod Janez, dobrodošli med nami!« Že je prišel tudi on, Martin Muc, ki ga jaz nisem videl več kot enkrat, ker je šel že davno v Argentino.

Opravičil se je, da je bila sprememba ure kriva, kajti ravno tisti dan so uro premaknili in tega on ni imel v računu. Vsega smo se pomenili in ostal sem pri njih na kosilu ter do ure, ko se je odpirala škofija.

Stopim torej v pisarno. Pošljejo me do generalnega vikarja, ki je bil takrat dr. Antonio Rocca. Ljubeznivo me je sprejel, pregledal moje dokumente in povedal, da je vse v redu. »Toda, takile boste hodili? Kako da niste prišli v talarju?«

»Še nisem vzel ven svojih stvari. So še v pristanišču.«

»Dobro,« pravi, »toda taki ne smete okrog hoditi!«

»Kam pa naj grem prevzvišeni? Kje bom živel?«

»V Hogar Sacerdotal, Condarco 553. Tule imate priporočilo!« Že mi je dal obvestilo za ravnatelja duhovnega doma.

Odšel sem nato naravnost v pristanišče. Predložil sem svoje stvari carini, ki ni našla ničesar prepovedanega in nato takoj na taksi in na Condarco. Prijazno so me sprejeli, ko so zvedeli, da prihajam z nalogo, ki jo je imel že gospod Kastelic, kateri je imel v domu stanovanje. Nasledni dan sem se oblekel po tukajšnji navadi. Da naj tako hodim po ulicah? Da naj takole potujem z avtobusom in tramvajem? To se bo pa težko priučiti. In še klobuk, tisto čudno

pokrivalo! Kočijažu bi se kar prileglo. A meni? Blizu stolnice sem drugi dan našel trgovino, kjer se take stvari kupijo. Ko stopam po ulici s čudnim klobukom na glavi, vidim v ogledalih izložb neko posebno maškaro. In to sem jaz? Bog se me usmili.

Stopim v tramvaj, da se popeljem domov. Stisnem se v kot, da me nihče ne bi gledal. Pa me tudi ni. Saj ljudje so te podobe že bili vajeni, le meni je bila tako nemogoče tuja. Ko pridem blizu konca vožnje, vstanem. Potegne veter in pograbi moj nov klobuk in ga zavrti skozi okno. Žalostno pogledam za njim. Najraje bi se udrl v zemljo. Klobuk pa ostane sredi ceste. Vse se mu spoštljivo umika in klobuk me ponižno čaka. Dvignem ga in nič več mi ni bil tako neprijeten.

Revija »Duhovno življenje«

Že na ladji sem zvedel novico, da je bil buenosaireški nadškof Copello povišan v kardinala. Zavedal sem se, da bo treba kaj storiti v njegovo čast, ko se vrne in povedali so že, da bo to kmalu. Treba je bilo torej hitro na delo. Najprej dobiti stike z ljudmi. Med naslovi je bil tudi moj gimnazijski sošolec France Bartol. Ni ga bilo več tam, kot mi je kazal tari naslov. Toda vedeli so, kju dela. Stopim torej na Corrientes 322, sedmo nadstropje.

»Je tu France Bartol?« vprašam. Kmlu se pokaže in me gleda. Ne ve, kaj bi rekel. Jaz pa čakam.

»Za božjo voljo, Janez, kaj si res ti? Kako pa prideš sem?«

»Res sem. Tvoj brat Mirko mi je dal naslov, pa te nisem več tam dobil. Prišel sem v Argentino za slovenskega izseljenskega duhovnika.«

»Kaj mi poveš! Dobrodošel! Tu imaš moj naslov. Kdaj se vidiva?«

Posloviva se in jaz naprej, da najdem Laknerja. Ulica Warnes... Kmalu sem dognal, kje je to in kako se tja pride. Res sem ga našel in po njem je šlo iskanje naprej, kajti on je vzel skrb, da po telefonu obvesti Peljhana in da stopi do Jekšeta. V nedeljo pa bi se zbrali popoldne na Avalos 250 pri Sv.Neži.

Ko mu omenim prihod kardinala, pravi: »Seveda. Moramo se pripraviti. Kako naj ljudi dobimo skupaj? Danes je že 4. marec, kardinal pa pride 9. marca. Najbolje bo, da takoj izdamo novo številko revije »Duhovno življenje«, če je mogoče.«

Še isti večer sem pritisnil na stroj in začel pripravljati gradivo. Nekaj mi ga je prinesel Peljhan, ki je bil pomočnik gospoda Kastelca v upravi uredništva. Vso noč je tekel pisalni stroj. Moji popotni vtisi, moji pozdravi, načrti našega verskega življenja, novice in še in še.

Čez dva dni je bilo gradivo zbrano. Kar v tiskarno z njim! Kako naj se pa tam obrnem? Saj sem komaj kdaj tiskarno znotraj videl. Toda, kadar si v vodi, plavaj ali utoni. Pa sem se pognal in zaplaval.

Pa pravi tiskar: »In denar? Tukaj je dolga za dve številki.«

»Že dobro,« pravim. »Jutri prinesem.« Menjal sem sto dolarjev in bilo je za stari dolg in še za eno številko več.

V petek je šla revija na pošto in tako je izšla številka 103 »Duhovnega življenja«, moje prvo uredniško delo. Bil sem kar zadovoljen sam s seboj. Prav to mi je olajšalo položaj tudi glede tudine, ker me je tako prekrilo z delom, da nisem imel nobenega trenutka za domotožje.

Drugi dan zvečer, ko sem bil sam, se mi je stisnilo srce, a le za hip. Že sem se zavedel, da za take stvari ni časa. Potem pa mi ni nikoli več prišla domotožna misel z morečo težo.

Ljudje so zvedeli za mojo navzočnost. Prišel je France Kraševc, ki je pod imenom Dalibor pisal v »Duhovno življenje«. V nedeljo 8. marca je bilo že kakih 50 oseb pri večernicah in že smo tudi uredili, da bo za naprej sveta maša na Avenidi del Campo v zavodu sester.

Ves srečen je bil Ciril Jekše iz Sela pri Črničah, ko je mogel po osmih mesecih spet zbrati pevski zbor, ki je najprej zapel to nedeljo in bo za prihodnjo nedeljo zapel v novem kraju, kjer naj bo za naprej slovensko versko središče.

Kako priti do Slovencev

Pri večernicah 8. marca je bilo kakih 50 oseb. Nekako toliko se jih je zbralo k sprejemu kardinala. Mnoga naša dekleta so služila v katoliških družinah in so dobila dovoljenje, čeprav je bil delovni dan. Z zastavami, katere so bile nabavljene ob znamenitem evharističnem kongresu, smo čakali na odkazanem mestu. Z zastavo s slovensko trobojnico in cerkveno ter argentinsko smo privabili tiste, ki so nas opazili.

Naslednjo nedeljo je bila sveta maša. Že je bila stotina ljudi navzočih in s tem se je začela redna služba božja na Paternalu, maša na Avenida del Campo, večernice pa ob treh popoldne istotam.

Obstajali sta dve društvi, na kateri sem mogel računati: Prosveta in Tabor. Naslednjo nedeljo je Prosveta imela svojo prireditev. Po končanih večernicah grem, da jih pozdravim. Sprevidel sem, da če jih jaz čakam, bom še dolgo lahko čakal. Tu ni več tako kot doma, ko je zazvonilo k maši, pa je vsakdo nehote vzel klobuk in šel za drugim. Za kom pa naj gre tukaj in kateri zvon naj poslušaja?

Ko vstopim, je bil ravno odmor. Oči vseh so se obrnile vame. Kar hitro so me obdali tisti, ki so me že poznali. Pa se mi približa tudi predsednik in me povabi na oder. Predstavil sem se vsem.

»Tu me imate kot pozdrav iz domovine. Kdo bo rekel: Spet en kramar več, da bo svojo robo prodajal. Saj to ni več v modi. Pa ni važno, kaj kdo poreče. Važno je to, da sem tukaj. In sem prišel, da vam povem, kar vam bi povedale vaše matere. Le spomnite se, kaj vam je mati dejala pri odhodu v Argentino! Prišel sem, da vam bom pomagal vzgajati vaše otroke, da vam bom budil ljubezen do domovine in vsako nedeljo vas bom pričakoval, da pridete k maši na Avenida del Campo ob desetih in k večernicam popoldne ob treh isto tam. Obenem pa vas vabim, da si naročite "Duhovno življenje", tisti, ki ga še nimate. Izhajalo bo vsak mesec za en peso letno.«

Glasno ploskanje je povedalo, da sem prav zadel. Že isti večer sem nabral nekaj naročnikov in naročnine.

Na vse strani je šla novica, da je sedaj že tu slovenski duhovnik in kje in kdaj bo služba božja. Pri Laknerju, Cirilu Jekšetju in Subanu pa sem dobil oporne točke in sem lahko rekel, da sem pri njih kot doma.

Med Prekmurci

Mestno četrt Paternal je bila menda nekoč vsa slovenska. Slovensko se je pelo, slovensko so kleli, po slovensko so pili, včasih se tudi stekli. Ko sem prišel jaz, se je Paternal že precej razšel ter se preselil v Villa Devoto, v Saavedro in v San Martin. Le majhen del rojakov je še živel v bližini. To so bili Primorci.

A bila je v Argentini velika skupina iz drugega skrajnega dela Slovenije, iz Prekmurja. Ti so pa bivali večinoma na Avellanedi, kar je bilo predaleč, da bi mogli prihajati na Paternal. Torej bom pogledal jaz za njimi.

Ko sem stopil iz tramvaja, se mi je zataknila suknja in se pretrgala. Kaj hočem, vseeno moram dalje. Pridem do hiše, kjer je živelo več Prekmurcev.

»Bog daj!« pozdravim.

»Bog daj!« odzdravijo. Pa je že vedela Krajcarjeva: »A, vi ste pa novi gospod, ki so prišli.

Dobrodošli!« Pa me pogleda in meni: »In tole?« Pokaže na raztrgano suknjo. »Dajte, da vam jo zašijem.«

Tako sem začel z delom pri njih. Kmalu jih je bila dolga vrsta. Kar hitro so bili pripravljeni, da začnemo sv. Mašo tudi zanje.

Čez tri mesece, 13. junija, je bilo vse nared. Kupili smo harmonij. Ciril Jekše je prišel s paternalskim zborom, toda že se je sestavil tudi prekmurski zbor. Prav tedaj so v azilu

Cottolengo dodelovali kapelo, ki je bila prav za našo prvo mašo odprta in sam Don Orione je dal svoj blagoslov našemu začetku ter nam povedal nekaj vzpodbudnih besed.

Določeno je bilo, da bo vsak mesec eno nedeljo sveta maša na Avellanedi, ker je bilo nameravano, da bi bila enkrat tudi v Saavedri, enkrat pa v Villa Devoto. Toda tisti poskudi se niso obnesli in smo tako uredili, da je bila sv. Maša potem redno dvakrat na Paternalu in na Avellanedi, popoldne pa večernice. Kadar je bilo pet nedelj v mesecu, smo pa kam drugam šli.

Med Prekmurci je pa kot prvi vtis mojega obiska med njimi ostal spomin na mojo pretrgano suknjo in spomin na besede, ki mi jih je dal na pot tedaj tržiški župnik Volk, pozneje ljubljanski nadškof: »Janez, Marija bo že vedno koga našla, ki te bo zašil, da ne boš raztrgan okoli hodil.«

Po sledih Dobrega pastirja

Slovenci so se razlezli po Buenos Airesu vsepovsod in če jih ne bi poiskal, jih ne bi več videl. Tega sem se dobro zavedal. Zato sem napravil načrt, kako naj jih poiščem.

Lakner je bil živi seznam tamkajšnjih Slovencev. On mi je dal naslove, katere sem si tako uredil, da sem si čimbolj okrajšal pot. Od enega sem pa spet našel pot do drugega.

V Saavedri sem našel po deset družin skupaj, a druge nekoliko raztresene, tako da sem kmalu imel petdeset družin v tistem delu.

V Villa Real je bilo prav tedaj ustanovljeno Gospodarsko društvo Slovencev v Villa Devoto. Več kot sto družin sem odkril tam. Toliko verske zavesti med njimi pa ni bilo, da bi mogel uvesti slovensko mesečno mašo.

Šel sem iz mesta ven proti San Martinu, okrog Lourdesa, po Caserodu. Vsi raztreseni, morda po dva blizu; vsak si je pač kupil kos zemljišča, kjer je našel lepše pogoje in si začel graditi svoj domel. Le malo njih je odgovorilo na povabilo k maši, mnogi pa so se naročili na »Duhovno življenje«.

Pri Sv. Neži je bila cerkev za krste in sem tam kar precej otrok krstil. Poroke pa sem vršil ali v njihovi bližnji cerkvi ali pa pri Sv. Antonu, kamor sem se pozneje preselil.

Ni bilo prijetno to delo od hiše do hiše. Uslužni ljudje so radi postregli. Takoj je bilo na mizi vino in še kaj. Seveda človek ne more vsega odkloniti. Včasih je bila tudi pasja vročina in človek pije res zaradi žeje. Besede o tem so seveda šle od ust do ust, od ušes do ušes. Dobri so jih pravilno umeli, zlobni pa po svoje zavijali. In tako so me razglasili kmalu za »pijanca«.

Večinoma so me radi sprejemali. Posebno še tisti, s katerimi sem dobil kako stično točko, bodisi da sem poznal njihove kraje ali znance. Moja pota po Primorskem so me zelo približala tako Kraševcem kot Vipavcem.

Kakor so bili eni hvaležni za moj obisk in z veseljem čitali »Duhovno življenje«, tako so bili pa drugi tudi sovražni do mene.

»Niti tukaj nas ne more far pustiti na miru«, sem slišal več kot enkrat. Zgodilo se je večkrat, da jih kje »ni bilo doma«, čeprav sem jih videl. Pa tudi psa so naščuvali name.

Tako sem zvedel, da so si nekateri zelo prizadevali, da bi sploh preprečili prihod slovenskega duhovnika v Argentino. Le spretni iznajdljivosti patra Kazimira se je posrečilo, da sem dobil zastonj vožnjo, ko sem potoval, kajti iz Beograda je bila že odrejena prepoved zame.

Jaz pa se nisem utrudil, temveč sem sprva prav vse dni, pozneje pa dva dni na teden, hodil na lov za Slovenci. Tako sem tekom leta nabral 800 naročnikov za »Duhovno življenje«, ki se je tedaj tiskalo v 1200 izvodih v kakor pirh lepih platnicah, kot jih je zamislil gospod Jože Kastelic.

Kaplan pri Sv. Antonu

Sprva sem stanoval v Duhovnem domu na Floresu. Mašo sem pa imel, kamor sem bil poslan. Bilo je kakih dvajset duhovnikov, ki so živeli na ta način. Včasih je bil dohodek dober, včasih pa tudi ne in včasih ni bilo nič.

Meni se je to vse preveč trgovsko videlo. Da bi bil duhovnik samo za to, da bom stikal za mašami in zbiral tiste, ki so več prinesle, se mi je zdelo duhovnika nevredno.

Bolj primerno se mi je zdelo, da se v kaki fari ustalim in imam tam mašo in spovednico in še kako dolžnost, drugo pa opravim za Slovence.

Taka priložnost se mi je ponudila kmalu. Pogosto me je namreč zadelo iti z mašo k Sv. Antonu v Parque Patricios. Tako se mi je zgodilo, da sem tam tudi ves veliki teden imel velikonočne obrede na eni od dveh kaplanij.

Dogovoril sem se z župnikom, ki me je res sprejel in tako sem po dveh mesecih bivanja v Duhovnem domu dobil stalno stanovanje v ulici Caseros 2790. Dobi sem tudi lasten telefon in tako našel tudi stalno spovednico, kjer so me mogli rojaki najti v času, ki je bil za to določen. Odkazal pa mi je župnik kot moje stalno delo skrb za porodnišnico Ramon Sarda, katero so vodile sestre Del Huerto. Vsak dan sem posvetil nekaj časa obisku bolnišnice. Kmalu sem bolnice začel učiti katekizem. Koliko je veljala mofa španščina, sicer ne vem; to pa vem, da so me bolnice rade poslušale. In še to vem, da sem tekom enega leta spravil v red vsaj 150 neurejenih zakonov.

Neki dan pravi sestra prednica: »Gospod, zakaj nam pa ne pridigate pri nedeljski maši?«

»Saj bi rad«, pravim. »Toda kako naj bi, če pa jezida dovolj ne znam!«

»Kar tako povejte kot meni ali bolnicam katekizem!«

Naslednja nedelja je bila prva v maju. Pridigal sem o delu. Pri uvodu sem navzoče prosil, naj upoštevajo, da nisem učitelj jezika, temveč služabnik božje besede. Naj me skušajo razumeti in naj se nad mojim govorom ne spotikajo.

Niti enega nasmeška nisem opazil in šele čez mesece, ko so bili prisotni že mnogi, ki tistega uvoda niso bili slišali, sem opazil sem pa tja, kako so se ob kakem izrazu namrdnili.

Župnik mi je plačeval 150 pesov mesečno, to je bilo tedaj štirideset dolarjev, in hrano sem imel ter stanovanje v hiši. Tako mi je nekaj ostalo, da sem mogel kriti primanjkljaj pri

»Duhovnem življenju«. Prej pa sem komaj dobil pet pesov na dan, življenje v Duhovnem domu pa me je stalo 150 pesov na mesec. Poleg te gospodarske ugodnosti sem pa imel tudi zelo lepo priložnost vaditi se v jeziku. Tiste prve pridige in katehezo sem si zložil dobesedno, da bi tako več pridobil v izgovoru španskega jezika.

Slovenske šolske sestre

Na pismu, ki mi ga je izročila v Mariboru generalna mati slovenskih šolskih sester, je bilo zapisano »Hermanas Educacionistas Franciscanas«. Ta redovna družina, edina slovenska ustanova, izhaja iz Gradca. Škof Anton Martin Slomšek ima posebne zasluge za njen razvoj. Po odcepitvi od Avstrije je družba dobila samostojnost s središčem v Mariboru, kjer so šolske sestre imele lastno učiteljsko šolo.

Leta 1931 so prišle v Argentino. Pot jim je pripravil frančiškan pater Hrvat Leonard Rusković. Dobil je zanje prostor v San Lorenzu pri Rosariu. Kmalu so se naselile tudi v samem mestu Rosario, kjer se je razvila njihova osrednja hiša, dokler je niso prenesle v San Lorenzo.

V San Antonio de Padua, na pragu Buenos Airesa, je frančiškanski samostan, ki ima veliko prostora za vse, zato so poskusile naše sestre tam z ljudsko šolo. Tedaj je seveda tam bilo še malo naseljencev.

Ko sem prišel leta 1936 v Argentino, sem jih tam poiskal. Prednica je bila s. Mirjam. Kako so bile pač vesele mojega obiska! Vzdrževale so tam zastojno šolo. Kako so zmogle? Dognal sem, da so si morale kruh služiti z obdelovanjem pristave (kinte), ki jim je dajala sredstva za

skrajno revno življenje.

V Argentino so prišle predvsem z misijonsko nalogo in so zato takoj začele z misijonskimi postojankami med Indijanci v Formozi in v Paragvajskem Čaku. Toda njihovo poslanstvo je splošno vzgojno in zato so zastavile na vseh treh stopnjah: to je na ljudskošolski, srednješolski in vseučiliški.

Ko je leta 1936 prišel v Argentino za jugoslovanskega poslanika dr. Izidor Cankar, smo takoj v Buenos Airesu ustanovili slovensko osnovno šolo. Prostor zanjo je dalo društvo »Tabor« na Paternalu, v ulici Paz Soldan 4924. Tako so prišle sestre na Paternal. Leto pozneje so San Antonio de Padua sploh zapustile. Prepričal sem njihovo provincialno prednico s. Avrelijo Plankar, da je nujno, da kupijo kaj lastnega in sem jim pri tem tudi dal začetno pomoč. Tako sta bili kupljeni dve hiši na Paternalu. Sestre so spremenile pozneje slovensko privatno šolo v zavetišče za fantke, ko so bile zasebne narodne šole odpravljene.

Pri sestrah sem imel od tedaj tudi sedež uprave »Duhovnega življenja«, katero so mi vodile sestre Iluminata, Roza, Venceslava in nepozabna, v cvetu let umrla sestra Nila.

Ta sestrška hiša je bila glavna oporna točka mojega dela med rojaki. Sestre so bile vedno zanesljive sodelavke v vseh apostolskih podvigih za Slovence.

Stike sem pa imel tudi s hrvaškimi redovnimi ustanovami, tako z »Opaticami« na Dock Sudu, tj. Zagrebškimi sestrami sv. Vincencija, pri katerih je bilo več Slovenk. Za menoj so prišle tudi frančiškanke z otoka Brača in dominikanke iz Dubrovnika. Tam sem bil nekaj časa tudi redni spovednik. Prve so se naselile v Caserosu in v Campo de Mayo, druge pa v Sarandiju.

Še ena pomoč iz domovine

Ko je g. Kastelic razpoznal svoje delovno polje v Argentini, je smatral, da bi bilo treba dobiti tudi kakega primorskega duhovnika za delo med primorskimi rojaki. Po daljšem prizadevanju je prepričal g. Davida Doktoriča, da bi bil on mož za to.

Res je sprejel Kastelčevo vabilo in prijadril v Argentino 28. septembra 1936. Takoj so ga obdali številni prijatelji in znanci, vsi goriški rojaki. Prišel pa je ne le formalno, temveč tudi dejansko z naslovem in službo »izseljenskega korespondenta«. Dobil si je pravico hoditi v civilni obleki in je delal na jugoslovanskem konzulatu kot uradnik.

Prav tisto leto je praznoval srebrno mašo. Ko smo to ugotovili, smo takoj pohiteli, da ga primerno počastimo. Zbralo se je tedaj konec oktobra veliko Slovencev kot še nobenkrat dotlej in sicer na Avenidi del Campo pri sv. Maši; nato pa se je vsa izbrana družba jugoslovanskih vidnih osebnosti, tako v uredniškem kot v trgovskem območju, udeležila slavnostnega banketa, ki je bil isto tam. Hrvatov, tistih ki so bili ustaško usmerjeni, ni bilo zraven. Gospod Kastelic se je nekaj dni prej venil iz Evrope, tako da smo bili vsi trije slovenski duhovniki navzoči.

Ko smo si nato razmejili svoje delovno polje, je na nasvet dr. Izidorja Cankarja prevzel g. Doktorič skrb za Slovence in Jugoslovane sploh v Urugvaju. Konec januarja 1937 je začel s svojim delom v Montevideu. Skupna zadeva nas vseh treh duhovnikov je pa bilo »Duhovno življenje«, katerega je g. Doktorič nato podpiral ne le z dopisi in članki, temveč tudi s pridobivanjem naročnikov v Urugvaju. Decembra 1936 se je vršilo tudi prvo romanje na največjo argentinsko Marijino božjo pot v Lujan. Ob tisti priložnosti je imel g. Doktorič slavnostni govor.

Gospoda Doktoriča sem spoštoval kot pobožnega duhovnika in velikega narodnega delavca, ki si je stkal posebne zasluge ob strani goriškega nadškofa dr. Sedeja, čigar osebni tajnik je bil; zato je bil po fašistih preganjan in dobil nato oporo pri ljubljanskemu škofu. David Doktorič je bil tudi moj osebni prijatelj, pri katerem sem bil nato večkrat na obisku v Urugvaju.

Plemenita duša, ki je vse razdelil med potrebne, ni nazadnje imel ničesar, niti za lasten pogreb. Le kupi papirjev so pričali o njegovi natančnosti in nekaj dragocenih knjig je ostalo za njim. Umrl je 10. aprila 1961.

Dr. Izidor Cankar

Slovenski pisatelj, literarni kritik, vseučiliški profesor in na žalost, odpadli duhovnik dr. Izidor Cankar je prišel leta 1936 v decembru za poslanika v Buenos Aires.

Argentina je bila za jugoslovansko politiko trd oreh. Tukaj je bila namreč močna skupina hrvaških ustašev, ki so se še posebno okrepili po marsejskih streljih, kateri so padli prav tedaj, ko je bil v Buenos Airesu evharistični kongres. Hrvaški separatisti so zelo izrabili tisto priložnost in navzočnost sarajevskega nadškofa dr. Šarića. Razdalja med Srbi in Hrvati v Argentini se je s tem še povečala. Kje dobiti osebo, ki bi duhove ublažil?

Dr. Korošec, tedaj vodilni jugoslovanski politik, je pogledal tudi v to zadevo in tako je bil za poslanika imenovan dr. Izidor Cankar. Verjetno je bila Koroščeva skrita misel, dati Cankarju možnost sprave s Cerkvijo. V diplomatskem pogledu je pa vsekakor Cankarjeva osebnost obetala lepe možnosti. Morda bo pa le pridobil koga med Hrvati? Gotovo pa bo imel za seboj vse Srbe in Slovence. Slovenski del je bil pa tukaj najbolj pomemben, ker je mogel nuditi nekaj kulturne opore za poslanikovo gibanje, ker so obstajala cvetoča društva in so bili dramatski in pevski zbori dosegljivi.

Takoj je razumel potrebo slovenske šole, katero je izročil slovenskim šolskim sestram. Večino stroškov za vzdrževanje te šole je nosil on sam.

Ko se je oznanilo njegovo ime, je takoj vstala opozicija proti njemu kot odpadlemu duhovniku. Tudi mene je v tej stvari vprašal kardinal Copello za mnenje, pa sem mu odgovoril, da se mi ne zdi na mestu, da bi se osporavala njegova oseba zaradi tega, kajti za njim je stal dr. Korošec, ki je dobro vedel, zakaj je njega namenil za Argentino.

Osebno sem imel z dr. Cankarjem vedno prijazno razmerje in mi je za vsako številko »Duhovnega življenja« dal 50 pesov, kar je pomenilo tedaj 25% vseh stroškov. Iz razgovorov z njim sem razbral, da si bo nekoč poiskal pot nazaj v Cerkev.

Slovenci so pri njem imeli vedno lep sprejem in so mu tudi nudili uspešno sodelovanje. Na javnih prireditvah, ki so imele državni značaj, je naš pevski zbor dajal slovesnostim posebno kategorijo. Bili so zato deležni ne le priznanja, temveč tudi pravice udeležbe na mnogih banketih.

V diplomatskih krogih je užival velik ugled kot mož širokega obzorja, ki je popolnoma obvladal francoski in angleški jezik. Pod njegovim vodstvom je kubanski poslanik, menda pesnik, prevedel nekatere Prešernove pesmi, posebno tisto lepo »O Vrba, srečna vas domača«, katera je pa bila zame obenem izraz domotožja, ki ga je dr. Cankar trpel zaradi svojega preloma s Cerkvijo.

Cankarjeva desna roka je bil Dr. Viktor Kjuder, Tržačan, zaveden Slovenec, tudi javni delavec prvega reda v argentinskih slovenskih vrstah, urednik in predsednik ter igravec v društvu »Tabor«, ki se je pozneje združilo s »Prosveto«.

Ko sem leta 1958 obiskal domovino, sem poiskal tudi dr. Izidorja Cankarja. Neizmerno je bil vesel mojega obiska in sodim da sem doprinesel nekaj k temu, da je nazadnje umrl spravljen s Cerkvijo komaj štirinajst dni po mojem zadnjem obisku.

Prvo slovensko romanje v Lujan

Lujan (izg. Luhan) je argentinsko narodno Marijino romarsko svetišče, 60 km daleč od Buenos Airesa. Tedaj je bilo še daleč zunaj v pampi. Množice romajo tja vse dni in tudi Slovenci so romaji že prej, le da so bili priključeni na hrvaško romanje.

Leta 1936 je pa naša skupnost narastla že toliko, da smo lahko tvegali lastno romanje. Preskrbel sem romarski vlad in razprodali smo 600 vozniških listkov. Vreme je bilo krasno in razpoloženje radostno. Z nami je bila tudi večina osebja na jugoslovanskem poslaništvu in vsi

trije slovenski duhovniki.

Slovenski mešani pevski zbor, primerno pomnožen za to priložnost, je povzdignil vso slovesnost. Ne le pevovodja Ciril Jekše, ki že dolgo ni igral na orglah in v Argentini še nikdar v tako veliki cerkvi, je užival ob tem mogočnem petju, temveč tudi jaz in mi vsi smo bili ponosni na našo pesem.

Sveto mašo je daroval g. Kastelic, pridigo pa je imel g. Doktorič. Silno je dvignil svoj glas in vsi smo veselo čutili, da smo pred Bogom in Marijo prav tako veliki kot največji narodi, čeprav nas je zelo malo po številu.

Za to priložnost sem izdal posebno romarsko knjižico, ki je imela vse pesmice in mašne molitve ter je ostala potem vsem našim ljudem kot spomin ne le na romanje, temveč tudi kot molitvena knjižica.

Navdušeni smo se vrnili s sklepom, da bomo to romanje vsako leto ponovili. In smo ga vse do leta 1945, ko smo imeli nevšečnost z urugvajskimi romarji in njihovim nadškofom Arragone, kajti cerkveno predstojništvo nam je odvzelo mašo in rezervirani prostor zaradi urugvajskih romarjev, ki pa so prišli z dvourno zamudo in je bil ta zadržek popolnoma nepotreben in za nas naravnost krivičen.

Šele leta 1948 smo spet romali v Lujan in sedaj se tja vrše veličastna slovenska romanja vsako leto drugo nedeljo v maju. Na častnem mestu kraljuje v baziliki tudi podoba brezjanske Marije in tudi slovenska zastava je našla mesto v Marijini kapelici.

Postal sem urednik revija«Duhovno življenje»

Ta revija, ustanovljena sprva kot priloga »Slovenskega lista«, se je leta 1934 osamosvojila. Ustanovitelj on prvi urednik je bil g. Jože Kastelic. Hotel je priti do tedenske izdaje in je s tem tudi nekaj časa uspel, toda moči slovenskih izseljencev in g. Kastelica niso dale za toliko. Pred mojim prihodom v Argentino sta izšli že 102 številki. Tudi jaz sem revijo dobival že v Zagreb in v Kostanjevico. 6. marca 1936 je izšla 103. številka, ta pa že pod mojim vodstvom. Nova dejavnost mi je porinila v roke pisateljsko dolžnost in uredniške ter upravniške posle. Od tistega dne je vsak mesec redno izšlo »Duhovno življenje« na 16 straneh in z ovojnim listom. Dopisnikov je bilo dovolj.

Ko se je vrnil g. Kastelic iz Evrope, sem izročil revijo spet njemu. On je nato odšel za nekaj mesecev v mesto Rosario, da tamkaj pripravi izredno številko, posvečeno Jugoslovanom v tem mestu in okolici, tako da sem jaz izdal še »Duhovno življenje« za december in za božič 1936.

Nato je prišlo do zastoja v rednem izdajanju. Šele februarja je izšla pričakovana rosarijska številka, nato velikonočna, ki je tudi bila cela knjiga lepega branja in nato še v juniju pod naslovom »Slovensko dekle«.

G. Kastelic je bil vse preveč velikopotezen. Jaz mu kar nisem mogel slediti v njegovih tiskarskih podvigih, ki so zahtevali obilico denarja. Ko se je izčrpalo vse, kar je prinesel iz Evrope, je spet ostal suh in brez možnosti nadaljevanja. Zopet sem moral zgrabiti in sem izdal štiri mesečne številke do konca leta 1937, pa v drugem formatu.

Z letom 1938 je spet prevzel vodstvo g. Kastelic, ki je v tem novem zagonu izdal šest števil do meseca junija, nakar mi je sporočil, da on ne bo več nadaljeval tega dela. Toliko denarja, kot ga je on potrošil z izdajanjem prelepih mesečnih izdaj, ni bilo mogoče zbrati. Jaz sem vedno bil za bolj skromno mesečno obliko. Slednjič je ostalo pri mojem in g. Kastelic je v letu 1938 prepustil uredništvo in upravo mojim rokam.

Že prej sem začel leta 1937 z objavljanjem mojih potopisov po Argentini, ki so postali najbolj zanimivi del »Duhovnega življenja«. Vsako leto sem napravil eno ali dve potovanji po notranjosti države ali pa tudi izven dežele. Potopisi so se nadaljevali kar čez celo leto. Tako so bralci revije spoznali vso Argentino, koder je živelo kaj naših ljudi.

Revijo sem tiskal sprva v tiskarni Poliglota, kjer je bil stavec Stanko Baretto, tržaški Slovenec, velik narodnjak, tudi predsednik šolskega odbora na Paternalu, tipograf pa Joško Ivanič,

mlad fant, ki ga je v to stroko vpeljal nepozabni Prekmurec Andrej Lah. Pozneje so Baretto, Paškulin in Ferfolja ustanovili lastno tiskarno »Cordoba« in sem revijo tudi jaz prenesel k njim, kjer je izhajala ves čas mojega uredništva. Poleg tega sem pa bil odgovorni urednik »Slovenskega lista« v času, ko je bilo treba kriti naša ledja pred oznako simpatij s komunizmom. Tudi v tistem tedniku je izšlo mnogo mojih črtic in slik iz življenja, nabranih med mojimi obiski med Slovenci na dušnopastirskih potovanjih. Največja naklada »Duhovnega življenja« pod mojim vodstvom je dosegla dva tisoč izvodov.

Prva slovenska nova maša v Argentini

Salezijanci so pripeljali iz Evrope v Čile in Argentino tudi svoje klerike, ki so potem tu nadaljevali svoje študije. Med temi je bil tudi Vladimir Zmet, že od 1931 v deželi, katerega sem jaz dobil v Ramos Mejiji (izg. Mehiji) že v bogoslovju, ki ga je leta 1938 dokončal. Njegovi sorodniki so živeli v Kranju, toda njegovi mladi spomini so bili vipavski iz Vitovelj. Tako so naši Primorci z veseljem sprejeli misel, da se novomašniku pripravi tudi primerna novomašna slovesnost.

Kaj je bilo v Sloveniji pač bolj veličastno kot nova maša! Tudi tukaj smo hoteli praznovati primerno ta edinstveni dogodek, prvo slovensko novo mašo v Argentini.

Na Avenidi del Campo smo po naših najboljših zmožnostih pripravili ta izredni dogodek, tako v duhovnem kakor tudi v materialnem oziru. Jože Suban, zaveden slovenski in katoliški mož, je sprejel čast novomašnega botra, »padrino« kot je v Argentini navada. Naše kuharice in pekavke so poskrbele za vse potrebno za primerno kosilo. »Duhovno življenje« je bilo v februarški številki celo posvečeno temu velikemu dogodku.

Vse, kar je bilo slovenskega in vernega ter narodno zavednega, se je zbralo tisto nedeljo na Avenidi del Campo. Po mašiji bil obed in popoldne še slovesne večernice in nadaljevanje veselega omizja za tiste, ki v jutranjih urah niso mogli priti.

Naslednjo nedeljo smo pa novo mašo ponovili tudi na Avellanedi med Prekmurci, ki so tudi vse prav tako napravili, kot je bilo prejšnji teden na Paternalu v gostilni, ki je nosila napis »Slovenski bar«.

Pozneje smo imeli novomašne slovesnosti a salezijanske duhovnike, ki so bili posvečeni v Čilu: Šnurer, ki smo mu pripravili ponovitev nove maše poleg na Avellanedi tudi v Berissu, kjer sta živela njegov brat in sestra.

Naslednji dve leti je spet prišel k nam prekmurski rojak, posvečen v Čilu, Aleksander Horvat. Tudi on je imel novomašno slovesnost na Avellanedi, kjer so živeli nekateri od njegovih sorodnikov.

Tudi obisk salezijanskega misijonarja Ludvika Perniška je pomenil za nas veliko slovesnost. Ta rojak, doma iz Radeč pri Zidanem mostu, je bil misijonar med Indijanci v Neuquenu. Poznal je vse Indijance tiste obširne pokrajine. Med njimi je odkril tudi znamenitega Beningerja, tudi Slovenca, ki je bil diplomiran inženir, a je živel med Indijanci kot strokovnjak za njihove narodne posebnosti. Ta p. Ludvik Pernišek nas je torej obiskal leta 1941 in smo mu pripravili izredno počastitev, ki je plemenitega moža ganila do solz.

Birma bo

V globokem spominu hranimo odrasli iz mladosti spomin na sveto birmo. Kaj pa naši otroci? Ali ne bi mogli imeti birme kot smo jo imeli doma?

Slovesnost prvega sv. Obhajila smo imeli vsako leto. Priporočal sem, naj se otroci pripravijo vsak v svoji fari, naslednjo nedeljo pa smo imeli »drugo« sveto obhajilo in prvo za tiste, ki so

bili tako naši, da sem jih jaz pripravil na prvo srečanje z Jezusom.

Torej naj bo še birma, tako smo sklenili. Glavna pomočnica v pripravah je bila gospodična Vida Kjuder poleg vedno delavnih šolskih sester.

Kar nenadno se zavem, da moram biti zelo pozoren na botre. Živimo v deželi zmešnjav.

Koruzni zakoni, samo civilno poročeni, javno poznani grešniki. Vsega tega je tujpolno. Zato sem pozorno pogledal, kadar sem videl v birmanskih listih kaka neslovenska imena. Tako mi pride v roke Bojan Čebon in neki boter z italijanskim priimkom iz Kalabrije doma. Pa vprašam mater, če ve dobro, kdo je. Ona pa dave in sem dognal, da se ji zdi da ni poročen. Tako je tudi bilo.

Da se preprečijo večji zapetljaji, sem na tihem uredil tako, da bom kar jaz boter. Kalabrež pa je dejal Bojanu: »Nič ne maraj! Jaz sem bil že štirikrat poročen. Pa kaj zato? In trikrat birman! Tako imam tri botre. Te bom že peljal neki dan v stolnico, pa te bom še enkrat v birmo držal«. Seveda Bojan ni bil Kalabrež in je razumel, da je s takimi ljudmi bolje, da so daleč proč, čeprav je bil ob uro, ki jo je boter pripravil.

Na Avenidi del Campo se je potem vršila birmanska slovesnost. Zakrament je podelil generalni vikar buenosaireške nadškofije msgr. Antonio Rocca. Bilo je splošno veselje. Povsod je bila miza bogato obložena in tudi »kolačev« je bilo dosti.

Povodenj

V nižjih predelih, kot v Boki in na Dock Sudu so vajeni, da voda pogosto naraste. Nevarnost povodnji nastopi v Buenos Airesu tedaj, kadar narasle reke prinesejo več vode kot navadno in pritisne vzhodni veter, ki žene z morja vodo po reki navzgor. Tako se je zgodilo leta 1938. Vse daleč notri v Delto, kjer imajo rojaki iz Šempasa Rovtar in Oberdank »Recreo Europa«, jim je voda odnesla vse posodje in opravo z dvorišča in okrog zgradbe ter zalila vse spodnje prostore. Tudi Avellaneda je bila preplavljena; v našem lokalno so naglo dvignili harmonij na mizo, da soga tako rešili pred naraslo vodo, ki je bila v sobi do 70 cm visoko.

Pri Ivaniču v Sarandiju je voda zalotila prašiča, ki je bil že kar rejen za zakol. Žival je splavala iz svinjaka in obsedela na drevesu.

»Kak čuden sad mi je dalo to drevo«, se je smejal Jožko Ivanič, ko smo sedeli pri mizi ob kolinah, par tednov pozneje. Mnogi rojaki so tedaj šele razumeli, zakaj je na nekaterih krajih zemlja tako poceni... Bila pa je tista povodenj res tako visoka kakor je ni bilo prej petdeset let in tudi pozneje je nisem take doživel.

Štiristoletnica Sv. Gore

Leta 1539 se je Marija prikazala Urški Ferligojevi iz Grgarja na Skalnici, ki je postala kasneje naša Sveta gora. Vsi Primorci so z ljubeznijo spominjajo te Marijine božje poti, katero so mnogi vsak dan gledali doma in od katere so se premnogi še prav posebej poslovili, predno so šli v tujino.

Zato je bila splošna želja, da se ta dogodek primerno proslavi. Revija »Duhovno življenje« za junij, ki je bil mesec proslav, je bila posvečena temu spominu. Izdali smo tudi posebne svetogorske podobice, ene s slovenskim in druge s španskim besedilom.

Bratovščina svetega rožnega venca je za tisto priložnost nabavila lepo zastavo s podobo svetogorske Marije. Prav posebna slovesnost je bila diakonirana sv. Maša na Avenidi del Campo, katero je tudi filmal naš prijatelj dr. Berisso in smo tako dobili živ spomin na to prelepo slovesnost.

Naša romanja in izleti

Luhansko romanje se je vršilo tisti čas v novembru. Pozneje, po prihodu novih Slovencev leta 1948 se luhansko romanje obhaja drugo nedeljo v maju, ker je maj v Sloveniji Marijin mesec. Zadnja nedelja v maju je bila namenjena romanju v Lourdes, v kraju Santos Lugares. Ta Marijina božja pot leži tako, da ima prav blizu veliko slovenskih družin. Pozneje je bil čas tega romanja prenesen na nedeljo po velikem šmarnu.

Zadnjo nedeljo v oktobru, ki je rožnovenski mesec, smo romali v cerkev v Novo Pompejo v Buenos Airesu. Kmalu po veliki noči smo pa pohiteli v Berisso, kjer je bila tudi precej velika skupnost Slovencev. Poleg tega smo delali v januarju romarski izlet, kamor nam je bolj padlo, ali v San Antonio de Padua ali pa v Estancio San Juan.

Bili so to dnevi veselja, ki so utrjevali slovensko skupnost in večali zanimanje za slovensko službo božjo ter za revijo »Duhovno življenje«.

Po letu 1939 smo vpeljali tudi vsakoletno prireditev »Duhovnega življenja«, veselico imenovano, v salonu San Jose v ulici Azcuenaga, kjer se je zbralo do tisoč rojakov. Prireditev je bila delno v slovenščini in delno za argentinsko občinstvo po špansko.

Ob jugoslovanskih državnih praznikih smo pa imeli svečano sv. Mašo v kaki središčni cerkvi, pozneje vedno pri Sv. Rozi.

Nekateri moji sodelavci

Na paternalu sem imel tri družine, kamor sem prišel kot domov. Lakner, iz Dragatuša v Beli krajini, je bil steber naše službe božje. Brez njega ni bilo ničesar, pa tudi ne brez njegov žene in petih hčera.

Drugi je bil Ciril Jakše, doma iz Sela pri Butujah na Vipavskem. Bil je že doma organist, velik narodnjak, sicer Sokol, toda veren mož. Od prvega dne je prevzel skrb za petje in je z nepopisno zvestobo vzdržal preko vseh ovir in težav. Imel je štiri zборе, dekliškega, ki je pel navadno pri nedeljski maši in je bil sestavljen iz Laknerjevih treh, Irene Jekšetove, Marice Koradinove in Minke Bevčičeve. Moški zbor je pel žalnice pri mašah za rajne in na pokopališču. Mešani zbor je nastopal za velike praznike. To so bili pevci od prvih dveh zborov, pomnoženi še z izrednimi. Četrty zbor je bil avellanedski mešani zbor.

Pa če vse to ni dosti, ke bil še popoldanski zbor, ki je pel pri nedeljskih večernicah. Tudi Jekšetova žena je bila steber petja.

Suban je bil slovenski paternalni starosta, menda eden prvih, ki di je zgradil lastni dom. V teh treh družinah sem bil vselej dobrodošel in sem se čutil kot doma. V prvih letih sem našel posebno zavetje in pomoč pri dveh družinah, ki sta mi pomagali tudi pri upravi »Duhovnega življenja«: Trampuž in Mislej, ki sta živeli blizu tiskarne.

Če bi pa hotel naštetu vse, katere sem štel med svoje zanesljive sodelavce in kjer sem bil vedno lepo sprejet, bi moral napisati celo knjigo in o vseh v mestu in bližnji okolici ter tudi raztresene po celi republiki.

Sestra Odila

Kmalu po prvih tednih sem hotel priti v stik z usmiljenkami sv. Vincencija Pavelskega. Vedel sem, da je v Buenos Airesu več Slovenk, med katerimi je bila posebno znana sestra Odila, mati slovenskih bolnikov.

Hotel sem jo spoznati še bolj zato, ker sem vedel, da bo ena mojih zvestih sodelavk v skrbi za potrebne rojake. Veselo me je sprejela v sobi št. 2 v bolnišnici Alvear. Vedela je že zame in da je v njihovem redu ena mojih sester. Dobil sem tam tudi sestro Oktavijo. Sestra Odila je

postala oporna točka za organiziranje slovenskih romanj in prireditev, saj je znala Slovincem pridobiti ugled in prijateljstvo med vplivnimi argentinskimi krogi.

Po drugih bolnišnicah so tudi bile nekatere Slovenke, tako sestre Flora, Marija, Marta, Prudencija in Ana, rodna sestra s. Odile.

Kaplan v Floresu

Dve leti sem bil pri Sv. Antonu. Bil sem zadovoljen in kar priljubilo se mi je. Z župnikom nisem imel posebnih težav. Bil je nekoliko stisnjen in ko je prišel konec meseca, je tožil, kako je težko za denar. Pa sem mu potustil kakih deset pesov, in je bil srečen ter mi rad plačal 140 namesto 150 pesov. Ta plača je tedaj odgovarjala 40 ameriškim dolarjem. Pa me je začel sumiti, da mu kradem denar. V porodnišnici je bilo namreč mnogo krstov in porok. Ni si mogel misliti, da jaz vse to delam za »božji lon«. Tudi drugi so bili menda tega mnenja, ko jih je vprašal, kaj mislijo.

Pa se zgodi neki večer tole. Pozno že sem prišel iz La Plate. In mi pove sobrat kaplan: »Tu imam zate naročilo župnikovo.« Bila je kuverta, mesečna plača in: »Te ne potrebujem več. Od jutri naprej si razrešen službe.«

Drugo jutro grem k generalnemu vikarju, ki me je kar nekam grdo gledal in mi povedal, naj se spravim v Duhovni dom in iščem drugega gospodarja. Šele pozneje, ko sem zvedel, kako je do tega prišlo, sem generalnemu vikarju pojasnil, kako je bilo. Ne le da nisem ničesar dobil pri tistih krstih in porokah v porodnišnici, kolikokrat sem jim še denar dal, ko sem jih videl v pomanjkanju!

Spet sem hodil maševat okrog kot »saltatumbas«, kot so imenovali tiste duhovnike, ki so si iskali dobro plačanih maš in Bogu čas kradli z lenarjenjem v Duhovnem domu.

Kmalu sem prišel do ureditve svojega položaja z župnikom v San Jose de Flores, kamor sem šel večkrat opraviti sv. Mašo. Bil je ta gospod prej pri Sv. Antonu, kjer je pozidal sedanjo cerkev in bil delaven ter zaslužen duhovnik.

Tako sem 17. aprila 1938 dobil v Floresu lepo sobico, brez stenic, spovednico št.4, v kateri sem bil navadno od 6. do 10. ure vsak dan do maše, ki sem jo imel tisto uro, ob nedeljah pa sem šel za mašo ob desetih na Paternal ali na Avellanedo, od koder sem se vrnil za zadnjo nedeljsko mašo, ki je bila ob enih popoldne.

Po svoji končani dolžnosti tako v nedeljo kot na delavnik sem z vsem časom svobodno razpolagal. Plačal pa mi je župnik 180 pesov na mesec. To je takrat znašalo 45 ameriških dolarjev.

Kongres Kristusa Kralja v Sloveniji

Po veličastnem evharističnem kongresu leta 1935 v Ljubljani se je začela priprava na kongres Kristusa Kralja. Janez Kalan, neutrudni slovenski apostol, je izdal najprej slovensko, potem pa tudi nemško knjigo »Kristus Kralj«.

Ker me je v tistih časih gospod Kastelic v mojih dolžnostih nekoliko razbremenil, sem se lotil prestave te knjige tudi na špansko. Nekatere odlomke sem objavil v katoliških publikacijah, toda dela nisem končal. Domenil sem se z msgr. De Andrea, ki je bil voljan sprejeti vodstvo romanja v Ljubljano za to priložnost. Potovalna agencija EVES je že pripravila primerno propagando. Mednarodni evharistični kongres v Budimpešti leta 1938 je pozornost argentinske javnosti obrnil na tisti del Evrope in tako je kazalo, da bo uspeh romanja v Evropo kar lep in združen z obiskom kongresa Kristusa Kralja v Ljubljani.

Toda Hitlerjevo početje je zasejalo nemir v svetu. Priključitev Avstrije, Sudetov in nadaljnje grožnje so povzročile preplah v Argentini. Tako je bilo romanje v Evropo odpovedano. In tudi

z mojim obiskom Slovenije seveda ni bilo nič.

Kljub temu pa sva z g. Kastelicem delala na tem, da se izvrši kako dejanje v čast Kristusa Kralja ob ljubljanskem kongresu. V povezavi s Katoliško akcijo ni s posebnim razumevanjem škofijskega asistenta msgr. Di Pasqua, pozneje škofa v San Luisu in gostoljubnega zaščitnika slovenskega semenišča skozi več let, sva objavila skoraj v vseh časopisih in revijah poročilo o tem dogodku. V cerkvi sv. Jožefa v Floresu je bila pa tisti dan slovesna maša, pri kateri je pel naš zbor, g. Kastelic je maševal, jaz pa pridigal.

Začetek druge svetovne vojne

Kmalu po tistem, bilo je 3. septembra že ponoči, zaslišim kričanje časopisnih raznašalcev bolj glasno kot navadno: »Začel se je vojni ples. Hitler je vdrl na Poljsko, boji v Gdiniji in Gdansku.«

Torej je res do tega prišlo. Zagomezelo me je po vsem telesu. Vedel sem, da se je požar vnel. In kje se bo ustavil? Tudi sem vedel, da naši Švabi v Slavoniji in Kočevarji v Sloveniji sanjajo o velikem nemškem rajhu, ki je že prišel do Koroške meje.

Ko pride zjutraj g. Kastelic, ki je živel v Duhovnem domu in imel dnevno mašo ob 10.30 v Floresu, sva preudarjala položaj, ki je nastal.

»Janez, le pripravi se na najhujše. Če ne bo že pred to zimo, bo gotovo drugo leto, ko pridemo mi na vrsto. To, česar ne razumem je, kako je mogoče, da sta se Hitler in Stalin pobratila.«

Gospod Jože Kastelicem

Ponovno sem ga že omenil. Bil je kaplan na Jesenicah, potem župnik v Rovtah nad Jesenicami. Od tam je šel v Francijo kot izseljenski duhovnik in slednjič leta 1933 v Argentino.

Tu je zastavil tako na široko, da je hitro spoznal, da ne bo zmozel vsega, zato je vabil in slednjič tudi sam šel domov, da pridobi sodelavcev. Ob njegovem vabilu v ljubljanskem časopisju je dozorel tudi moj sklep in tako sem odšel v Argentino v času, ko je bil on doma. Začel sem popolnoma samostojno kot sem pač vedel in znal. Gospod Jože ni razumel tako Primorcev kot sem jih jaz. On je bil trd Kranjec in je hotel zapovedovati v Argentini kot bi to mogel doma. Tudi glede političnega gledanja se ni ujema z mišljenjem Primorcev, ki so bežali pred fašizmom in gledali v Jugoslaviji svojo rešitev. Tako si je ustvaril v Argentini strupenih nasprotnikov, kakor je imel seveda tudi veliko vnetih somišljenikov.

V zaupnem pismu sem pisal p. Kazimiru, naj na Kastelca vpliva, da svoj povratak v Argentino zadrži za nekaj mesecev, da se nastala nasprotja čim bolj pozabijo. Pa je p. Kazimir pismo pokazal g. Kastelcu in to je bil povod, da je bil ogenj v strehi. Za silo sem ga pogasil sam, toda pozabil mi tega gospod Jože ni nikdar, dar je nato vplivalo na najino sodelovanje, kjer sva tudi bila različnih misli o obsežnosti »Duhovnega življenja«, katerega je on hotel velikega in kot tednik. Tako se je zgodilo, da je on »Duhovno življenje« dokončno meni prepustil. Bilo je to junija v letu 1938.

Pozneje sem zvedel, da se je odločil, da stopi k frančiškani, varuhom Božjega groba v Sveti deželi. Zapleti v Evropi in še posebej v Palestini so zavrli njegove načrte.

Ko sva dokončno rešila svoje spore, se mi predstavi po božiču 1939 in pravi: »Gospod Janez, namenil sem se na pot v Mendoza in morda tudi v Čile. Daj mi naslove naših ljudi, ki jih tam poznaš.« Jaz sem že prej obiskal tiste kraje, namreč Mendoza, San Rafael in San Juan.

Tako je gospod Jože odpotoval na počitnice konec januarja leta 1940. Skozi Rosario in

Cordoba se je usmeril proti Mendози. Nisem pa prejel o njem nobenega glasu. Neko nedeljo , po končani maši, ko sem ravno sedel h kosilu, kliče telefon. Neka gospa, ki je bila v mendoških planinah in se je pred dnevi vrnila me vpraša, če poznam gospoda Kastelica. Seveda, kako da ne, saj je moj tovariš in rojak. Pa pove, da je zvedela po radiu, da je ta gospod izginil na pobočju Akonkague, da ne morejo najti nobenega sledu za njim. Sprožil se je val časopisnih poročil. Eno je postalo gotovo: gre za duhovnika Jožeta Kastelica, ki je šel na Akonkaguo in se ne ve, kaj se je z njim zgodilo.

Tragedija na Akonkagui

Čez nekaj dni nato zvem, da se je vrnil Link, vodja ekspedicije. Edini, ki bi mi stvar lahko dobro pojasnil, je bil on. Iz njegovih ust sem zvedel sledeče: 4 marca je prišel Link v hotel Puente del Inca po nekatere potrebščine za naskok vrha Akonkague in taborišča Plaza de Mulas v Višini 4600 m. V hotelu se mu je pridružil duhovnik Jože Kastelic, ki je v razgovoru pokazal, da veliko razume o plezanju na visoke planine. Ker se je ponudil, da ga spremlja, je bil Link pri volji sprejeti ga in tako sta še isti večer odšla ter hodila vso noč in prišla z dnem na Plaza de Mulas. Velikanska je bila radost vseh, ko so videli prišleca in vsi veseli so bili pri Kastelčevi maši.

Dva dni je bilo še poti na vrh Akonkague. Gospod Kastelic je med tem pokazal, da res zna rabiti cepin ter vse ostale potrebščine za plezanje. Toda ker je bil šele dva dni na gori, se je videlo, da še ni zadosti aklimatiziran, zato mu Link ni hotel dovoliti, da se pridruži plezalni skupini. Toda on je le vztrajal in tako je skupina odšla in on z njimi.

Uspešno so se dvignili. Kastelic celo prvi vse dopoldne. Toda počasi je začel pešati. Manjkalo je še kakih 300 m do vrha. Tedaj je zaostal. Ostali so šli naprej in prišli na vrh.

Ko so se vračali, je sedel na skali. Povabili so ga, naj gre v dolino, toda on, da ne, da bo »jutri« šel naprej.

Prepričali so ga tedaj, naj gre vsaj do najbližjega šotora, ki je bil 800 m nižje in bi poskusil srečo naslednji dan z drugimi, ki bodo skušali priti na vrh.

Tisto noč je nastal vihar. Snežna nevihta je zasula goro tako, da po končanem sneženju ni bilo nikakor mogoče čez nevarne strmice, čeprav so planinci napravili več poskusov. Bil je to 7 marca 1940. Šele 8. marca naslednjega leta, ko je nekemu vodiču ušla mula v višini 6500 m, je zadel na truplo, ki je bilo Kastelčevo. Točno leto dni potem, ko so ga zadnjič videli. Sneg ga je prinesel navzdol ali pa je do tam sam prišel. Bil je zmrznjen. Nepokriti deli telesa so bili očrneli, kakor sem razvidel iz fotografij. Na hrbtu mule so ga prinesli v Puente del Inca in ga na tamkajšnjem pokopališču položili v grob.

Leto kasneje je bil narejen spomenik, ki ga je zamislil slovenski arhitekt ing. Sulčič, izdelal pa slovenski kamnosek, kjer stoji zapisano poleg njegovih osebnih podatkov v španščini tudi po slovensko: »Bil si slovenske zemlje sin, velik ljubitelj visokih planin. Narodu bil si vodnik do nebeških višin.«

Prav za drugo obletnico njegove smrti sem bil tudi jaz v Puente del Inca in z menoj veliko rojakov ter zastopniki in člani argentinskih planinskih društev. Slovesno sem blagoslovil njegov spomenik, ki je najlepši med vsemi na tistem pokopališču. Ime Jožeta Kastelica je pa postalo slavno v analih argentinskega planinstva.

Tragična vest o njegovi smrti je še mogla biti objavljena v slovenskih časopisih. Podrobno poročilo o tem v letu 1940 poslano uredništvu »Slovenca« sem pa dobil vrnjeno leta 1945, po končani vojni, ne da bi bil kdo pismo odprl.

Dediščina gospoda Kastelica

Ko sem z gospodom Jožetom urejal njegove zadeve in prevzel odgovornost za vse, sem od njega tudi odkupil knjižnico za 500 pesov. To je bil tedaj denar. Tudi mi je prepustil knjige, ki so bile namenjene za v knjižnico.

Ko pa je postalo jasno, da se g. Kastelic z Akonkague ne bo več vrnil, sem sporočil njegovemu bratu, jeseniškemu župniku, kaj se je zgodilo. Kar je vrednega naj mu pošljem. Ko sem vse pregledal, je bila edina kaj vredna stvar fotoaparat Leika in pisalni stroj. K zapuščini je spadal seveda tudi njegov arhiv in dokumenti, iz katerih sem zvedel za njegov načrt o vstopu k frančiškankom varuhom Božjega groba v Jeruzalemu in za težave za potno dovoljenje.

Dobil sem tudi prepis pisma, s katerim me je označil generalnemu vikarju ljubljanske škofije Nadrahu kot »pijanca« in »nemogočega človeka«. In to zadnje dni pred odhodom v smrt. Dobil sem tako priložnost, da si dobro izprašam svojo vest in v marsičem mi je njegova obtožba odkrila moje človeške slabosti, katerih se nisem dosti zavedal. Le škoda, da mi tega ni raje povedal prej v prijateljskem tonu iz oči v oči.

Naslednje leto, ko je bilo truplo najdeno, se je ugotovilo, da se je najbrž hotel rešiti pred snežnim viharjem, pa je zgrašil pot.

Njegova pot v planine je bila posneta na filmu skupno z drugimi planinci. Naslednje leto so filmali tudi njegov pokop in odkritje njegovega spomenika v Puente del inca. S tem je bil izdelan precej dolg film, kateri je leta 1941 bil glavni del sporeda na veselici »Duhovnega življenja«, ki je bila namenjena skladi za njegov spomenik.

K Sveti Rozi

Ko sem leta 1940 pripravljaj prireditev »Duhovnega življenja«, sem seveda hotel k temu pritegniti tudi svoje prijatelje iz Floresa, ki jih je bilo že kar lepo število. Toda s tem ni bil sporazumen moj župnik. Zdelo se mu je, da mu spodkopavam tla. Ko me je bilo tega dosti, me pokliče, pa pravi: »Kaj misliš, da moji ljudje nimajo kje zapraviti denarja in da ga morajo ravno tebi nesti? Sit sem že tvojih spletk. Glej, da se pobereš in čimprej!«

V živo me je zadel ta očitek. Udomačil sem se že v Floresu. Lepo število prijateljev sem si nabral. Vsa Katoliška akcija so bili moji spovedanci. Pa kaj hočem? Grem, pa mir besedi. Pa mi pravi poklicni tovariš, kaplan Pedro Gatti: »Le kaj bi ti bilo žal tega! Saj si že dosti dolgo tukaj. Čas je, da si kaj boljšega poiščeš. Zakaj ne greš k Sv. Rozi k župniku Carboneju?«

Tega župnika sem poznal že od prej in zato mi omenjeni nasvet ni bil neljub. Kar takoj sem stopil k Sv. Rozi in se z župnikom vse domenil. 22. novembra 1940 sem že pripeljal svoje stvari v novi dom, kjer sem dobil krasno sobo z lastno kopalnico in še posebej sobo za arhiv »Duhovnega življenja«, katerega sem moral umakniti iz Duhovnega doma.

S tem se je začela najlepša doba mojega življenja v Argentini. Z župnikom sem se odlično razumel. Kaplani so bili prijetni tovariši. Nobene ovire ni bilo za opravljanje moje dolžnosti, kakor sem tudi jaz bil vedno pripravljen za katero koli delo, da župniku koristim.

Spet sem imel stalno spovednico, mašo po potrebi, ob nedeljah pa mašo najprej za Slovence in ob dvanajsti uri sem bil že doma za zadnjo nedeljsko sv. Mašo. Če sem imel kdaj kako oviro, je župnik sam opravil to zadnjo mašo.

Dobil sem tudi lasten telefon. Hrano sem imel doma. Če sem kdaj prišel pozno s svojih apostolskih potov, me je večerja zvesto čakala.

Domovina v ognju

Odmev vojne v Evropi je postajal čedalje glasnejši. Med našimi rojaki je začela pihati rdeča

sapa. »Seccion especial« (posebni oddelek) pri policiji se je zaradi tega začela zanimati za slovenska društva in časopise.

Da bi se našemu tedniku »Slovenski list« ne zgodila kaka nevšečnost, sem ga jaz pokrtil s svojo duhovno suktnjo. Sprejel sem odgovorno uredništvo, kar je bilo nadvse koristno, kajti tako sem skozi tri leta mogel res vodilno vplivati na slovensko javno mnenje. Pisal sem rana poročila in črtice. Ljudje so moje pisanje radi brali in tako sem držal ta položaj vse do leta 1944, ko je Titova propaganda osvojila javno mnenje in sem se moral jaz umakniti iz uredništva.

Na cvetno nedeljo, 6 aprila so Nemci napadli Jugoslavijo. Sv. Mašo na velikonočno nedeljo 13 aprila sem imel v kripti Sv. Roze. Prišli so ne le Slovenci kot navadno, temveč prišla je tudi vsa srbska, črnogorska in makedonska narodna družina. Med sv. Mašo so svojo vročo kri še nekako krotili. Ko pa je bilo maše konec, je vsa skupnost zakričala: »Živel kralj Peter, dol s Hitlerjem!« Bil je pravi škandal. Seveda se pravoslavci tega niso zavedali, saj jim je disciplina v katoliških cerkvah neznana stvar.

Ko sem prebiral vojna poročila, sem zvedel, da je bilo nekaj boja z Nemci na Dravi in še ponekod na slovenski meji. Italijanske čete pa so prodrle do Ljubljane.

Kaj se je pač moralo tedaj goditi doma? Potem zvem čez teden dni iz časopisov, da je bila ustanovljena nova italijanska dežela, Ljubljanska pokrajina. Nato pa nobene besede več. Tudi nobeno pismo ni prišlo...

Pismo Franca Gabrovška

V juliju 1941 dobim pismo. Iz Palestine je bilo. Pisal mi je Franc Gabrovšek, moj novomašni govornik. Kako je doma, ne ve nič. On je odpotoval kot odposlanec Slovenske ljudske stranke, da bo zastopal slovenske interese zunaj v svetu. V naglici je odpotoval, poslan po vodstvu stranke. Čez Srbijo in Grčijo je prišel v Jeruzalem.

Pri bombardiranju Beograda je bil ubit dr. Kulovec, ki je prevzel za Korošcem vodstvo stranke. V Ljubljani se šopirijo Italijani, v Mariboru pa Nemci. Pavelić je pa razglasil svojo »Neodvisno« Hrvasko.

In še naroča: Bodi na straži! Verjetno te čakajo velike naloge, ki jih bo terjala od tebe domovina.

Materina smrt

Domovina je ostala brez glasu. Sredi poletja 1941 šele dobim iz jezuitskih virov strahotno in obširno poročilo o divjanju Nemcev na Gorenjskem in na Štajerskem. Nečloveško postopanje z duhovniki in inteligenco ter maščevalno pobijanje talcev.

Ko sem prve dni oktobra šel na potovanje v notranjost dežele, me je v Rosariu sprejel bratranec Pahovčev Janez. V tem mestu so bili štirje od njihove družine: dva brata in dve sestri, otroci strica Pahovca iz Črnega vrha, najmlajšega brata moje matere.

»Ali imate od doma kaj glasu? Me vpraša.

Jaz pa nisem že dolgo nič dobil. Pa spet pravi on: »Že dolgo vam nič ne pišejo?«

Iz teh vprašanj sem zaslutil, da on nekaj več ve.

»Pa mi povej, kaj ti veš. Si dobil kak glas?«

»Da, dobil, že precej časa je.«

»Torej z besedo na dan! Saj veš, da ničesar dobrega ne pričakujem in me nobena novica ne bo iznenadila.«

Pa pravi: »vaša mati je umrla!«

Slutil sem, da bo kaj takega. Grenko me je stisnilo v prsah. Pa vprašam: »Pa ne, da bi bila

ubita?»

»Ne,« pravi, »umrla je v postelji ter doma in naš oče je bil na pogrebu.«

Nato sem zvedel, kolikor je pač pismo moglo povedati. Na mojem domu do tedaj ni prišlo do nobenih vojnih grozot. Mati je umrla mesec dni po vdoru Italijanov, 14. maja 1941.

Pred odhodom sem ji bil obljubil: »Mati, čez pet let se vrnem.« V februarju 1941 je teh pet let minilo. Mati me ni mogla več čakati. Imela je smrt svete žene, lepo vdana v božjo voljo in pri polni zavesti je odšla kot mi je pozneje bilo povedano.

Poiskal sem sliko matere. Fotografiral sem jo bil nekoč na vrtu pod hišo. V domači obleki, z nazaj zavezano ruto. Na prvi strani »Duhovnega življenja« je bila objavljena njena slika, tako resnična, tako lepo nasmejana, da sem jo našel potem po neštetihi hišah v okviru, ko sem obiskoval rojake. Saj se nam zdi, da je naša mati, so mi govorili rojaki, ko so mi razodevali, v kakem lepem spominu jo imajo.

Takoj sem napovedal osmrtno mašo. Nabita je bila cerkev Sv. Roka slovenskih rojakov ter mojih argentinskih prijateljev. Tudi spominsko podobico sem izdal. Več kot to ji nisem mogel dati. Molil sem zanjo, pa vem, da sem bil bolj potreben jaz njene molitve kot ona moje.

Smrt brata Franceljna

Minilo je že leto, odkar je vojno gorje zagrnilo domovino. France Gabrovšek mi je pošiljal poročila o svojim nadaljevanju, ki ga je vodilo okrog Afrike v Anglijo. Iz skromnih vesti, ki jih je mogel dati, je bilo razvidno, katere sile so bile že na delu, toda ni bilo še jasno, kako se položaj razvija.

Leta 1943 sem dobil glas, da je bil ubit moj brat Francelj. Toda, kdo ga je ubil? Istočasno so prihajala iz Severne Amerike poročila, ki so začela postavljati v senco generala Mihajlovića, sprva glavnega junaka. Začelo je prevladovati Titovo ime. Tudi ime partizani me je bilo jasno znamenje za orientacijo; beseda OF, Osvobodilna Fronta, je ustvarjala zmedo poleg partizanskega imena.

Šele ko se je ves dim razkadil, sem zvedel, da so ubili mojega brata Italijani. Toda v kakšnih okoliščinah? V Židanku, to je na cesti blizu Petkovca, so partizani napravili napad na italijansko kolono. Par strelav, pa so napadalci izginili. Za seboj pa so pustili mitraljez, na katerem je bilo ime : Francelj Hladnik. Seveda so ga Italijani poiskali in ubili. Naš Francelj je moral izginiti, ker ni hotel v OF kot so jo umeli komunistični partizani.

Nejasne vesti

V »informacijah«, ki sem jih dobival iz Severne Amerike, so bile lepe novice, katere so me navdajale z upanjem, toda vedno so bile obdane od okolnosti, ki so mi vzbujale dvom. Da so narodni borci v vojni akciji ubili v Vranji peči pri Zaplani devet fašistov. Kdo so mogli biti v Vranji peči fašisti, sem ugibal. Saj poznam dobro tisti gozd. Čudno, odkod so prišli. Da so narodni borci razbili in zažgali fašistično gnezdo ob cesti iz Novega mesta v Šent Jernej. Kako je to gnezdo nastalo?

Kmalu dobim pismo Franca Gabrovška, ki mi pojasni: kadar bereš, da so junaki OF uničili kako fašistično gnezdo, vedi, da gre za boj med narodom. Partizani se bore za zmago komunizma in pobijajo naše fante, ki so organizirani v Vaških stražah. In dodaja: Ni mi znano, kako se organizirajo, toda vem, da se to vrši in da obstajajo Vaške protikomunistične organizacije na mnogih krajih..

Medtem je vojna divjala naprej. Tukajšnji komunisti, ki so prvi dve leti zagovarjali Hitlerjeva nasilstva, so se kar čez noč prelevili in začeli bruhati ogenj na Hitlerja, potem ko je napadel Rusijo. To mi je bilo povsem razumljivo. Kralj Peter, ki se je držal najprej Mihajlovića, se je

obrnil k Titu. Raje kot da bi človek to razmišljal, sem molil.

Tedaj mi pride iz Severne Amerike list »Ameriška domovina«. V Baragovem kotičku sem našel čudovita razodetja. Iste novice kot v angleško pisanem poročevalcu, v kolikor so bile v Baragovem kotičku objavljene, so mi dale dovolj opornih točk za pravo razumevanje tega, kar se doma godi. Doumel sem: to je komunistična revolucija, ki pripravlja tla za komunistično diktaturo, ko bo vojne konec.

Prvo poročilo od doma

Ker ni bilo nobenega glasu od nikogar, sem pisal domov po Rdečem križu. Že davno sem na tisto pismo pozabil. Toda ni se izgubilo. Čez pol leta, to je bilo leta 1944, dobim odgovor v nemško sestavljenem formularju sledeče vsebine: Mati mrtva. Zakopana v Rovtah. Brat Francelj ubit. Brat Nace oficir. Dom stoji nedotaknjen. Vsi drugi so doma živi in zdravi. Jaz sem še tu župnik. Podpis Franc Zalokar.

Stalingrad in Beograd

Sredi vseh teh pričakovanj in upanja ter strahu se je Hitlerjev zmagoslavni pohod v Rusijo ustavil. Sodelovanje ameriških, angleških in ruskih čet je Hitlerju začelo delati sive lase. Ves svet se je čudil junaškemu boju ruskega naroda.

Seveda: Stalin je apeliral na rusko domovinsko čustvo; dal je spet verskemu čustvovanju prosto pot. Rusi so se zopet začutili ljudje in vera jih je spremenila v junake, ki uspešno kljubuje Hitlerju.

Kaj bolj naravnega kot iskati v tem Stalinovem popuščanju znamenje, da je komunizem prišel do spoznanja, da je njegov boj proti veri nesmiseln in škodljiv. Kdo ne bi upal, da bo iz tega komunizem sploh popravil svojo zmoto glede verske usmerjenosti. Če pa bo prinesel svetu več socialen pravičnosti, bo pa s tem izpolnil veliko zgodovinsko nalogo in storil nepopisno uslugo tistim deželam, kjer je socialna preureditev neobhodno potrebna.

Pogosto sem se dobil z dr. Kjudrom, ki je bil tedaj odpravnik poslov, kajti dr. Izidorja Cankarja so že odpoklicali. Razmišljala sva o tem. Jaz pesimist, on pa optimist. »Boste videli, gospod, da nam bo vojna prinesla srečen konec...«

Da ne bi storil komu krivice, sem s skrajno previdnostjo objavljaj poročila v »Duhovnem življenju«. »Slovenski list« pa od leta 1944 ni bil več pod mojim plaščem.

Proti koncu leta 1944 so novice potovale bliskovito. Italijani so se že zdavnaj podali. Hitler beži iz Rusije. Zavezniki osvajajo zahodno Evropo. Tedaj zveemo: Rdeča armada je pregnala Nemce iz Beograda.

»Gospod, moramo napraviti tudi mi zahvalno mašo, kot so jo Poljaki in Francozi,« so mi govorili naši ljudje. V meni pa je bilo preveč dvoma, da bi mogel verjeti, da je narod doma tega vesel. Grem do kardinala in mu predložim zadevo. Ali naj grem ali ne v to nevarno igro, ki utegne postati past zame.

»Gospod Hladnik,« pravi kardinal, »kar napravite zahvalno slovesnost. Če ne bo zahvalna, naj bo prosilna. Toda pazite, kaj boste govorili.«

Tega sem se držal. Sveta maša je bila v kripti bazilike Najsvetejšega Zakramenta. Ves govor sem si napisal in ga dobesedno prebral. Moja osebna molitev je bila, naj bi komunizem prišel do pravega spoznanja in izpolnil nalogo, kakršna je bila v božjih načrtih.

Nekateri so mi kasneje zamerili to mašo, toda ogromna večina naših ljudi ji je prisostvovala z istimi čustvi kot jaz. Tako smo molili, da ne bi bila kri zastonj prelita.

Konec vojne

Minila je nato velika noč 1945 in minil je maj, ne da bi mogel od kje dobiti kako jasno poročilo o tem, kako je doma. Slednjič dobim pismo od Franca Gabrovška, ki mi piše – česar sem se vedno bal, to se je zgodilo, da je kakih 20000 naših ljudi, tisti, katerim je uspelo, pobegnilo v Avstrijo in Italijo. Sedaj so po begunskih taboriščih in čakajo kot duše v vicah, kdo jim bo pokazal, kam naj gredo. Upali so, da se vrnejo domov, povratka pa nazaj ni. Tam jih čaka samo ječa in smrt. Poglej ti tam, kaj bi mogel storiti za te ljudi. Tudi ne vem še, kateri znanci so med njimi. Ni dvoma, da jih je mnogo. V Rimu na Via dei Colli 8 se je ustanovila slovenska pisarna, katera nam bo kaj povedala.

Po teh novicah sem jaz začel gibati. Na Ravnateljstvu za vseljence sem zvedel, da ne izdajajo nobenih vhodnih dovoljenj, najmanj pa tistim, ki nimajo v redu potnih listov.

Obrnil sem se v Čile in Peru. Pisal sem na ministrstvo v Santiago in v Limo. Pisal sem veljavnim možem v Čilu. Vse je bilo samo strel v zrak.

Ekvadorski konzul me je lepo sprejel in sva si zamislila kolonizacijo v njegovi državi. Ko sem čez teden zopet prišel, ga že ni bilo več in drugi ni hotel o tem nič slišati.

Kaj naj storim? Nekaj moram. Čutil sem, da šele sedaj prihaja name vsa teža moje dolžnosti, s katero me je božja previdnost poslala v Argentino.

Ljuljka je šla v klas

Že leta 1944 sem začel dobivati anonimna pisma, kjer so me napadali zaradi mojega pisanja v »Duhovnem življenju«. Nekdo mi je pisal, da bi rad plačal mašo za »našega Tita – Broza«. Da naj kar v reviji objavim in bo prišel. Toda ni se podpisal. Zraven je dodal vse drugo, kar se napiše v anonimna pisma. Shranil sem ga pa, da lahko ob njem obujam spomine, vsaj enega, najdaljšega.

Leta 1945 dobim sporočilo od »Slovenskega lista«, katerega je prevzel novi odbor potem ko so mene izigrali, da ne bodo več objavljali cerkvenega vestnika, ker da listu to škoduje.

Pričela se je organizirana borba proti mojemu delu. Nekaterim sem postal napoti.

Kolikokrat se je zgodilo, da je v nočnih urah zapel telefon in so mi katero zabrenkali. Marsikaj sem zvedel iz tistih nezaželenih telefonskih pogovorov in prejel opozorila, naj se pazim.

Nekoč pozvoni ob treh zjutraj. Dvignem slušalko: »Ali spiš, hudič? Le pripravi se, ti in vsi farji. Saj vas bo kmalu konec. Ali boš že nehal lagati v tisti čenči, ki jo imenuješ »Duhovno življenje?«

Udeležba pri službi božji se je vidno krčila. Dobri so navadno boječi in so bili tudi to pot taki.

Tisti, ki so vztrajali in prihajali, so začeli namigovati: »Kaj bi ne bilo bolje, da službo božjo sploh ukinemo? Zakaj bi se izpostavljali napadom in nevšečnim prizorom?«

Toliko jih je pa še vedno prihajalo, da smo vzdržali na Paternalu. Na Avellanedi se pa sploh ni nič poznalo. Tam so bili komunistični propagatorji bolj redki, ali pa se jim ni zdelo vredno truda.

Spet bolna noga

Ko sem bil leta 1932 operiran v Kandiji pri Novem mestu mi je povedal zdravnik: »Lahko se vam zadeva ponovi...« Sredi leta 1945 se mi je znova na peti odprlo. Pa to ne bi bil noben problem, če bi ne imel na skrbi 20000 naših brezdomcev. Ukrenil sem najbolj potrebno, da najdem pravo pot k zdravju. Po dolgih premišljevanjih in analizah smo prišli do tega, naj bi se poskusilo s penicilinom.

Medtem dobim prvi glas od beguncev. Po Rdečem križu je prišlo pismo od brata in sestre v

Italiji. Pa nisem vedel, če sta bila v Italiji ali kje drugje, kajti vse so bile samo številke in črke. In še to je prišlo ne na moj naslov, temveč na sestrično v mestu Rosario.

Po novem letu 1946 sem šel v bolnišnico, sanatorij »San Jose«, kjer so me začeli zdraviti s penicilinom. Drugi dan po moji internaciji mi prinese župnik cel šop pisem, ki jih je poslal Franc Gabrovšek iz Severne Amerike na moj naslov. Ljudje, ki so imeli svojce v Argentini, so napisali pisma, jih poslali v Rim v pisarno, ta pa Gabrovšku in meni.

Med temi pismi so bila seveda tudi pisma zame in iz njih sem zvedel vsakršne novice, vse od tragičnega umika na Koroško in v Italijo, potem mimo vetrinske tragedije in pokola slovenskih domobrancev pa do težav, katere imajo v taboriščih in do prošnje, naj jim pomagam v Argentino, če morem.

Po tednu dni sem se vrnil iz sanatorija. Rana na peti se mi še ni zaprla, toda zdravnik ni imel kaj drugega storiti. Morda se bo učinek pokazal pozneje. Jaz pa hitro na delo, da razpošljem pisma na naslove tistih, za katere sem vedel. Večina so bili od mojih dobrih znancev.

Prav tiste dni, konec januarja 1946, sem moral biti v Punta Arenas v Čilu, kjer se je vršil narodni evharistični kongres in sem bil jaz posebno povabljen, ker je v Punta Arenas zelo veliko Jugoslovanov. Naglo sem odpravil pisma in odšel na potovanje, tudi v upanju, da bodisi doli na jugu Argentine, kjer so močni posestniki jugoslovanskega pokolenja ali pa v Punta Arenas najdem kako iskrico upanja za naše brezdomce.

Ko sem bil v Comodoro Rivadavia in sem ogledoval svojo nago, preden sem legel, sem v svoje nepopisno veselje ugotovil, da se je rana zaprla in da je vse popolnoma suho. Teden po zadnji injekciji je bil učinek že viden.

Veliko novega sveta sem spet ob tej priložnosti spoznal, veliko lepega doživel. Imel sem mnogo zadoščenja med dobrimi rojaki, ki sem jih srečal v Punta Arenas. Toda upanja, da bi mogel po tej strani kaj storiti za naše begunce, nisem našel.

Srečal sem se tudi s prekmurskim rojakom, salezijanskim duhovnikom Martinom Marošo, ki je bil tedaj naš apostol v tem mestu. Našel sem tudi desetino slovenskih usmiljenk, katere so imele tam na skrbi dve ustanovi. Kar je bilo najbolj razveseljivo, je bilo to, da so bile vse sestre Slovenke.

Pri Peronu

Daleč doli na jugu sem hotel izrabiti priložnost, da pridem kar najbolj južno na zemeljsko oblo. Skozi čudovito polje cvetočih marjetic smo brzeli pri samotni kapelici, kjer je bil tudi svetilnik, ki je kazal pot v Magaljanov preliv. Prav tam sem skočil v morje in se okopal. Bilo pa je hladno.

Dosti mi je bilo turizma, čeprav sem imel namen, da grem po čilski strani proti severu in se vrnem čez Mendozo domov. Čas je bil predragocen. Ker sem vedel, da v Čilu nimam kaj najti za begunce, sem se po najkrajši poti vrnil v Buenos Aires. Tam so se moja pota znova začela.

Pol leta sem brez uspeha poskušal. Argentinsko gospodarstvo je bilo v takem zastoju, da je bilo vsako vseljevanje prepovedano. Saj ni bilo dela. Toda novi predsednik Peron je začel s svojimi velikopoteznimi načrti. Oktobra 1946 so njegovi načrti začeli dobivati obliko. Kot jaz, tako je bilo veliko naših dobrih ljudi, ki so preudarjali, kaj bi se dalo storiti v pomoč našim brezdomcem.

V tem zvem, da dela gospodična Vida Čebren (po rodu iz Butaj na Vipavskem) skupaj s sestro neke gospe ministrice. Ker je bilo nemogoče odpreti kaka visoka vrata z zvezami, ki sem jih do tedaj imel, sem poskusil po tej strani.

Res mi je uspelo in minister javnega zdravstva dr. Ramon Carillo mi je odprl vrata do Perona. On sam me je spremil v vladno palačo 20. novembra 1946 na praznik sv. Feliksa Valois, ustanovitelja Trinitarcev, reda ustanovljenega za reševanje jetnikov iz arabske sužnosti. Kako pomembno, sem premišljeval, ko sem čakal in molil brevir. Med tem je minister Carillo razložil Peronu vso mojo zadevo. Nato me pozovejo in pred menoj stoji Peron ves uslužen in

ljubezniv ter pravi: »Že vem, za kaj pridete in vam dam častno besedo: vsi, kateri imajo pogoje, ki jih določa ustava, naj pridejo, pa naj jih bo deset tisoč ali še več. Takih ljudi mi potrebujemo.«

Naslednji dan me je minister pospremil na vseljensko direkcijo. Ravnatelj mi je naročil, naj kar prinesem imena in potrebne podatke. Takoj sem pisal na Via dei Colli 8 v Rim, naj mi pošljejo sezname, vsak dan nekaj. Prav tisti dan pa dobim tudi pismo od g. Jožeta Košička, ki mi piše: »Daj no, Janez nikdar se ne delaj več iz nas norca.« Čez teden dni sem že izročil na ravnateljstvu za vseljevanje prvih tisoč imen.

Tako se je končno odprla pot. Bil sem srečen, da sem res nekaj naredil in tudi zato, ker sem tedaj doumel, da je bilo to v načrtih božje Previdnosti, ko me je poslala v Argentino.

Kam z duhovniki in bogoslovci?

Začeli so prihajati sezname iz Via dei Colli 8. Dan za dnem sem bil na uselitvenem uradu. Poseben problem so bili duhovniki. Grem do kardinala in mu jih ponudim. Kardinal je bil pa besen. Nekaj mesecev prej je prišel duhovnik begunec, njemu posebno priporočen, zadrski duhovnik dr. Peter Čiklić. Kardinal Capello sam me je prosil, naj jaz zanj uredim, potem bo že on vse drugo poskrbel. Gospod je res prišel in z njim tudi njegov brat, preoblečen v duhovnika. Kardinal ga je poslal na faro San Vicente, a Čilić je čez dober teden od tam kar izginil. Kardinal je seveda mislil: Taki so vsi. »Samo dva sprejemem,« je odrezavo odločil in mi porinil prstan, da ga poljubim. Nikdar me ni tako neljubeznivo odpravil.

Kaj naj torej storim? Grem v La Plato. Tam je strašno manjkalo duhovnikov. Pa pravi kapitularni vikar – škof je malo prej umrl: »Jaz nimam pravice, da sprejemam duhovnike. To more le redni škof.«

Vseh šestdeset duhovnikov sem potem rezdellil na skupine, kolikor je bilo škofij in jih ponudil škofom v notranjosti države. Odgovorili so vsi, toda iz Rosaria sem dobil odgovor, da sprejme le štiri mlade. Edino škofa iz Tucumana in iz Corrientesa sta bila veselo ponudbe in sta vse sprejela, kot sem jih ponudil.

Ko je pozneje prišel g. Košiček, sva nadaljevala zadev duhovnikov in bogoslovcev. Za zadnje se je najlepše rešilo: msgr. Emilio Di Pasquo, novoimenovani škof v San Luisu je sprejel v svoje semenišče vse bogoslovce in profesorje. »Sam Bog mi jih pošilja,« je rekel in težko čakal trenutka, ko bodo prišli.

Prvi je prišel nato g. Lado Lenček, lazarist. On ni bil na mojih seznamih. Prišel je po posredovanju svoje redovne družine. Takoj se mi je ponudil, da bo pomagal v naši pisarni, kajti že se je delo začelo tako množiti, da sam nisem mogel vsemu kaj.

Tako je prišel božič leta 1946. Med nami je že bil prvi duhovnik novo naseljenec. Pri sestrah na Paternalu smo preredito skromno božičnico. Najbolj vesele so bile tega prvega duhovnika in rojaka sestre usmiljenke sv. Vincencija. Saj je bil njihov redoven brat.

Kam z novodošlimi?

Takoj, ko sem uvidel, da gre zares, sem začutil novo skrb: kam pa bom s tisoči teh ljudi? Prvo, kar sem jim sporočil, je bilo, naj se pripravijo na vsako delo, tudi na kramp in cepin. Inteligenti naj kar pozabijo na svoje učenost in naj mislijo na mizarstvo, zidarstvo in karkoli. Najprej sem hotel zagotoviti nekaj sveta, kjer bi si za prvo silo mogli postaviti kako barako. Spomnim se, da sem pred meseci spravil v listnico letak, ki sem ga pobral na Avellanedi, ko sem čakal na tramvaj. Pogledam v listnico in še je bil tam.

Berem: Če hočeš poceni kupiti zemljo, vzemi tramvaj št. 53 in pojdi do Barbeta v Lanusu na višini številke 5600 ulice Santa Fe. Pa sem šel. Pa sem šel. Po 18 in 20 pesov na mesec mi

je ponudil lastnik zemlje na izbiro. Po podrobnem proučevanju položaja sem se odločil za osem zemljišč, skupno 5000 kv. m. Toda predno naj podpišem, se moram prepričati, če je varno pred povodnijo. Ni bilo treba dolgo čakati. Po velikim nalivu grem in ugotovim, da so pač luže, kjer voda zastaja, toda zalite zemlje ni bilo. Videl sem, da ima svoj odtok v redu. Prav 31. decembra 1946 sem podpisal pogodbo. Plačal sem za vsako zemljišče štiri mesečnine po 20 pesov, Naprej pa bi plačeval po 20 pesov na mesec. Zaupal sem, da se bo denar že kje dobil.

Sedaj pa naprej; kje naj najdem zemljo za kolonizacijo? Oblast mi je naročila, naj poskrbim za to. Pozanimal sem se v provinci Rio Negro. Tam je bila lepa ponudba v kraju Darwin. Ko sem vsestransko preudaril, sem dognal, da je zemlja predraga in da bo tam treba najmanj leto dni, da bo kdo iz zemlje kaj dobil.

Prejel sem ponudbo, na oglas v »Esnea«, to je mlekarški časopis, ponudbo iz Salte. Estancia 2000hektarjev zemlje in v bližini mesta Cordoba estancia z 2000 hektarji. Toda začetna vsota je bila povsol prevelika in potem tudi: Kdo bo tisti, ki se bo spustil v to delo in kdo bo vodil tako podjetje?

Pa se spomnim na pokrajino Misiones na severu države. Pišem Breitenbergerju, Dunajčanu, poročenem s Slovenko, Čibejevo iz Idrije, naj se pozanima, če bi se tam kaj pametnega dobilo.

Res mi sporoči: po 50 pesov hektar, plačljivo v petih letih, zemlja, kjer uspeva vse. Kdor se tam naseli, bo čez pol leta že jedel krompir. Ki ga bo sam vsadil. Po vsestranskem preudarku sem spoznal, da je to najbolj pametna možnost. Obenem pa ne bo težav, če bi ljudje ne hoteli tja. Zemljo bom že kako izplačal in denar ne bo izgubljen. Kar pohitel sem z nakupom dveh pristav po 400 hektarjev in rezerviral 7000 hektarjev, če bo potreba tako pokazala. Glavno moje upanje pa je le bilo, da se bo odprlo delo, kjer bodo dobili zaposlitev naši begunci, takoj ko pridejo. Spočetka pa je bilo zagotovljeno za kak teden vsem življenje v vselitvenem hotelu. Kar me je tudi zelo skrbelo, je bilo, kje naj dobim prostor za pisarno, ki bo neizogibno potrebna.

Že prihajajo

Kmalu po božiču 1947 dobim sporočilo: Sta že na potu g. Košiček in g. Grčman. Skoro istočasno sta prišla duhovnika Tone Ravnikar in Janez Knafelj. Grčman in Knafelj sta dobila mesto v Buenos Airesu. Košiček je precej časa dobro pomagal kot organizator našega vseljevanja, dokler ni bil primoran iti v škofijo La Plato, kjer je bil sprejet za župnijo San Judas v Lanusu, da bo tamkaj pomagal na mestu, ki smo ga predvideli kot najboljšo možnost za naselitev naših ljudi za prvo silo. Nato je prišel še g. Glavač, ki je bil sprejet v škofijo Corrients, kamor je tudi takoj odšel.

Neko jutro me pokličejo in pravijo: »Na vratih vas čaka neka družina.« Pogledam in res! Na kovčkih sedijo mož, žena in otroci. Veselo me pozdravijo in povedo: »Tukaj smo. Kam pa sedaj?« Kar naravnost na moj naslov so prišli. Res, kam z njimi? Pa so imeli naslov neke družine. Kar takoj sem jih spremil v Bernal na dani naslov in že je bila skrb zanje rešena. Toda, če se mi sedaj tole kar ponavlja, in to z ljudmi, ki nikogar ne poznajo tu? Vsekakor moram dobiti najprej prostor za pisarno in za zasilno stanovanje vsaj za nekaj oseb.

Mesec dni pozneje me kliče g. Košiček in pravi: »Janez, kaj boš naredil? Jutri pride ing. Brodnik z ženo in otroki. Kam naj jih pošljemo?«

Na hotelu je življenje predrago. Ni denarja. Ne vem, kaj bi. Grem, da predložim zadevo Gospodu Jezusu. Bo že kako, sem odšel pomirjen od Njega.

Prav tiste dni sem imel razgovore z arhitektom Vargasom, če bi mi kje dobil na dražbi streho kake barake. Pa ga pokličem, da ga vprašam, če je kaj našel. Zvem, da še nič. Jaz pa nato: »Slišite, gospod arhitekt, imam neko strašno skrb. Jutri mi pride cela družina z otroki, pa ne vem, kam z njimi.«

Za hip postane, potem pa pravi: »Veste kaj? Jaz imam slučajno prazno hišico v ulici Austria.

Jo prodajam, toda za nekaj mesecev bo razpoložljiva in je v dobrem stanju. Če vam s tem rešim položaj, pridite po ključ.«

Naslednje dopoldne grem do njega in nato naravnost v pristanišče. Sedemo v taksi in hitro v ulico Austria. Ing. Brodnik, kot že gospodar hiše, odpre. Vstopimo in najdemo tri prostorne sobe in kuhinjo, stranišče in še prostore v nadstropju. Odlično. To je bil res dar božje Previdnosti. Tukaj bo torej prostor za našo pisarno, zasilno prehodno stanovanje in zbirališče za vse, sem z zadovoljstvom ugotovil.

Takoj nato sem sklical na zborovanje glavne ljudi izmed staronaseljencev, da organiziramo delo za pomoč novo došlim. Ta odbor je imel sledeče sodelavce: za Paternal: Lakner, Matevž Simčič, Suban, Ivan Pahor, Kogoj, Koradin; za San Martin: Živec, Glavič, Podlogar, Kobetič, Globokar, Kodrič in Stanko Troha; za Avellanedo: ves odbor in vsa slovenska skupnost iz Prekmurja, posebno pa Šeruga in Fujs. Vinko Rogelj, Fran Lakner in Leon Lah so pa sestavljali z menoj glavni odbor.

Šel sem nabavit dvanajst blazin in začel zbirati postelje, ki so jih darovale slovenske in argentinske družine. Rogelj je že naslednji dan pripeljal nekaj klopi in miz. V treh dneh sta bila naša prva pisarna in zavetišče opremljena z vsem potrebnim.

Naša prva pisarna

Tako nam je božja Previdnost nepričakovano dokazala, da skrbi za naše brezdomce. Pisarno je organiziral g. Košiček, gospodinjstvo pa je vodila ga. Brodnikova. Po malem so začeli prihajati tisti, ki so bili pač bolj spretni in so se znali kako preriniti naprej.

Prva je bila skupina 15 fantov, med njimi je bil tudi moj brat Nace. Prišli so v juniju 1947.

Pričakali smo jih in veselo sprejeli. Zanje je bilo veselje do solz, za nas pa upanje srečnega konca. Brata Naceta sem videl ob svojem odhodu v Argentino še skoraj otroka. Sedaj pa je bil že cel mož. Naložili smo jih na kamion. Tedaj »Hotel de Inmigrantes« še ni bil odprt.

Naravnost v ulico Austria smo jih zapeljali, kjer je bila naša pisarna.

Bil sem opozorjen, da se nam lahko kaj zgodi, kajti nasprotna akcija je bila tudi na delu.

Hoteli so za vsako ceno preprečiti možnost uveljavitve tem, ki so se kot protikomunistični borci rešili v tujino. Pa smo srečno prišli v ulico Austria, kjer so ti fantje ostali, dokler si niso našli zaposlitve. To je bilo tisti čas še zelo težavno. Srečen je bil, kdor je dobil službo s 7 pesov na dan. To je bilo ravno dva ameriška dolarja.

Kmalu je prišla druga skupina, katero je vodil g. Janez Urbančič. On je bil določen za škofijo Tucuman, toda potreboval sem ga tu v Buenos Airesu. Njemu se pa tudi ni mudilo. Bilo je kakih 30 oseb, nekateri že poročeni in tudi z otroki. Prišel je tedaj tudi Tone Boštjančič, ki je pozneje prišel v Lanus in je skozi dve desetletji zidal vsa dela na moji fari v Pompeju.

Ker je bilo jasno, da potrebujemo več in več stanovanj, smo delali načrte, kako bi na zemljišču v Lanusu zgradili kaj primernega. Toda nismo prišli dalje kot do tega, da sem kupil kamion lesa velikih zabojev, iz katerih je moj brat Nace zgradil dvosobno barako na tistih tleh. Pomagali so mu Prekmurci. V enem tednu je stala. Sprva je živel v njej Nace, ki si je pozneje dobil stanovanje v mestu in je tako imela prostor neka družina Jager.

Usoda tiste prve bajte je bila zame bridka izkušnja. Jagrova družina se je namreč odselila, ne da bi mi javila. Ko zvem za to, so bili notri že drugi stanovalci. Tisti čas je namreč mrgolelo priseljencev iz notranjosti dežele. Kadar se je kdo teh vselil, je bilo nemogoče izgnati ga.

Njihova miselnost je bila namreč taka, da je to njihova dežela in da kar kje najdejo, je njihovo. Pol leta so živeli v naši hišici. Da sem se jih rešil, sem jim kar daroval »rančo« (barako), da gredo proč.

Stari ni novi

Da bi ustvarili proti novim vseljencem nerazpoloženje med starimi Slovenci, so levo usmerjeni nasprotniki vrgli besedo, da prihajajo »s krvavimi rokami«. Vsa gonja proti njim je imela nekaj uspeha, toda začetkov življenja novim ni onemogočila. Vsi zgoraj imenovani, pa še mnogi drugi so z vso plemenitostjo šli novim Slovencem na pomoč. Pomagali so jim najti stanovanje in delo. Prinašali so jim obleko in razne potrebščine. Sem pa tja so se kje našli pri litru vina in postali tudi nekoliko bolj glasni. Toda so nasilnih prizorov ni prišlo. Le služba božja na Paternalu je bila vedno manj obiskovana, dokler je nismo slednjič sploh ukinili. Med tem se je slovenska pisarna dobro organizirala. Prišel je odvetnik Miloš Stare, ki je prevzel vodstvo. Za tajnika smo postavili Toneta Skubica. Jaz sem bil s tem razrešen ne le pisarij, temveč tudi premnogege tekanja, kajti sveže sile so že bile zmožne tega. Saj so mnogi prišli že kar dobro vajeni novega jezika.

Odprli so tudi emigrantski hotel in tako so novo došli za prve dni imeli tam streho. Odpirati so se začele tudi možnosti dela in tako je bilo vse precej enostavno. Kar na pisarno za javna dela sem prijavil novodošle, pa so jih poslali na delo, kjer je bilo zanje že tudi stanovanje. Za samce je bilo vse zelo lahko, ne pa tako za družine.

Prenos pisarne

Ko mi je arhitekt Vargas dal kljče hiše v ulici Austria, je bil pogoj ta, da hišo vrnem takoj, ko jo bo prodal. V novembru, dobrega pol leta kasneje, mi sporoči, da je hiša prodana in da naj jo spraznim v januarju. Bridko me je zadela ta novica. Denarja za najem ni bilo. Saj smo le s težavo dali beraško nagrado tajniku, ki je samo to delal.

Pa zvem, da ima župnik pri Sv. Juliji na razpolago prazno hišo. To je bil moj prijatelj Ramon Figallo. Torej kar nad njega! Pa mi pove: hiša je, toda jaz nisem gospodar, ker je last krožka katoliških delavcev. O tem pa mora odločiti kardinal. Po ovinkih pač je božja Previdnost vse skrbno vodila in čez teden dni dobim odgovor: hiša je na razpolago! In za koliko? Zastonj! Plačali boste vodo in luč ter pazili na zgradbo.

Šel sem si jo ogledat. Pet velikih sob in še razne pritikline. Vse potrebno za udobno stanovanje velike družine. In naša je že bila velika, vsak dan večja. Tako smo imeli zagotovljen prostor v ulici Victor Martinez 50.

Ladja »Santa Cruz«

21. januarja 1948 je pristala ladja »Santa Cruz«, ki je pripeljala največje število pričakovanih potnikov. Blizu tisoč jih je bilo. Prišli so z njimi moja sestra Angelca, trije bratranci in ena sestrična, semenišče s profesorji, mnogo duhovnikov ter množica rojakov.

Vsa množica je navdušeno prepevala »Zmagala si, Devica, slavna, zmagala kačo pekla«, ko se je ladja bližala trdni zemlji in deželi, kjer ne bo več nevarnosti, da jih ugrabijo ali nasilno vrnejo v domovino.

Naslednji dan je bila nedelja. Ta množica ljudi, ki je prišla, je pomenila začetek novega poglavja v zgodovini slovenskih izseljencev v Argentini. Za to nedeljo sem dobil dvorano pri Sv. Juliji in smo tam zbrali vse novo naseljence na ustanovnem občnem zboru »Društva Slovencev«. Jaz sem se umaknil na mesto »častnega predsednika«.

Prav poleg dvorane je bil prostor bodoče pisarne in slovenskega središča. Mimi Petelinova, ki je že prej vodila gospodinjstvo v ulici Austria, je prevzela naslov slovenske mame s skrbjo za javno kuhinjo, ki je v novih prostorih začela poslovati.

Prav tisti dan je pa Miloš Stare poskrbel tudi za izredno presenečenje. Izšla je prva številka

lista »Svobodna Slovenija« pod njegovim vodstvom in v nepopisno zadoščenje vse nove slovenske skupnosti.

Z ladjo »Tuduman« je prišel tudi duhovni vodja Anton Orehar. Za slovensko službo božjo smo za začetek določili kapelo bratov marijanistov, zraven pisarne, dokler se ni preselila v salwzijansko cerkev v ulici Belgrano. Tako se je 22. januarja 1948 začelo samostojno versko in narodno življenje novo naseljenih Slovencev.

Slovensko semenišče

Ko je v maju 1945 zmagal komunizem v Sloveniji, je v tistem preplahu vse bežalo. Eni ker so bili delavni proti komunizmu, drugi pa ker so se ga bali. Tako je odšla v Italijo tudi polovica bogoslovcev ljubljanskega semenišča in večina profesorjev. Ravnatelj semenišča je bil dr. Lojze Odar, moj sošolec in prijatelj.

Ko sem zvedel zanje, sem jim takoj poslal nekaj paketov obleke. Vse, kar sem mogel spraviti denarja skupaj, je šlo v čevlje in obleke. Prvič sem poslal 80 paketov v begunsko taborišče v Servigiliano in v Praglio, kjer je bilo začasno nastanjeno slovensko semenišče.

Ko je že bilo gotovo, da bodo lahko vsi slovenski begunci prišli v Argentino, je konferenca argentinskih škofov preudarila tudi zadevo našega bogoslovja. Ponudil se je sanluisški škof msgr. Di Pasquo, da prevzame celotno semenišče. Ob velikem pomanjkanju duhovnikov je bilo to zanj dar iz nebes.

G. Jože Košiček je prevzel nalogo, da se vse podrobno dogovori. Ko so bogoslovci prišli, je bil prelat dr. Lojze Odar najprej moj gost, dokler ni bilo vse urejeno za odhod. Ko je gledal mojo knjižnico, pravi: »Kaj boš ti s tolikimi knjigami! Kaj se ti zdi, če ti jih jaz nekoliko zaplenim in bo s tem postavljen začetek naše semeniške knjižnice?«

»Le kar, Lojze,« sem mu dovolil. Zelo je olajšal moje omare. Saj mi čas niti ni dopuščal, da vibral knjige, katere sem po malem kupal. Njim bi pa res utegnile biti v resnično korist. Seveda je čas prinesel tudi naprtilike in nesporazume, toda več let je naše bogoslovje v San Luisu dobro napredovalo ter dalo lepo število duhovnikov, od katerih jih je nekaj tudi tam ostalo.

Tri leta pozneje je naše semenišče našlo primernomesto v adroque pri Buenos Airesu in se tja preselilo, v veliko veselje slovenskih družin, ki so s tem dobile apostolsko šolo za svoje sinove.

Slovenska vas

Kolonizacija v pokrajini Misiones ni več prihajala v poštev. Ljudje so dobili delo v Buenos Airesu in okolici. Treba je bilo torej misliti na lastne domove. Nekateri so se kar lotili tega in se začeli naseljevati zlasti okrog kraja San Justo. Imeli so pač denar. Toda kje naj ga vzame oče številne družine, ki je vse sproti porabila?

Potrebno je bilo zato misliti na kako zemljo za skupno naselitev. Vedno sem imel v ta namen obrnjen pogled v Lanus, kjer je bila zemlja najcenejša. Gledal sem že malo dalje doli od tramvaja št. 53, a zemlja ni bila za to, ker ni imela užitne vode.

Pa pride neki dan brat Nace k meni in pravi: »Janez, tista zemlja onstran ulice Guido Spano v Lanusu je na prodaj. Bo dražba.«

Takoj obvestim našo javnost. Naslednjo nedeljo popoldne gremo, kakih 20 mož, na ogled. Toda skrbelo nas je, odkod dobiti denar, potreben za dražbo. Zemlje je bilo namreč čez štiri hektarje, kar bi utegnilo znesti 400000 pesov. Desetino tega zneska je bilo treba spraviti skupaj že do četrta.

Pa gremo še enkrat do oglasne deske, na kateri je bila napovedana dražba in najdemo

dopisano na svoje presenečenje, da je dražba preložena za štirinajst dni zaradi časnikarske stavke in nezadostne objave.

Primanjkovalo mi je 10000 pesov, ki sem jih pa drugi dan že imel in tako je bila sklenjena kupčija za prvi del Slovenske vasi.

Prav tisti dan, 30. marca 1949 je bil pokopan moj bratranec Jože Hladnik. Nisem mu mogel izkazati zadnje ljubezni, ker sem moral iti na dražbo. Prejšnje popoldne ga pa nismo mogli pokopati, ker je tako strašno lilo, da ni bilo mogoče skopati groba v Lomas de Zamori, prav v bližini novo kupljene zemlje. Tako je bil prav tisti dan prvi Slovenec zakopan na pokopališču, kamor naj bi mu sledila nadaljnja vrsta odpoklicanih.

Pol leta kasneje sem dokupil še osem hektarjev po ceni 8 pesov na kv. Meter. Nato smo zemljo razdelili v gradbišča. Kmalu so začeli rasti slovenski domovi na tisti zemlji.

Prenekatera družina, ki bi nemara nikdar ne prišla do lastnega doma, si ga je zgradila brez posebnih težav. Zemljo so dobili vsi petkrat ceneje kot so jo plačali drugi tam okoli. Nihče ni imel nobenih težav za lastninsko pravico in tudi ne z odplačevanjem.

Takoj naslednjo nedeljo smo spet zbirali zainteresirane in že zložili tudi denar, ki je znesel 30000 pesov. Napovedanega dne sem šel na dražbo. V mojem imenu je govoril argentinski prijatelj, ki se je na to razumel in je kupil zemljišče po 7,90 pesov kv.meter. Obenem pa je bila kupljena zemlja tudi za skupne javne potrebe v celoti čez 9000 kv.metrov za igrišče in bodoči slovenski dom.

Najtežji problem pa je bila odobritev parcelacije, ki jo je po posredovanju tedanjega predsednika občinskega sveta Rufina Ponzanettija občina odobrila. Rešil nas je Ponzanetti velikih skrbi in nepotrebnih stroškov. 18. oktobra 1952 je bila razdelitev podpisana, nakar so vsi dobili lastninsko pismo.

Slovarji

Že v taborišču so se naši ljudje učili španskega jezika, toda ko so prišli v Argentino, so nujno potrebovali slovarje. Tudi na to sem mislil. Pa je tudi mislil na to diplomirani bogoslovec Janez Pekolj iz Dobrniča in sva tako skupno pripravila najprej slovensko – španski slovar v nekoliko manjšem obsegu, ki je izšel že leta 1948. Tiskala ga je tiskarna Cordoba. Stavec je bil Stanko Berrato iz Trsta, ki je delal tudi za »Duhovno življenje« in je res skrbno ter z razumevanjem najino delo še dopolnjeval.

Vse bolj zares smo pa vzeli špansko – slovenski slovar, ki je izšel v obsegu

Langenscheidovih slovarjev ter imel res bogat besedni zaklad ter frazeologijo. Izdaja tega slovarja se je zavlekla do leta 1950. Tiskati sem ga dal v 3000 izvodih. Prvih tisoč sem jih dal vezati in so šli v razprodajo, vse ostale so mi pa zapravili.

Ribniški pušlc

Tekom prvih mesecev 1948 so prišli iz italijanskih taborišč skoraj vsi. Toda bilo je tudi v avstrijskih taboriščih kakih 4000 beguncev, ki so živeli v večni nevarnosti, da se jim kaj nevsječnega zgodi. Na vselitvenem uradu sem zvedel, da za sprejem beguncev iz Avstrije ni nobene možnosti. Vlogo za vlogo je šla v prazno.

V enem izmed taborišč so skrbno pripravili »ribniški pušlc«, to je šopek iz vsakršne suhe robe v miniaturni, srčkana in prav originalna stvar, ki je ni najti najbrž nikjer drugje kot v Ribnici. Kaj če bi ta pušlc poslal Eviti Peron, mi pride na misel in z lepo prošnjo v imenu koroških beguncev?

Rečeno, storjeno. Na same svete Neže dan leta 1948 pošljem ženi ministra Carrilla ta šopek s prošnjo, naj ga izroči predsednikovi ženi. Nikdar nisem dobil odgovora na to. Res pa je, da

se je argentinski konzul štirinajst dni nato že oglasil v koroških taboriščih in se je potem v dveh mesecih uredilo vse potrebno. V novembru in decembru so bili večinoma vsi begunci v Buenos Airesu.

Slovenska služba božja

Jaz sem nadaljeval le na Avellanedi s slovensko službo božjo. Dokler ni prišla ladja »Santa Cruz«, je bila za vse Slovence le ta maša. Takrat pa se je začela opravljati tudi v kapeli bratov maristov na Primeri Junti, Toda bila je daleč premajhna za stotine ljudi, ki so prihajali. Zato je bila preložena v kapelo salezijanske gimnazije San Carlos, kjer je ostala vse dotlej, dokler ni bila zgrajena kapela v Slovenski hiši v ulici Ramon Falcon 4158.

Prišel je tudi svetnik Karel Škulj, katerega smo poslali v San Martin, ker je bilo tam veliko novodošlih. Tako se je pričela tudi tam samostojna slovenska maša. Petje je vodila Matilda Kogovšek, moja vaščanka.

V Ramos Mejiji je tudi župnik sprejel slovenskega duhovnika Janeza Kalana iz Škofje Loke ter dovolil slovensko mašo v njegovi cerkvi.

Tudi v San Justo je bilo treba misliti na nekaj podobnega. Tam je padla naloga na salezijanca g. Janka Mernika.

V Mendoza pod Andi, 1100km zapadno od Buenos Airesa, ja prav tako odšlo večje število novodošlih, da si tam najdejo zaposlitve. Z njimi je šel tudi duhovnik Janez Malenšek, doma iz Stopič pri Novem mestu.

Tako je bilo zadostno poskrbljeno, da so mogli naši ljudje vsepovsod imeti priložnost vršiti svoje krščansko dolžnost.

Kje dobiti denar?

Slovenska pisarna, ki smo jo imeli brezplačno v ulici Victor Martinez 50, je potrebovala denarja, kajti med novodošlimi in za začetne korake je bilo vsakovrstnih potreb: obleka, zdravila, potovanja. Zbiralo se je med rojaki, ki so že kaj mogli dati, toda zadosti ni bilo. Pa se obrnem na kardinala Copella s prošnjo, da bi dovolil nabirko po cerkvah.

Res je ustregel. Natisnili smo nekaj podobnic z brezjansko Marijo in dodali kratko razlago naše bolečine. Z lazaristom Ladom Lenčkom sva šla potem po raznih cerkvah, kjer so nama dovolili nabirko.

Najprej sva se oglasila v baziliki Socorro. Jaz sem stopil na prižnico in razložil našo zadevo in poprosil plemenite pomoči. Pri eni sami maši sva nabrala čez 1000 pesov. Takrat je bilo to 250 USA dolarjev.

Naslednja nabirka je bila v cerkvi sv. Avguština blizu naše prve pisarne v ulici Austria. Pri eni maši sva nabrala 800 pesov.

Še več drugih cerkva sva obiskala z večjim ali manjšim uspehom. Posebne omembe je pa vredna cerkev sv. Mihaela, kjer je bil župnik škof Miguel De Andrea.

Nabirka je bila pri deseti maši. Šel sem na prižnico in kakor sem pač najbolje vedel in znal, našo zadevo razložil in prosil pomoči. Rekel sem pa tudi, da če bi kdo mogel kaj več storiti za brate v Kristusu, ki so v stiski, in če želi kaj več pojasnil, naj pride v župnijo pri Sv. Rozi na ulici Pasco in Belgrano ter vpraša tam za Padre Juana.

Še isto popoldne pride gospodična in vpraša po meni. In pove, da je na radiu slišala mojo prošnjo za slovenske begunce ter prinesla zato svoj prispevek. Izročila mi je 200 pesov. To me je močno presenetilo in vprašam: »Po radiu? Katerem?« Tako sem zvedel, da je bil vsako nedeljo prenos sv. Maše in govora škofa De Andrea iz cerkve sv. Mihaela. Tedaj sem se zavedel, da je bil na prižnici res mikrofona, le da jaz nisem vedel, da je priklopljen.

Kasneje so mi prinesli še nekaj prispevkov na isti poziv. Zbirka je vrgla v celoti kakih 5000 pesov, vsekakor izdatna pomoč v tistem času, ko je en dolar veljal 4 pese.

»Duhovno življenje« v nove roke

Krog bralcev »Duhovnega življenja« se je povečal z novodošlimi. Toda njihova verska raven je bila višja od mojih prejšnjih naročnikov. Pojavilo se je vprašanje, ali naj ohranim revijo za stare tako kot je bila, za nove pa naj bi začeli izdajati drugo revijo. Iskali smo sporazumno rešitev. Začeli smo z izdajanjem lističa »Oznanilo« kot tednika in kot prilogo »Duhovnemu življenju«. Pritegnil sem v uredništvo neve moči in ostal leta 1948 še urednik.

»Oznanilo« smo poslali vsem naročnikom »Duhovnega življenja«, katerih število se je pa med starimi naseljenci znatno znižalo. Čutili so, da je revija postala last novodošlih in da se njim ne posveča dovolj. Tudi raven revije je zanje postala pretežka.

Z letom 1949 sem uredništvo prepustil novemu odboru po trinajstih letih. Z veliko ljubeznijo sem ta posel ves čas vršil, toda spričo opravkov, ki sem jih imel z zadevami novonaseljencev, sem komaj občutil grenkost ločitve.

Požar, ki je prišel pravičnosti

V dvorani Sv. Julije se je začelo slovensko društveno delo 22. januarja 1948 z ustanovnim občnim zborom Društva Slovencev. Prvi čas so bile vse prireditve tam, dokler ni čez dve leti pogorela. Ogenj je prizadel zlasti lesene in je bila dvorana uničena, toda mnogo pločevine in lesa je ostalo uporabnega.

Ko sem imel jaz že predvideno, da se preselim v Pompeo, je bila seveda moja skrb, kako naj tam začnem. V Pompeu je stala pač skromna kapela, dolga 13 m, široka pa pet metrov in pol. Treba je bilo zgraditi prostore zadaj, kjer naj bi bila soba za duhovnika, pisarna in še vse drugo. Zato je bila moja skrb, da najdem kje kaj koristnega, s čemer bi si mogel postaviti vsaj majhno dvoranico.

Neki dan se pogovarjam po telefonu z župnikom požgane dvorane, katerega so pa vsak čas prekinjali. Vprašam ga, kaj je temu vzrok, pa mi pove, da se oglašajo interesenti, da bi kupili kar je ostalo od požgane dvorane.

Pa mi takoj šine v glavo misel: »Slišite, padre Roman, jaz sem tudi kupecNikar ne prodajte drugemu, dokler jaz ne vidim. Ponudim 3000 pesov.«

Bilo je vredno nakupa in sklenil sem kupčijo. Za 1000 pesov so mi možje vse podrli in les lepo uredili ter kar v Pompeo zapeljali. Bilo je sto uporabnih cinastih plošč, ter čez 200 kv. M desk za tlak ter opaž in tramiči za ogrodje. Cel kamion je bilo vsega.

Ko sem bil že par mesecev v Pompeu, so se pa zavzeli naši slovenski pevci in rekli:

»Postavimo dom!« Dve soboti, pa je bil pod streho.

To je bil skromni začetek tega, kar je pozneje postal San Jose do Pompeo. Božja previdnost mi je dala v roke gradivo, s katerim sem mogel začeti brez denarja. Dvoranica je postala kmalu donosna kot farni kino, tako da je iz malega raslo naprej. Ta dvorana je bila tudi začetek slovenskega kulturnega dela v Lanusu, kajti dokler ni zrasel v Slovenski vasi dom, se je vse vršilo v tej dvoranici. Pozneje je bil tam otroški vrtec. Leta 1962 je pa izginila, da je dala prostor novi cerkvi sv. Jožefa. Župnija Santa Julija je pa tudi kmalu po požaru začela graditi novo in fari primerno dvorano.

Prvi obisk škofa dr. Rožmana

V avgustu 1949 smo ga pričakali na letališču v Moronu. Srečen je bil, ko nas je opazil pri izstopanju. Pozdravil sem ga: »Prezvzišeni! Ko sem odhajal pred trinajstimi leti, ste mi rekli: Z odprtimi rokami vas čakam, kadarkoli se vrnete. Pa je drugače prišlo. Dobrodošli, prevzvišeni, ko vas morem jaz sprejeti, tudi z odprtimi rokami in veselim srcem.«

Škof pa je odvrnil: »Gospod Janez, kolikokrat sem se že zahvaljeval Mariji in Jezusu za tom da sem vas poslal v Argentino. Kdo bi pač megel umeti čudna pota božje Previdnosti!« Več mesecev je škof Rožman nato ostal v Južni Ameriki. Tudi v Lanus sem ga peljal, da je blagoslovil tedaj že kupljeno zemljo za Slovensko vas. Stopali smo po široki njivi. »Tukajle in tam na oni strani plota je 16 hektarjev zemlje, kjer bo čez deset let polno lepih domov in drevja, cerkev in društveni dom ter igrišča. Naj vaš blagoslov pomaga, da bo to res!« Konji in krave ter par radovednih otrok je prisostvovalo tej molitvi. Vsenaokrog je bil še travnik in pašnik. Precej daleč proč se je odražala kupola lomaškega pokopališča. Proti Buenos Airesu kake štiri kvadre kalje (nekaj čez 400 m) so bile najbližje hiše.

Tudi v Clevelandu si je tako začelo s slovenskim naseljem, je menil g. Jule Slapšak, moj sošolec in prijatelj iz semenišča v Ljubljani, ki sem ga po tolikih letih prvič vedel. Spremljal je namreč škofa dr. Rožmana na tem potovanju. Bil je kaplan na slovenski župniji v Clevelandu. Škof je obiskal tudi daljni argentinski jug, kamor sem ga jaz spremljal. V Mar del Plati, Bahiji Blanci in Neuquenu so ga rojaki pozdravili. V Cinco Saltos je bila prava ljudska veselica. Tam stari naseljenci niso verjeli v bajke i »krvavih škofovih rokah«. Še bolj slovesno je pa bilo v Bariločah in v Comodoro Rivadavia, kjer so bili naseljeni že mnogi novodošli.

Ta moja pot na daljni ameriški jug je bil moj poslednji sprehod po Argentini, kajti po povratku me je škof dr. Rožman razrešil moje dolžnosti izseljenskega duhovnika in mi dovolil, da prevzamem nalogo ustvariti v Pompeu novo faro, toda z dolžnostjo, da skrbim za rojake v Slovenski vasi, da nikdar ne bodo brez slovenskega duhovnika.

San Jose de Pompeo

Že leta 1937 sem odkril pot do Pompea. Več slovenskih družin sem našel tam, katere sem potem vsako leto obiskoval. Ko sem poizvedoval, če je tam kje kaka kapela, so mi dejali: »Tamle med tistim drevjem je maša ob nedeljah.«

Kmalu po letu 1945, ko sem iskal zemljo kamor bi poslal svoje rojake begunce, pride do mene »dona Maria«, ki sem jo poznal že iz Avellanede, Marija Ivanič, ki se je bila poročila z Arambašičem in je imela dom prav blizu omenjene kapele. Da bi bilo, je rekla, če bi jaz šel v Pompeo.

Z g. Košičkom sva pozneje delala načrte, da bi tam kupila hišo in bi se on tam naselil ter pripravljaj bodočo faro. To je on res poskusil, ko nama je pozneje uspelo, da ga je sprejel župnik sv. Juda Tadeja kot kaplana. V letu 1949 je hodil vsako nedeljo v Pompeo in je tudi marsikaj žrtvoval za to, da bi kapela kaj napredovala.

Po odhodu škofa dr. Rožmana so prišli do mene možje cerkvenega odbora, da bi se resno pomenili o zadevi. Najprej je bilo seveda potrebno dovoljenje krajevnega škofa, ki je bil tedaj v La Plati. Padre Casonova, župnik v Romedios de Escaladaga je potegnil do kapele z avtom. Komaj sta se izvlekla iz blata. Pa pravi škof: »Kako naj pošljem sem duhovnika? Poleg blata sama revščina. Saj bo umrl od gladu.«

Ko jaz to zvem in ker sem vedno bolj uvideval potrebo, da se v Pompeu ustanovi faro, sem poslal škofu msgr. Solariju obširno spomenico, v kateri sem med drugim omenil tudi, da jaz pač ne bom umrl od lakote, ker imam tam brata in sestro. Dal sem mu tudi besedo, da sem zares pripravljen vztrajati na mestu, če bom delo začel.

Pa je prišel še en udarec. Sam satan je hotel za vsako ceno onemogočiti božje delo v tem kraju. Pojavil se je nekdo za lastninskim pismom, čaš da je zemljišče, na katerem je stala

kapela, njegovo.

Toda Don Eugenio Garau ni odnehal. Dognali smo, da je bil dotični človek sicer res sorodnik pravega lastnika, ki pa je bil že umrl in niso nato v zapuščini prepisali tega zemljišča nanj, ker je bila tam pač zemlja prej tako malo vredna, da ni bila vredna prepisa. Davki niso bili nikdar plačani. Zato je Don Eugenio takoj začel postopek za tridesetletno priposestvanje in je v pol leta izposloval lastninsko pravico, ki je bila prenesena na nadškofa v La Plati.

Tako je padla zadnja ovira in nadškof je mogel ustanoviti krajevno vikarijo San Jose de Pompeo, mene pa je imenoval za prvega vikarja. Pogiteli smo z gradnjo štirih prostorčkov, da bi cerkvena imela tudi župnišče, čeprav na moč skromno

Zadnjega maja 1950, binkoštna sobota, je bil določen dan, ko prevzamem svoje bodoče mesto in nalogo, da od tam skrbim za Slovence v okolici in poskusim kaj storiti za božje kraljestvo v Pompeu.

Pot je pripravljena

Slovinci so se že začeli naseljevati na kupljeni zemlji. Prvi je bil Rozina v zasilni hišici. Zgonc je pa zastavil že zidano in kar hitro so se opogumili še drugi. Izven Slovenske vasi je že imel poleg mojega brata hišo tudi Mahle ter brata Urbančiča, Rot, Guzelj Boštjančič. Bilo je že kar blizu sto rojakov v tisti bližini.

Ko je g. Viktor Bratulič zapustil svoje službeno mesto pri Sv. Judu Tadeju, je tudi maša v Pompeu postala negotova. Tako so naši ljudje začeli prihajati k meni za pomoč. Vedno se je dobil kak slovenski duhovnik, ki je izpolnil vrzel. Za praznik sv. Jožefa leta 1950 sem prišel tudi jaz, da pomagam pri procesiji.

Po končani procesiji smo zbrali veliko vernikov, ki so se obvezali za plačevanje enega ali pol pesa mesečnega prispevka za bodočo župnijo. Tedaj sem spoznal od blizu družine Luciana Rojasa, Garauovo in tinellijevo ter skupino fantov, ki so bili pri procesiji reditelji. Vse samo preprosto in dobro ljudstvo. Zares mi je bilo všeč. Vrnil se bom spet v redno delo dušnega pastirja, za katerega sem se toliko let pripravljaval v semenišču.

Velika skrb z zemljišči v Slovenski vasi mi je delala preglavice do končne rešitve. Na papirju in na tleh je bila razdelitev narejena. 27% zemlje je šlo za ceste in vogličce, 4% sem moral dati občini kot »reserva fiscal«. Ni bilo lahko dobiti toliko, ker so prvotno zahtevali le 3%. Pa je prav tisti čas prišel nov zakon, ki je to dajatev povečal.

Medtem je pa tudi večina slovenskih prekmurskih rojakov zapustila Avellanedo. Kupili so si zemljo in postavili hiše v Lanus Este ali v Bernalu ali kjerkoli. Na Avellanedi je ostalo le še malo naših ljudi, tako da res ni imelo smisla nadaljevati tam z mašo. V Pompeu pa je število naših ljudi rastlo. Vsem je postalo jasno, da nam kaže avellanedsko mašo prenesti v Pompeo. Pripeljali smo še harmonij in slovenska maša je bila za naprej pri Sv. Jožefu v Pompeu vsako nedeljo in praznik ob 8 uri.

Prevzem kapelice sv. Jožefa

»San Jose de Pompeo«. Vsakomur se je porajalo vprašanje : Zakaj ta Pompeo? Ali je to kak drugi sveti Jožef?

Pompeo nima kaj videti s Pompeyo, ki je na drugi strani avellanedskega mostu v Buenos Ariesu imenitna Marijina cerkev in zelo obiskana božja pot. Pompeo se imenuje po italijanskem naseljencu pompeo Meriggi, ki je pred 80 leti odprl prvo trgovino v kraju, do kamor so pozneje pripeljali tramvaj s konjsko vprego in še pozneje električnega. Z njim je začel prihajati napredek v to okolico. Pompeo Meriggi je tako pustil okolici svoje ime. Ko je krajevni župnik razmišljal o imenu, katerega naj da kapeli, se je spomnil, da je tudi v Lanusu

že kapela sv. Jožefa Delavca – San Jose Obrero. Da ne bo zmede, je dal tej kapeli sv. Jožefa pridevek »de Pompeo«.

Imel sem torej škofovo pismo in tako sem se napotil 31. maja 1950 z mojim dotedanjim župnikom v Pompeo. Deževalo je tako, da sem že videl, da bo moj prvi nastop utesnjen v najbolj skromne meje. Saj razen kapele ni bilo nobene strehe, kjer bi mogli ljudje čakati. Pet kvader prej sva pustila avto. Tam je bilo tlaka konec. Skakala sva čez jarke in iskala pot mimo luž. Že je bila pred mana kapela. Pa je tedaj zapel zvon. Jemčev oče in Lojze Škoda sta bila na cerkveni strehi in sta udarila prav po slovensko. Veselo sta pritrkavala z dvema zvončkoma, ki sta dala od sebe, kar sta mogla.

Kakih petdeset ljudi nama je prihitelo naproti. V cerkvi sta čakala Padre Francisco Altinier ter Gospod Jezus, katerega je župnik prinesel, da sprejme mene in da bo dal potem vsem navzočim tudi blagoslov, prvi blagoslov z Najsvetejšim v Pompeu.

V nadškofovem imenu mi je izročil skrb za versko občestvo in navduševal navzoče, naj pomagajo z delom in gorečo molitvijo, da bo sveti Jožef čim hitreje imel v Pompeu lastno cvetočo župnijo.

Dež je ponehal, tako da smo na zaprtem dvorišču lahko pomodrovali. Za konec je bila še skromna zakuska. Vsi so bili polni velikega upanja. Don Luis Tomasi je povedal, da pride dokončat še nekatera zidarska dela. Dovršena je že bila »velika soba«, kjer bom živel in spal in »mala«, kjer bo zakristija. Obe sta merili skupaj 15 kv. Metrov. Velika je imela prostor za posteljo, omaro in mizo. V mali je mizica služila za pisalno mizo in zakristijo. Vse je bilo prazno. Nameraval sem iti spat še k Sv. Rozi, toda že je don Eugenio prinesel posteljo. »Še nekaj vam je treba,« pravi Diaz. »Varuha, da vas ne oropajo.« Gledam ga. Pa sem razumel. Izročil mi je revolver. Vsi naj bi videli in vsepovsod naj se zve, da ima novi gospod revolver. Ni bila neumna ta misel. Lanus je bil razvpit kot razbojniško gnezdo.

Na binkošno nedeljo 1950

Sladko sem zaspal. Nič me ni motilo. Zjutraj šele sem razumel, zakaj je don Luis poudaril, da mora priti z zidarsko žlico. Stranišče je bilo postavljeno, toda polno spotike. Vodo sem hitro dobil iz črpalke. Ko sem si vse ogledal, sem videl: pravo apostolsko uboštvo je to. Saj prav to je zame.

Stopil sem v cerkev. Skoraj sem pozabil, da imam tukaj Gospoda Jezusa. Kako smo ljudje nehvaležni! On je prišel, da me sprejme, da da prvi blagoslov, jaz sem pa pozabil nanj. Da le večna lučka ni nanj pozabila! Pa je bilo vse v redu. Kmalu so se zaslišali glasovi. Odprem cerkvena vrata in že so prvi vstopili.

»Gospod, ali naj pritrkavamo?« so že bili naši fantje pri rokah. Poiskali so lestev v cerkvi in udarili po bronu. Bila je binkošna nedelja in za nas vse še poseben praznik, saj bo tukaj danes prvič slovesna maša.

Ob osmih je bila kapela kar polna samih Slovencev. Veselo je pel harmonij, še bolj veselo pevski zbor. Vsem se je zdelo, da so doma, spet doma. Četrť ure hoje do cerkve, pritrkavanje, skromna cerkvica. Vsem je sijala radost z obrazov. Sedaj pa naša Slovenska vas že ne bo več zapuščena. Imamo cerkev in gospoda po naše.

Ob devetih je bila maša za farno občestvo. Prišlo je kakih petdeset oseb, največ otrok. Veselo j pel tudi z njimi harmonij. Gospodična Rosenda Rojas je vodila sveto mašo. Okrog harmonija se je kar hitro nabralo pevcev, ki so pokazali, da imajo voljo in glasove za petje. V gručah so stali pred cerkvijo ljudje, ki jih je glas harmonija privabil in imeli pač svoj razgovor. Eni veseli, drugi pa tudi nejevoljni, češ kaj je treba »farja« v Pompeu.

Nova doba mojega življenja se je začela sedaj. Moj delokrog se je utesnil v meje moje vikarije. Nisem hotel razmišljati, da bo potrebno lastno gospodinjstvo. Saj imam blizu sestro! Če bo treba, si bom pa tudi sam kaj pripravil. Pa to je bila majhna skrb. Za denar se vse dobi. To ni tako kot na Kureščku nad Igom v Sloveniji, kjer ni žive duše blizu.

Naslednje jutro sem že pogledal v bližnjo šolo in nato sem obiskal še vse druge, da navežem

stike s šolsko oblastjo. Moral sem misliti na otroke. Nisem naletel na ovire v nobeni od štirih šol in sem zastavil načrt, da bo otroški velikonočno obhajilo konec julija, kar se je tudi zgodilo. Od tistega dne sem vpeljal tudi otroško mašo ob pol enajstih.

Prvo sveto obhajilo

Tisti časi so bili nedeni tedni za Perona, pa tudi za narod. Njegova politika se je zdela vsestransko dobra. Kar je prav meni najbolj hodilo, je bilo to, da sem imel odprta vrata v vse šole. Povsod sem takoj začel s katekizmom. Vsak dan sem šel v kakšno šolo. Te šole so imele po tri ali še več izmen in vsaka do 800 otrok.

Začel sem s pripravo na sv. Obhajilo. Med mojimi znanci v mestu sem našel gospodične, ki so prihajale na Carazo in Fiorito (dve podružnici). V vsaki šoli sem imel za cel dan dela, kadar sem šel, če sem hotel videti vse otroke. Kmalu se je to v cerkvi poznalo. Kapela je začela postajati premajhna. Začel sem misliti na povečavo.

Stopil sem do prijatelja arhitekta Vargasa, ki mi je zamislil lep načrt, kako podaljšati kapelo do ulice in s tem pridobiti 4 metre na dolžino in še kor za pevce. Ta povečava je pomenila pridobitev dvojnega prostora, kar naj bi bilo vse brez sedežev. Že prej sem umaknil iz kapele nekaj klopi, da je bilo več prostora.

Pa ni bilo denarja. S srečkami po en peso se je le malo nabralo, a bilo je treba plačati dolgove, ki sem jih našel, ko sem prišel in tudi les, ki sem ga nabavil.

Farni kino in prva slovesnosti

Na dvorišču je bil kup lesa in cinastih plošč, ki so čakale, da jih kdo uporabi. Pa pravijo člani pevskega zbora: »Gospod, to ne gre, da bi imeli pevske vaje v kapeli. Vsi smo pri volji, da kaj naredimo iz tistega gradiva, ki leži na dvorišču.« Komu je bilo to ljubše kot meni? In tako so se naši možje in fantje dogovorili ter v dveh sobotah vse postavili, tretjo soboto pa že dokončali.

Dvoranica je bila osem metrov dolga in šest široka; postala je tudi naša prva kinodvorana. Z izposojenim aparatom, tedaj še nemim, smo predvajali fisme.

Dne 7. avgusta smo praznovali dva praznika: ustanovitev Apostolstva molitve in blagoslovitev novega farnega salona. Veliko je bilo veselje in volja do nadaljevanja je še bolj rastla.

Farno dvorišče in kor

Prostor med cerkvijo in ulico Juramento je bil cerkvena last. Toda kadar so bila pota neprehodna, so mi s kamioni kar počez udarili. Pobalini, katerih je bilo vse polno, so me hodili nadlegovat z udarci na okna, metanjem kamenja na strehe in drugimi neslanostmi. Spoznal sem, da je treba prostor ograditi. Imel sem deset tisoč kosov opeke, ki mi jo je dal Lagos, zato da je smel pasti konje na »moji« zemlji, to je Slovenski vasi, ki je dobila ime »Curacampo« (/župnikov travnik). S tem materialom sem začel zidati in kmalu je bilo dvorišče na vseh treh straneh.

Dobiček prvega srečelova, ki je imel kot dobiček eno zemljišče in dohodek od kina je bil denar, ki je to kril. A čakalo nas je težje in dražje: podaljšanje cerkve, kor in zvonik.

Arhitekt Vargas je že izdelal načrt. Neki dan pride kamion, ki mi pripelje gramoz za betoniranje in dvajset vreč cementa. Teden pozneje pride Franc Uršič, slovenski gradbenik s svojimi ljudmi in z vsem potrebnim ter z že pripravljenim železom. Zidovi so že stali. Za božič

so bili dvignjeni, tako da so po božiču napravili vse, kar je treba: opažili, nastavili železo ne le za kor, temveč tudi za stopnice in čez teden dni je bilo vse gotovo. V tistem času je bilo za cement silno težko. Vsega so porabili v javnih delih. Jaz sem pa dobil dobrega prijatelja inženirja Jorge Angelerija, ki je s svojimi brati imel veliko gradbeno podjetje za tlakovanje cest. Le tako sem mogel priti do cementa. Pa mi je res poslal kamion cementa. Vse to je bilo dar, kakor tudi je bil zastoj Uršičev prispevek, to je delo, železo in še les za opaže, katerega je potem vsega kar meni prepustil. Tako je bil pod streho podaljšek cerkve. Postavili smo še vrata in pridobili tako več prostora, da so mogli biti ljudje pod streho ter skozi notranja vrata prisostvovati službi božji.

Vsa ta začetna dela smo večji del napravili z domačimi fanti, ki so v večernih urah prihajali gledat, če je kaj treba pomagati. Ves pločnik okrog zunanega dvorišča so napravili fantje in moške s prostovoljnim delom. Močna luč nam je svetila do pozne ure, tudi do treh zjutraj. Takrat sem začel kupovati gradbeni material pri Illobretu. Sprva so bili nekoliko nezaupni, toda sčasoma niso več vprašali, če je denar ali ne. Videli so, da gre delo naprej in da s tem raste tudi naselje Pompeo in njegova okolica.

Prva velika noč v Pompeu

Sredi priprav za prvo obhajilo smo začeli kopati temelje za kor in zvonik. Pač ne bom pozabil tistih dni, ko sem bil ves razdeljen na toliko strani. Tu otroci, izpiti z njimi, podobice, pomoč za obleko revnim, tam prelaganje opeke, pregled dela in skrb za denar in kaj je treba še kupiti. Vročina je pritiskala. V sobi sem imel vse, shrambo za mleka, kruh, vino, kis in pralna kislina. Žejen sem bil in sem hotel požirek vina, da se nekoliko okrepčam. Pograbim steklenico in nastavim. »Fej te bodi!« pravim, pa že je šlo nekaj tekočine po grlu. Bila je pralna kislina. Kaj pa sedaj? Mleko je bilo pri roki. Kar po njem. Slab okus v ustih sem res imel, izpuščaje sem dobil, pa nič več. Poceni sem jo zvozil.

V februarju je bilo treba iti naprej. Po malem je rastel zid in pojavilo se je okno, tisto okroglo na pročelju cerkve, pod križem, ki se je oblikoval, kakor je zid rastel. Vsa okna mi je naredil prijatelj Čoha, po poklicu kovač v Villa Devoto po prav nizki ceni. Ljudje so hodili gledat in menili: »Kar čedno bo!«

Potem je zrastel železobetonski okvir. Pa da ne pozabim groze tiste noči, ko je nastal strahoten vihar. Prejšnji dan je bil zgrajen nazidek za notranja okna na koru. Zagrmelo je. Odprem vrata v cerkev. Zdelo se mi je, da se vse ruši. Podrl se je nazidek in zrušil kos strehe. Zjutraj sem videl, da razdejanje ni tako strašno kot je bil grozen ropot. Nekaj novih strešnih plošč je bilo treba dodati in pozidati podrti.

Še je ostajalo nekaj cinkovih plošč od pogorele dvorane. Dovolj je bilo, da smo pokrili novi del. Za veliko noč je bilo vse nared. Na veliko soboto smo delali po dopoldanski maši vse do trde noči. Vsa cerkev od novih vrat do oltarja je postala en sam prostor. Ko je na veliko nedeljo zapel zbor, so se vsi začudeni ozrli in odkrili, da harmonij ne več spodaj, temveč da poje na novem cerkvenem koru.

Res je bilo to zmagoslavje, aleluja zame in za vse zavzete farane. Kot da sanjam se mi je zdelo, ko sem med pridigo videl poln kor glav, ko je odmevala pesem še vse lepše kot prej. »Zveličar naš je vstal iz groba, vesel prepevaj, o kristjan!« Res sem vesel prepeval. Ni bilo še leto, odkar sem bil v Pompeu in že so bili vidni sadovi mojega dela.

Slovenski dan

Naglo se je bližala prva obletnica mojega prihoda v Pompeo. Bilo je treba nadaljevati z

gradnjo stolpa in postaviti dostojna vrata za vhod na dvorišče. Iztaknil sem za majhen denar pločevinasto zaslonko z manjšim vhodom v velikem polju zavese. Dobro bo. Postavili smo jo in nekaj let nam je služila za vrata.

Dve nogometni tekmi in farni sejem (kermese po argentinsko) z vsevrstnimi igrami in zabavnimi umetnijami, program po načinu dežele je privabil množico ljudi. Tisoč pesov dobička je bil tedaj denar. Prav tako naslednjo nedeljo s Slovenskim dnem. Stari in novi, vsi moji zvesti prijatelji, so prihiteli in vsi veseli velikodušno sodelovali ter uživali asado, pečenko po krioškem (domačinskim) okusu. Spet je bil tu drugi tisočak. Zagotovljeno je bilo tako nadaljevanje gradnje stolpa. Spet bo Martin Boštjančič metal opeko visoko tja gori, da so otroci kar zijali in govorili: »Vidite ga Tarzana!«

San Jose de Pompeo je že začel buditi pozornost tudi tistim, katerim za cerkev ni bilo mar. Vsako nedeljo so vedeli procesijo ljudi, ki je šla iz Slovenske vasi k maši. Pa so začeli sami umevati, da morajo tudi oni kaj storiti za dušo. Tudi otroci so jim prinesli ta glas iz šole.

Spet popravek z nogo

Že v februarju se mi je znova odprla rana na peti. Poskus s penicilinom ni dal nebenega učinka. Moj prijatelj in osebni zdravnik dr. Mario Baila me je priporočil svojemu bratu primariju v bolnišnici Alvarez, kateri naj bi videl moj primer. Ko je vse preiskal, je dejal: osteomielitis je to, kajpak.

Tako sem preračunal stvari, da sem za mesec junij najlaže šel v bolnišnico. Čez mesec dni sem se vrnil zdrav. Nadomeščal pa me je pater frančiškan iz župnije Santa Faz (Svetega obličja).

Bolnišnica je pomenila zame tudi počitnice, katerih sploh nikdar nisem imel razen v bolniški postelji. Ko sem se vrnil, sem hodil nekaj časa oprt na berglo. Pa še bolj presunljivo kot bergla je bilo to, kar se mi je zgodilo prvo nedeljo med zadnjo mašo. Med pridigo mi je klecnila leva noga, ki je morala ves čas nositi vso težo. Kot sem bil dolg in širok sem se zrušil na tla. Toda naslednji hip sem bil že spet na nogah, kakor da se ni nič zgodilo. In se tudi ni. Noga se je pozdravila, in prav je bilo, kajti tedaj se je začelo pripravljanje na največji dogodek naše cerkve – na obisk Fatimske Marije romarice.

Fatimska romarica prvič v Pompeu

Priprave za obisk fatimske Romarice smo začeli že takoj po veliki noči. V Lanusu se o tem prej nikoli še ni slišalo. Prva cerkev, ki je ta glas sprožila, je bila naša. Skušali smo dati Marijinemu obisku kar najbolj slovesen značaj. Naj jo sprejme vsa občina! Na tisoče velikih stenskih lepakov smo razdali in nalepili. Po šolah sem organiziral duhovne šopke. Za vsako šolo je bil določen en dan za romarski obisk naše cerkve.

Ko smo bili v teh pripravah, je nastala neprilika zaradi dneva. Morali smo tako premakniti dan. Izbrana je bila sobota 1. septembra 1951. Iz župnije sv. Adele v Buenos Airesu smo dvignili Marijo in jo odpeljali v slovesnem sprevodu številnih avtomobilov. V Lanusu je čakala množica ljudi z županom, ki je izrekel Mariji prvi pozdrav, drugega pa župnik Carubelli. Napovedani Marijin prihod ob osmi uri zvečer se je močno zavlekel. Z lanuškega trga je spremljala Marijo tolika množica ljudi, da kar nismo mogli naprej. Šele ob deseti uri smo prišli v Pompeo. Tedaj pa je zažarel zvonik v vseh magičnih lučeh in zvonovi so se radostno oglasili. Tisoč glava množica, ki je spremljala Marijo, je napolnila vse ulice okrog cerkve in celotno dvorišče. Tedaj smo odprli v stranski steni široka premična vrata, tako da je cerkev bila odprta vsemu občinstvu na dvorišču.

Medtem ko so v cerkvi pričakovali Marijo vse od osme ure naprej, je g. Janez Lovše, ki je bil

slučajno na obisku pri svojcih (njegovo službeno mesto je bilo v San Tome v provinci San Luis), vodil sveto uro in spovedoval. Slednjič je Marija le priromala med navdušenim petjem romarjev. Še en nagovor in blagoslov, nakar sem napovedal množici program naslednjih dni, celega tedna, ki je bil prvi misijon v Pompeu.

V cerkvi je pričakovala Marijo tudi dona Berta Ezcurra de Givenetti. Nekaj tednov prej jo je povozil avto, da je kazalo, da ne bo nikdar več hodila. V zaupanju na Marijino pomoč je prišla oprta na palice in na druge osebe v kapelo. Po končanem sprejemu fatimske Marije se je ljudstvo začelo razhajati: dona Berta pa se je pririnila do Marije in ji izročila svojo palico. Tisti hip je začutila v sebi neznansko moč. Domov se je vrnila brez palice in nikdar več je ni rabila.

Ni se pa tako vesela vračala domov druga žena, ki je stopila v lužo na vogalu pred cerkvijo, pa se ji je udrlo in je potegnila iz blata nogo brez čevlja. Pa tudi ona je bila kljub temu srečna. Silni so bili vtisi prvega dne in prav tako naslednje dni, ves teden. Marija je hotela preložiti dan svojega obiska, kot sem prej omenil. Vedela je, da bo ta teden lep, kot prejšnji ni bil. Ves teden smo imeli čez dan polno ljudi, zvečer pa cerkev nabito za misijonski govor.

Župnija ustanovljena

Nisem si delal več skrbi, odkar sem imel reden naslov »vikar«. Toda nadškof v La Plati je stvari peljal naprej in tako dobim nekaj dni pred Marijinim prihodom dekret, datiran 15. avgusta, na dan Marijinega vnebovzetja, prav v letu, ko se je prvič obhajala dogma Marijinega vnebovzetja: vikarija San Jose de Pompeo je bila povzdignjena v župnijo. S 1. septembrom naj bi stopil dekret v veljavo.

Kar pogledal sem. Ne da bi v La Plati sploh vedeli za Marijin obisk, kajti jaz jim tega nisem javil, in še to, da je bil zadnji hip prestavljen dan njenega prihoda, so prav za dan njenega slovesnega vhoda določili ustanovitev fare. In še, da je dekret nosil datum 15. avgusta, dan Marijinega praznika v tako izrednih okoliščinah. Jasno mi je bilo, da se je Marija prav na poseben način nasmehnila iz nebes in da moramo to smatrati kot izraz njene izredne naklonjenosti.

Ko sem pred Marijinem kipom nato premišljeval te izredne okoliščine, sem spet začutil, da je moje apostolsko delo hotela vzeti pod svoje varstvo. Že od mladosti me je Marija vodila po ovinkih življenja pred Gospodov oltar in sedaj je tukaj fatimska Marija, ki hoče blagosloviti moje nadaljnje stopinje.

Naslednje jutro, bila je nedelja 2. septembra, je prišel g. Francisco Altinier, župnik matične fare in me ustoličil kot župnika fare sv. Jožefa v Pompeu.

Trije zvočniki v zvoniku so bili ves teden v delu. Zjutraj maša z misijonom, popoldne za matere in vzgojitelje, v določenih urah maša za šolo z vsemi učenci in učiteljstvom, zvečer pa je bilo vse nabito ljudi in tudi v domove so se slišale besede izbranih govornikov.

Spovedovanje je trajalo brez prestanka.

Posebni sporedi so bili tudi za Slovence, katerim je v nedeljo popoldne prišel dvigat ljubezen do fatimske Marije in njenega brezmadežnega Srca svetnik Lojze Košmerlj, v Ljubljani župnik Sv. Petra.

Ko smo naslednjo soboto Marijo odslavljali, so bile vseh oči solzne. Že so odpeljali Marijo, toda narod se je vrnil nazaj v cerkev. Še in še bi hoteli kaj lepega slišati. Hotel sem zbrati v eno besedo vso veličino tega Marijinega obiska in spregovoril:

»Vsi smo doživljali veličino teh dni. Tisoči so prišli v Pompeo in sedaj vedo za našo cerkev. Mariji smo to dolžni. Dan njenega prihoda je postal ustanovni dan naše župnije. Pod njenim pokroviteljstvom se je vršil misijon, ki je toliko mrtvih duš obudil k božjemu življenju. Naša dolžnost je, da za vse to Mariji izkažemo svojo hvaležnost in jo proglasimo za ustanoviteljico fare San Jose de Pompeo. Da pa nam bo to ostalo še bolj globoko zapisano, želim, da sklenemo ob tej priložnosti, da hočemo tej fari zgraditi župnišče, ki ga tako nujno potrebuje.« Vsem je bila moja beseda prav in tako smo se razšli s sklepom, da takoj začnemo nabirko za

gradnjo župnišča. Marijo pa v njeno fatimski podobi postavimo na častno mesto kot ustanoviteljico fare.

Gradnja župnišča

Kar kmalu se je začelo z gradnjo župnišča. Arhitekt Vagus mi je izdelal načrt, Tone Boštjančič je vzel delo v roke. Pohiteli smo tudi z dograditvijo stolpa, kateremu je manjkal klobuk. Stane Guzelj je pripravil opaž in z združenimi močmi prostovoljnih delavcev, ki jih je za dolgo verigo bilo treba veliko, je romal beton v višino. Prijatelj Franc Bandelj, gradbeni kovač, je daroval kovinski križ, bronasto jabolko je pa tudi prišlo kot dar od drugod.

Tako nas je leto 1952 našlo v veliki delavnosti, kajti novo župnišče je naglo raslo na zemljišču, ki sem ga za 11000pesov kupil malo prej in nato zagrabil še dve zemljišči, ki se nahajata med tem in ulico Quirno Costa. Tudi drevje sem tam zasadil, da je tako bilo vsem jasno, da je tista zemlja cerkvena last. Dograjeni cerkveni stolp pa je bil znamenje napredka preteklih mesecev.

Vse bolj udobno kot prvo veliko noč smo praznovali to drugo. Le vreme nam ni šlo na roko. Pa seveda tudi ljudi še nismo vseh spreobrnil.

Prizor, vreden da se ohrani v spominu, smo doživeli na veliki četrtek. Župnik fare Srca Jezusovega iz Lanusa je imel zvečer običajni govor o sv. R. Telesu. Pa je prineslo mimo nekoga, ki je stopil na cerkveni prag, malo postal in nato zakričal, da smo same šeme.

V cerkvi je bilo precej fantov, katere je to seveda razburilo. A pomiril sem jih, ker je rogovilež nadaljeval svojo pot. Toda čez čas se je vračal mimo vhoda. Spet je stopil na prag in zavpil: »Norci, kaj verjamete farjem!«

Fantje pa v skok. On seveda tudi, Kar po sredi ulice jo je ubral. Toda eden fantov jo ureže po pločniku, ker je imel hitrejši korak kot bežeči razgrajač, ki ni računal z blatom in lužo na cesti. Dva sta tekla za njim in ga došla, oni prvi ga je prehitel. Ravno se je obrnil nazaj, da se brani pred enim zasledovalcem, a že ga je zgrabil drugi z nasprotne strani. Surovež je imel nož v roki in je enemu preparal obleko, a nazadnje so ga položili v lužo in pošteno premikasti, nakar so ga izročili oblasti, da je tudi tam zvedel, da se take šale ne obnesejo vselej.

Don Eugenio Garau

Ko sem prišel v Pompeo, sem takoj spoznal, da je glavni steber vsega navora za to naselje don Eugenio Garau. Rojen na Sardiniji je kmalu po poroki z Isolino Largiu odpotoval v Argentino. Dobil je delo pri tramvaju. Čez čas se je naselil v Pompeu, kjer je začel na lastno roko s trgovino. Žena je prodajala doma, on pa je s krošnjo na rami prodajal manufakturo po okolici.

Ko je v Pampeu zrastle leta 1943 kapela, se je tudi on približal in s časom postal nosilec vsega dela. Posebno pa se je zavzel, ko se je pričelo govoriti o tem, da pride stalen duhovnik za cerkev sv. Jožefa.

Ko je nastala težava zaradi lastninske pravice cerkvenega zemljišča, je on priposestvoval to zemljo in jo prepisal na škofijo v La Plati kot last bodoče župnije, ker je mogel izkazati že čez trideset let bivanja v kraju.

Dan mojega prihoda je bil zanj dan zmagoslavja. Vse, kar sem potreboval, je prišlo iz njegove hiše. Sinovi Gino in Horacio ter hčerki Marija in Aida so bili vedno zanesljivi verniki, medtem ko je bil Albert še otrok.

Vsak večer, ko je prišel don Eugenio s svojega dnevnega dela, je stopil najprej do cerkve. Če je prejšnji dan videl, da je nečesa treba, je naslednji dan tisto že prinesel in nič povedal, koliko stane. Vsa drobna dela, katera samo gospodar vidi, je odkril in napravil ali poiskal

tistega, ki je mogel pomagati. Ko smo pričelo s farnim kinom, je on vedno vzdrževal red in pazil na vstopnino. Njemu sem kar takoj od začetka izročil blagajno, dohodke nabirk in kina ter srečelovov in bazarjev.

Njegovo apostolsko delo je bilo pa tudi zunaj. Kdo bi mogel naštetih vse tiste, katerim je pomagal do ureditve! Ko smo imeli farni kino na prostem, s projekcijo na notranjo steno stolpa, je bilo vedno kaj nevšečnosti. Hudobni fantalini so metali kamenje in nadlegovali na vse načine. Kaj vse je ta dobri mož s tem pretrpel, je vedel le on sam ter Bog, dateremu je daroval te britkosti in tudi bolečine udarcev.

12. julija 1952 je bila moja srebrna maša za farno občestvo. Don Eugenio je dosegel, da je njegov bodoči zet Fernando Peroni isti dan prejel prvo sv. Obhajilo. Slavnostni obed je bil v njegovi hiši. Bil je to zanj dan nepopisne sreče. Vsi so bili pri obhajilu. Kdo bi pač megel slutiti, da je bilo to sv. Obhajilo zanj sveta popotnica. Naslednji dan ga je ubilo v mestu.

Udarila ga je ročica nekega stroja, ki se je nenadno sprožila. Ni ga bilo od nikoder domov in šele v mrtvašnici bolnišnice Argerich so odkrili, da je to don Eugenio Garau.

Njegovo ime bo ostalo v Pompeu nepozabno. Iz nebes je pa nadaljeval in še nadaljuje svoje delo za cerkev sv. Jožefa.

Srebrna maša

Nenadno sem se zavedel, da bo že 25 let, odkar sem opravil Gospodu v čast prvo sveto daritev. Človek take priložnosti najraje in najbolj smotrno porabi tako, da si dobro izpraša vest, če je teh 25 let obrodilo kaj sadu. Tudi jaz bi najraje na ta način opravil spomin na ta pomembni dogodek svojega življenja. Toda take obletnice niso pomembne le za prizadeto osebo, temveč morejo prinesiti kaj koristnega tudi za druge. Tako so moji številni slovenski prijatelji, stari in novi, hoteli, da se ta dogodek primerno proslavi.

Sulčičeva gospa je diskretno dobila moje mere in tako so Sulčič, Vider, Domicelj, Kjuder in še kdo poskrbeli, da sem imel za osebni praznik 12. julija 1952 nov talar in novo suknjo. Za te stvari sem se jaz namreč kaj malo brigal in bil več kot enkrat v zadregi zaradi premajhne pazljivosti glede moje zunanosti. Tako se mi je nekoč primerilo, da sem šel iz Floresa na Avellanedo s suknjo narobe oblečeno in to šele opazil, ko sem stopal čez most na Avellanedi, ko je bilo treba obrisati nos, pa ni bilo žepa tam, kjer sem ga iskal.

Sobratje duhovniki so tisto nedeljo prihiteli v lepem številu in pri asadu smo potem preživeli veselo popoldne ob lepih spominih. Tedaj je bila prvič slovesna diakonirana maša pri Sv. Jožefu. Naslednjo nedeljo je pa bila srebrna maša za faro, tudi nadvse lepa slovesnost. Vse šole so uradno prišle in otroci so mi izročili spominske darove.

Lepe podobice z Brezjansko Marijo so ostale za spomin v rokah vseh navzočih. Cerkvena nabirka je pa tudi precej dala za kritje stroškov pri gradnji župnišča.

Ko sem nato skušal sestaviti bilanco svojih 25 let mašništva, sem se čutil neskončno majhnega pred opravljenim delom, ki je stalo za menoj. Malo ga je bilo. Le izreden božji blagoslov, ki me je vedno spremljal in čudovita božja Previdnost, ki je vsak čas reševala zagate, v katere sem po svoji človeški pameti padal ali težke naloge, ki so se pred mano porajale, le čuječe božje oko in materinsko Marijino varstvo so bili vir tega, kar sem mogel dobrega storiti.

Krsti in poroke

Pravico do krstne in poročne knjige je imela vikarija sv. Jožefa Pompejskega od vsega začetka. Krstni kamen je bil sprva postavljen desno od oltarja, dokler ni bila kapela posvečena in je krstni kamen dobil svoj pravi prostor pod zvonikom. Slovenski krsti so bili

tako vneseni vsi v mojo knjigo. Po malem so se začeli pojavljati tudi drugi, tako da je s časom število krstov naraslo na štiristo letno.

Toda poroke so bile le redke. Neveste iščejo lepo cerkev, kamor se pride z avtom. Zato jih dolgo ni bilo v mojo kapelo.

Prva poroka v belem je bila v že posvečeni cerkvi, ko se je poročila Garauova hči Marija z Lauritom Dios. Tej so začele slediti slovenske poroke. Tako se je nečakinja Minka, hči moje starejše sestre Antonije, poročila 31. maja 1952 z Ignacijem Glinškom, moj brat Nace pa z Miro Svetetovo 24. januarja 1953. Strahotno je bilo vreme tisti dan. Naši ljudje takrat niti sanjati niso mogli še o avtu in tudi če bi, bi bili slabo naleteli, kajti tedaj, ko so se poročali, je bil obakrat dež, tako pri nečakinji Minki kot pri bratu Nacetu. Vse je plavalo na vodi. Toda z dežnikom in škornji se je vendar prišlo do cerkve.

S posebno svečanostjo smo pripravili poroko Garauove hčerke Aide, ki je vzela Fernanda Peronija. Vse njene prijateljice so ji dopovedovale, da naj si poišče drugo cerkev, kajti ta da ni zanjo. Toda ona je hotela biti zvesta sv. Jožefu in to do kraja. Že dva dni pred praznikom sv. Jožefa, ki je bil določen kot dan poroke, se je vreme spridilo. Pot je postala nemogoča.

Čeprav je bila njena hiša komaj sto metrov proč, nihče ni hotel tvegati vožnje z avtom. Saj bi vsakdo obtičal v blatu. Pa so se spomnili na konjsko vprego. In je šlo, čeprav se je vprega v blatu ustavila. Ne na besedo ne na bič se konj ni zganil. Pa je pritisnil ženinov brat Benito in voz, »mateo« so mu rekli v Argentini, je le prodril do cerkvenih vrat.

Malo je bilo nevest, ki so kaj takega tvegali. Aida, vredna hčerka pokojnega don Eugenia Garaua, je to storila. Večkrat sem položaj rešil tako, da če nevesta, ki je imela toliko zvestobe, do svoje fare, ni mogla priti do cerkve, sem jo šel jaz poročiti kar na njen dom. In tudi to se je zgodilo pogosto, da je nevesta prinesla svojo poročno obleko v zavitku in se preoblekla v župnišču, pa spet odšla od poroke domov s poročno obleko v papirnatem omotu.

Ko je cestni tlak prodril do cerkve, se je vse to seveda spremenilo. Tedaj sem dal izdelati tudi »markesino« to je baldahin, ki se postavi pred cerkveni vhod ob posebno slovesnih porokah, ki pa zato tudi več stanejo. Za te vrste razkošja, so bile zlasti neveste pripravljene žrtvovati mnogo denarja, saj so se hotele postaviti pred drugimi.

Nova župnija

Ponoviti smo hoteli spomin nepozabnih dni prvega obiska fatimske Romarice. Dan drugega prihoda je bil določen za soboto 3. oktobra 1952. Ta novi Marijin obisk naj bi zasejal seme za bodočo župnijo v Carazi.

Moja fara je bila dolga 40 kvader, tj. štiridesetkrat po sto metro, široka pa 20. Torej bi jo bilo treba razdeliti čez pol, da bi bila vsem dana možnost priti do cerkve.

Na severnem koncu župnije ob železnici Midland je bilo dvoje naselbin: Caraza in Florito. Da bi dal možnost krščanskega življenja tudi tistim ljudem, sem začel zbirati primerne osebe, s katerimi sem ustanovil pripravljalni odbor za bodočo kapelo. Obisk fatimske Marije naj bi bil začetek službe božje v šoli v Carazi. Šolska oblast in ljudski interes, vse je šlo na roko v tistem času, ko je bil predsednik Peron varuh in pospeševatelj sega, kar Cerkev priporoča.

V nedelji 4. oktobra 1952 ob 9. uri so prišli številni verniki iz Caraze, zbrala se je vsa pompejska verska občina, da ponesemo Marijo v slovesnem spremstvu v šolo št. 35 v Carazi, kjer naj bi bila ob tej priložnosti prvič sv. Maša.

Grozeče nebo nas je navdajalo z bojznijo. Gremo ali ne? Če nas na poti preseneti naliv, ne bomo mogli ne naprej ne nazaj. Množica je čakala moje besede. Jaz pa sem rekel Mariji, da je njena naloga razgrniti čez nas plašč in odločil: »Na pot!« Bliski in gromi so pretresali nebo. Po malem je začelo naletavati. Mi pa drzno naprej: peli smo in molili. Stopali smo s počasnim korakom. Pot je bila dolga 18 kvader. Pol ure hoje.

Ko pridemo do šole, že na trdnih tleh, kajti do tam je prišla tlakovana cesta z druge strani, je pa zagrmelo, da se je vse streslo in ulila se je ploha, toda mi smo že bili vsi pod streho in

tako se je začela prva služba božja v Carazi. Vedel sem, da bo pod Marijinim varstvom to začeto delo dobro uspevalo.

Po končani maši je bilo vse pod vodo. Ljudstvo se je razšlo, kakor je moglo, toda kaj naj naredim z »angelčki«? Bilo je 20 otrok, ki so delali Mariji častno spremstvo. Kako naj gredo po takem zemljišču domov? Najel sem linijski avtobus, ki je vozil do tam, pa sem jih naložil, da jih pelje v Pompeo.

V tistiŠoli smo nato imeli službo božjo skozi dve leti, dokler nas ni oblast po Peronovem nastopu zoper Cerkev zgrda vrgla na cesto. Marija je pa medtem poskrbela, da je zrasla že kapela, v kateri se je naslednja maša lahko v redu vršila.

Don Luciano Rojas

Prvič je bila sv. Maša v Pompeu 22. avgusta 1937 in to v hiši done Rosende Rojas (izg. Rohas), ki je svoj dom ponudila za začetek službe božje. Od tistega dne je njen sin Luciano, poročen z Marijo Russel postal »tajnik« katoliške občine v Pompeo. Kaj vse so morali prestati zaradi razbrzdane svojati v okolici, to ve le Bog, toda vztrajali so.

Mama Rosenda je služila za kuharico v župnišču San Judas Tadeo, zato je župniku vedno klicala v spomin, naj ne pozabi na Pompeo.

Preden sem prišel jaz, me je pogosto obiskal Luciano ali pa njegov sin Miguel, proseča me, naj jim dobim duhovnika, da ne bodo ostali v nedeljo brez maše. Ko sem prevzel kapelo, je bil Luciano cerkovnik, ki je skrbel za vse, kar je bilo treba. Hčerka Rosenda je bila glavna katehistinja. Mlajši Lucianovi sinovi so bili pa mašni strežniki in pomočniki v manj važnih stvareh. Vseh otrok je bilo v družini kar devet.

Moji dobrotniki

Ko sem bil pri Sv. Rozi za kaplana, sem spoznal mnogo ljudi, ki so se začeli zanimati za mojo dejavnost. Po reviji »Duhovno življenje« in po naših prireditvah so odkrivali slovenske vrednote. Mnogo teh zvez mi je koristilo pozneje. Med posebno zaslužnimi so bili člani družine Scotto in Angeleri. Nobene družinske slovesnosti niso imeli brez mene, a bili so tudi vedno zraven, kadar sem jih jaz povabil.

Ko smo postavljali leta 1952 o božiču temeljni kamen za župnišče v Pompeu, je bil inž. Jorge Angeleri za botra. Pol leta kasneje so prinesli h krstu sinčka Edgarda. Izreden dogodek je bil to za našo kapelo. Polno avtomobilov je prišlo in še sreča, da je bila pot prevozna. Pa so me vprašali, katere so v mojem načrtu najbolj nujne. Povedal sem, da potrebujem zemljišče za hišo za sestre, da bom tako mogel misliti na farno šolo.

Kar hitro smo bili domenjeni in dali so besedo: naj poiščem zemljišče. Oni plačajo ves strošek. Tako sem dobil za 16000 pesov zemljišče na ulici Juramento Št. 314. Kar so obljubili so tudi plačali.

Pa me vpraša Tito Angeleri (inž. Carlos Francisco), če bi ne prišel prav nekoliko večji zvon kot ta, ki ga imamo. Seveda! Takoj smo se dogovorili in 22. maja 1955 je bil novi zvon blagoslovljen, težak 80 kg.

Že leta 1951, ko sem začel prvo povečavo cerkve, mi je inž. Jorge poslal 8 kubikov kamenja in 20 vreč cementa v dar.

Leta 1955, ko je Peron napovedal Cerkvi vojno, sem pozval ljudi, naj velikodušno posodijo denar, da začnemo z gradnjo dvorane. Največji dobrotniki so bili zopet Scotto in Angeleri. 200 vreč cementa, ki so se prelili potem v stebre in streho nove dvorane, je bil njih velikodušen dar.

Pozneje, leta 1959, ko smo začeli zidati šolsko poslopje, me je inž. Jorge Scotto vprašal, kaj

spet potrebujem in sem povedal, da železo in kakšno. V dveh dneh do me pripeljali 3000 kg železa.

Poleg tega so pa vedno imeli na voljo kake koridrne stvari za cerkev ali za oder ali za potrebe siromakov in tudi v denarju. Tisoči pesov so bili, katere sem prejel do njih in so jih dajali tako, da levica ni vedela, kaj dela desnica. Domala vse potrebščine za higienska stranišča in vodna napeljava so bile njihov dar.

Stalne moje dobrotnice so bile tudi sestre usmiljenke, tako sestra Odila, Oktavija /kip fatimske Marije), Flora in še druge.

Omenim naj še dr. Klementa, kije kot moj advokat tako vodil pravdo glede razlaščenega trikotnika zemlje v Slovenski vasi, da sem dobil v trenutku, ko sem najbolj krvavo potreboval denar, 25000 pesov, da sem mogel dokončati učne sobe. V letu 1959.

»Cura gaucho« (župnik na konju)

Ko sem neki dan potoval v mesto, je začel moj sosed z menoj pogovor. Povedal mi je, da živi nedaleč od moje cerkve in me vprašal, če bi ne želel imeti konja, ki bi mi prav prišel za toliko potov, ki jih imam v obširni fari. Meni se je predlog zdel kar romantičen, pa sem menil, da bi mi konj brez dvoma prav prišel, toda kdo bi mi ga potem oskrboval?

Pa je prišel 20. junij 1953, dan argentinske zastave. Potrka nekdo na vrata župnišča in je bil on s konjem.

»Kaj se vam zdi? Kobilica je, mlada. Tri leta bo imela.«

»Lepa je,« pravim, »toda kaj naj z njo počnem?«

»Zakaj je ne zajahate?« pravi in res sem zlezal na kobilo in pognal. Niti opazil nisem, da sem bil nenadoma sredi ljudi. Otroci so kričali: »Gospod, gospod...« Hitro obrnem nazaj, da se rešim zadrege.

»No, kaj se vam zdi?« pravi možak.

»Lepo nese. Tule jo imate.«

»Izvolite,« pravi možak. »Vaša je s sedlom vred.«

Kaj sem hotel! Sprejel sem nepričakovani dar in postal »Cura Gauchu«. Za 1000 pesov so mi zidarji postavili konjski hlev. Janez Čelhar (doma iz Pivke) je postal konjski hlapec, dvorišče pa polno muh. Prišla je tudi skrb, kam z gnojem.

To so bile senčne plati. A bilo je veliko sončnih. Saj sem moral vsak dan po šolah in po drugih potih. Tudi kam daleč sem jo ubral na konj. Konec je bilo psovka, kajti če mi je še kdo zakričal »Cuervo« (krokar), sem ga kar kmalu došel in mu dal potreben nauk.

Neko jutro v mrzli zimi jaham na Carazo v šolo. Po ulici Aguirre se znajdem nenadno sredi luže. Kobilica, za Lisko sem jo klical, se pogrezne v blato do vratu, jaz pa zletim v lužo. Konj je besen pihal smrdljivo gnojnico od sebe, pa sem srečno izvlekel sebe in konja iz zagate. Na srečo je bila tako gosta megla, da me je le malokdo videl. Dona Berta in dona Rosenda sta potem imeli opravke, da sta me očistili.

Drugič se se namenil v Adroque na obisk v semenišče. Nedaleč od doma me zamišljenega prebudi pasji lajež. Pes je skočil izza grma, konj skok na stran, jaz pa na tla. Z vso težo sem padel na desno roko, a konja sem le pridržal. Hitro nanj in nazaj domov, kajti vedel sem, da kadar se mi bi roka razbolela, bo joj! Pol leta me je potem tako bolela, da nisem mogel niti podpisa napraviti.

V pustnih dneh leta 1954 pa nenadoma opazim, da s konjem nekaj ni prav. Pokličem živinozdravnika, ki ugotovi tetanus. Ni bilo pomoči. Bil sem ob konja! Pa še za pokop sem moral dati 40 pesov. In še več! Ko sem skušal konju olajšati bolečine, sem se pri tem opraskal. Moral sem se dati še sam cepiti proti tetanusu in seveda držati predpisani post skozi deset dni, kot je zahtevalo tisto cepljenje.

Leto 1954 – Marijino leto

Enajstega februarja 1894 se je Mati božja v Lurdu prvič prikazala Bernardki. Upravičeno je zato Cerkev leto 1954 proglasila za Marijino leto, saj je potekalo sto let od tega za ves katoliški svet pomembnega dogodka.

V Argentini naj bi se proti koncu leta vršil v zvezi z Marijinim letom marijanski kongres. Vse verske in cerkvene prireditve naj bi bile usmerjene v pripravo na ta kongres. Kongres naj bi po zamisli argentinskih škofov tudi bil protiutež vedno bolj sovražnemu nastopanju režima zoper katoliško Cerkev. Vlada je začela klicati v deželo predstavnike raznih krščanskih ločin, da bi delali zmedo med argentinskimi katoličani in spravljali papeža, škofe in katoliško duhovščino v čim bolj slabo luč.

Ob uradni zaščiti je spiritizem z velikanskim zagonom začel svojo propagando med neukim in versko zanemarjenim ljudstvom. Pri tem je bogokletno sramotil Kristusa, Mater božjo, svetnike in Cerkev. Pojavil se je tudi neki pastor iz Severne Amerike, dr. Hichs, seveda tudi on z vladnim blagoslovom. Njegovo poslanstvo je bilo prozorno: ljudi naj bi prepričal, da je dovolj vera v Kristusa in njega, ki je Kristusov odposlanec; pripadnost Cerkvi je nepotrebna. Hitro se je razširil glas, da dr. Hichs dela čudeže; dovolj je, da zaupaš njegovi besedi. Ljudje so drli na velikanska nogometna igrišča, ki jih v Buenos Airesu ne manjka. Peronistični tisk in radio sta na to navdušenje prilivala svojo propagando. Na deset-tisoče ljudi se je nekaj tednov zbiralo po stadionih okrog Hichsa, da vidi »čudež«. Toda kmalu se je odkrilo, da so ti »čudeži« bili le neka vrsta hipnoze. Nekega dne je dr. Hichs tiho odšel... Vlada je doživela poraz.

Prvo delo, ki sem ga opravil v Marijinem letu, je bila gradnja knjižnice. Janez Čelhar je bil zidarski mojster, jaz pa njegov »malovar«. Kar je ostalo od gradbenega materiala za župnišče, sem porabil za nove stene in streho knjižnice.

Tisto leto smo spet razširili cerkev, ki je dobila še stransko ladjo. Prav tedaj, ko smo odprli steno za novi prostor, pa se je stemnilo in privihrala je nevihta. Če bi prišla z vzhodne strani, bi nam bila odnesla vso streho. Tako pa se ni ničesar zgodilo.

Toda za Marijino leto je bilo treba storiti še nekaj več. To naj bi bila bodoča farna šola.

Farna šola

Že leto prej smo kupili zemljišče poleg župnišča na ulici Juramento. Družina Angeleri in Scotto, moji dobrotnici, sta mi zagotovili potrebno vsoto 16000 pesov. Tako se je nakup izvršil. Problem je bil le, kako spraviti z zemljišča dva soseda, ki sta vsak po svoje uporabljala, eden za konja, drugi za svoje skladišče. Pa se je vse srečno rešilo in to celo brez mojega nastopa. Neki dan sta se krepko stepla. Eden je končal na policijski stražnici, drugi v bolnišnici. Tudi to je bil zame božji dar. Brez tega ne vem, kako bi šlo. Tako sem pa takoj dal pripraviti opeko in zemljišče ogradil. Oba soseda sta bila tiha, vsak vesel, da ne eden ne drugi ne moreta več uporabljati zemlje.

Čez teden dni mi je Ponzanetti izdelal načrte in smo začeli zidati hišo, ki naj bi služila sestram in bila začetek zavoda »Suestra Senora de Fatima« - Naša Gospa iz Fatime.

Že tedaj, ko sem sprejel Pompeo, sem imel besedo šolskih sester, da mi bodo takoj prišle na pomoč, kakor hitro bom ustvaril primerne pogoje. Prvi pogoj je bil, da bodo imele sestre kje živeti. Po malem je zidar Tone Boštjančič z gradnjo sestrskeske hiše nadaljeval in jo pravi čas tudi dokončal.

»La Voz de San Jose de Pompeo«

Že dolgo sem imel željo, da izdam farno glasilo. Lazarist Lado Lenček, urednik »Katoliških misijonov«, ki je bil moj nedeljski pomočnik vse od tedaj, ko se je začela maša v Carazi, me je prepričeval, da je res treba z njim začeti in tako je izšla prva številka našega farnega vestnika »La Voz de San Jose de Pompeo« (Glas Sv. Jožefa iz Pompea) 28. februarja 1954. Po izvršeni anketi smo izbrali z večino glasov ta naslov. Sestavili smo delovni krog. Prva številka je izšla v 300 izvodih. Pozneje je naraslo število naklade na 800 izvodov. Kot edino glasilo v okolici je imelo mnogo možnosti, da se uveljavi. Primerno število oglaševalcev je dalo listu možnost rasti in tako je naš vestnik brez ovir nadaljeval svojo apostolsko nalogo.

Prenovljena notranjost cerkvenega

Od salezijancev sem prejel v dar več starih oltarjev. Poklical sem Lojzeta Urbanča, finega mizarja. Prav tedaj je bil na obisku tudi njegov brat, »Urbančev gospod« iz Tucumana. Izdelala sta res lep oltar s krasnim tabernakljem, katerega sem dobil od župnika cerkve Ec Socorro, Sv. Jožefa, smo napravili tron in prav tako Srcu Jezusovemu in Mariji nad oltarjem. Tudi za Marijo je bil nerejen stranski oltar, Nova spodobna spovednica je poslala v pokoj stari zaboj. Vso cerkev smo ometali in prebelili.

Dragocena pridobitev je bil lesorezni Puglov križev pot. Vsaka postaja je stala 300 pesov, vsaka nosi ime družine, ki jo je plačala. Prav za praznik sv. Jožefa leta 1954 je bil novi križev pot blagoslovljen in postavljen. Istočasno je tekla tudi nabirka za fatimsko bandero.

V Slovenski vasi so se v Marijinem letu vse družine posvetile Marijinemu Srcu. Toda tudi v farni cerkvi naj bi imela častno mesto slovenska Marija z Brezij. Virantovi so imeli na skrbi sliko brezjanske Marije Pomagaj, ki so jo prinesli s seboj s Koroškega. Slovesno smo jo ustoličili na desni strani oltarja.

Evita je umrla

Koliko je bila Evita, žena predsednika Perona, vredna pred Bogom, to je njegova stvar. Narod jo je oboževal kot svetnico. 26. julija 1953 jo je Bog poklical k sebi. Pričelo se je pravo malikovanje ljudstva v njeno čast. V bližini moje cerkve so ji na praznem zemljišču postavili kapelici iz vejevja. Moral sem jim dati sveče, da so jih prižgali pred njeno sliko.

Toda to še ni bilo dovolj. Cela procesija ljudi je prišla pred župnišče. Ko pridem ven, me obstopijo in zahtevajo, da grem z njimi. Hoteli so, da vidim njihovo umetnino in da z njimi tudi molim. Kaj sem hotel? Vzamem štolo in blagoslovljeno vodo ter molek. Še nekaj se spomnim. Pevska knjižica ne bi prišla slabo. Nekateri so imeli skrit namen – to sem dobro vedel – da mi nastavijo zanko.

Ko pridem na mesto, pogledam in pravim: »Križa ni. Prinesite križ in ga postavite nad sliko.« Kmalu se to zgodi. Nato začnem z molitvijo rožnega venca. »Vas že utrudim,« sem si mislil. Molil sem počasi in svečano. Pri vsaki skrivnosti sem dodal pridigo in petje. Celu uro smo tako molili in peli. Tisti, katerim je bilo prav, so vztrajali. Ostali so pa zginili drug za drugim... Ponovno so me klicali še na druge strani, nekateri z dobrim, drugi pa ne s tako dobrim namenom. Celu to so mi napravili: Tisto nedeljo, ko pogledam na zvonik, vidim, da je na križ privezana črna zastava. To pa spet ne more biti, da bi bil križ nosilec za katero koli zastavo. Križ kraljuje čez vse. Silna je bila zamera in komaj sem dobil nekoga, ki jo je šel snet. Največ neprilik sem zaradi pokojne Evite imel v Carazi. Ko je bila obletnica njene smrti, so v lokali peronistične stranke nasproti šole pripravili njen kip, katerega naj bi blagoslovil. Povedal sem jim, da bom prišel, toda ne blagoslovit kip, temveč k odkritju kipa. Toda naj mi pošljejo avto, da me pripelje.

Ko pridem, me predstavi govornik: »Tu je naš župnik, ki bo blagoslovil kip Evite.« Jaz pa odgovorim: »Prišel sem na to civilno proslavo odkritja kipa kot predstavnik cerkvene oblasti, zato vas vabim, da po tej končani slovesnosti stopite čez cesto v šolo, kjer bo za rajno sveta maša in bomo molili za njen večni pokoj in za božji blagoslov na vsa dobra dela, ki jih je izvršila ali začela.«

Spet je bila zamera huda. Le malo jih je šlo z menoj k maši. Šli so pač tisti, kateri so stvari prav umevali. Organizatorji tistega odkritja kipa so imeli pač druge namene, katere sem jaz videl, preprosti ljudje pa ne. Hoteli so Evito v očeh ljudstva napraviti za svetnico.

Kmalu po tistem sem slkical v Carazi sejo cerkvene komisije. Pa so drug za drugim podajali ostavko. Kar bled sem postal od razburjenja. Tega nisem pričakoval. Pa pravi Diaz, pameten možak: »Gospod, nič naj vam ne bo žal. Saj je bolje, da gredo, kot da nam delo ovirajo. Bolje, da smo štirje, ki delamo, kot deset, ki hočejo uganjati politiko.«

Zaradi tega in še podobnih dogodkov pozneje so me peronisti postavili na črno listo. Ni bilo lahko držati ravne črte spričo hudobije in zvijač, ki so vedno bolj prodirale v argentinsko javno življenje.

Prepovedane procesije

V Marijinem letu 1954 smo pobožnost do Marije pospeševali tudi z Marijinim obiskom po družinah. Kar deset kipov fatimske Marije je bilo, ki so krožili po hišah. Vsak je imel svojo častno stražo, ki je njegovo pot spremljala. Na tabli pred cerkvijo je bil sproti javljen Marijin obisk za naslednji dan. Gotovo je bilo to Materi božji ljubo. Saj nam je prav tisto leto pomagala izpeljati toliko velikih del.

Med temi je bila tudi kapela v Carazi. Ko smo videli, da se je začelo dvigati sovraštvo proti Cerkvi, smo še bolj pohiteli z gradnjo. Pa so hoteli nekateri ovirati celo obisk Marije po domovih, tako sa smo morali klicati policaje napomoč in smo kar tudi njim javili, kam bo Marija šla.

V Carazi je bila nasprotnikom Cerkve strašno na poti maša v šoli. Vedeli smo, kaj se pripravlja. Res mi nekega dne sporoči ravnateljica šole, naj odnesemo vse cerkvene stvari, ker tam ni več mesta za nas.

»Hvala lepa, gospa. Že imamo kam iti,« sem brez zadrege odgovoril. Naslednji praznik, dan prvega sv. Obhajila, je bila ta lepa slovesnost že v novi kapeli. Pripravili smo pa otroke še lahko v šoli. Tako je 8. decembra 1954 bila blagoslovljena kapela Fatimske Marije v Carazi,

Procesija križevega pota

Pompeo je že leta 1954 dobil nov križev pot. Starega smo shranili. Bil je sicer lep, a potreben popravila. Pa si mislim: »Zakaj bi ga ne postavili v kapeli v Carazi, kjer bi le kdo kdaj molil ob njem.«

Za tiho nedeljo leta 1955 smo pripravili slovesnost prenosa in blagoslova križevega pota. Za nesti postaje križevega pota je bila potrebna procesija, te pa so bile tedaj prepovedane. Povabil sem vernike in naprosil zlasti može, kajti za vsako postajo je bilo treba treh oseb, postaj pa je kot znano štirinajst.

Zbrala se je množica ljudi. Ni bilo težave najti po tri meške na postajo. S križem na čeli, med petjem in molitvijo pridemo do planjave, na kateri stoji cerkvica. Polno konj se je paslo tam. Nenadno opazim, da je začel nekdo zganjati konje z nasprotnega konca in ravno proti nam. Groza me je spreletela. Gorje, če se poženejo čez nas. Bilo je polno otrok. Kaj vse se lahko zgodi! Je mar mogoče, da je kdo namenoma prišel, da bo napravil škandal, ker so procesije prepovedane? »Gospod, sedaj si pa ti, ki moreš posredovati,« sem molil v dnu duše in klical

Marijo, naj varuje prisotne na križevem potu Gospodovem. In konji so zavili pred nami in zdvijali čez našo pot. Nič se nam ni zgodilo. Še bolj pobožno smo nato molili križev pot ob postavljanju posameznih postaj v kapeli.

Tlakovanje ulic

Leta 1955 se je predstavilo z velikimi problemi. Predsednik Peron je napovedal Cerkvi neizprosni boj. Naša fara je bila prav tedaj v mrzlični dejavnosti. Ravnokar je bila dograjena sestrski hiša. V Carazi je tudi že stala kapela. Začeli smo z deli za razširitev farne cerkve, to je prizidati smo hoteli štiri metre široko stransko ladjo, kjer naj bi fatimska Marija dobila svoje dostojno mesto na lastnem oltarju. Veliko noč smo praznovali že v posvečeni cerkvi.

Prav tedaj se je sprožila akcija za tlakovanje bližnjih cest. Od vsega začetka so vsi okoliški ljudje stavili svoje nade na cerkev. Toda vse dotlej je ostalo le pri besedah. Zato je odbor, ki se je znova lotil te zadeve, prišel do mene on mi jo predložil.

Prav tiste dni je umrla sto let stara ženska. Nekaj obupnega je bilo videti pogrebce, ki so se s krsto mučili skozi blato, luže in jarke. Sto let je čakala, da oblast ulice potlakuje. Pa se je končno naveličala čakanja.

Ne, tako ne sme iti naprej, sem menil in takoj ponudil tudi naš cerkveni vestnik kot koristno glasilo za njihovo akcijo. Podpisal sem tlakovanje za ulice Panama, Juramento in Quirno Costa, kjer sta bili cerkev in hiša za sestre, kakor tudi zemljišči, za kateri je tekel proces za priposestvanje. 80000 pesov naj bi stalo vse. Gradbenik Salomone, lastnik gradbenega podjetja SAFFRE, je dal dar 10000 pesov, nekaj potrebnega denarja sem si pa jaz zagotovil s posojilom. V ta namen smo sklenili prirediti tudi igro »Ministrov obisk«:

Z delom se je res začelo. Revolucija proti Peronu je delo sicer začasno prekinila, a leta 1956 se je spet nadaljevalo, tako da je nazadnje bilo vsem vidno, da se imajo svetemu Jožefu zahvaliti, če je prišel ta prvi korak napredka v Pompeo, kajti točno sredi dovršenega dela je stala cerkev sv. Jožefa kot središčni kvadrat med vsemi tlakovanimi.

Pojavljale so se vedno nove težave, kako npr. izpeljati vodne odtoke, kako dobiti prave višine, da ne bo voda zastajala, da se ne bodo pojavile povodne tam, koder jih dotlej ni bilo.

Poleg pametnih razlogov, katere je bilo treba upoštevati, je bila najhujša ovira »uradni šimelj«, ki vedno hodi z velikansko zamudo. Pa tudi taki so bili, ki so poskusili najti ugodno priložnost, da vtaknejo svoj rilec, če bi le morda kaj iz »korita« tudi njim padlo pod zob.

Zopet in zopet so ljudje prišli pome, naj grem z njimi, sedaj na občino, sedaj do inženirja, sedaj v La Plato. Kolikokrat smo že prej zbirali podpise, pa je vse padlo v vodo. To pot pa je vendarle šlo naprej. Vsa naša stran Lanusa, ki je po neki estanciji, ki je že davno ni bilo več, dobila ime »Eden Argentino«, je bila naseljena samo z delavskimi družinami. Prebivalstvo se je množilo v vedno novih zasilnih hišicah. Peronu je bilo za to, da ima povsod ljudi zares zanj navdušene in v tem delu ni bilo težko dobiti glasov z dejanji, ki so bila vidna. Oblasti pa mojega sodelovanja niso marale. Kljub temu je Sv. Jožef v Pompeu za veliko noč 1956 imel ulice tlakovane, drugod po Lanusu pa so ostali v blatu še za dolgo časa.

Nevihta se pripravljaj

Peron je dobro začel in lep čas tudi dobro vozil. Razumel je potrebe malega človeka in vedel, da bo najbolje uspel, če bo šel vzporedno s Cerkvijo. Zato je vse cerkvene akcije od začetka podpiral in šel tako daleč, da je vpeljal verouk v vse šole. Toda in ni mislil ne kot dober vernik, ampak je politično hotel vpreči Cerkev v svoj voziček.

Ko pa so začele prihajati na dan nečednosti njegovega razmerja do srednješolk in so mu začeli škofje zaradi njegove nemoralnosti stopati na prste, je vzrojil. K temu so ga hujskali še

posebej njegovi politični sodelavci, ki so ga hoteli na vsak način zaplesti v boj s Cerkvijo. Zato so ga najprej zvodili na spolzko pot pohujšljivega življenja. Po Evitini smrti ni bilo več ovire njegovi nasladi, toda skrite te stvari tudi niso ostale. Škofje so ga opozorili na javno pohujšanje, ki iz tega prihaja. On je pa zato napovedal Cerkvi boj. Tega so njegovi framasonski petolizniki komaj čakali. Imel je tri ministre in podpredsednika vlade, ki so bili framasoni.

Prva posledica nove usmeritve je bila odprava verouka v šolah. 1. novembra 1954 je Peron škofo in duhovnike javno napadel v predsedniški palači v Olivosu. Nato so pričeli pripravljati načrte, da se Cerkev obdavči in da se razlasti cerkveno imetje. Potem so bile prepovedane vse procesija in javne manifestacije, dočim je Peron šel na javen špiritističen nastop. Naenkrat se je sprožil val sovraštva proti duhovnikom, tako da sem vsak čas mogel slišati psovko: Cuero! (Krokar). Že davno je ta psovka bila izginila v območju moje župnije.

Zadivja vihar

Neki večer, ko sem imel ravno sestanek odbora za duhovne poklice, vstopi policija in zahteva, da dovolim pregled vse hiše. Seveda sem na to pristal. Vedel sem, da ne bodo ničesar našli. In tudi niso. Kaj so pač iskali? Najbrž kake »pamflete« ali »skrito orožje«. V takem ozračju je bila prepovedana telovska procesija 9. junija 1955 na glavnem trgu Plaza de Mayo v Buenos Airesu, ki se je pa vseeno vršila. Cerkvena oblast je začela kljubovati. Veličastna manifestacija je Perona razbesnila in njegovi pribočniki, slasti notranji minister judovskega porekla Angel Borlenghi so iskali nato priložnost za popoln prelom. Dali so sežgati argentinsko zastavo in krivdo vrgli na katoličane. Peron je začutil, da zgublja tla. Teden dni po procesiji je 16. junija 1955 izbruhnila secer ponesrečena revolucija, ki je Perona tako zdivjala, da ni več vedel, kaj dela. Tisto noč so zagorele cerkve v Buenos Airesu. Bile so najlepše in najstarejše, vse iz 16. stoletja. V celoti je bilo upepeljenih osem svetišč ter nadškofijska kurija, kjer je zgorel ves arhiv.

Tisto noč, že po enajsti uri, ko jaz o dogodkih v mestu še nisem nič vedel, dobim obisk policije, ki mi pove: »Gospod, z nami boste šli!« Poklical sem hišnika in mu dal naročila, oblekel suktnjo, se poslovil od Gospoda, zaklenil vrata in se predal v neznano usodo. Na policijskem komisariatu sem se srečal s sobrati, z župniki in kaplani. Strupeno mrzla zima je bila tedaj. Niso delali z nami grdo, toda skrb nas je morila in mraz je pritiskal.

Naslednji dan je bil praznik Srca Jezusovega. Vse cerkve so ostale zaprte. Ponoči so odvedli skoro vse duhovnike. Pač je pa pri Sv. Jožefu ostal g. Janez Malenšek, ki je že bil v svoji sobi ob uri poznega policijskega obiska in ga policija ni imela na seznamu. Tudi v samem Buenos Airesu je policija pozabila na štiri slovenske duhovnike, ki so živeli v svoji hiši proč od župnišča. Bili so to gospdje Orehar, Škrbe, Jurak in Starc.

V civilni obleki

Kaj so peronistične oblasti nameravale z duhovniki, ki so jih bile zaprle, se ne ve. Najbrž naj bi bilo talci za primer, če bi revolucija začela uspevati.

Čez dva dni sem bil spet doma. Pa sem takoj zvedel, da je neka ženska, ki mi je imela biti za marsikaj hvaležna, hitela na policijo, naj me nikar ne izpuste. Prav njo sem srečal, ko sem se vračal. Seveda tedaj nisem mogel še vedeti, zakaj me je tako besno gledala.

Že drugi dan dobim stražo pred hišo. Prišla sta dva policaja in mi povedala, da bosta »varovala cerkev«... Več tednov sem imel potem opravka s temi tiči ne da bi vedel, če so ovaduhi, tatovi ali res za stražo. Nato sem prejel še škofijsko odredbo, naj hodimo duhovniki do nadaljnjega v civilni obleki, da se izognemo neprijetnim napadom.

Neki dan stopim, civilno oblečen, v tramvaj na ulici Maximo Paz. Ko spravljam vozni listek, stopi predme nekdo in zavpije: »Ven far!« Jaz pa mirno: »Imam plačan listek. Nikamor ne grem.«

»Vrzimo farja ven!« je oni objestnež naprej pozival potnike. Pa se ni nihče ganil. Vsi so nemo in topo gledali naprej. Nihče ni hotel videti, kaj se bo zgodilo zdaj. Pa se ni nič Osramočen je izzivač sedel na zadnjo klopi, jaz pa sem vstopil za njim. Besno se je zvijal in metal strle z očmi, toda zinil ni nobene več. Jaz sem ga srepo gledal in bil pripravljen, da se pomerim z njim, če se me loti in bi mu gotovo pomagal na tla.

Razburjenje zaradi požganih cerkva je bilo med ljudstvom strašno in to po pravici. Sledil je izgon škofa Tato in kanonika Novoe. Argentinski narod, ki je tradicionalno veren, je živo začutil, da tako ne mori iti naprej.

Zločinski tipi so se pa še bolj strnili okrog Perona. Končno so našli v njem človeka, s katerim so upali uničiti Cerkev v Argentini. Da izpeljejo svoje peklerske načrte do konca, je bilo treba streči odpor v argentinskih vojnih silah. Imeli so nekaj upanja, da osvoje suhozemske sile, toda mornarica in posebno letalstvo sta bili zanje trd oreh, čeprav so imeli že veliko vtihotapljenih ljudi na na vseh položajih.

Duhovniki smo mirno čakali, kaj pride. Napočil je 30. avgust 1955, ko je Peron v javnem zborovanju (cabildo abierto) vrgel geslo: »Pet oligarhov za enega peronista!« Vsi smo čutili, da se bo nekaj zgodilo. V ozračju je dišalo po revoluciji.

Gospod Janez Malenšek

Po začetku sv. Maše v Carazi v oktobru 1952 sem nujno potreboval duhovnega pomočnika za nedelje. Najprej je to delo vestno opravljal lazarist in urednik »Katoliških misijonov« Lado Lenček, kateremu naj izrečem priznanje, da je bil do junaštva zvest svoji sprejeti dolžnosti. Ob koncu leta 1954 smo se mu morali z žalostjo odpovedati, ker je prevzel nove obveznosti drugod. Za njim je nekaj časa prihajal g. Jože Jurak, tedaj urednik »Duhovnega življenja«: Ljudem se je zaradi svojega vedrega značaja takoj priljubil in so mu dali vzdevek »Padre Alegria«.

25 maja 1955 pa se mi predstavi suh mlad duhovnik, katerega sem seveda takoj spoznal, ko mi je povedal, da je Janez Malenšek. Povabil sem ga, naj kar pri meni ostane, kar je sprejel za nedoločen čas. Bil ga je sam ogenj in doživeto je spremljal dogodke, ki so začeli napovedovati hud vihar med Cerkvijo in državo.

Tisto noč, ko so mene odpeljali, se je on že umaknil v svojo sobo in takoj ugasnil luč, ko je spoznal, kakšen obisk sem dobil. Naslednje jutro je ob navadni uri, brez zvonjenja opravil sv. Mašo in zaužil vse hostije ter izginil neznanokam. Oblast zanj še ni vedela, zato so pozabili nanj. Ko je minila prva nevarnost, se je vrnil in pridno zagrabil za dela ter mi veselo pomagal v sem, kar je bilo treba.

Bil je silno naglega značaja in ni mogel prenesti, da bi mu kdo zakričal »cuervo«. Bil je hiter ko blisk, in tako je vsakega sramotilca v hipu dosegel in mu potem dal koristen in izdaten nauk.

V dneh Peronove norosti so bili pobalini posebno predrzni. Stopava neki dan iz Slovenske vasi mimo »Ville miserie«. Na najvišjem drevesu je plapolala sredi bajt argentinska zastava. V bližini so fantiči brcali žogo. Kar nenadoma pade psovka »Cuervo!« in še posoljena je bila. Pa pravim: »Poglejva, koliko jih je v hlačah!« Igrišče je bilo polno smrkolinov, midva pa naravnost mednje. Žoga obstane. Vse umolkne. Večina se nama približa, nekateri pa jo popihajo.

»Kdo je kričal?« vprašam.

»Jaz ne, jaz ne, jaz ne.«

»Ne vprašam, Kdo ni, ampak kdo je kričal.«

Vsi molče. Pa se eden oglasi: Tale je bil!«

Jaz pa. »Fantje, ali se vam ne zdi to grdo? Saj naju poznate in veste, da sva duhovnika.

Krščeni ste vsi. Tudi katekizem sem vas učil in vi mi sedaj s tem plačujete?»

»Oprostite, gospod,« je bila beseda za slovo. Ko sva odhajala, sva slišala, kako so jemali v roke tiste, kateri so bili drivci.

Gospod Malenšek je potem postal »Padre Janez«, jaz pa ostal »Padre Juan«, da ni bilo zmede v imenih in nato prevzel v skrb predvsem mašo v Carazi, upravo farnega vestnika in računov za tlakovanje cest ter slovensko mašo.

Prav lepo sva vozila, dokler ni prišla njegova ura, ko so dospeli lazaristi v Slovensko vas. Tedaj je odšel v Tucuman na daljni sever Argentine, kjer je že od leta 1948 deloval v kraju Las Trancas »Urbančev gospod«, Janez Urbanč, pred odhodom iz domovine kaplan v Stopičah pri Novem mestu.

Druga revolucija proti Peronu

Po slovesnosti blagoslovitve novega zvona 22. maja 1955 smo nadaljevali začeto delo s farno dvorano. S pomočjo cementa, ki mi ga je dal Angeleri, smo tekom leta salon pokrili. Med tem je izbruhnila druga revolucija proti Peronu, ki je bila dobro pripravljena in je pomedla s tem diktatorjem. Razburjenje med njegovimi pristaši je bilo silno. Peron je pozval svoje občudovalce, naj gredo na ulice in ga branijo. Nič kaj varni se nismo čutili, tudi še potem ne, ko je pobegnil v tujino, tako da sem dal na vseh oknih postaviti železne križe in na vrata zapahe.

Tisto nedeljo popoldne, bila je tretja v septembru 1955, sem stopil v zvonik in od tam opazoval, kaj se godi. Reka ljudi se je valila po Avenidi San Martin. Le kam gredo? Pa slišim, da nekdo reče: »Poglejmo, kaj dela padre Juan! Naj gre z nami!« Pa se ni nihče zmenil za njegove besede. Reka je tekla naprej...

Spet se je pojavila policija pred župniščem, da bi naju z g. Malenškom »varovala«. Nato je nevihta šča mimo. Ljudstvo se je umirilo. Ogibali smo se pač besed, ki so bile nevarne. Bilo je treba previdnosti, ker človek težko ve, kaj nosijo ljudje v srcu.

Kmalu so tisti, katere so bili prej očrnili, prišli v drugo luč. Za mene nevšečni nastopi, ki sem jih bil doživel zaradi Evite, so kmalu postali zame priporočilo, ki je tem bolj prišlo prav, ker je bilo tlakovanje ulic povsem zastalo in je bilo ravno prav, da sem mogel zagrabiti za besedo jaz, da se je delo spet premaknilo.

Ogromna večina prebivalstva okoli cerkve je ostala peronistična. Ljudje, ki nikdar niso ničesar imelo in niso nič pomenili, so kar nenadoma postali »osebnosti«. Tisti, ki je imel dober jezik, je kar hitro prišel do veljave. Sedaj so se pouhnili v upanju, da bo njih ura spet prišla.

Sestre pridejo

Po malem se je vse urejalo. Spet smo začeli snovati načrte. Dvorana je bila pod streo. Še tlak je manjkal. Pa pride nekdo in mi da ponudbo: »Gospod, imam poceni na razpolago sedeže za kinodvorano.«

Pač redko se je tedaj zgodilo, da je kdo propadel in še redkeje, da bi cerkev kupila od njega sedeže. Za 5000 pesov sem dobil sto sedežev in še nadomestnih delov.

Med tem je pa dozorela tudi zadeva glede naše farne šole. Zaradi večnih stavk, se je zavlekla inštalacija higienskih naprav, tako da so mogle šolske sestre priti šele za veliko noč 1956. Dne 24. marca, na praznik nadangela Rafaela smo jih slovesno sprejeli. Sestra

Terezija Vidan, tedaj provincialka, je pripeljala štiri sestre, da bi začele z otroškim vrtcem. Prednica je bila s. Štefanija Jelen, ki je malo prej prišla iz Evrope.

Skromen je bil začetek. Sestrsko hišico je bila lepa, toda ulice vse razrite. Prav tedaj so

namreč postavljali tlak, Pa so sestre kmalu napravile čudež. Dvoranico so spremenile v kar

prijeten prostor, kjer je začel otroški živžav.

»Kam pa drugo leto z razredom?«, je boječe spraševala sestra prednica. »Nič se ne bojte. Te dni pride opeka in kar takoj bomo začeli zidati nad dvorano.« Božja previdnost je ves čas vodila moje načrte in jih podpirala v uresničevanju.

Fara je pa oživela kakor spomladi vrt. Vesel otroški direndaj je trajal od jutra do noči.

Ljubeznivi obrazi sester in njihova simpatična redovna obleka so kar od začetka vlekli nase najprej radovednost ljudi, potem pa so kmalu sestre osvojile vse javno mnenje v župniji. Pri petju na koru so se pojavili novi glasovi. Dekleta so se približala za krojni tečaj in za ročna dela. Tako je župnija svetega Jožefa istočasno dobila dve nepopisno veliki pridobitvi: farno šolo s sestrami in pa tlakovane ulice, oboje očiten božji dar. Ko smo praznovali šesto obletnico mojega prihoda v Pompeo, 31. maja 1956, je bila glasna in iskrena zahvala moja in vseh faranov, ko smo darovali sveto daritev za vse prejete darove.

Moje grenke ure

Nehvaležnost je plačilo tega sveta. To sem seveda tudi jaz moral doživeti. Da se je le redko kdo tistih mladoletnih, katerim sem se podpisoval za varuha, prišel zahvalit, to se mi ne zdi čudno. Njim se je zdelo, da je bil moj podpis samo formalnost, niso pa vedeli za vsa pota, katera sem moral zanje storit.

Za bolne, kateri niso mogli dobiti dovoljenja, da zapustijo ladjo, je bilo pač treba tekati okrog oblasti; mislim, da nobene poti nisem opustil. Pa vendar sem pozneje slišal očitek, da nisem imel za njihovo stisko nobenega čuta.

Bolj v živo pa me je zadelo to, kar sem doživel od nekaterih rojakov, ki so v Slovenski vasi tako poceni prišli do zemlje, pa so mi potem podtikali, da sem na njihov račun obogatel.

Računali in računali so s povečevalnim steklom, vse račune od mene terjali in dognali, koliko jih je zemlja več stala, kot bi po njihovem računu moralo znesti. V svoj račun seveda niso vključili nobenega pota, ki sem ga moral plačati zanje, prav tako ne nagrad, ki sem jih moral dajati tistim, kateri so imeli kaj posla z nakupom in razdelitvijo zemlje. Ni jim šlo v glavo, zakaj je zemlja po 12 ali celo 15 pesov kvadratni meter, če sem jo pa jez plačal po osem pesov. Da je šlo 27% vse zemlje za ceste, da je bilo treba dati 4% za fiskalno rezervo, da je bilo treba plačati tudi zemljo za bodoči dom in igrišče, kar je tudi zneslo 8% celotne površine, da je bil tudi kos 1400 kvadratnih metrov razlaščen za Avenida General Paz, vse tokar ni šlo v njihov račun. Vse to je zneslo 40% površine zemlje, ki jo je tudi bilo treba plačati.

Če bi izdelal račun za vse, kar je mene stalo, bi dokazal, da sem žrtvoval več kot 200000 pesov, kateri so bili vloženi v zemljo, ki je postala skupna last. Pa se mi je potem očitalo, da sem delal »umazano« kupčijo.

Zares me je zbolelo do srca, ko mi je leta 1952 eden od tistih – bilo jih je kakih osem – očital, da zato zavlačujem lastninske listine, da bi iz tega napravil dobiček. Niso pač vedeli, kako strašen boj sem imel, da sem dosegel na občini razdelitev, ker so zahtevali občinski možje, da moram plačati po en peso od metra. Kako ogromna vsota! Don Rufino Pozanetti je slednjič razumel naš položaj in zastavil vso veljavo kot predsednik občinskega sveta, da je bila končno parcelacija odobrena brez dodatnih stroškov.

In kasneje spet sumničenje, zakaj da hočem prepisati zemljo na šolske sestre, namreč zemljo, ki je skupna last. Da imam za tem skrite načrte. Niso hoteli razumeti, kako je treba zavarovati skupno lastnino, da ne bi padla kasneje v roke tistim, kateri je nikdar ne smejo dobiti.

Celo mojemu bratu Nacetu, ki je velikodušno priskočil na pomoč s svojim darom, ko se je gradil dom, so podtikali, da »on že ve, saj je tako vse njihovo«, to se pravi Hladnikovo. Videli so, da raste cerkev svetega Jožefa. Pa so sodili: z našim denarjem se gradi. Hladnik krade od naših žuljev! Tako se mi je vse zagrenilo, da niti v Slovensko vas nisem hotel več iti.

Moralo je biti že res nekaj posebnega, npr. če me je klical bolnik...

Seveda tako niso ne mislili ne govorili vsi. Bila jih je le peščica. Toda kar sem vsem zameril,

je bilo, zakaj da jim drugi niso trdo stopili na prste. Kako je mogoče, da par kričačev ustvarja javno mnenje?

Ko je prišel leta 1957 škof dr. Rožman na svoj drugi obisk, je blagoslovil dom in temeljni kamen za novo cerkev. Da bi spor poravnali, so tudi mene postavili na častno listo in me imenovali za »častnega člana« Slovenske vasi.

Jaz sem to počaščenje odklonil. Nisem hotel iti po pergamenta, ko so me klicali. Povedal sem, da so mati otroka najprej umili, nato pa mu oblekli lepo srajco. Naj še oni tako naredo. Najprej naj me operejo obrekovanja, potem bom pa sprejemal časti. Dokler pa sem v očeh nekaterih izkoriščevalec in tat, pa nočem sprejemati nobenih priznanj.

Nikakor nočem s tem v slabo luč postavljati rojakov Slovenske vasi, ki tega ne zaslužijo.

Dobro vem, kateri so bili, ki so velikodušno vedno bili zraven, kadar sem jih kaj prosil. Najbolj izdatno je prispevala prav Slovenska vas za tlakovanje cest okoli cerkve. Najbolj so se odrezali za vsako nabirko, ki sem jo začel za cerkev, dvorano ali šolo. Zato povem, da sem bil na dnu srca vedno globoko hvaležen rojakom, ki so mi vračali dobro z dobrim.

V tistem neprijetnem ozračju se je zgodilo tudi, da so Slovenci iz cerkve Sv. Jožefa prenesli v svoje naselje slovensko službo božjo in to tako na tihem opravili, da sem mogel samo solzo utrniti ob misli, da je sedaj moje delo za Slovence na vsej črti končano. Ostal sem samo še župnik argentinske fаре San Jose de Pompeo.

Pozneje se je vse seveda lepo poravnalo, pa le zato, ker jaz nisem več čakal, »da kdo pride oprat umazanega otroka«. Eden za drugim so se mi ponižno približali na razne načine in tako povedali, da jim je žal onega početja.

Cerkveno petje

Moj zvesti organist, dokler sem bil med Slovenci, je bil Ciril Jekše. Gotovo je prišel na svet pevajoč, kajti toliko ljubezen je kazal do petja, da je bil res občudovanja vreden. Nikdar mi ni odpovedal svoje pomoči in ni je bilo ovire, ki bi ga zadržala.

Pozneje je na Avellanedi bil moj organist »mali Ciril« (Ciril Kren, doma iz Gorice), ki je začel na Avellanedi in postal kasneje res zmožen povovodja.

Za nekaj mesecev je vodil petje na Avellanedi tudi moj brat Nace in nekaj časa Gabrijel Čamernik. Potem pa je prišel Mirko Špacapan in sprejel petje on ter mi dolga leta uspešno pomagal voditi petje v treh jezikih.

Ko je prišla s. Odilija, ravnateljica šole, je cerkveno petje prevzela ona. Slovenci pa so ohranili stik s sv. Jožefaom tako, da so prihajali pet za farno žegnanje k večerni maši.

Lazaristi pridejo v Slovensko vas

Urednik »Katoliških misijonov« Lado Lenček je že od začetka imel v načrtu, da bi se slovenski lazaristi naselili v Slovenski vasi in je to namero z njemu lastno vztrajnostjo tudi izpeljal. V septembru 1956 smo se dogovorili. Žal nismo imeli rezerviranega prostora za cerkev, ker sem ga moral odstopiti občini za fiskalno rezervo. Toda imeli smo duhovniki skupno dve parceli, kateri smo jim odstopili in tako je bilo mogoče začeti kar zares.

Bridko me je zbolelo, da so se Slovenci od Sv. Jožefa brez besed poslovili. Kar bilo jih ni več. Na samo polnočnico leta 1956 niso več prišli. Menda je samo meni bilo hudo zaradi tega. Lazaristi so si najeli v vasi hišo, mašo so imeli v dvorani in nato so začeli graditi misijonski dom. Cerkev naj bi prišla na vrsto kasneje.

Prav tedaj se je poslovil od Sv. Jožefa tudi moj kaplan Janez Malenšek, ki je odšel v Tucuman. Garljivo je bilo slovo, ki so mu ga Slovenci priredili. Lazaristi so pa prevzeli dolžnost mojega nedeljskega pomočnika z mašo v Carazi in spovedovanje v farni cerkvi.

Domov pojdem

Dvaindvajset let je že minilo, odkar sem bil v Argentini. Naravno se mi je zato vzbudila želja, da obiščem svoj daljni, ljubi dom. V pokrajini Misiones sem dobil nekaj denarja, nekaj pa mi ga je preskrbel škof dr. Rožman z dolarskimi mašami, tako da sem mogel začeti misliti na pot.

Toda kje naj dobim namestnika? Že je kazalo, da bom moral misel opustiti. Pa mi reče dr. Nace Lenček, profesor v slovenskem semenišču: »To bi bilo pa res sramota, da bi ne bilo med tolikimi duhovniki, ki si jim ti pomagal v Argentino nikogar, ki bi ti storil to uslugo. Če ni drugega, bom pa jaz prihajal tebe nadomeščat.«

In tako sem šel na pot. Ustavil sem se najprej v Gorici. Moj sorodnik me je prepeljal čez mejo. Kar nisem mogel verjeti. V dveh urah sem prišel iz Gorice do doma. Kako daleč je bilo to nekoč! Dva dni hoje. In še to: iz Nove Gorice prideš brez potnega lista v Ljubljano. Ko sem bil v Metliki, sem dejal, da bom vriskal, ko se bo moglo priti iz Ljubljane do Gorice brez potnega lista. Sedaj, ob snidenju z domačimi, sem se tega domislil, a vriskal le nisem: Gorica ni naša in še marsikaj drugega je napak.

Prvi vtisi

Na Petkovcu je zazvonilo. Pokrižali smo se, da zmolimo angelsko češčenje. Vsi trije zvonovi so zapeli kot nekdanj. Bil pa je čas, ko so bili mutasti. Pesem zvonov je čudovita. V meni so se prebudila prelepa čustva. Spomin me je popeljal v dneve prešerne mladosti, ko me je zvon k dnevu budil, opoldne kose ustavil in zvečer trudnim konec dneva oznanil ter nas opomnil, da naj bo Bogu posvečeno delo celega dne. In tudi sobotni ter predpraznični popoldni so mi prišli na misel, ko je zvonilo sveti večer ali so pritrkavali fantje, da je vriskala duša polna veselja... Dolgo je že tega.

Sorodniki in znanci, ki so me prišli pozdravit, so se poslovili. Po večerji smo pokleknili k molitvi. Ista navada, ki so jo imeli dedje, gre naprej in dokler bo šla, bo Bog čuval naš dom. V sobi starega očeta so mi pripravili posteljo. Dolgo nisem zatisnil očesa. Vtisov je bilo preveč in presilni so bili. Petkovška ura pa je vztrajno udarjala in me končno uspavala. Zbudil me je zvon. Saj res, čez pol ure bo maša na Petkovcu, tako so vedeli vsi, ki so zvon slišali in iz tega spoznali, da je res prišel domov »ruparski gospod«.

Maša na Petkovcu

Najgloblji vtis moje mladostne domišljije mi je za vedno ostala cerkvena na Petkovcu. Marsikaj je ta cerkvena doživela med zadnjo vojno. Bila je celo nekaj časa obrambna postojanka protikomunističnih vaških stražarjev. Pravi čudež, da je ostala cela.

Kar hitro sem bil nared. Ljudje so že začeli prihajati k maši. Koliko jih bom še poznal? V cerkvi sem našel vse tako, kot je bilo. Zob časa se skoraj ni poznal. Isti stari častitljivi tlak, isti značilni kip sv. Hieronima, dve podobi lurške Marije, oba stranska oltarja, križev pot...

Pristopil sem k oltarju. Spomnil sem se davnih dni, ko sem kot otrok vedel nove mašne plašče in sem menil: »Joj koliko gvantov bodo imeli gospod!«, pa je mati pripomnila: »Če boš šel za gospoda, jih boš pa ti oblekel.« No sedaj je že 31 let, odkar sem prvič stopil v tej cerkvi k božjemu oltarju, k Bogu, ki je razveseljeval mojo mladost.

Vsa cerkev se je prekrižala in Gašparjev Francelj je vodil skupne molitve ter petje, ki je tako

prečudno lepo napolnilo to skromno cerkvico in me uverilo, da tukaj še vedno živi narod, ki hodi po poti božjih zapovedi. Tudi precej obhajil je bilo med mašo. Včasih se to ni zgodilo. Ljudje so se med vojno bolj povezali z Bogom. Sem kasneje zvedel iz pogovora. Po maši so se ljudje hitro razšli. Mudilo se jim je na delo. Nekateri so me pa počakali. Bili so to nekdanji tovariši moje mladosti in sosedje, s katerimi me je vezalo večje prijateljstvo. Na domu sem našel zbrane svoje sestre. Kar pomisliti sem moral, da sem za vsako našel pravo ume. Pogovorili smo se, kako jih bom obiskoval v prihodnjih dneh. Nato sem se nekoliko razgledal okoli hiše. Ni bilo dosti sprememb. Le to in ono častljivo drevo je izginilo. Tista, ki sem jih deloma jaz sadil, pa so bila v polni rodnosti. In češnje so zorele! Poiskal sem grablje, saj se je delo kar ponujalo. Pokošeno seno je bilo treba spraviti na sončna mesta. Domače delo mi je bilo vedno v veselje. Toda kmalu so bile moje roke polne zaguljkov ...

Sedaj pa v Rovte!

Proti večeru sem jo ubral v Rovte po poti, koder sem hodil k maši in v šolo. Koliko spominov! Vsak kamen, vsak grm ob poti je imel svojo govorico. Potok Ovčica je tekel kot nekoč in tudi ribice so se poigravale v bistri vodi, ki pa je bila zelo majhna. Suša je. Bog daj dežja! Na Selih se pot nenadoma raztegne. Sem od Janeža pride lepa cesta, ki jo je kraljevska Jugoslavija gradila čez Gradišče proti Vrhniki. Tod skozi je tekla »Rupnikova linija«, ki je vse naše griče spremenila v trdnjavo. Koristila pa ni nič, ker je Jugoslavija skoraj brez boja Nemcem podlegla in so Italijani Ljubljano tako naglo zasedli, da so se sami čudili temu. Cesta pelje dalje proti Rovtam. Čudovit je pogled na okoliško hribovje: notranjski Snežnik, cerkniški Javornik ter vrhovi Hrušice. Za njimi sem kot otrok v domišljiji gledal daljne dežele, kjer rastejo fige in pomaranče. Pasel sem krave, zobal borovnice, lovil netopirje in se ukvarjal z abecedo, pri tem pa sanjal o prostranem svetu. In red sem daleč prodril, vse prek Atlantika do Argentine. Sedaj pa sem spet na domači zemlji. Bog bodi zahvaljen!

Ravno je udarila ura na rovtarskem zvoniku. Cerkev sv. Mihaela! Vstopim. Lepo svetla kot nekoč, vsa čista, v cvetju in zelenju, kajti jutri bo telovska procesija. Poklekni sem pred tabernakelj in se Gospodu zahvalil za toliko milosti, ki sem jih bil prejel v letih mojega tujevanja.

Nato sem pohitel na grob rajnih staršev. Pri očetovem pogrebu sem bil, mater pa so brez mene pokopali ob pričetku druge svetovne vojne. Nisem mogel spolniti obljube, dane materi pred odhodom v Argentino, da se bom vrnil čez pet let. Na nagrobniku stojita pripisani še dve imeni: Francelj Hladnik 16. 6. 1942 in Štefan Hladnik, slednji brez datuma. Nihče ne ve za kraj njegovega groba ne za dan njegove smrti. Omahnil je v množični grob z drugimi tisoči, ki so bili zadnje dni maja 1945 vrnjeni s Koroške in nato enkrat v juniju pomorjeni od lastnih bratov. Z njim se v Rovte niso vrnil še toliko drugi. Morda v breznih Kočevskega Roga čakajo vstajenja in poveličanja. Umrli so za svoje krščansko prepričanje.

Zavil sem dalje pobožji njivi. Postal sem na grobu gospoda Matevža, ki mi je dal prve nauke in zakramente in me spremil k prvi daritvi v rovtarski cerkvi. Župnik starega kova je bil, pravi božji mož. Vsakega duhovnika se Rovtarji hvaležno spominjajo. Res je tudi, da so bili drug za drugim vzorni božji služabniki. Toda nobeno ime ni ostalo v srcih vernih tako globoko zapisano kakor ime g. Matevža.

Sedaj pa v župnišče! Župnik me prijazno sprejme. Pogovoriva se o jutrišnji telovski procesiji. Kako dolgo že nisem bil na ta praznik doma! Vse od otroških let. Poslovim se. Na pragu župnišča se mi nudi čudovit prizor: tik pred mano, da bi jih skoraj z roko dosegel, stoje Sveti Trije kralji, za njimi pa se blesti v zahajajočem soncu Triglav, mogočno lep. Le molče se da uživati tolikšno lepoto.

Obhajanje telovskega praznika

Ob treh zjutraj so se že razmajali zvonovi rovtarske cerkve in zapeli čudovito pesem na čast Gospodu v svetem Rešnjem Telesu. Ob petih je bilo že vse svetlo. Toda vreme se kisa. Ponuja se dež. Kar prav bo, saj je suša zemljo že močno izsušila. Ob šestih dež že kar pridno zaliva. Cerkev je polna vernikov, čeprav sedanja Jugoslavija verskih praznikov ne priznava. Procesije so oblasti dovolile. Zmiraj pa ni bilo tako.

A danes s procesijo ne bo nič. Blagoslove smo opravili kar ob štirih oltarjih znotraj cerkve. Prvič sem imel telovsko procesijo na slovenski način in z ganljivim blagoslovom: »Nebeški blagoslov naj blagoslavlja in varuje ta kraj in vse, ki v njem prebivajo, tudi polja in zemlje sadove, v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha!«

Bil sem ganjen in solze so se mi prikradle v oči, ko sem blagoslavljal svoje ljudstvo ter klical z neba: »Daj in ohrani sad zemlje!« Žvsi smo Boga zahvaljevali za dež, ki je prišel pravi čas, da še reši letino.

Tudi ob deseti je bila cerkev skoraj polna. Samo kateri hodijo v tovarne, so bili zadržani. Po maši sem se srečal z znanci in sošolci. Kaj vse so mi vedeli povedati! Vsaka hiša in vsaka oseba je bila roman zase.

V Rovtah – fara je imela pred zadnjo vojno dva tisoč ljudi – je v tistih štirih letih okupatorske oblasti umrlo nasilne smrti blizu štiristo mož in fantov. Večina od njih je življenje zgubila v boju s tistimi, ki so slovenskemu narodu skušali vsiliti rdečo zvezdo. Le oni, ki so padli pred majem 1945, počivajo na pokopališču; kosti ostalih pa prhnijo razsejane po slovenski zemlji.

Ko se je v poznejših letih vršil volilni shod v Rovtah in so dali dandidati besedo tudi zborovalcem, je dvignila roko stara Gabrovšca. Z dežnikom je potrkala ob tla in rekla: Samo to bi želela jaz in druge matere vedeti, kje leže kosti naših sinov.«Seveda odgovora ni dobila. Danes ga ima, ker jo je Bog že poklical k sebi.

Stopil sem nato v Osredek. Tam je poročena pri Zadrugarju moja sestra Pepca. Stari Zadrugar je bil dolga leta župan v Rovtah in je ves čas vodil rovtarsko zadrugo. Njegov sin Janez, moj svak, je tudi marsikaj hudega doživel. Starega Zadrugarja – imel je že 88 let – sem našel zelo slabega. Naslednji dan je prejel svete zakramente, čez dva dni nato pa je izdihnil. Ko sem ga pokopal, sem spet doživel to, kar je značilno za Rovte: na grobu se ne joka. To ljudstvo veruje v božjo Previdnost in se predaja trdnemu upanju, da se bomo z rajnimi spret srečali v večnosti, kjer ne bo več solza in ne ločitve . . .

Zaradi Zadrugarjeve smrti sem moral odgoditi pot v Ljubljano. Pa tudi dve obveznosti sem prevzel nase. Na praznik Srca Jezusovega, 13. junija, sem v Rovtah pomagal župniku. Prišel je na pomoč še pater jezuit in smo imeli vsi trije dovolj opravka v spovednici.

Za naslednjo nedeljo 15. junija sem pa obljubil pomoč zavraškemu župniku, ki ima na sv. Vida celodnevno češčenje. Med obema vojnama je bil Zavratac pod Italijo. To se čuti v cerkvi pri petju in molitvah. Vse je nekoliko drugače kot v Rovtah. Še nikdar nisem bil v Zavratacu, čeprav je to soseknja fara in celo žlahto smo imeli tam.

Tudi v Zavratacu sem doživel čudovito vernost dobrega ljudstva. Hitro po obedu sem se pa poslovil. Godobolski Francelj, moj nečak, me je že čakal z motociklom, da me potegne v Črni vrh nad Idrijo, kjer imam veliko sorodstva in sem imel tudi zanje pozdrave iz Argentine. Seveda sem bil ljubeznivo sprejet in marsikaj smo se pomenili.

Še isti večer sem bil doma. Drugo jutro je bila obletnica smrti brata Franceljna, ki so ga ustrelili Italijani, češ da pripravlja vstajo zoper nje.

V slovenski prestolnici

Svoj čas je bilo potovanje v Ljubljano združeno z mnogimi pripravami. Ob treh zjutraj je že bilo treba nakrmiti in napojiti konja, da te je zapeljal na železniško postajo v Logatec, nato pa še slabo uro vožnje z vlakom. Sedaj pa sem ob petih vstal, ob šestih sem pri Sivcu stopil na

avtobus in malo pred sedmo uro sem bil že na cilju.

Kar nekoliko nemiren sem bil. Ljubljana, slovenska prestolnica, je vsakomur domača, saj je kakor povzetek vse Slovenije. Cesta od Logatca do Vrhnike je vsa preložena, lepo izpeljana. Ni več prečkanj z železnico. Na mah se je prikazala Sv. Trojica in pod cesto vrhniška cerkev. Rahla meglica je skrivala v svoji kopreni bližnje vasi na Barju. Na Viču sem zagledal trolejbus. Izstopil sem na avtobusni postaji pred nekdanjim Mikličevim hotelom.

Mešani občutki so me prevzeli, ko sem stopil po tolikih letih na ljubljanska tla. Občutki domačnosti, pa tudi negotovosti. Ta čudna imena: Petrol, Merkator; Metalna, Agrotehnika, Interpromet so mi povedala, da je v Slovenijo Zašlo nekaj tujega, uvoženega, odvratnega, kar se ne sklada s slovensko dušo.

Obraz se mi je pa razjasnil, ko sem zagledal tramvaj. O, dokler on vozi, je Ljubljana še naša. Deset dinarjev sem plačal za listek. Dunajska cesta je sedaj Titova kot je bila v kraljevski Jugoslaviji Tyrševa. Ali se res nikdar po Slovencu ne bo smela imenovati? Stare krčme »pri Figovcu« tudi ni več. »Šestica« in »Slon« pa še vabita lačne in žejne potnike. Pri stari pošti (nova glavna je sedaj blizu glavne železniške postaje) smo po Prešernovi ulici, čez Plečnikovo tromostovje zavili na Mestni trg, kjer še vedno stoluje častitljivi rotovž. Ob Ljubljanici pod semeniščem sem zagledal tržnice, po Plečnikovem načrtu zgrajene, zame nekaj novega.

Izstopil sem. Najprej sem hotel obiskati stolnico, kjer sem prejel pred 31. leti zakrament mašniškega posvečenja in obljubil škofu Jegliču in njegovim naslednikom zvesto službo v božjem vinogradu.

Tedaj sem se zgrozil v duši. Na tlaku ob cesti pred stolnico sem zagledal neko spominsko znamenje, ki je dejansko sramotilen izliv na Jegličevega naslednika škofa Rožmana. On, ki je bil vedno tako plemenit in do nasprotnikov obziren, si tega gotovo ni zaslužil. Z njegovim blagoslovom sem odšel v Argentino. Bog mi je dal zadoščenje, da sem ga v Argentini trikrat sprejel in bil božje orodje za naselitev slovenskih protikomunističnih beguncev.

Hitro sem zavil v zakristijo. Prvi me je spoznal Vencelj Snoj, stolni dirigent, takoj nato pa mi je stisnil roko prof. Glinšek, stolni župnik. »Moraš mi obljubiti, da boš vsaj enkrat s šenklaške prižnice govoril in kaj lepega povedal«, je dejal. Pa sem odvrnil, naj bo to za kasneje, Jaz sem si želel v prvi vrsti maševati. Pri Marijinem oltarju, ki je bil nekoč sv. Dizmu posvečen, sedaj pa v njem kraljuje podoba Marije Pomagaj z Brezij, sem Bogu v zahvalni daritvi izrekel svoj »Te Deum laudamus«.

Po končani sv. Maši so me obstopili moj sošolec dr. Vilko Fajdiga, dr. Čepon, dr. Šimenc, dr. Miklavčič, msgr. Premrl, prof. Šolar in še drugi. Kakor sem bil vseh teh srečanj vesel, sem si pa najbolj želel snidenja z msgr. Antonom Vovkom, apostolskim administratorjem ljubljanske škofije; saj sem bil še vedo duhovnik te škofije in je bila moja dolžnost, da obiščem najprej svojega predstojnika, ki je bil tudi moj davni prijatelj.

Obisk pri škofu Vovku

Ob devetih dopoldne sem se najavil pri msgr. Antonu Vovku. Ljubeznivo me je sprejel kot starega znanca. Oba sva svoj čas kaplanovala v Metliki, on malo pred menoj.

Pogovor je hitro stekel in se znašel sredi trenutnega položaja Cerkve v Sloveniji. Škof Vovk mi je pravil, kako hudo je bilo prva leta po končani vojni. Po Marxu so si vero izmislili bogatini, da bi stiskali in izkoriščali reveže ter preprosti narod ustrahovali. V smislu takega gledanja so nove oblasti skušale vero čim bolj izločiti iz življenja svojih državljanov. Pa se je kmalu izkazalo, da vera ni to, kar pravi marksizem in da so korenine vere zasajene globoko v človekovo naravo. Oblasti so sprevidele, da bo treba najti s Cerkvijo nek način sožitja. Prišlo je do prvih stikov. Iz tistega časa je sledeča zgodba:

Msgr. Vovk se je najavil pri Mačku, ki je bil tedaj notranji minister slovenske republike. Pa ni bil Maček nič pri volji za razgovor. Nekam jezno je premetaval papirje na mizi. Tedaj je škofu potrpežljivost pošla in udaril je kar naravnost: »No, kaj bo torej? Naj skoči maček v vovka ali

plane vovk na mačka? Maček se je zasmel, led je bil prebit in dialog se je začel. Msgr. Vovk se je moral spoprijeti s težavami vseh vrst. Veliko župnišče je bilo zasedeno, samo škofijsko poslopje polno strank, prav tako semenišče ob stolnici. Baragovo semenišče v Bežigradu, niti ne dobro dovršeno, veliko delo škofa dr. Rožmana, je bilo spremenjeno v stanovanjsko hišo. Zelo je bilo treba tudi paziti pri nastavljanju duhovnikov ter upoštevati vsakovrstne vidike.

»Če nimate kake druge obveznosti«, mi je dejal škof na koncu dolgega pogovora, »vas vabim na kosilo. Pa ne le danes, vsakič ko pridete v Ljubljano, lahko imate v škofiji mizo in posteljo.« Sprejel sem povabilo. Ko sem ob slovesu povedal, da nameravam iti na Brezje, mi je škof ponudil, da me njegov tajnik s škofovimi avtom tja zapelje.

Zanimiva je bila zgodba o škofovem avtomobilu. Prišlo je na škofijo iz kurije v Kelnu vprašanje, če župnik na Pivke res potrebuje motorno kolo, ki mu ga skuša neka faranka, v Kelnu živeča, izposlovati. Msgr. Vovk je zadevo priporočil, obenem pa dostavil, da verjetno prevzvišeni nadškof in presvetli kardinal Frings še ne ve, da v Jugoslaviji škofje zelo težko potujejo z javnimi vozili, pa tudi s taksiji, ker se jim vedno kaj neprijetnega zgodi.

Kelnski nadškof je pripombo razumel. Ljubljanskemu škofu je poslal v dar nov Volkswagen, plačal prevoz, carino in še zavarovanje. »Moj kaplan – je škof nadaljeval – je nato hitro napravil šoferski izpit. Sedaj se vozim na pastoralne vizitacije z lastnim avtomobilom in nikogar več ne spravljam v zadrego.«

Pri Mariji Pomagaj na Brezjah

Kar na pot! Ljubljana ni več »dolga vas«. Gori do nekdanjih Škofovih zavodov v Šentvidu je ob cesti vse zazidano. Tudi Kranj se je raztegnil na vse kraje. S priključenimi bližnjimi vasmi ima že 25000 prebivalcev.

Še malo, pa smo zavili z velike ceste in pred nami se je prikazalo svetišče Marije Pomagaj. Naravnost pred Marijin oltar sem pohitel. Tam so me moji starši predstavili kot otroka, ki mu je brezjanska Marija v osmem letu starosti nogo rešila.

Potem sem si ogledal prenovljeno Marijino kapelico. Plečnikova zamisel je ter v vsej svoji preprostosti in domačnosti čudovito lepa. Potolaženi so se vračali in se vračajo rodovi iz Marijinega svetišča. Tudi z mano je bilo tako.

Pred leti so oblasti poslušale narod odvrniti tudi od tega svetišča. Vlaki se niso ustavljali ob nedeljah na Otočah, avtobusi ne v bližini Brezij. Pa so ljudje izstopali kjerkoli in potem peš nadaljevali svojo pot do Marije. Končno je zmagalo verno ljudstvo in na smešni fanatizem oblasti je ostal le grenak spomin.

Patri frančiškani so nas prijazno postregli, potem pa smo hoteli videti še Bled. Potegnili smo se okrog jezera. Povsod smo naleteli na nemška, avstrijska, nizozemska. Italijanska vozila in na prostorne avtobuse, ki so kdo ve od kod pripeljali tujce na ogled tega kraja, ki je bil nekoč podoba raja, sedaj pa je postav lovišče tujih valut. Na otok seveda nismo šli. Kaj pa naj bi tam iskali? Cerkev so spremenili v muzej in razkopavajo njene temelje. Kje so tisti čudoviti spomini, ko smo mi šolarji kronali obisk Bleda z vožnjo na otok, tam Marijo počastili in z zvončkom želja svoje prošnje v nebo poslali. . .

Obletnica mature

22 junija 1958 je bila nova obletnica mature, ki smo jo leta 1922 uspešno končali v škofovih zavodih v Šentvidu nad Ljubljano. Imenovali so nas »Kriegsmaterial« (vojni produkt), pa se v življenju kljub temu nismo slabo odrezali. Naj omenim le nekaj imen iz tistega letnika: dr. Alojzij Odar, bivši profesor cerkvenega prava na teološki fakulteti v Ljubljani, dr. Vilko Fajdiga,

tudi univerzitetni profesor, dr. Tine Debeljak, ki sedaj predava na ukrajinski univerzi v Buenos Airesu, Viktor Sedej, jezuitski misijonar v Indiji, Janez Eržen je postal vodja Alojzijevišča v Gorici, Piščanc župnik v bližini Trsta, Vidar župnik v Istri in še in še.

Dr. Vilko Fajdiga je hitro sklical sošolce, kolikor jih je bilo v bližini, da smose zbrali tisti večer na vrtu hotela Union. Pa nas je bilo le šest. Pri veselem pomenku in vinu, ki naj bi bil cviček, smo se zadržali pozno v noč.

Pri lazaristih

Tudi lazariste na Taboru sem želel obiskati. Stopil sem v cerkev Srca Jezusovega. Dve ženski sta pomivali tla. Gledam ju, pa se mi posveti: usmiljenki bosta. Nagovorim ju in res je bilo tako. Usmiljenkam so komunistične oblasti pobrale v Sloveniji vse hiše in jih razgnale. Nekatero so se nato zaposlile kot civilne sestre po bolnišnicah, druge pa so šle domov. Tudi lazaristom so vse vzeli, le zakristijo in prostor pred njo so jim pustili. Dva patra sta se stiskala v tistem prostorčku, ostali so prevzeli nekaj župnij v ljubljanski okolici. Prva leta so komunisti bili zelo lačni cerkvenih stavb, zlasti redovniških. Pri vsakem redovnem predstojništvu so znali najti kako »krivdo« in nato sprožili proces, ki se je vedno zaključil z zaplenbo premoženja. Tako so prišli ob hiše jezuiti (tem so vzeli celo cerkev sv. Jožefa in jo spremenili v filmski atelje) ter Uršulinke; le frančiškanom je bilo prizaneseno. Med vojno so nekateri držali z Osvobodilno fronto in to jim je bilo kasneje šteto v dobro.

Hiša lazaristov je sedaj konvikt za učiteljske učitelje, Marijin dom je v lasti policije, hiralnica je internat za tehnike. Cesta sv. Petra je dobila ime po Trubarju. Zmaji pa se še niso dvignili z Zmajskega mostu. Zrejo kot vedno na Plečnikove tržnice ter na nekdanjo Katoliško tiskarno, ki je sedaj v lasti »Ljudske pravice«. Zelo so jo razširili in dodali nova nadstropja.

Krenil sem nato čez Vodnikov trg, kateri je v dopoldanskih urah poln življenja, saj nudi obilje pridelkov, ki jih vrtnarji in kmetje prinesejo naprodaj. Najbolj mi je bil všeč pogled na reko kolesarjev in kolesark, ki se prevažajo na delo sem in tja. Toliko koles kot v Ljubljani še svoj živ dan nisem videl.

Še na Poljansko cesto sem stopil. Želel sem si ogledati prostore teološke fakultete in alojzijeviški vrt. Koliko lepih spominov me veže na to hišo, kjer sem zajemal bogoslovno znanje iz ust razgledanih profesorjev kot sta bila brata Ušeničnika, pa dr. Lukman, dr. Snoj, dr. Ehrlich. . .

Med bogoslovci

Ravnatelj ljubljanskega bogoslovja dr. Janez Oražem me je povabil, naj bi njegovim gojencem kaj o Argentini povedal. Vabilu sem se rad odzval in tisti večer, 23. junija, nad eno uro govoril o svojih doživljajih, delu in verskem položaju v Argentini.

Tedaj sem se seznanil tudi s težkim položajem semenišča. Največji problem je stiska s prostorom. Staro ljubljansko semenišče služi bogoslovcem ljubljanske in mariborske škofije ter primorske administrature. Škofov zavod v Šentvidu je vojaška gimnazija, kjer se le srbsko sliši; Baragovo semenišče služi drugim namenom.

Velik problem so bile prvo detletje tudi bogoslovne knjige. Uvoz iz tujine ni bil dovoljen. Povedali so mi, da je slovenski tisk iz zamejstva ves prepovedan razen »Primorskega dnevnika« in »Novega lista«. O slovenskih publikacijah, ki so v Argentini izšle, dama ne vedo nič.

Na Štajerskem

Nekaj let pred zadnjo vojno je moj brat Štefan kupil pri Lokavcu nad Loko pri Zidanem mostu hribovsko posestvo. Imel je pri tem svoje načrte. Predvideval je, da bo naš dom razrušen.

Zato je hotel poskrbeti, da bi se mogli naši v vojni stiski kam zateči.

Pa je prišlo čisto drugače. Štajersko so zasedli Nemci in brata internirali v trapistovskem samostanu v Rajhenburgu. Ker je ušel, so na njegovo glavo razpisali nagrado. Srečno se je prebil do doma na Petkovcu. Leta 1945 je izginil brez sledu kot toliko drugih.

Takoj po prihodu nove oblasti je moja sestra Franca, poročena z Lojzatom Rupertom, pohitela v Lokavec, da kmetijo reši pred zaplembo. Uspelo jima je priti pravočasno. Lojze Rupert je postal celo cerkveni ključar cerkve sv. Lovrenca.

Tja sem bil torej namenjen. Kmetija leži visoko v hribih, pa naj človek gre na Loko ali na Rimske Toplice. Prav opoldne je bilo, ko sem izstopil v Loki in se ustavil najprej pri župniku, ki me je povabil na kosilo, nakar sva si ogledala cerkev, ki je res značilna.

V Loki je bil nekoč za župnika Primož Trubar, ki uživa sedaj pri oblasteh velike časti. No, v Loki se ni ravno proslavil. V farni kroniki stoji zapisano, da je prišel tja le enkrat na leto, da je pobral dohodke, ki mu jih je fara dajala.

Župnija je bila svoj čas res premožna. Imela je velik grunt, ki je sedaj v lasti združnega posestva. Zasadili so velik hmeljev nasad. To je eden važnih pridelkov za nabavo tujih valut, mi je vedel povedati župnik, ki me je skleni pospremiti v hrib. Sam bi težko našel, ker je pot zelo samotna, dolga pa kar tri ure.

Naslednji dan sem opravil mašo pri sv. Lovrencu. Nato sem se s sestro in svakom povzpел na Lisco, ki stoji vstric s Sv. Lovrencom, le nekoliko višja je. V strme bregove se je bilo treba zagristi. Deloma senožeti, deloma bukov gozd so bili naši spremljevalci. Opoldne smo dosegli vrh. Ob nedeljah je Lisca zelo obiskovana; tudi med tednom ima vedno kaj gostov, pa tudi letoviščarji pridejo, saj je na gori planinski dom, pravi hotel.

Kar truden sem bil zvečer. Drugo jutro sem spret imel mašo pri Sv. Lovrencu in se poslovil. Vračal sem se po drugi poti, to je na Rimske Toplice. Dobri dve uri je bilo hoda, nakar me je vlak potegnil čez Ljubljano do Logatca. Samo prenočil sem doma, da smo proslavili god brata Petra, naslednji dan pa sem se odpeljal proti mariboru.

V Slovenskih goricah

Opoldne sem že bil tam. Hiter ogled mesta, nato pa v Slovenske gorice! Sestro Frančka Jagra, mojega vernika v Slovenski vasi v Lanusu sem želel pozdraviti, Na veliki kmetiji je poročena. Z gospodarjem sva prekoračila vso veliko župnijo Jarenina, da sva prišla v Št. Jakob, kjer je živela Frančkova mama. Ljubeznivo me je sprejela. Še bolj pa bi bila vesela, če bi namesto mene prišel njen sin, ki mu je posestvo pripadalo.

Seveda je bil takoj praznik v hiši, pomenek pa se je potegnil pozno v noč. Ob štirih zjutraj sem bil spet na nogah, da pridem pravočasno v Maribor. Pred nami so bežali fazani, zajci in srnjaki, ki jih mora kmet prenašati, ker so namenjeni tujim lovcem. Veliko škode napravijo na polju, a kmet jih ne sme streljati. Saj veste: devize več veljajo kot kmetov blagor.

Ob enajstih je odhajal avtobus proti Ptujju. Jadorno smo pognali po lepi cesti skozi plodno Ptujsko polje. V Ptujju sem imel malo več časa, pa sem si ogledal proštijško cerkev, ki je ena najčastitljivejših božjih hiš na slovenskih tleh.

Naslednja moja postaja naj bi bil Ormož. Tudi to mestece so kot Ptuj Nemci smatrali za svojo trdnjavo. Bila so to gnezda, kjer je nemčurstvo vedno prevzetno vihtelo svojo perjanico, zadnjič med nemško zasedbo v drugi svetovni vojni.

V Ormožu sem hotel obiskati svojega sošolca Alfonza Klemenčiča, člana nemškega viteškega reda, ki je bil kot metliški prošt od sedanjih oblasti najprej obsojen na smrt, a je potem po daljši »pokori« v ječi in po čudnih dogodkih nazadnje prišel v Ormož. Grozotna je

bila zgodba, ki mi jo je razkril prošt Klemenčič. Seznanil sem se tako iz prvega vira o položaju v Metliki, kamor sem bil itak namenjen na obisk.

Hitro je minila urica časa; avtobus sem zamenjal za vlak, ki me je zapeljal v drugi konec Slovenskih goric. Pokrajina je bila ovenčana z jagnedi, pšenična polja že požeta. Zdrdrali smo čez Muro in se znašli v Prekmurju.

Pri Sv. Sebeščanu

V Murski Soboti sem zamenjal vlak, ki polje na Goričko. Do Mačkovcev sem bil namenjen. Mačkovci so kraj, od koder je menda največ prekmurskih priseljencev v Argentini. Hitro sem našel hišo, kjer sta bila prav tiste dni na obisku Števi Gomboc in njegova žena Fani iz Argentine. Kar nista mogla verjeti, da je res. Seveda je takoj sledilo »gostovanje«.

Zgodaj sem vstal 18. julija, da s Števijem pridem pravi čas k Sv. Sebeščanu, kar bi se reklo po »kranjsko« Sv. Boštjan. Visoko nad Prekmurjem kraljuje ta božja hiša. Kar celo uro sva hodila, da sva prišla so cerkve. Bila je zaprta, a župnika nikjer.

»Plevanuš so šli orat,« sem zvedel. Pa je čez hip že pritekel fantek in pripravil vse potrebno za mašo. Medtem je prišel tudi župnik, ki me je nato povabil k zajtrku.

Poslovil sem se. Do postaje Moščanci, ki je tik pod Sv. Sebeščanom, me je pospremil brat Lajčita Šeruge, ki je tudi živel v Argentini. Spotoma mi je pravil zanimive zgodbe in dogodivščine iz časa zadnje svetovne vojne. Prekmurje so zasedli Madžari. Skušali so zatreti vsako sled slovenstva, a grozot na splošno niso počeli. Morda tudi zato ne, ker ni partizanstvo nikdar pognalo korenin. Prekmurci so se namreč že leta 1919 seznanili z Bela Kunom, madžarskim komunističnim revolucionarjem. Od takrat so komunizem odklanjali in ga še danes.

V verskem pogledu je pa Prekmurje nekaj posebnega v Sloveniji, saj ima m sebi močno protestantsko manjšino. Vendar se obojni, protestanti in katoličani, med seboj dobro razumejo, enako dušni pastirji.

Proti večeru sva se s Števijem odpeljala v Mursko Soboto. Razvila se je v pomemben kraj. Ima dve tovarni večjega obsega. Cerkev je zelo prostorna, a malo akustična, da se je vsak župnik ustraši.

Za v soboto 19. julija sem si naredil izreden program: v istem dnevu naj bi povezal dva skrajna konca slovenske zemlje. Od Murske Sobote v Prekmurju naj bi prek Ljubljane prišel v Metliko v Beli krajini. To se pravi: do Ljubljane 200 kilometrov in nato še 120. Že ob štirih zjutraj sem opravil sv. Mašo. Nato sem se vkrcal na brzi motorni vlak, bil po štirih urah vožnje ob devetih v Ljubljani, ob enajstih pa zopet sedel na dolenskem hlaponu, da me potegne v Metliko.

Spomini na lepe dni

Pred Mirno počjo se je cesta odmaknila od železnice pod požgani Hmeljak, moj vlak pa je v Novem mestu prečkal temnozeleno Krko ter se usmeril proti Gorjancem. Težko je sopel, dokler ni pri Rožnem dolu dosegel predora in se pri Semiču prikazal v Beli krajini, ki se je pred menoj odprla kot pisana preproga.

Ob treh popoldne sem bil v Metliki. Tam sta me sprejela kaplan in prošt. Stopil sem v cerkev, kjer sem kot kaplan več kot pet let oznanjal božji nauk. Vsa v odrih je bila. Obnavljali so slike, ki jih je bil Jelačin pred 50 leti skazil. Naslednjo nedeljo bo birma, in ljudje so želeli, da bi bila cerkev čim bolj privlačna za veliki farni praznik.

20 julij 1958. Danes je božakovsko žegnanje, po sv. Magdaleni »magdaleninje« imenovano. In smo se domenili, da bom opravil sv. Mašo zjutraj v Metliki, potem pa šel na žegnanje v

Božakovo. Spet sem stopil na prižnico sv. Miklavža. 25 let je tega, ko sem bil zadnjič tu. Vse se spreminja, meje držav in njih ustroj, božja beseda pa ostane na veke.

Po končani maši so me obdali fantje in možje ter mi povedali: »Gospod Janez, danes, ko smo iz otrok postali možje, še vse bolj razumemo, kako prav ste imeli in se držimo zato pota, ki ste nam ga bili pokazali.« Bili so tedaj fantje, sedaj možje. Bili so možje, sedaj so sivolasi. In tisti, ki jih ni več. Spomini lepih, a daljnih dni.

Hitro je bilo treba iti v Božakovo. Tja sem kot kaplan najraje zahajal za mašo in v šolo. Prej je bila cesta strma; sedaj so jo speljali nižje in je lagodna. Mimo Treh far, skozi Rosalnice in Želebej vodi. Ura je že klicala pred oltar. Lepo so zapeli. Božakovo je imelo vedno vzorno petje. Le redke sem po končani maši še poznal. Saj so bili mnogi še otroci ob zadnjem srečanju. Kar celo popoldne smo praznovali, peli, molili in tako je že noč velela, da je dneva konec. Pri Nemaniču v Želebeju je bilo zadnje dejanje kot nekdanj.

Naslednji dan sem bil spet na Božakovem za sv. Mašo, nakar sem obiskal vas Drašiče, sredi čudovitih vinskih goric in ljubeznivih ljudi, katerim sem komaj ubežal, da obiščem še Tri fare in vsaj nekatere družine v Čurilih in Dacarjih, od koder so bili najbolj delavni fantje in dekleta v mojih kaplanskih letih v Metliki.

Metlika se ni dosti spremenila. V stari komendi, bivšem samostanu nemškega viteškega reda, je hiralnica; konzum iz mojih časov še stoji in je najbolj prometna metliška trgovina. Dom pisatelja Gangla je postal muzej. On, bivši starosta jugoslovanskega Sokola in steber antiklerikalizma v Metliki, je odšel k Bogu kot veren kristjan. Marsikaj lepega je povedal otrokom v svojih spisih in pesmicah. Nazadnje pa jim je še zapustil zgled, kako veren kristjan izroči Bogu svojo dušo.

Še v torek 23. julija sem imel mašo v Metliki, potem pa sem sedel v avtobus, ki je prihajal iz Vinice, kjer je bil doma Oton Župančič ter se dal zapeljati čez gozdnate Gorjance na Dolenjsko. Zbogom Bela krajina, deželica prelepih spominov!

Novo mesto me je presenetilo s svojim svežim obrazom. Povsod vse polno novih hiš. V kapitlju sem poiskal prošta Štruklja in kanonika Kresa. Komaj sem ju našel v mogočnem in razsežnem poslopu, ki je zasedeno s strankami. Rad bi bil obiskal tudi mamog. Juraka, pa mi ni nihče znal dobro razložiti, kje naj jo iščem. Meni pa se je mudilo naprej v Kostanjevico.

V Kostanjevico po ovinkih

Zaradi avtobusne zveze sem moral najprej v Krško, prenočil sem na nasprotnem bregu Save v Vidmu, ki že spada pod mariborsko škofijo, tam zjutraj opravil sveto mašo, nato pa šel v Brežice, da tam najdem zvezo za Kostanjevico. Oblaki so se razprli in tako sem mogel uživati pogled na bližnje Gorjance.

Kmalu smo zdrdrali po mostu čez Krko. Avtobus je obstal. Kar proti župnišču sem se usmeril. Leto in pol sem v Kostanjevici kaplanoval. Od tu sem šel v Argentino. Se me bo še kdo spominjal? Potrkam na vrata župnijske pisarne. Sprejme me župnik France Lokar, gospod pri štiridesetih letih. »Veste, da vas ljudje že en mesec pričakujejo,« mi je kar v prvi sapi dejal, »in pravijo, da boste v Kostanjevici ostali vsaj nekaj tednov.«

No, ta pa je lepa, sem si mislil. Kar brez mene mi delajo program, ko sploh nikomur nisem ničesar pisal. Toda za ugovarjanje ni bilo časa. Župnik Lokar mi je predlagal, ko me je pogostil, naj bi z obiski takoj pričela in sicer najprej pri inženirju Likarju.

On je bil v mojem času kostanjeviški župan, vzor fanta, kot je tedaj še bil, čeprav že izven fantovskih let. Kasneje se je oženil. Lasten dom ima in štiri otroke. Kdo naj opiše vtis, ki ga je moj obisk nanj napravil! Kar solze so mu prišle v oči. Saj naju je vezalo toliko spominov na čase, ko smo se morali boriti proti beograjskemu centralizmu, zaradi česar sem bil celo obsojen v zvezi z znanimi Koroščevimi punktacijami na zaporno kazen.

Namenil sem se, da bom z obiskom v Kostanjevici kratek. »To pa ne gre,« se je ing. Likar takoj uprl moji nameri, komaj sem jo bil izrazil. »V nedeljo morate biti med nami in božjo besedo nam boste povedali kot ste jo nekoč. Do smrti bi vam zamerili, če ne bi bilo tako. V

nedeljo je sv. Jakob, farni patron Kostanjevice in naše žegnanje, zato morate biti to nedeljo naš!»

In sem se vdal. V Kostanjevici sem bil pred odhodom v Argentino pustil glavni del svoje knjižnice in sobne oprave. Sedaj sem mogel ugotoviti, koliko je od vsega ostalo. Večina knjig je bila rešenih ljub vojni vihri. Celo pol ducata srajc je še bilo shranjenih.

Na žegnanjski dan je bila cerkev polna zjutraj in polna ob desetih dopoldne, pa še popoldne jih je dosti prišlo, ki so želeli slišati mojo besedo in se z menoj kaj pomeniti. Zbrali so se vsi preživeli prosvetni delavci, nokoč fantje in dekleta, sedaj starši, da smo skupno sedli k pogrtnjeni mizi in podoživeli pretekle čase ter dan mojega odhoda iz Kostanjevice 2. februarja 1936. Pozna je že bila ura, ko smo se razšli.

Po dolini reke krke

Naslednji dan sem se hotel vrniti v Ljubljano. Ker je bil ponedeljek, je avtobus že iz Zagreba prispel nabito poln. Kot sardine natlačeno smo novi potniki stoje potovali. Tri ure in pol vožnje do prestolnice Slovenije!

Bolnišnica v Kandiji pri Novem mestu še stoji. Na zunaj se poslopje ni spremenilo. Parkrat sem v mladosti tam iskal zdravja. Tedaj so bolnišnico upravljali usmiljeni bratje. Po končani vojni jih niti odstraniti ni bilo treba iz poslopja. Kar sami so se razšli in se oženili.

V Soteski so me sprejela mrtva okna požgane ogromne graščine. Knez Auersperg jo je imel stoletja v lasti. Jeseni 1943 so jo partizani zažgali; niso jo pa znali ob prevzemu oblasti obnoviti. Zapuščena stavba brez strehe iz dneva v dan bolj razpada.

In tamle naprej? Kaj je tisto na višini? Blizu Žužemberka smo že. Kmalu se mi je uganka razvozlala. Svoj čas so na hribu stali mogočna žužemberska farna cerkev, župnišče in prosvetni dom. Precej let je tega, kar sem bil gori. Strah in groza, kaj je od vsega ostalo! Najhuje je pa to, da oblasti ne dovolijo popraviti porušene cerkve, ki so jo partizani v bojih razdejali. Pravijo, da mora vse ostati spomenik na »narodno-osvobodilni« boj. Ker tudi cerkve sv. Miklavža v samem trgu ni več, morajo verniki uporabljati podružnično cerkev onstran Krke. Tudi grad v Žužemberku je izgubil streho, a ga nekaj popravljajo.

Staroslavna Šentvid in Stična

Pri Zagradcu se je cesta odtrgala od reke Drde ter zavila proti Stični. Ker sem vedel, da v bližnji vasi Krka župnikuje Jože Gregorič, moj naslednik v Zagrebu, sem ga sklenil obiskati. Vojna vihra je v Zagrebu razgnala vse, kar je bilo tam slovensko organiziranega okrog Sv. Roka. Posamezniki so sicer ostali, a slovensko središče je zamrlo.

Dalje me je peljala pot. V Šentvidu pri Stični je bil trideset let župnik in nazadnje dekan moj stric Janez Hladnik. Tam je tudi pokopan. Veliko sem dolžan temu svetemu duhovniku in velikemu narodnemu ter kulturnemu delavcu. Do zadnjega je stal kot steber in mimo njega ni mogel nihče, ne da bi ga spoštljivo pozdravil. Osemdesetleten je tam zaključil svojo plodovito življenjsko pot. Hotel sem zato pomoliti na njegovem grobu.

Staroslavni Šentvid, kjer je bil župnik velik gospod, je šel v zgodovino. Štirje duhovniki: župnik, dva kaplana in beneficiat so tam redno delovali. Večji del gospodarskih poslopij je sedaj porušen, kaplanija in beneficija pa polna tujih ljudi. Prosvetni dom pa še stoji in tudi sv. Brata Ciril in Metod sta še na pročelju poslopja kot so ju naslikali pred tridesetimi leti.

Spet ob meji

Ob vstopu v Slovenijo sem samo s pogledom pobožal lepo Vipavsko dolino. Tudi na Sveto goro sem le v mislih poromal. A že tedaj sem naredil sklep, da se vrnem. Dne 29. julija 1958 sem ta sklep končno mogel uresničiti.

Najprej sem se ustavil v Postojni. Za ogled svetovno znane jame sem imel premalo časa, zato sem raje obiskal Gospoda Jezusa in župnika, ki je seveda sam, brez kaplana. Potem je privozil avtobus za v Novo Gorico, nabiti poln. Šofer je nesramno preklinjal, pa ne po slovensko. Za kletvice si mi Slovenci izposojamo besede pri Italijanih. V tem oziru smo kaj malo narodno zavedni, čeprav se ponašamo z narodnoosvobodilnim bojem.

Na Sveto goro.

Ves čas je bila pred mano. Najsi sem bil v Mirnu, v Brdih, Marijinem Celju, povsod me je spremljala s svojo veličastno pojavo. Ob šestih zjutraj sem bil že na Prevalu, da od tam naprej grem peš. Sicer je cesta tudi za avtomobile prevozna, a to ne bi bilo romanje. Od nekdanje vzpenjače je bilo videti le še nekaj nosilnih stebrev.

Z rožnim vencem v roki sem stopal po gručasti poti. Spet in spet se mi je prikazalo zidovje svetišča nad menoj, medtem ko je v dolini hrnel cestni promet.

Ob sedmih sem bil na vrhu. Ko sem obiskal Sveto goro pred tridesetimi leti, bazilika še ni bila dokončana. Skrivnostna tišina me je objela, ko sem vstopil. Pokleknil sem pred veliki oltar, nad katerim je milostna podoba in Mariji izročil želje tistih kateri le v hrepenenju romajo na Sveto goro iz Argentine in od drugod.

Po končani maši se me povabili na zajtrk. Pa me pozdravi pater: »No, Janez, kaj pa tebe tod nosi?« Gledam ga, kdo bi utegnil biti, pa se utrne v pozabljenem predalčku mojega spomina: »Seveda, to si ti, Lacko Pintar, kajne?« Pa sva bila skupaj. V Ljubljani sva na teološki fakulteti poslušala v letih bogoslovja iste predavatelje: brata Ušeničnika, Lukmana, Ujčiča, Ehrliča. . .

Nato mi je pater razložil vsako goro, vasico in hrib, breg in dolino, ki se vidijo s Svete gore. Čudovito točko se je Mati božja izbrala za svoje svetišče. Tako lepo se vidi vsa tista zemlja, po kateri so hlepeli skozi vsa stoletja sosodje z juga. Toda Marija na Skalnici svojega ljudstva ni zapustila.

Pred slovesom sem se hotel še enkrat z Marijo pogovoriti, nato pa sem se spustil v dolino, kjer me je na Prevalu že čakal solkanski kaplan z motornim kolesom. Nazaj grede sem se ustavil v Solkanu in bil na kosilu pri župniku Simčiču iz Kojškega, ki ima v Buenos Airesu dve sestri, priseljeni že pred desetletji.

Po Vipavski dolini

Še to uslugo mi je hotel napraviti gospod kaplan, da me je s svojim motociklom potegnul po Vipavski dolini, kamor sem bil namenjen. Kolikokrat sem slišal od svojih rojakov v Argentini imena kot Kromberk, Ozeljan, Šempas, Osek, Črniče, Sela, Batuje, Dobravlje, Žablje, Dornberk in še druga. Kaj dosti si pod njimi nisem mogel predstavljati. Sedaj sem jih pa gledal z lastnimi očmi.

V Črničah sem se hotel še posebej ustaviti. Morda ni iz nobene župnije toliko slovenskih priseljencev v Argentini kakor prav iz vipavskih Črnič. Takoj so župnikovi sosodje zvedeli za mojo navzočnost, kajti ustavil sem se, kot je bilo naravno, pri župniku Kodriču. Ljudje so me obdali in moral sem odgovarjati na sto in sto vprašanj.

Še v Batuje sva s solkanskim kaplanom pohitela. Tam sem našel častitljivega gospoda

Filipiča, že sedemdesetletnika. Za duhovnika Davida Koktoriča v Urugvaju se je zanimal, če še živi in da naj ga pošteno oštejem, ker je pozabil na zvestega prijatelja. In mnoge pozdrave je naročil za Cirila Jekšeta, iz Sel pri Batujah doma, ki je bil petnajst let brezplačen in požrtvovalen organist pri slovenski službi božji na Paternalu v Buenos Airesu. Noč se je že delala, ko sem se s spremljevalcem še enkrat ustavil v Črničah, da še kej povem o svojcih, ki živijo v Argentini.

Potem me je v Šempetru obiskal moj nekdanji sošolec in sosed v zadnji klopi v tretjem gimnazijskem razredu v Šentvidu pri Ljubljani. To je bil čas prve svetovne vojne. Kako sva tedaj z Jožetom modrovala o bodočih slovenskih mejah! Še Oglej in Gradež sva Sloveniji prisvojila.

»Vidiš, Janez – je Jože dejal, - stvari so se razvijale dosti drugače kot sva si midva predstavljala. Lahki so v svojem pohlepu po tudi zemlji vključilo v svojo državo to, kar nikdar ni bilo italijansko. Koliko lepih sanj se je razblinilo v nič. Kaj vse smo morali pretrpeti pod fašisti! In potem je prišla ta meja, ki je za nas Slovence še vedno krivična:«

»Da,«, je pritegnil še drugi sobesednik. »Marsikatera lepa nada je šla v nič. Izgubili smo Gorico, ki že po samem imenu izpričuje, da je slovenskega porekla. Kljub temu, da je ostala Italiji, ne more zatajiti svojega izvora. Dovolj je, da jo dopoldne obiščeš: po vseh glavnih ulicah se glasno slovensko govori. Zavezniki so bili sprva pripravljene dati Jugoslaviji kakor tudi Trst. Toda naši »osvoboditelji« so se pokazali v strahotni luči. V tistih štiridesetih dneh, ko so imeli v Gorici in Trstu oblast, so izvršili nizkotne zločine. Na tisoče ljudi, ki so bili nasprotni komunizmu, so odvedli neznano kam. Niso se več vrnili. Med njim so bili tako Italijani kot Slovenci. To barbarsko postopanje, vredno tatarskih hord, je tako vplivalo na zaveznike, da so Gorico »izrezali« iz slovenske zemlje in Trst prisodili Italiji. Krvaveča rana je to. A resnica je žal taka: krvava evropska drama se je za Slovenijo končala s komunistično diktaturo«. Za nekaj časa smo vsi umolkneli. Ni prijetno govoriti o bolečih dejstvih. Nato pa se je pogovor sprostil in prešli smo na bolj vesele stvari.

Spet v Ljubljani

Čas je hitel. Bila je sobota in moral sem uro odhoda iz Šempetra tako nastaviti, da sem mogel biti do petih popoldne v Ljubljani. Obljubil sem bil namreč trnovskemu župniku g. Fricu, svojemu prijatelju iz mladih dni, da se bom tudi pri njem oglasil, da kaj povem, saj je iz Trnovega in Krakovega precej rojakov v Argentini.

V znani gostilni »Šestica« sem se malce podrl. Nato sem krenil dalje do nekdanjega Kongresnega trga, pozdravil Gospoda Jezusa v uršulinski cerkvi, zavil mimo Križank, kjer so po vojni patre izgnali, ker so pripadali Nemškemu križarskemu redu in samostan spremenili v kraj letnih festivalov, in končno zagledal vitka zvonika trnovske cerkve, o kateri poje pesem:

»Lepo mi poje ta trnovski zvon, svet Janez je njegov patron.«

Že Prešeren je dal trnovski cerkvi poseben sloves, a tudi ime pisatelja Finžgarja leta 1958 ni bil več tisti iz let pred zadnjo vojno. Najprej ga je strla bomba iz zavezniških letal, nato pa še razočaranje, ko je doživel realnost oefovskih obljub, katerim je prej iz vse duše verjel in Osvobodilno fronto na vse grlo proslavljal.

Župnika Frica sem komaj našel. Vse spodnje nadstropje je naseljeno z »zaslužnimi« tovariši in tovarišicami. Le v gornjem nadstropju je župnik komaj rešil tri sobe: eno za pisarno, eno zase in eno za kaplana.

Onstran župnijskega vrta je dom rajnega arhitekta Plečnika, ki je sedaj spremenjen v družinski muzej. Finžgar in Plečnik sta bila velika prijatelja, tako da sta si odstranila celo mejni plot.

Naslednji dan, v nedeljo, sem spregovoril božjo besedo trnovskim župljanom, po končani maši pa sem odgovarjal na vprašanja raznim ljudem, ki so želeli vedeti, kako gre svojcem v Argentini.

Zadnji dnevi v domovini

Bližalo se je zadnje poglavje mojega obiska v domovini. Doživel naj bi še petkovsko žegnanje za Lovrencovo nedeljo. Nato pa naj bi začel misliti na slovo od doma.

Ob treh popoldne v soboto pred Lovrencovo nedeljo je v cerkvi zaživel. Dekleta z rožami in venci, fantje pa v zvoniku. Ubrano pritrkavanje mi je pognalo solze v oči ob spominu na tolike lepe sobote, ki so že davno minile. Steklenico vina sem poiskal in pehar krofov ter hrušk, pa sem še sam k cerkvi pohitel. Ko so vneti pritrkovalci prišli do »mazila«, so še bolj navdušeno pognali zvonove.

Naslednje jutro se je luč v zvoniku pokazala že ob treh zjutraj. Spet so se oglasili zvonovi in spet dali od sebe melodijo, ki tako prečudno boža srce in dušo. Celu uro so pozvanjali in šele ko se je prikazal jutranji svit, so utihnil.

Ljudje so prihiteli na lepo slovesnost od blizu in daleč. Kar dve stvari smo proslavljali: žegnanje in stoletnico lurških prikazovanj. Cerkvica je bila nabito polna, pa še zunaj jih je vsaj toliko bilo. V spomin sem delil svetogorske podobice. Prinesel sem jih iz tujine, čeprav sem vedel, da bi tega ne smel, kajti uvoz takega blaga je prepovedan. Izgleda, da »razkraj« socialistično zavest in moralo.

Dopoldne sem pobožnost opravil sam, popoldne pa se nas je nabralo kar pet duhovnikov. Navdušeno smo peli litanije Matere božje, potem smo se pa zgrnili okrog mize v Rupih. Velika družba nas je bila. Bilo je moje slovo. Bližnja in daljna žlahta se je zbrala v štirih kolenih od strica Jakoba in tete Neže pa vse ko mojih pranečakov.

Naslednje jutro sem pa še v Ljubljano šel vzeti slovo. Zvedel sem novice, ki so me zbolele v dno duše. Oblasti so sprožile nov val protiverske gonje proti mlajšim duhovnikom, ki so baje napravili »posebno obljubo« da ne bodo nikdar pristopili v od režima podpirano društvo cirilmetodijskih duhovnikov.

Na vodstvu »Izseljenske matice« sem odločno povedal, naj nehajo že enkrat obujati spomine na boleče točke, ki ranijo večino naroda v dno duše in naj se posamezniki, posebno zaslužni za novo »stvarnost«, nehajo hvaliti s stvarmi, ki bodo v zgodovini slovenskega naroda ostale zapisane kot zločini. Priznali so mi, da imam prav, a gospodje zgoraj, da so drugih misli. . .

Obiskal sem tudi dr. Izidorja Cankarja. Kmalu po prvi vojni je slekel duhovno suknjo in se oženil. Bil mi je prijatelj iz Argentine, kjer je bil dalj časa jugoslovanski poslanik.

»Gospod doktor, treba bo misliti na poslednje reči,« sem mu dejal. Bil je namreč že nekaj časa bolan, sedaj pa se je njegovo zdravstveno stanje vidno poslabšalo.

Moja beseda ga je presunila; prodorno me je pogledal in solza se mu je zasvetila v očeh, nato pa je dejal: »Mislim na to, gospod Janez, mnogo mislim na to. Hvala vam za vaše opozorilo!«

Mesec dni kasneje je spravljen z Bogom preminil. Zaslužil si je milost sprave z Bogom, ker je vse življenje ohranil do Cerkve globoko vdanost in izvršil mnogo dobrih del.

Še od strica Jakoba sem se hotel posloviti. Bil je moj birmanski boter. Solze je imel v očeh 75 letni starček in menil: »Janez, zbogom in piši kaj! Na tem svetu pa se bržčas ne bova videla več. . .«

Slovo od doma

13. avgusta se je soseska zadnjič zbrala k sv. Maši. Cerkvica na Petkovcu je bila polna.

Komaj sem zmagal solze, ko sem spregovoril v slovo. »Držite skupaj!« sem dejal.

»Pomagajte si med seboj! Ko se oglasi zvon, se spomnite, da je to božji glas, ki vas kliče v nebesa, pa boste z vdanostjo sprejemali križe, z veseljem izpolnjevali dolžnosti tudi tedaj, ko se vam bo zdela težka in hiteli na pomoč sosedu in sovaščanu. Če nam na zemeljski poti ne

bo več dano nobeno srečanje, upajmo trdno, da se bomo nekoč srečali v večni domovini.« Po maši smo si v slovo podali roke. A treba je bilo še iti v Rovte, da se poslovim od župnika in cerkve sv. Mihaela, kjer sem pač prejel največje milosti na zemlji.

Priče davne slave

Malo pred deveto zvečer sem prešel mejo in četrto ure nato sem že bil v župnišču v Podgori. Še pet dni sem imel na voljo. Moral bi iti v Trst, tudi na Sv. Višarje bi se rad povzpел, pa oglejsko stolnico bi rad ogledal. In glej naključje! Že drugi dan se je v podgorsko župnišče oglasil kaplan iz Gradeža in bil takoj pripravljen, da me potegne v Oglej. Skozi Faro, Gradiško in druga furlanska naselja je brzelo vozilo po ravnini, dokler se ni pokazal mogočni zvonik oglejske bazilike, priča sive davnine.

Obe mesti, Oglej in Gradež imata slavno zgodovino. Oglej se je v času svoje največje moči ponašal s pol milijona prebivalcev. Mesto je porušil hunski kralj Atila in od tedaj se Oglej ni več opomogel. Mnogo njegovih prebivalcev se je umaknilo na bližnjo laguno in si ustvarilo mesto Gradež. Z njimi je šel tudi patriarh in tako je Gradež postal sedež patriarhata. Toda ko se je Oglej nekoliko opomogel, so frankovski vladarji, pod katere je spadal, da bi kljuboval Bizancu, ki je imel oblast nad Gradežem, oglejski patriarhat obnovili.

Tako sta bila kar naenkrat dva patriarhata: eden v Gradežu, drugi v Ogleju. Gradež so si nato osvojili Benečani, oglejski patriarhat pa je bil dolgo časa samostojen knez. Sčasoma je gradeški patriarhat prenesel svoj sedež v Benetke, ki imajo patriarha še sedaj, oglejski patriarhat pa je bil leta 1751 ukinjen ter sta ga nadomestili goriška in videmska nadškofija. Na vse to sem mislil, ko sem obiskal baziliko v Gradežu in Ogleju. Zlasti me je prevzela slednja s svojim čudovitim tlakom. Drugače pa je od starega Ogleja le malo ostalo. Debela plast zemlje ga prekriva, na njej pa furlanski kmetje pridelujejo vino in redijo živino. Nekam tesno postane človeku pri srcu, ko vidi od blizu, kako se je polmilijonsko mesto spremenilo v kmečko vas.

Gradež se je v tem oziru bolje odrezal. Danes je po vsej Evropi poznan kot kopališko in turistično mesto. Predvsem Nemci ga zelo cenijo. Ni čuda, da povsod vidiš nemške napise. Nekaj pa mi ni šlo v glavo: nemške napise Italijan prenese in jih sam postavlja; ko pa gre za slovenske, izgubi glavo in se jim upira, kar le more. V Gorici je Slovencev z onstran meje ne samo poleti, ampak vsak dan vsaj toliko kot Nemcev v času počitnic v Gradežu, pa ni bilo videti nikjer dvojezičnih napisov.

Zakaj ta dvojnost? Premišljeval sem in prišel do zaključka, da so Nemci za Italijane le tujci, ki ne spreminjajo etničnega sestava te dežele; Slovenci pa so tu že 1400 let, torej avtohtoni. Bila je Italija, ki je leta 1918 v te kraje prišla. Slovenci je niso klicali. Tega se uradna oblast zaveda, zato bi jih tudi danes najraje pred svetovno javnostjo zatajila. Zato: bolje nič dvojezičnih napisov, da ne bo kakemu Angležu, Francozu, Nemcu, Američanu prišlo na misel, da so Slovenci na Goriškem avtohtono ljudstvo, ki s furlanskim že nad tisoč let v dobrem sosedstvu živi in se prav nič manjvrednega ne počuti.

Visoko gori kraljuje Marija

Ves čas bivanja v Sloveniji me je preganjala misel, ali bom pred povratkom v Argentino utegnil obiskati Sv. Višarje. Tako se mi je zdelo, da bi vsa moja pot bila samo na pol izvrčena, če ne bi še Marije v višarskem raju pozdravil.

Pa sva z g. Bernardom v Podgori ugotovila, da se da priti kar hitro pod Sv. Višarje, če se potuje z vlakom, ki odhaja iz Gorice zjutraj ob 5,20. In tako me je na sam veliki šmaren na ta prelepi praznik sredi visokega poletja, vlak ponesel skozi Videm, ob robu Beneške Slovenije

in po Kanalski dolini proti Žabnicam. G. Bernard me je opozoril, da bom na postaji bral napis Camporosso.

Prav zbolelo me je pri srcu, ko sem na tej postaji izstopil in res bral ta vsiljivi napis.

Žabničani so pristni slovenski Korošci po jeziku in krvi. Italijani bi jih pa radi zlasti s šolo naredili Lahe, sami bi radi bili Nemci, kar pa po poreklu niso in nikdar ne bodo.

Prav tisti čas so iz Ovčje vasi gradili žičnico na Sv. Višarje. Rekli so mi, da bo leta 1960 za 600-letnico božje poti že nared. Pa to zame ni bilo važno. Želel sem romati tako kot vsi romarji do tedaj: iti peš iz Žabnic ob potoku na planino in tam do cerkve.

Pričakoval sem, da bom našel procesijo ljudi za Višarje. Pa sem zagledal le nekega moža, ki si je zavezoval čevlje. »Tale bo najbrž gor namenjen,« sem si mislil. Kar po slovensko sem ga nagovoril. Veselo mi je odzdravil in še bolj veselo sprejel mojo ponudbo za skupno pot.

»Šestnajstkrat sem že bil gori«, je navdušeno povedal. Bil je doma iz Spodnje Idrije, pa ga je rdeče nasilje pognalo čez mejo. Dobil je službo v videmskem semenišču, medtem ko mu je družina ostala v Sloveniji. Mož je pot res dobro poznal. Z umerjenim korakom sva se zagrizla v hrib. Kmalu je za nama prihrumela skupina fantov in deklet. »Le dajte!« sem si mislil.

»Bomo videli, kdo bo prej gori.«

Spešno sva stopala vse višje. Zmolila sva na glas rožni venec. Menil sem, da bova vse tri, pa je bila sapa pretežka. Kmalu sva vso telebansko mladino pustila za seboj in še marsikaterega romarja. Počasi se še najbolj daleč pride!

Z višine je vabila Mati božja. Svetišče se je prikazovalo pa spet izginjalo. Joj, kako visoko je in kako daleč! Pričele so se postaje križevega pota, delo slikarja Toneta Kralja. Ne vem, kdo se je prvi utrudil, ali Tone Kralj ali tisti, ki so delali ali oni, ki so denarce šteli. Postaj je namreč le šest namesto običajnih štirinajst. Edini, ki se gotovo ni utrudil, ko je šel po križevem potu, je bil naš Gospod. On je z vso zavzetostjo prinesel svoj križ do vrha Kalvarije.

Spet sva dohitela dva romarja. Nisem vedel, kako bi ju pozdravil. Če sta navadna izletnika, bosta Laha, če sta pa romarja, jima teče beseda slovensko ali nemško.

»Dober dan, Bog daj!« sem začel. Prijetno presenečena sta me gledala in nekoliko postala.

»Vidva sta pa s Koroškega,« sem pletel pogovor naprej.

»Da, iz Malošč. Iz Štebna.«

»No, potem smo pa znanci,« sem bil jaz vesel. »Pred dvema mesecema sem bil pri vašem župniku, ki je moj prijatelj, na obisku.«

»Saj sem ti pravila,« je bila sedaj žena ponosna, ko se je obrnila k svojemu možu, »da sva gospoda že videla v naši cerkvi. Oba sva pevca, pa sva tedaj pela pri vaši maši.«

Zložno smo potem rinili naprej. Ob sedmih in pol sem v Žabnicah izstopil iz vlaka; ni še bila ura deset, ko sem stopil v Marijino svetišče. Usta so bila suha, noge kakor s svincem obložene, a v srcu sem bil vesel

Opoldne sem pristopil k oltarju. Cerkev je bila polna. Zadonela je slovenska pesem. Šele tedaj sem se zavedel, da imam Slovence okrog sebe. Tam v dolini je vse laško ali nemško, slovenske besede nikjer, tu pa ne slišiš drugega kot slovensko govorico.

Če je pel zbor, je bil slovenski; če je pelo ljudstvo po svojem okusu, je bila pesem naša.

Olajšano sem ugotovil: Višarij nam tujec še ni ukradel. Tisti, ki pride gor z vernim srcem, je Slovenec. Čeprav doli že nemčuri ali se po laško postavlja, pa tu njegovo srce znova slovensko zatrepeta in na dnu odkrije vse tisto, kar mu je slovenska mati v dušo položila.

Res sem bil ganjen, da sem imel pri Sv. Maši slovensko pesem in da sem mogel slovensko pridigati. Najprej sem evangelij prebral po nemško, nato pa v slovenščini, nakar sem dejal:

»Vsi ste od daleč prišli na to višino, kamor nas je Marija v nebesa vzeta za današnji praznik povabila k sebi. Nihče pa gotovo ni prišel od tako daleč kot jaz, ki živim v daljni Argentini.«

Trepetala mi je beseda, ko sem navzoče prosil, naj molijo za rojake izven meja naše domovine, prav posebno pa še za one onstran meje v Sloveniji, ki si tako želijo priti na ta kraj, pa jim to še ni dano. Naj jih Marija pripelje iz sedanjega gorja v lepšo bodočnost. Vsak si svoje poleno na ramena nadenimo, pa drugim pomagajmo križ nositi, in postali bomo vredni Marijinega varstva, katerega prosijo.

Po končani maši in molitvi sem stopil na vrh za cerkvijo. Kakor odprta knjiga je ležala pred menoj koroška slovenska zemlja, zgornja savska dolina in mogočni svet Julijcev z

Mangartom in Jalovcem na čelu. Iz doline pa je prihajal zamolkli hrup vozil, ki so hitela v obe smeri. V bližini je bilo slišati zvončke, ki so jih otresali ovce, katere so se pasle v sočni planinski travi.

Iz zamaknjenosti so me prebudili romarji s Koroške. Povedali so mi prijetno vest, da se mudi na Koroškem tudi škof dr. Rožman. Vrnil sem se v svetišče, da se še enkrat predam molitvi. V Fatimi je bila molitev topla; polna zaupanja je bila v Lurdu; iskrena in z vero prežeta na Brezjah in Sv. Gori, a nikjer se Mariji in njenemu Sinu nisem čutil tako blizu kot v višini Sv. Višarij.

Po opravljeni molitvi sem stopil v župnišču, kamor so me povabili k duhovski mizi. Složno smo sedeli drug ob drugem slovenski in italijanski duhovniki. Nemški duhovnik na Sv. Višarje le redkokdaj zaide; nemško govorečim romarjem duhovno strežejo slovenski, ki so že po naravi obdarovani, da se tujih jezikov hitro priučijo. Kako jih za ta dar zavidajo italijanski sobratje na Sv. Višarjah! Dobre volje imajo na pretek, da bi se naučili slovenščine ali nemščine, toda jezik jih ne uboga. Kar spravijo iz sebe, je vse prej kot razumljivo.

Sedaj pa nizdol! Ker nisem imel primernih čevljev, sem dobil krvave žulje na nogi. Ves truden sem končno prilezel na postajo v Žabnico in se sesedel na klop. Še sreča, da sem dobil sedež na vlaku, ki se je kmalu tako natrpal, da se vse do Vidma sprevodnik sploh pokazal ni. Ob desetih zvečer sem bil zopet v Gorici. Zaman sem povpraševal po avtobusu za v Podgoro. Ni ga bilo več. Z ožuljenimi nogami sem moral napraviti še tri kilometre, dokler nisem telesno zbit le prikrevsal do farovških vrat. Pa kljub temu sem bil srečen, kajti uresničil sem eno svojih najbolj gorečih želja.

V Trst na radio

Ko je g. Stanko Zorko, kaplan v Rojanu, zvedel za moj prihod v Evropo, me je takoj povabil, naj bi še pred odhodom čez mejo v domovino kaj povedal po radiu Trst A. Pa se mi je zdelo bolj prav, da to storim ob svojem povratku.

Tudi to pot so mi bile okoliščine naklonjene. Moj prijatelj in duhovniški sobrat Milonig s Koroškega se je v soboto 16. avgusta 1958, kot sva se bila svoj čas dogovorila, pojavil v podgorskem župnišču. Ker je bil namenjen v Trst, sem seveda prisedel, da izpolnim še svojo zadnjo točko v potnem načrtu.

Pognali smo po cesti, ki gre skozi Dol in Jamlje. Prvič sem videl Doberdobsko jezero. Nekoliko sem se namrdnil, ko sem zagledal med bičevjem rjavkasto lužo. Seveda, pod besedo jezero si človek navadno kaj več predstavlja.

Zato pa je bilo moje veselje tem večje, ko je pred nami zablestelo Jadransko morje. V Rojanu smo ustavili. G. Zorko me je prijazno sprejel in takoj vse uredil za radijsko oddajo. Naslednji dan je v okviru »Vera in naš čas« moja beseda že objela vso Slovenijo. Sam sem jo lahko poslušal v podgorskem župnišču. Pač čudno doživetje, ko poslušáš samega sebe. In moram priznati, da sem bil kar ganjen nad tem, kar sem povedal. Kasneje je moje besede objavil tudi »Katoliški glas«.

Spet v Argentini

Tako so se stekli dnevi in ure mojega bivanja v Evropi. Mnogo nepozabnega sem doživel, a vendar: ves čas je v meni bilo nekaj, ki mi je klicalo v spomin: »Tam daleč za morjem čaka nate Sv. Jožef v Pompeu.«

In tako sem se 5. septembra srečno vrnil na svojo faro. Takoj so me čakali nekateri problemi, da jih uredim. Med njimi je bila cerkev v Carazi. G. Janez Malenšek, ki je bil na severu v škofiji Tucuman, se je ponudil, da Carazo prevzame v svojo oskrbo. Rad sem mu jo prepustil.

Čakala me je tudi druga težka naloga: ureditev novih prostorov v farni šoli. Za leto 1959 je bil predviden tretji razred. In naslednji? Kam naj jih postavim?

Lazarist France Buh (sedaj misijonar na Madagaskarju) je v moji odsotnosti zelo skrbno vodil župnijo. Juan Rubio je pa med tem tako uspešno gospodaril, da je izplačal vse dolgove, ki sem jih bil pustil in še nekaj je ostalo pribitka od dobička pri farnem kinu. Prišla mi je zapeljiva misel, da napravim nove dolgove in nato spet odidem v Evropo. . .

Nova šola

In dolgovi so z zidanjem novega šolskega poslopja prišli sami od sebe. Med župniščem in ulico Quirno Costa sta bili dve zemljišči brez znanega lastnika. Da bi ju priposestvoval, sem ju dal ograditi. V upanju, da se ne bo nihče javil, sem se odločil, da na njih zgradim novo šolo. Dal sem napeljati že precej gradbenega materiala, toda advokat mi je strogo naročil, da ne smem pričeti z delom, dokler mi on ne da dovoljenja. Moral je pač ugotoviti, kako je z zemljišči in kdo je njun lastnik.

Končno je menil, da ni verjetnosti, da bi se kdo javil in tako se je z zidavo pričelo. Že so bili postavljeni temelji, ko se je advokatu znova zazdelo, da zadeva še ni gotova. Prekinili smo z gradnjo, spet sem imel noči brez spanja, končno se je pa vse uredilo in delo je šlo naprej.

Nova cerkev

Misel, da bi zidal novo farno cerkev pri Sv. Jožefu, se mi je zdela preveč drzna, da bi se jo upal izpeljati. V prvi vrsti je zahtevala mnogo denarja, pa tudi močnih živcev in zdravih telesnih sil. Z vsem tem pa jaz nisem bil ravno obdarovan. In vendar! Šolska maša ob koncu leta 1960 ter prvo sveto obhajilo sta bila dogodka, ki sta ljudi nagnila, da so mi zastavili vprašanje: »Gospod, ali kaj mislite na novo cerkev?«

Spet se je vmešala v vso zadevo božja Previdnost. Cerkveno je župnija sv. Jožefa od leta 1956 spadala v škofijo Lomas de Zamora, kjer je bil za škofa Alejandro Schell, sin nemških priseljencev iz Povolžja v Rusiji. Iz omenjene škofije sem torej dobil vest, da bo avtomobilska tovarna Kaiser iz Cordobe vsem duhovnikom prodajala avtomobile pod zelo ugodnimi pogoji. Pa mi je prišla misel, da bi z nabavljenim avtomobilom naredil srečelov za bodočo novo cerkev. Tako bi prišli do osnovnega fonda.

Sprožil sem akcijo. V prodajo semvrgel tisoč bonov po 600 pesov. Avtomobil me je stal 200000 pesov. Če bi vse bone prodali, bi ostalo 400000 za cerkev. Ko smo leta 1961 izvedli žrebanje, je bilo razprodanih 725 bonov. Izžrebana številka pa je bila med tistimi, ki so ostale neprodane. Hitro sem izpeljal dražbo avtomobila in prejel še 300000 pesov. Že sem imel toliko denarja, da sem mogel misliti na začetek gradnje. Arhitekt Vargas, moj stari prijatelj, mi je izdelal krasen načrt, ki bi ga bil naš Plečnik gotovo z veseljem odobril.

Tej prvi loteriji je sledila kmalu druga. To pot je bil glavni dobiček zemljišče z montažno hišico. Tudi ta se obnesla. Tako smo začeli z zidavo. Spet sta prevzela gradnjo Tone Boštjančič in Tone Novljan s svojimi delavci. 30. decembra 1962 smo postavili temeljni kamen.

Monsenjor

Leta 1961 kmalu po veliki noči sem prejel s škofije v Lomas de Zamora naročilo, naj skličem za naslednjo soboto svoje farno občestvo, ker da bo prišel sam generalni vikar v važni zadevi. Malo prej se je bil vrnil iz Rima. Sklical sem torej ljudi. Prišel pa je sam škof in z njim

njegov tajnik. Župnijska dvorana je bila polno zasedena. Le za kaj bi neki šlo? Pa spregovori škof msgr. Schell: »Pogosto sem že bil v Pompeu in vsakič mi je obisk nudil obilo notranjega zadoščenja. Zrasla je v fari nova šola, zida se novo župnijsko poslopje, celo nove župnije se tu ustanovljajo. Vsa čast vam vernikom, pa tudi čast vašemu župniku! Danes prihajam med vas v posebni zadevi: Odslej ne boste ieli več gospoda Janeza. . .« navzoči so se vznemirili. Jim misli škof župnika vzeti in postaviti drugam? Škof ljudstvo pomiri in nadaljuje:

». . . Odslej boste imeli za župnika monsenjorja Janeza Hladnika. Sv. Oče Janez XXIII. Je povišal vašega župnika v monsenjorja za velike zasluge, ki si jih je stkal najprej kot slovenski izseljenski duhovnih in nato kot župnik Sv. Jožefa v Pompeju.«

Nato je škof Schell pozval mene, naj kaj rečem. Dejal sem: »Prevzvišeni! Kaj naj bi pač rekel? Gotovo te časti nisem ne želel in ne pričakoval. Toda če mi sv. Oče to odlikovanje podeljuje, sem mu za to pozornost hvaležen.« Zbranim vernikom pa sem dejal: »Ne mislite, da bo sedaj v fari kaj drugače. Naprej vas bom prosil in nadlegoval za sodelovanje in žrtev, vi pa se zavedajte, da je bilo priznanje v moji osebi podeljeno vsej fari. Na delo torej za božje kraljestvo!«

Seveda so šolske sestre niso dale miru, dokler mi niso oskrbele monsenjorske obleke. Nasmehnil sem se tej naglici, osebno sem še tudi naprej rad v ponošeni obleki vozil samokolnico po župnijskem dvorišču, vihtel kramp in lopato.

Bližnja Slovenska vas pa je uporabila to priložnost, da se končno spravi z menoj. Izrabili so praznični dan 1. maja in mi pripravili slavnostni banket. Tudi moji verniki iz let pred drugo svetovno vojno so se hoteli izkazati. Organizirali so prav lepo slovesnost, združeno s pogostitvijo ter mi poklonili nov brevir, v denarju pa 10.000 pesov za moja apostolska dela.

Vrata v svet

Glavna dovodna žila v faro sv. Jožefa je bila Avenida San Martin. Čeprav široka, je bila z avtomobilom težko prehodna, ob dežju pa sploh nemogoča za vsak promet. Le tramvaj je pogumno vozil po njej. Pri tem se je tako močno zibal naprej in nazaj, da je bil bolj podoben ladji na razburkanem morju kot pa vozilu na tdnih tleh.

Vsi prebivalci, ki smo živeli ob tej nemogoči cesti, smo si vroče želeli, da bi jo oblasti že enkrat asfaltirale. Zavedali smo se, da bo šele asfaltiranje napravilo te kraje bolj kulturne in bolj odprte za nadaljnji razvoj.

Brez pretiravanja in samohvale lahko zapišem, da gre obstoju župnije sv. Jožefa levji delež, da je do asfaltiranja avenide prišlo. Na našo pobudo se je z deli začelo leta 1960 in leta 1963 se je prišlo z njimi do srečnega konca.

Seveda je bilo treba srečni konec tudi primerno proslaviti. Osnovan je bol poseben odbor, ki naj bi to proslavo pripravil in jaz sem bil izvoljen za prvega odbornika.

Slovesna otvoritev novo urejene ceste je bila nato na argentinski državni praznik 25. maja 1963. S sv. Mašo smo se v cerkvi sv. Jožefa Bogu zahvalili za ta veliki uspeh, ki je pomenil vrata v svet za vso široko okolico moje fare.

Odhod v večnost

Tu se spomini pok. Hladnika končajo. Dobri dve leti nato je Bog svojega zvestega služabnika poklical k sebi.

Sam v svojih spomilih večkrat omenja okvaro na nogi, ki jo je imel iz otroških let, ko je bil na tem, da mu nogo odrežejo. Večkrat je moral zaradi tega iskati zdravniško oskrbo. V aprilu 1965 se je moral podvreči operaciji. Odrezali so mu peto. Le nerad je bil v sanatoriju sv.

Jožefa v Buenos Airesu. Zato so mu zdravniki dovolili, da je v soboto 12. junija in naslednji dan prebil med svojimi farani, ki so ga dobesedno oblegali. V spovednici je prebil več ur, maševati pa ni mogel, ker ga noga ni več nosila.

V ponedeljek 14. junija se je znova vrnil v sanatorij. Tam ga je v nedeljo 20. junija 1965 zadela srčna kap. Msgr. Hladniku se je iztekla njegova življenjska pot.

Dokončno slovo

Še isti dan dopoldne se je msgr. Hladnik vrnil mrtev v svojo župnijo. Njegovo truplo so položili na mrtvaški oder v cerkvi sv. Jožefa Pompejskega. Sem so ga hodili kropit množice ljudi, ne samo iz njegove fare, temveč tudi iz okoliških naselij in iz vsega velikega Buenos Airesa. Med temi so bili zlasti številni stari in novi slovenski naseljenci. Vencev je bilo toliko, da sta bila potrebna naslednji dan v pogrebnem sprevodu kar dva vozova. Med njimi je bil tudi venec Slovenske vasi iz Lanusa, tega trajnega spomenika na Hladnikovo skrb za slovenske protikomunistične izseljence po drugi svetovni vojni. Na vencu je bil napis: »Svojemu ustanovitelju in častnemu članu – Slovenska vas«.

Lepi so bili tudi venci starih slovenskih naseljencev, farne šole, Krščansko-demokratske stranke iz Lanusa, raznih slovenskih domov in venec društva »Zedinjena Slovenija«.

Na pogrebu se je zbralo toliko ljudi, da je bil sprevod dolg pol kilometra. Pogrebne obrede je opravil škof iz Lomas de Zamoro msgr. Alejandro Schll. Preden je msgr. Hladnik nastopil svojo zadnjo pot, se je poslovil od njega župnik Oscar Delgado. Med drugim je dejal:

»27. maja 1950 je prišel v ta kraj, ki ga sedaj končno zapušča, padre Juan Hladnik, da prevzame vodstvo fare med ljudmi, ki so bili od vseh pozabljeni in zapuščeni ter so polnih 14 let čakali, da dobijo svojega duhovnika. Med temi ljudmi je Hladnik ostal do smrti. Najprej je razširil cerkev, nato je priredil primerne župnijske prostore in dvorano, ustanovil je farno šolo, za kar so mu bili ljudje še posebno hvaležni. Ko smo doživljali pred desetimi leti napade laicističnih krogov na Cerkev, se jim tukajšnji ljudje niso pridružili. Zatrjevali so: Prosili smo na vseh straneh, da bi nam dali šolo, pa je nismo dobili. Ko pa je prišel med nas padre Juan, je šola postala stvarnost.

Bil je reven med revnimi, ljubil je zaupano mu čredo, znal je lajšati trpljenje. Župnijska skupnost, ki jo je ustvaril iz nič, je imela v njem učitelja Kristusove resnice in gorečega pastirja, ki jo je vodil s svojo besedo tako s prižnice kot iz spovednice.

Ljubil je svoj narod, iz katerega je izšel. Svojim rojakom, ki so izgubili domovino, je postal krušni oče. Po njegovem posredovanju je 8000 Slovencev dobilo upanje, delo in dom med argentinskim ljudstvom. Da bi jim pomagal, se je pogumno spoprijel z njih revščino in se boril proti nerazumevanju in preziru, ki so ga bili od nekaterih spočetka deležni.

S svojim vsestranskim delovanjem je tako postal Hladnik last tako domačinov kot slovenskih priseljencev. Zato je prejel tudi priznanje s cerkvene strani, ko je bil imenovan za monsignorja. Bil je prvi slovenski duhovnik v Argentini, ki je dosegel to cerkveno odlikovanje. Ta dobri pastir je sedaj za vedno zaspal, v srcih pa je pustil trajen spomin na izvršena dobra dela.«

Po teh besedah so dvignili krsto in jo ponesli na mrtvaški voz. Msgr. Janez Hladnik je tedaj nastopil svojo poslednjo pot po ulicah svoje župnije. Sprevod je krenil proti cerkvi Marije Kraljice v Slovenski vasi.

Tam so krsto prenesli v cerkev, kjer je opravil molitve delegat slovenskih dušnih pastirjev msgr. Anton Orehar, od pokojnika pa se je poslovil v imenu Slovenske vasi in vikarije lazarist Janez Petek. Pred cerkvijo sta bila nato še dva govora, nakar se je žalni sprevod usmeril proti 12 kvader oddaljenemu pokopališču v Lomas de Zamora.

Spet je nastopila več govornikov: msgr. Orehar v imenu slovenske duhovščine, domačin Luciano Rojas kot predsednik farnega odbora in Hladnikov prvi in dolgoletni sodelavec, Antonija Matijevich v imenu učiteljstva farne šole pri sv. Jožefu in Jože Repovž v imenu metliške fare, kjer je pok. Hladnik nekaj časa deloval kot kaplan.

Miloš Stare se je od msgr. Hladnika poslovil kot tajnik Narodnega odbora za Slovenijo. Primerjal ga je z Janezom EV. Krekom. Nekaj sorodnega je bilo med njima v načinu dela. Ni bil mar Janez Hladnik vsem slovenskim izseljencem v Argentini in domačinom v okolju, kjer je nazadnje deloval, nekaj podobnega kot Janez Evangelist Krek vsemu slovenskemu narodu? Zadnji govornik je bil arhitekt Viktor Sulčič, predstavnik starih slovenskih naseljencev in njegov osebni prijatelj. Podčrtal je Hladnikovo dobroti, ki se je razdajala z neprestanim sladkim nasmehom. Vedno je hodil okoli, trkal na vrata in prosil, a nikdar zase, vedno za druge. Zato so prizori, ki so se odigrali v cerkvi pred njegovo krsto, znova izpričali, da je bil ves v službi revnih, trpečih, otrok. »Ta jok ljudstva – je končal arhitekt Sulčič svoj govor – je največje plačilo, ki ga more prejeti le človek, ki je zvesto vse življenje služil Kristusu.«

Hladnikovo življenjsko delovanje

Pokojni Janez Hladnik je tako zapustil za seboj svetel lik slovenskega izseljenskega duhovnika. Njegovo delovanje v Argentini lahko razdelimo v tri obdobja:

1. skrb za slovenske izseljence med obema vojnama; 2. delo za naselitev slovenskih protikomunističnih beguncev po drugi svetovni vojni; 3. delo med domačini v fari sv. Jožefa. Prvo življenjsko obdobje je trajalo od leta 1936 do 1948. Kot slovenski izseljenski duhovnik je bil po tragični smrti g. Jožeta Kastelica na Aconcagui leta 1940 sam za vse slovenske izseljence v Argentini, pa še za ostale katoličane iz Jugoslavije je občasno skrbel. Človek se mora spraševati, kako je sploh vse to zmožel sam, čisto sam. Poleg tega je za svoje izseljence urejal in pisal v revijo »Duhovno življenje«, jo razpošiljal in sam pobiral naročnino. Novim naseljencem po drugi svetovni vojni pa je postal največji dobrotnik s tem, da je pri takratnem predsedniku Argentine generalu Peronu dosegel uselitveno dovoljenje za 10000 oseb. In ko so begunci prihajali skupina za skupino, jim je iskal možnost za uveljavljenje v novem svetu, reševal zapletene primere in jim pomagal v začetnih težavah. Trajen spomenik pa si je postavil z ustanovitvijo slovenskega naselja v Lanusu, ki je tudi uradno prejelo značilno ime »Villa Eslovena – Slovenska vas«.

In končno je pok. Hladnik, v želji, da bi bil blizu tega svojega naselja, leta 1950 tudi sam prišel v te do tedaj zapuščene kraje. Postal je oče novega farnega občestva sv. Jožefa Pompejskega in teku let ta skrajno zanemarjeni predel versko, moralno in kulturno čisto prenovil.

Tako je napolnil svoje življenje z vrsto dobrih del, za katera je vedel samo Bog v nebesih. Uspelo mu je dvigniti sorojaka in domačina nad materijo ter ga s potrpežljivo ljubeznijo usmeriti k Bogu. Zato bo njegov spomin v Argentini živel od roda do roda, slovenska zgodovina ga pa bo uvrstila med velike može našega ljudstva kot so bili Baraga, Slomšek, Krek, Jeglič, da omenim le nekatere. Iz svojega ljudstva je izšel, svojemu ljudstvu je služil, sredi svojega ljudstva je umrl in bil pokopan.

En dan v Slovenski vasi

Vendar pa nočemo tega zapisa končati z mislimi, ki govorijo o telesni smrti pok. Hladnika. Že smo dejali, da si je pokojni Hladnik postavil trajen spomenik prav z ustanovitvijo Slovenske vasi v Lanusu. Tam je njegov spomin še posebno živ, tam snuje po slovenskih naseljencih njegov duh naprej in tam stoji tudi dom slovenske kulture ter prosvete »Hladnikov dom«. Pojdimo za hip še v Slovensko vas! Udeležimo se žegnanja, ki so ga 15. novembra 1970 obhajali ob enajsti obletnici blagoslovitve cerkve Marije Kraljice, katero vodijo lazaristi. Prisluhnimo živahni in šegavi besedi mladinskega pisatelja Mirka Kunčiča, ki je znan tudi med nami, saj je pred časom celovška Mohorjeva družba izdala njegovo knjigo

»Dogodivščine v pragozdu«, goriška Mohorjeva družba pa »Pisani vrtiljak«:

Ko sem se pred mnogimi leti prvič vozil skozi Lanus, je bila na kraju, kjer je Slovenska vas, še ena sama puščava, mrka samota, ki so jo še bolj kazile razdrapane kolovozne ceste, polne blata in vode. Skratka: pozabljeni svet.

Pa je pokojni msgr. Janez Hladnik, skrbni duhovni oče staro in novo naseljencev premišljeno zaoral ledino tam, kjer je vedel, da bo slovenska njiva najdalj časa rodila. Vdihnil je Slovenski vasi svojo dušo, vtisnil svoj pečat. Nad njo še danes lebdi njegov blagoslov.

Ko smo izstopili pred cerkvijo, nas je pozdravil Nace Glinšek, neutrudni, podjetni in požrtvovalni predsednik slovenske skupnosti v Lanusu, poročen z Minko, nečakinjo pok. Janeza Hladnika. Pristrčno nam je stisnil roko in nam zaželel dobrodošlico.

Ljudje so začeli prihajati v cerkev; kmalu je bila napolnjena skoraj do zadnjega kotička. Ni nobenega dvoma: vsi slovenski Lanuščani so še vedno navezani na cerkveno občestvo kot so bili nekdanj doma.

Sv. mašo je daroval msgr. Anton Orehar. Njegova pridiga je šla v globino in se dotaknila hudih časov, ki jih doživlja Cerkev danes po svetu. K sv. Obhajilu so pristopili skoro vsi navzoči. Ganjen sem bil ob misli, da izročila dedov tu živijo naprej. Toda – in tedaj se mi je srce skrčilo od bolečine – tudi to bo nekoč minilo in v Slovenski vasi bo zavladata tuja miselnost, kajti vsaka emigracija je obsojena na počasno smrt.

Če je že temu tako, ja pa eno gotovo: najdalj so bo slovenstvo v Argentini ohranilo ravno v Slovenski vasi v Lanusu, ker družni ondotne naseljence skupni odnos do dela, do žrtev, do napredka, do šole, do kulturnega ustvarjanja, do cerkve, do najplemenitejših nagnjenj srca. Slovenska vas v Lanusu je košček domovine, postavljen v tudi svet. Bog daj, da stavba, ki jo je zidal pokojni gospod Janez, ne bi bila postavljena na pesek in da bi barčica, ki jo spretno vodijo lanuški krmariji, še dolgo kljubovala svetovnim viharjem, ki se zaganjajo vanjo.

Idealizem je tista sila, ki drži Slovensko vas pokonci.

Po sv. Maši je »župan« Nace Glinšek s prijateljem Pavlom Ostercem, ki v Palermu (ena najbolj bogatih mestnih četrti Buenos Airesa) živi in s tako velikim avtomobilom razpolaga, da lahko vanj zbaše vso svojo številno družino in še svojo mater povrhu, povabil s seboj, da si ogledava pridobitve Slovenske vasi.

Mimo prijaznih slovenskih hip naju je najprej popeljal na svoj dom. Tako lete slovenske domačije menda še nisem videl v tujini kot je njegova. Zemljišče obsega 800 kv. Metrov in ima kar dva vhoda: enega za ljudi, drugega za avtomobile.

Potem naju je popeljal v slovenski prosvetni dom, ki nosi Hladnikovo ime. Razkazal nama je prostorno dvorano, ki pa še ni popolnoma končana. Slovenski zidarji in njih pomagači opravljajo vsa dela po svojem poklicnem delu ponoči. Požrtvovalnost, ki res nima primere! Stopili smo nato v »oštarijski štibelc«, kjer so nekateri metali »hudičeve podobice« (tarok), drugi pa sedeli v živahnem pomenku. Popili smo vsak čašico dišeče kave, nato pa se vrnili v Baragovo misijonišče. Že je bila blizu ura kosila.

Na širokem dvorišču Baragovega misijonišča je bila za goste pripravljena dolga vrsta miz. Naproti je prišel g. Franc Sodja, profesor misijonskega zavoda in naju s Pavlom Ostercem povabil, da si ogledava stavbo zavoda, kjer si bistrijo um nadebudni slovenski gojenci. Stavba, za katero je napravil načrt priznani slovenski arhitekt Jure Vombergar, bi bila lahko v čast samemu neprekosljivemu mojstru Plečniku. Vse je do zadnje pike praktično in premišljeno, svetlo, zračno, udobno. Snaga v vseh prostorih zavoda je vzorna. Na visoki terasi je celo bazen za kopanje. G. Sodja nama je razkazal tudi obe čitalnici, študijsko knjižnico in spalnice za gojence.

Nato smo posedli k mizam. Brhke slovenske mladenke in postavni fantje so začeli nositi na mizo dobrote, ki delajo čast pridnim slovenskim kuharicam v misijonišču. Kosilo je bilo tako izdatno in okusno, da boljšega v nobeni gosposki restavraciji ne bi mogel dobiti. Samo nekaj me je »vznemirjalo«: kamor mi je seglo oko, povsod steklenice s potvorjeno vodo kot coca-cola, pepsi-cola, fanta in še njim podobna neslovenska imena. Z otožnim nasmehom sem dejal prijatelju Pavletu: »Poglej, Pavle, kako globoko je že padel slovenski rod v tujini. Popolnoma je pozabil na besede svtniškega Slomška: »Sladko vince piti, to me veseli. . . » in se sedaj z vodo ocejaja. Pokojni Janez Kalan, ki je vodo tako zelo svoj čas v Sloveniji

propagiral, da si je zaslužil nadvzdevek »Wasser (tj. Voda) Kalan«, bi bil današnjih Lanuščanov silno vesel. Toda Slomšek jih gotovo ni, ker so se izneverili starim, dobrim slovenskim šegam in navadam.«

Še bi tožil kot nekoč Jeremija nad propadom novega rodu v Slovenski vasi, pa je moje jadikovanje k sreči prekinil predsednik Slovenske kulturne akcije dr. Tine Debeljak, ki je prišel pozno kot navadno – zamudništvo na prireditvah je njegova specialiteta – pa ves nasmejan, židane volje, natrpan z originalnimi in duhovitimi domislicami. Najprej je prisedel k »štabu«, kjer so bili častni gostje, pa se je kmalu z dr. Vinkom Brumnom k našemu omizju preselil. Brž sem potožil tudi dr. Tinetu Debeljaku: »Poglej, Tine! Svetniški škof Anton Slomšek je zaman pel žlahtni kapčjici hvalo in čast. Njegovo geslo je bilo: Vse do prave mere! Tu še prave mere ni. Sama ponarejena voda, ki je še Wasser-Kalan ne bi pil. On je cenil samo pristno slovensko studenčnico.«

Dr. Tine Debeljak pa je »psihologijo« coca-cola steklenic očitno bolj poznal kot jaz. Postavil je predse steklenico s te vrste napisom, si natočil kozarec, izpil, mlasknil z jezikom, me zvito pogledal, hudomušno pomežiknil in mi nato razodel odkrito skrivnost.

»Poslušaj, ti večni pesimist! Iznajdljivi in prebrisan kot naši lazaristi so se ob pomanjkanju litrskih steklenic ob pretakanju vina iz pletenk zatekli k tem coca-cola posodam. Na eni strani jim ni bilo treba nabaviti posebnih steklenic za vino, po srugi strani pa dela omizje sila soliden vtis. Če se ga bo kdo napil, bodo naši gostitelji lahko rekli: »Pri nas se ga ni, saj je bila sama coca-cola na mizi.« Vidiš temu se reče Lenčkova diplomacija.« (G. Lado Lenček je namreč vsestransko gibal Baragovega misijonišča.)

Težak kamen mi je padel od srca. Torej le nisem edini, ki se drži navodil velikega škofa Slomška. Tradicija vedno in povsod, to nekaj velja! Samo mera, mera, to je tisto, kar ne gre vedno v soglasju s Slomškovimi napotki.

Popoldne so bile litanije. Spet se je cerkev napolnila. Po pobožnosti v cerkvi je bila blagoslovitev misijonskega zavoda. Temu pa je spet sledi družabni del ob mizah. Ker so nekatere steklenice »coca-cole« z mize izginile, sem skoraj hotel vso zadevo izročiti mednarodnemu sodišču v pretres. Pa je spet zadevo rešil dr. Tine Debeljak, ki je kaj hitro našel dopolnilo. Moja žena s tem ni bila ravno zadovoljna in je ugotovila, da sem mero škofa Slomška že prekoračil in da ne potrebujem nobenega dopolnila več.

Ker pa steklenice coca-cole še niso bile vse prazne, smo nadaljevali s preiskavo njihove notranjosti. To je pripomoglo, da se mi je srce vedno bolj tajalo, pa tudi splošno razpoloženje med gosti je iz istega vzroka postajalo vedno bolj neprisiljeno, veselo, domače.

V tem razpoloženju se mi je približala kar vsa družina g Lovreta Jana. Gospa Zdenka mi je rekla: »Naši otroci bi vas radi spoznali.«

»Le kaj posebnega bodo videli!« sem se otresal. »Če napišem kaj, napišem zato, da vsaj odrasli bero. Naši otroci so se pa že čisto odtujili. Slovenskega skoraj ne berejo več.«

Pa mi gospa Janova, ki pridno uči otroke v slovenskem tečaju v Lanusu, ni dala prav. »Naši otroci so prebrali vse vaše stvari,« je odločno zatrdila. In tudi Lojze Rezelj je pritegnil: »Moji otroci bero vse, kar je slovenskega.«

Koliko takšnih otrok je še med nami? Skoraj na prste bi jih lahko preštel. Nagnjenje do argentinske govornice jim je mnogo bolj pri srcu kot slovenska beseda. »Na smrt obsojeni«, je zapisal Pregelj o delu naših Slovencev. Taka bo tudi naša usoda.

Zato pa čast takšnim učiteljicam ter takšnim očetom in materam, ki še niso obupali in nadaljujejo s svojim svetim poslanstvom, čeprav tujina od slovenskih otrok neizprosno terja svoj delež.

Z mešanimi občutki sem se vračal na svoj dom. V duši mi je zvenela pesem »Stoji v planini vas«, pesem polna domotožja. Trpko se mi je utrnilo v srcu: Kje ste, slovenske planine? Pa mi je nekaj v notranjosti odgovarjalo: »Stoji v nižini vas. . .« Slovenska vas v Lanusu ima res nizko lego. Toda to zanjo ni nevarno. Nevarnost obstaja v okolju. Koliko časa bo še živela in pričevala, da je slovenski rod trdoživ tudi v tujini, če ga povezujeta idealizem in tradicija? Odgovora na to si ne znam dati in ne najti. Le to vem, da je Slovenska vas sad naporov pok. Jneza Hladnika in da bodo zato tudi bodoči rodovi prepevali: »Prelepa je lanuška fara, še lepši je lanuški zvon, svet Jožef je njegov patron.« In vse to po Hladnikovi zaslugi.

Kazalo

V službi Cerkve in naroda.....	1
.....	1
Spomini msgr. Janez Hladnik	1
Uvod.....	2
Moj rojstni kraj.....	3
Prve hlače.....	3
Moška in ženska dela.....	4
Kozolec gori.....	4
Začetek zgodbe z mojo nogo.....	5
Prvič pri zdravniku.....	5
Moj angel varuh.....	6
V Ljubljano me bodo peljali.....	6
V bolnišnico v Novo mesto	7
Nogo mi hočejo odrezati.....	7
Na Brezje pojdemo.....	8
V šole naj gre.....	9
Rovtarska cerkev.....	9
Družinski dogodki.....	10
Zlata poroka.....	10
V Škofjo Loko.....	11
Sove in čuki.....	12
Drugi dan pa v šolo.....	12
Dva mladostna »zločina«.....	13
S pekom na sprehod.....	13
Srečanje s sv. Miklavžem.....	14
Na božične počitnice.....	15
Sveti večer.....	16
Koline in moj god.....	17
Nazaj v šolo.....	18
Kloštrski mucu.....	19
Na pragu gimnazije.....	19
Prva svetovna vojna.....	20
V škofov zavod.....	20
V prvem gimnazijskem redu.....	21
Vtisi iz prvega leta.....	21
Pri čebelah.....	22
Italija napove vojno.....	22
Spet težava z nogo.....	23
Na božjo pot v Rajhenburg.....	23
V drugo gimnazijo.....	24
Voli iz hleva za vojsko.....	25
Tretja gimnazija.....	25
Nezadostna v spričevalu.....	26
Prva letala.....	26
Pocitnice leta 1917.....	27
V četrtem razredu gimnazije.....	27
Zavodske knjižnice.....	28
Majniška deklaracija.....	28
Romanje na Kum.....	29
Zlom Avstrije.....	30
Španska bolezen.....	30
Italijanska okupacija.....	31
Če študent na rajžo gre.....	31

Očetova smrt.....	32
Italijani se umaknejo.....	33
Izgubljena Koroška.....	33
Buči, buči morje Adrijansko.....	34
Osmi razred in matura.....	35
Teden po maturi na ohcet.....	35
Na gozdarski fakulteti v Zagrebu.....	36
Pri stricu na Trebelnjem.....	37
V Šentvidu pri Stični.....	38
Stričeva dobrot.....	38
Odločitev.....	38
Moje prve volitve.....	39
Ljubljanska univerza.....	40
Dopisni odsek.....	40
Redov – džak.....	41
Petkovski zvonovi.....	41
V drugem letniku bogoslovja.....	42
Delo za krščansko zблиžanje.....	42
Na tečaju za časnikarje.....	43
Majniški izleti.....	44
Na pragu mašništva.....	44
Nova maša.....	46
Prva sveta daritev.....	46
Po novi maši.....	47
Na misijonski kongres na Poljsko.....	48
V zadnjem letniku.....	49
Nezaželene počitnice.....	49
Zborovanje v Nazarjih.....	50
Še malo po svetu.....	51
Na Sveto goro.....	52
En dan v Benetkah.....	52
Na Svetih Višarjah.....	53
Kaplan v Metliki.....	54
Med dobrimi Belokranjci.....	54
Strašna zima.....	55
Gospodarske ustanove.....	56
Živkovičev režim.....	56
»Srez« Metlika.....	57
Boj za mladino.....	58
Umazana igra.....	58
Delo za fantovsko mladina.....	58
Kresovi gore.....	59
Prva misel na Argentino.....	60
Večerna šola in klofuta.....	60
Če starši z otrokom drže.....	61
Na Kepo in na Triglav.....	61
Volitve župana.....	62
Slovenska pest in »puktacije«.....	62
Tabor na Mirni gori.....	63
Operacija noge.....	63
Misijon v Metliki.....	64
In moj dom?.....	64
Žegnanja.....	65
Uspešna vinska zadruga.....	65

V Karlovec v bolnišnico.....	66
Romanje na Trsat.....	67
Na zatožni klopi.....	67
V Zagreb pojdem.....	68
V Zagrebu.....	69
Slovenski misijon v hrvaški prestolnici.....	69
Romanja in izleti.....	70
Spet misel na Argentino.....	70
Romar na Svetih Gorah.....	70
V Beograd.....	71
Smrt kralja Aleksandra.....	72
Iz Zagreba v Kostanjevico.....	72
Kaplan v Kostanjevici.....	73
Evharistični kongres v Ljubljani.....	74
V Argentino pojdem.....	74
Nemudoma v zapor.....	75
Obisk iz Zagreba.....	75
Slovo od Marije Pomagaj.....	76
Križ na Opatovi gori.....	77
Slovo od matere in od doma.....	77
Zbogom Kostanjevica.....	78
Zbogom Štajerska.....	78
Zadnja noč v Ljubljani.....	79
Slovo od škofa.....	79
Poslednji pozdrav domovine.....	80
En dan po Trstu.....	80
V Parizu in Lisieuxu.....	80
Pri lurški Mariji.....	81
Prečenja se pot čez Atlantik.....	82
Na širokem morju.....	83
Maša na ladji.....	84
V Rio de Janeiro.....	84
Na argentinskih tleh.....	85
Prvič maša v novi zemlji.....	85
Sam sebi sem postal smešen.....	86
Revija »Duhovno življenje«.....	87
Kako priti do Slovencev.....	88
Med Prekmurci.....	88
Po sledeh Dobrega pastirja.....	89
Kaplan pri Sv. Antonu.....	90
Slovenske šolske sestre.....	90
Še ena pomoč iz domovine.....	91
Dr. Izidor Cankar.....	92
Prvo slovensko romanje v Lujan.....	92
Postal sem urednik revija«Duhovno življenje«.....	93
Prva slovenska nova maša v Argentini.....	94
Birma bo.....	94
Povodenj.....	95
Štiristoletnica Sv. Gore.....	95
Naša romanja in izleti.....	96
Nekateri moji sodelavci.....	96
Sestra Odila.....	96
Kaplan v Floresu.....	97
Kongres Kristusa Kralja v Sloveniji.....	97

Začetek druge svetovne vojne.....	98
Gospod Jože Kastelicem.....	98
Tragedija na Akonkagui.....	99
Dediščina gospoda Kastelica.....	99
K Sveti Rozi.....	100
Domovina v ognju.....	100
Pismo Franca Gabrovška.....	101
Materina smrt.....	101
Smrt brata Franceljna.....	102
Nejasne vesti.....	102
Prvo poročilo od doma.....	103
Stalingrad in Beograd.....	103
Konec vojne.....	104
Ljuljka je šla v klas.....	104
Spet bolna noga.....	104
Pri Peronu.....	105
Kam z duhovniki in bogoslovci?.....	106
Kam z novodošlimi?.....	106
Že prihajajo.....	107
Naša prva pisarna.....	108
Stari ni novi.....	109
Prenos pisarne.....	109
Ladja »Santa Cruz«.....	109
Slovensko semenišče.....	110
Slovenska vas.....	110
Slovarji.....	111
Ribniški pušlec.....	111
Slovenska služba božja.....	112
Kje dobiti denar?.....	112
»Duhovno življenje« v nove roke.....	113
Požar, ki je prišel pravičnosti.....	113
Prvi obisk škofa dr. Rožmana.....	114
San Jose de Pompeo.....	114
Pot je pripravljena.....	115
Prevzem kapelice sv. Jožefa.....	115
Na binško nedeljo 1950.....	116
Prvo sveto obhajilo.....	117
Farno kino in prva slovesnosti.....	117
Farno dvorišče in kor.....	117
Prva velika noč v Pompeu.....	118
Slovenski dan.....	118
Spet opravek z nogo.....	119
Fatimska romarica prvič v Pompeu.....	119
Župnija ustanovljena.....	120
Gradnja župnišča.....	121
Don Eugenio Garau.....	121
Srebrna maša.....	122
Krsti in poroke.....	122
Nova župnija.....	123
Don Luciano Rojas.....	124
Moji dobrotniki.....	124
»Cura gaucho« (župnik na konju).....	125
Leto 1954 – Marijino leto.....	126
Farna šola.....	126

»La Voz de San Jose de Pompeo«.....	126
Prenovljena notranjost cerkvenega.....	127
Evita je umrla.....	127
Prepovedane procesije.....	128
Procesija križevega pota.....	128
Tlakovanje ulic.....	129
Nevihta se pripravljaj.....	129
Zadivja vihar.....	130
V civilni obleki.....	130
Gospod Janez Malenšek.....	131
Druga revolucija proti Peronu.....	132
Sestre pridejo.....	132
Moje grenke ure.....	133
Cerkveno petje.....	134
Lazaristi pridejo v Slovensko vas.....	134
Domov pojdem.....	135
Prvi vtisi.....	135
Maša na Petkovcu.....	135
Sedaj pa v Rovte!.....	136
Obhajanje telovskega praznika.....	137
V slovenski prestolnici.....	137
Obisk pri škofu Vovku.....	138
Pri Mariji Pomagaj na Brezjah.....	139
Obletnica mature.....	139
Pri lazaristih.....	140
Med bogoslovci.....	140
Na Štajerskem.....	141
V Slovenskih goricah.....	141
Pri Sv. Sebeščanu.....	142
Spomini na lepe dni.....	142
V Kostanjevico po ovinkih.....	143
Po dolini reke krke.....	144
Staroslavna Šentvid in Stična.....	144
Spet ob meji.....	145
Na Sveto goro.....	145
Po Vipavski dolini.....	145
Spet v Ljubljani.....	146
Zadnji dnevi v domovini.....	147
Slovo od doma.....	147
Priče davne slave.....	148
Visoko gori kraljuje Marija.....	148
V Trst na radio.....	150
Spet v Argentini.....	150
Nova šola.....	151
Nova cerkev.....	151
Monsenjor.....	151
Vrata v svet.....	152
Odhod v večnost.....	152
Dokončno slovo.....	153
Hladnikovo življenjsko delovanjem.....	154
En dan v Slovenski vasi.....	154